

**GENUSKONGRUENS OCH ANDRA NOMINALA
DEPENDENSER I FINSKA GYMNASISTERS INLÄRAR-
SVENSKA**

Licentiatavhandling
Institutionen för nordiska språk
Jyväskylä universitet
Våren 1997

Sinikka Lahtinen

1	INLEDNING	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och problemställningar	2
1.3	Olika genuskategorier i svenskan	5
1.4	Tilldelning av genus i L1	9
1.5	Främmandespråksinläring, andraspråksinläring och undervisningens roll	15
1.6	Tidigare forskning kring inläring av genus	21
2	MATERIAL OCH METOD	26
2.1	Undersökta korpusar	26
2.2	Om kvantifiering	31
2.3	Obligatoriska kontexter och utforskning av genusinläring	37
2.4	Exempel på kvantitativ analys	39
3	GENUSKONGRUENS	45
3.1	Är genus ett inherent drag i inläraarsvenskan?	45
3.2	Genusmarkerade former i läroböcker	55
3.3	Jämförelse av korpusarna	61
3.4	Animata och inanimata substantiv	68
3.5	Generell färdighetsnivå och korrekthet i abiturientmaterialen	71
3.6	Genusmarkering vid de olika genusböjliga leden i ett NP	77
3.6.1	Obestämd artikel	77
3.6.2	Bestämd framförställd artikel	83
3.6.3	Genusböjliga pronomina attribut	87
3.6.4	Bestämd slutartikel	95
3.6.5	Adjektiviska attribut	100
3.6.6	Jämförelse av genusmarkering vid de olika genusböjliga elementen	107
3.7	Sambandet mellan substantiv, suffix och determinerare	113
3.8	Sambandet mellan determinerare, adjektiv och substantiv	121
3.9	Nominalfrasens interna genuskongruens	125
3.10	Adjektiviskt predikativ	130
3.11	Användning av pronomenen <i>hon</i> och <i>han</i> i FINGYM	137
4	ANDRA DEPENDENSFENOMEN	141
4.1	Adjektivattributets <i>-a</i> -form	141
4.2	Kombinering av olika markörer hos ett NP	149
5	SAMMANFATTNING	160
	NOTER	168
	LITTERATUR	171

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Genus är ett fenomen som är av stort intresse både i allmän och i tillämpad lingvistik. Forskningen kring det kan t.ex. hjälpa oss att förstå hur information lagras i hjärnan eller hur den bearbetas. Företeelsen är även intressant ur språkinläringens synpunkt. Infödda talare gör knappast några genusfel och tillägnande av genus hos L1-barn sker relativt problemfritt, även vid komplexa system. I andra- och främmandespråksinläring vållar genus däremot oftast stora svårigheter. Kuure (1992) gör gällande att successivt tvåspråkiga skiljer sig från simultant tvåspråkiga genom en större mängd av genusfel. Forskningen har visat att inlärare utöver inläringssvårigheter också kan drabbas av fossilisering på detta område (Tarone et al 1976). Det som gör studiet av genusinläring speciellt intressant är att felet oftast inte har någon effekt på förståelsen, men förekomsten av dem stämplar språk-användaren som en icke-infödd talare. Ett ytterligare skäl till att studera problematiken är att de undersökta kategorierna är välavgränsade och få till antal: i vissa språk utgörs genus av tre subklasser (maskulinum, femininum och neutrum) och i några andra, t.ex. svenskan, av bara två. Detta möjliggör kvantitativa undersökningar, där man med hjälp av statistiska test kan pröva resultatens generaliserbarhet.

Ordet genus går tillbaka på grekiskans *génos* som betyder sort eller slag. Eftersom kön är en viktig faktor bakom genus i grekiskan och i latinet har genus fått en fast koppling till biologiskt kön (Källström 1995:2). Genus har en grammatisk och en lexikalisk sida. Den grammatiska sidan kan exemplifieras med frasen *en röd bil*, där den obestämda artikeln och adjektivattributet kongruerar med substantivets genus. Substantiven i lexikonet kan också uppvisa en formskillnad som korrelerar med genus, t.ex. spanskans *chico* 'grabb' och *chica* 'tjej'. Källström (1995:4) definierar genus formellt som en indelning av substantiven i olika grupper vilken avspeglar sig i kongruensböjning. Om man ansluter sig till denna formella definition anses genus inte existera i de språk som utan att ha genuskongruensformer enbart uppvisar genuskillnader i lexikonet i form av minimala par som *fästman* - *fästmö*. Däremot har man traditionellt betraktat engelskan som genuspråk, eftersom den har genuskiljande pronomen trots att andra kongruensformer saknas. Källström diskuterar i samband med detta huruvida finskan är ett genuspråk eller ej. Personliga pronomen i finskan uttrycker skillnader i animation. *Hän* 'han, hon' används om mänskliga referenter, *se* 'den, det' däremot om icke-mänskliga. Han förbigår dock det

faktum att denna distinktion inte görs i informella varianter av finska, där *se* lika väl kan referera till människor. Källström (1995:6) anser att språk med enbart pronomengenus är genuspråk och att personliga pronomen bör betraktas som relevanta för genussystemet. Han nämner dock att genus i språk som finskan och engelskan har en mindre genomgripande effekt för syntaxen och därför inte spelar så stor roll i inläring, användning och lagring av språket hos individen såsom fallet är när språket också uppvisar andra genuskongruensformer. Han påpekar också att attributsgenus av t.ex. engelsktalande uppfattas som "svårt, främmande och väsensskilt från det egna språkets pronomengenus" (Källström 1995:22). Eftersom finskan inte uppvisar andra genuskongruensformer och eftersom distinktionen mänskligt vs. icke-mänskligt i många fall inte upprätthålls i informellt språkbruk, anser jag det osannolikt att finskan av L1-talare uppfattas som ett genuspråk på samma sätt som målspråket svenskan. Jag är sålunda av den uppfattningen att studiet av finska elevers inläring av genusmarkering i svenskans nominalfraser även har en kontrastiv motivering. Det rör sig om ett system som saknas i finskan.

1.2 Syfte och problemställningar

Syftet med föreliggande undersökning, som ingår i projektet Finterlingva vid institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet, är att redogöra för bruket av genusmarkörer i finska gymnasisters inlärarvenska, dvs. den variant av svenskan som de finska inlärnarna använder. Jag tar som utgångspunkt Källströms (1993:77) definition av genus: "de två klasser (utrum och neutrum) som svenska substantiv på grundval av artiklars samt vissa attributs, predikativs och pronomens kongruensböjning kan indelas i". Genuskongruensen studeras huvudsakligen inom nominalfrasen, där den är betydligt mer mekanisk än inom övriga kongruensdomäner (Källström 1993:78) och endast de fall medtages där det förekommer en kongruenskontrollör i form av ett substantiv; fall som *det viktiga* har utslutits ur analysen. Utöver nominalfrasen kommer också det adjektiviska predikativets genus- och pluralkongruens att betraktas.

Genus är ett inherent drag hos substantivet i svenskan och varje svenskt substantiv har med få undantag ett, och endast ett genus. Denna egenskap hos substantivet kan anses som en sorts obligatorisk kontext (Brown 1973, Dulay och Burt 1973, se närmare s. 31 ff.) för utrum eller neutrum. Ett utrum substantiv kräver normalt att dess genusböjda bestämningar har *-n*-former: *en annan fin bil*. Såsom kommer att visas längre fram är den tillämpade kvantitativa metoden dock inte en traditionell analys av obligatoriska

kontexter, eftersom det i vissa fall är svårt att hålla isär genus och morfemets andra funktioner, exempelvis bestämdhet (jfr 2.3). Termerna korrekt och inkorrekt, fel etc. syftar på bruket av morfologiska genusmarkörer utan att ställning tas till om formerna för övrigt använts i enlighet med målspråkets norm. Analysen är sålunda speciesneutral; *en fin bil* klassificeras som korrekt med hänsyn till genus även om målspråkets norm i den aktuella kontexten skulle kräva bestämd form, *den fina bilen*. I undersökningen tillämpas både en normativ och icke-normativ metodik. I den normativa analysen jämförs inlärarespråket med målspråket svenskan, som utgör objektet för inläringen. I den icke-normativa analysen betraktas inläraresvenskan utan hänsyn till någon yttre norm. Materialet för denna undersökning utgörs av uppsatser skrivna av tre olika inläraresgrupper, gymnasister i årskurs 1 (GYM90), abiturienter i årskurs 3 från år 1986 (ABI86) och abiturienter i årskurs 3 från åren 1979/1980 (ABI80).

Ett intressant problem är huruvida genus är ett inherent drag i inläraresvenskan, såsom fallet är i målspråket svenskan (jfr 3.1). Man kan antingen utgå ifrån att inläraresvenskan har någon sorts enhetlig behärskning av genus, dvs. att han alltid markerar ett visst substantiv och dess bestämmningar med ett och endast ett genus när han producerar det, oavsett vilket genusböjligt led det är fråga om, eller också kan man anta att det föreligger skillnader i svårigheten mellan de olika kontexterna, dvs. de olika genusböjliga elementen i nominalfrasen.

Det problem som står i centrum i föreliggande avhandling gäller finska gymnasisters bruk av olika genusmarkörer (jfr 3.6). Följande genusböjliga element kommer att studeras: obestämd fristående artikel (OFRA: *en, ett*), bestämd fristående artikel (BFRA: *den, det*), genusböjliga pronominella attribut (GBPR: t.ex. *min, mitt, den här, det här*), bestämd suffixartikel (BSLA: *bilen, huset*) och adjektiv- och participattribut (ADJ: t.ex. *röd, rött, målad, målat*). Korrekthetsgraderna vid utrala och neutrala substantiv jämförs med varandra. Basenheten för beräkning av korrekthetsprocent är en genusmarkering eller en genusmarkör, de två termerna används synonymt. En nominalfras med substantiv som huvudord kan innehålla en eller flera genusmarkörer: *huset* uppvisar en korrekt markering (*-et*), *ett stort hus* två sådana (*ett, -t*) på samma sätt som den inlärarespråkliga nominalfrasen *mitt huset* (*mitt, -et*). En hypotes är att genusmarkering hos någon av de ovannämnda kategorierna är klart lättare eller svårare att lära sig i förhållande till de övriga, eftersom så är fallet i Anderssons (1992, se nedan) undersökning. Man kan också anta att det föreligger skillnader mellan de elevgrupper texterna är skrivna av, dvs. gymnasisterna i årskurs 1 och de två abiturientgrupperna, eftersom de förstnämnda har fått mindre undervisning än de

övriga två grupperna. Den språkliga kontexten kan även förmodas ha en inverkan på deras behandling av genus.

Jag kommer också att jämföra de finska gymnasisternas prestation med andraspråksinlärare i Anderssons avhandling *Second Language Learners' Acquisition of Grammatical Gender in Swedish* (1992). De föreliggande skillnaderna och likheterna mellan mina finska främmandespråksinlärare, som fått formell undervisning, och de olika inlärargrupperna i Anderssons undersökning, som representerar informell inläring i målspråksmiljön, kommer att diskuteras. Framstår bruket av genusmarkörer hos något av de undersökta genusböjliga elementen (bestämd suffixartikel, indefinit artikel, determinerare eller adjektiv) som lätt eller svårt, oberoende av inlärningskontexten eller modaliteten (talad vs skriven produktion)? Kan man komma fram till några allmänna slutsatser genom att jämföra dessa olika inlärargrupper?

Vad beträffar genusmarkering i svenskan ställs en inlärare i princip inför två olika slags problem. För det första måste han avgöra ett substantivs genusstillhörighet. För det andra krävs att han lär sig vilka element som böjs i genus och under vilka omständigheter: adjektivattributet t.ex. böjs i substantivets genus efter den obestämda artikeln (*en röd bil*) men inte efter den bestämda fristående artikeln (*den röda bilen*). Jag kommer att behandla de fall där adjektivattributet i inlärarsvenskan uppvisar en icke-genusböjd form (*en röda bil*) i stället för den målspråksenliga, genusböjda formen. Det är inte heller ovanligt att kongruensen mellan de olika genusböjliga elementen i nominalfrasen uteblir (*en rött bil*). Detta kommer att betraktas närmare i samband med nominalfrasens interna genuskongruens (jfr 3.9). Härmed avses de förekommande genusmarkörernas inbördes kongruens, något som det är frågan om när alla markörerna i ett NP är av ett och samma genus. Jag kommer också att diskutera de olika teoretiska möjligheterna för kombinerad framförställda artiklar + substantiv samt adjektivattribut + substantiv och hur de realiserar i finska elevers inlärarsvenska (se avsnitt 4.2). Den komplexa kongruensen kan antas vålla svårigheter för inlärarna.

Eftersom inflöde är en viktig faktor i inläringen undersöks de genusböjda formernas fördelning i textböckerna för tre olika läroboksserier för gymnasiet (Heja, Gymnasiesvenska, Målet). Här har endast de genusböjda former beaktats som förekommer inom en nominalfras med substantiv som huvudord; de adjektiviska predikativen och NP som består av ett pronomen eller substantiviskt adjektiv har inte medtagits. Naturligtvis utgör läroböckerna endast en del av inflödet, men i detta fall är de den del jag objektivt kunnat

kontrollera. Inom ramen för föreliggande undersökning har det inte varit möjligt att studera klassrumsspråket.

När det adjektiviska predikativets genus- och numeruskongruens analyseras är det viktigt att utröna om kontrollörens typ har någon inverkan (avsnitt 3.10). Jag kommer att undersöka effekten av följande kontrollörer: substantiv med genusmarkör, substantiv utan genusmarkör, singulara pronomen, plurala substantiv och plurala pronomen. Andelen korrekta predikativformer kan antas vara större när det kontrollerande substantivet har en målspråksenlig genusmarkör än när den saknas. Genuskongruensen kan förmodas vara svårare för eleverna än pluralis, som är en tydligare betydelsekategori.

Jag skall i det följande inleda med en kort översikt över alternativa analyser av svenskans genussystem (avsnitt 1.3). Därefter diskuteras genustilldelning i L1 (1.4). Främmandespråksinläring, andraspråksinläring och undervisningens roll dryftas i 1.5, och tidigare forskning kring inläring av genus presenteras i 1.6. I avsnitt 2 redogörs för de material och procedurer som använts i föreliggande studie. Där diskuteras också kvantifiering som problem i L2-forskning (2.2, 2.3), och exempel på kvantitativ analys ges (2.4). Själva analysen inleds med en diskussion om huruvida genus är ett inherent drag i inläraresvenskan (3.1). De genusböjda formernas fördelning i textböckerna presenteras i 3.2. De undersökta IL-korpusarna jämförs i 3.3 och genusmarkering vid animata resp. inanimata substantiv diskuteras i 3.4. Därefter redogörs för sambandet mellan generell färdighetsnivå och korrekthet i abiturientmaterialen (3.5). Genusmarkering vid de olika genusböjliga leden i ett NP betraktas i avsnitt 3.6. Sambanden mellan vissa markörer studeras i 3.7 och 3.8, och för nominalfrasens interna genuskongruens redogörs i 3.9. Bruket av det adjektiviska predikativet studeras i 3.10, där hänsyn tas även till dess numeruskongruens. I 3.11 betraktas användning av pronomenen *hon* och *han*. I avsnittet om andra dependensfenomen (avsnitt 4) behandlas bruket av adjektivattributets *-a*-form (4.1) samt kombinerings av olika markörer i ett NP (4.2).

1.3 Olika genuskategorier i svenskan

Hur många genus har svenskan? Källström presenterar fem alternativa analyser i sin artikel *Om svenskans genussystem* (1995). I den traditionella analysen i skolgrammatiken har man fastställt fyra genus: maskulinum (*karl*), femininum (*kvinn*), reale (*stol*) och neutrum (*bord*). I Beckmans ([1904] 1964) analys är maskulinum, femininum och reale subkategorier

till utrum. *Karl* är enligt hans system utrum maskulinum, *kvinna* utrum femininum, *stol* utrum reale och *bord* neutrum. Noreens (1904:36 f., 302 ff.) beskrivningssätt avviker mest från de övriga fyra, eftersom han anser svenskan ha två genus, animatum och inanimatum. Att artiklar, adjektiv och pronomen böjs i utrum och neutrum är för Noreen en betydelselös speciesdeklinations. Femininum, maskulinum och inanimatum inordnas under en kategori som han benämner *sexus*. I Noreens genusystem hör både *karl* och *kvinna* till genuset animatum och *stol* och *bord* till inanimatum. Benson (1957), Andersson (1980) och Teleman (1987) representerar den moderna standardanalysen där man skiljer mellan grammatiskt genus och semantiskt genus. Utrum och neutrum hänförs till grammatiskt genus, medan semantiskt genus omfattas av kategorierna maskulinum, femininum och inanimatum (Källström 1995:12-15). Enligt Teleman (1987:108) är de två systemen, grammatiskt genus och semantiskt genus, nästan helt oberoende av varandra. Källström (1993) ger den mest formella analysen, där genus fastställs endast med hjälp av attributiva och predikativa kongruensdata. Pronomenbruket, som anses styras av referentiella faktorer, faller utanför genusystemet. I den aktuella artikeln ansluter sig Källström (1995), närmast av skäl som har att göra med språkjämförelsen, till Corbetts (1991) syn på genus och talar för fyrgenusanalysen alternativt för Beckmans analys med huvudgenusen utrum och neutrum och undergenusen till utrum: maskulinum, femininum och reale (Källström 1995:16-17,33). Han utgår ifrån att genus bara kan fastställas med hjälp av kongruensdata och att personliga pronomen ingår i dessa data (Källström 1995:7). Han börjar med att ta reda på hur många kongruensklasser det finns i svenskan. Dessa definieras som "en mängd substantiv som har det gemensamt att de förorsakar exakt samma kongruensböjning i genus hos ord som kongruerar med dem" (Källström 1995:9). I tabell 1 (ur Källström 1995:9) finns de olika klasserna uppräknade.

TABELL 1. Kongruensklasser i svenskan (*e-lös* varietet) (ur Källström 1995:9)

Ex. på subst.	Attr.	Pred.	P.Pron.	P.Pron.gen.
karl	-n	-n	han	hans
kvinna	-n	-n	hon	hennes
stol	-n	-n	den	dess
tjur	-n	-n	den/han	dess/hans
ordförande	-n	-n	han/hon	hans/hennes
klocka	-n	-n	den/hon	dess
vessla	-n	-n	den/hon	dess/hennes

bord	-t	-t	det	dess
skinhead	-t	-n/(-t)	han	hans
kvinnas	-t	-n/(-t)	hon	hennes
ombud	-t	-n/(-t)	han/hon	hans/hennes
barn	-t	-n/-t	det/han/hon	dess/hennes/hans
föl	-t	-t	det/han/hon	dess/hans/hennes
paraply	-n/-t	-n/-t	den/det	dess

Källström (1995:10) går vidare för att fastställa de konsekventa kongruensmönstren, eftersom antalet genus i svenskan naturligtvis inte är lika stort som antalet kongruensklasser. *Tjur, ordförande, klocka, vessla, ombud, barn, föl* och *paraply* hör till kongruensklasser som uppvisar varierande kongruens med de former som förekommer i de konsekventa mönstren (*karl, kvinna, stol* och *bord*) varför de kan sorteras bort. I dessa fall kan genusstilldelningsreglerna tänkas konkurrera med varandra. *Skinhead* och *kvinnas* betraktas av Källström (1995:11) som lexikaliska undantag, eftersom antalet substantiv av dessa typer är litet och kongruensformerna ingår även i andra kongruensmönster. Fyra konsekventa sådana mönster etableras, nämligen för *karl, kvinna, stol* och *bord* i tabell 1.

Källström (1995:27) argumenterar mot tvågenussystem och säger att grammatiskt och semantiskt genus inte är skilda utan har beröringspunkter i pronomen-, attributs- och predikativkongruensen. Som exempel ger han *ombud: en/ett av våra ombud; Vårt ombud har blivit häktad/häktat; Vårt ombud lät meddela att han/hon/(?det) kommer klockan tre*. Källström (1995:28) kommer fram till att en ettsystemanalys med fyra genus alternativt en analys à la Beckman är det bästa för svenskans del. När han diskuterar dess tillämpbarhet på undervisningen i svenska som andraspråk, medger han att den största svårigheten för inlärare, oavsett modersmålsbakgrund, är att lära sig använda de rätta kongruensformerna. Det är endast i pronomenbruket som hänsyn behöver tas till maskulinum och femininum. Enligt Källström kan användningen av *han* och *hon* vara svår för de inlärare som har ett modersmål där denna skillnad inte görs. Denna svårighet tycks dock vara marginell jämfört med problemen att använda *-n-* och *-t-* former rätt.

Eftersom de finska inlärarna i min korpus inte verkar ha svårigheter med bruket av *han* och *hon* (se s. 138) kommer jag att ansluta mig till den formella analysen av svenskans genussystem sådan den presenteras i Källström (1993). I det följande betraktas genus sålunda "som ett rent formellt, grammatiskt fenomen, där lexikaliska egenskaper hos substantiv tar

sig uttryck i kongruens" (Källström 1993:66). I föreliggande undersökning är jag primärt intresserad av bruket av *-n-* och *-t-* former inom en nominalfras som har ett substantiv som huvudord; såsom framgår av tabell 1 uppvisar endast *paraply* variation i genusmarkering i attributiv ställning. Jämsides med detta kommer jag även att betrakta animata och inanimata substantiv, trots att denna semantiska indelning inte är tvingande på samma sätt som genusindelningen (Källström 1993:65).

Med undantag av ord som *paraply*, *apelsin*, *paket* har varje svenskt substantiv ett, och endast ett genus (Källström 1993:78). Källström (1993:78-79) anser att de infödda talarna i samband med orden med variabelt genus, vilka är få till antalet, oftast använder endast ett genus aktivt men att de även under vissa omständigheter kan ha fri variation mellan de två alternativen. Han menar ytterligare att det kan finnas en tendens till en viss betydelsedifferentiering hos ord med variabelt genus. Känslan för genus hos främmande ord kan vackla hos infödda talare, särskilt om det är fråga om lågfrekventa substantiv.

Enligt Alléns frekvensordbok (1971:1079) är distributionen mellan genus utrum och genus neutrum följande: på teckennivå är 72 % utrala och 28 % neutrala, på typnivå är 74 % utrala och 26 % neutrala. Alléns undersökning gäller tidningstext, men enligt Andersson tycks resultatet stämma även för andra stilarter. Han menar att andelen utrala substantiv i genomsnitt ligger mellan 70 och 80 % och neutrala substantiv mellan 20 och 30 %. (Andersson 1992:44)

Vilken funktion har då genus i svenskan? För det första manifesteras nominalfrasens morfosyntaktiska egenskaper som genuskongruens. För det andra har genus en referentiell funktion som illustreras av Telemans (1965) exempel :

(1) Min son kör mitt plan mycket bättre än *din/ditt*.

I detta fall har valet av genus (*din/ditt*) betydelse för hur syftningen av pronomenet uppfattas, om det refereras till sonen eller till planet. Sådana fall är dock sällsynta och oftast visar också kontexten och sammanhanget vad som åsyftas. Den semantiska funktionen av genus i svenskan tycks vara underordnad jämfört med den morfosyntaktiska och referentiella, eftersom den semantiska grundvalen för svenskans genussystem är tämligen svag (Andersson 1992:46-47, jfr s. 10).

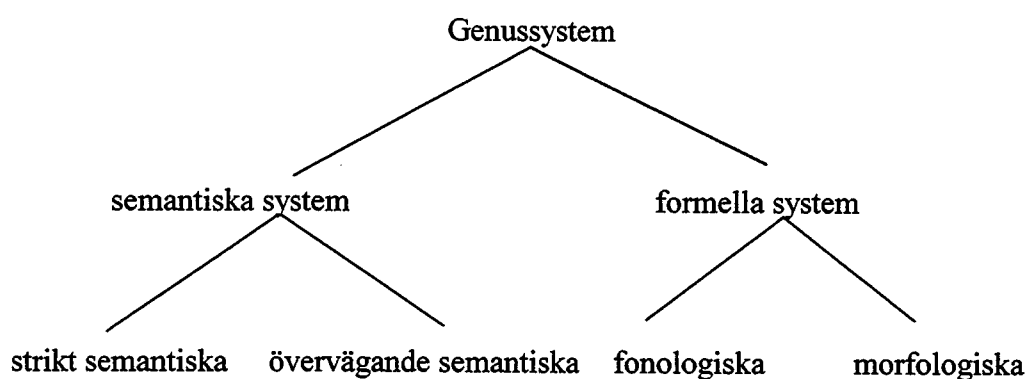
1.4 Tilldelning av genus i L1

I transformationella beskrivningar har ex. substantivet *bil* särdraget [+utrum] som sedan kopieras till determinerare mm. Corbett däremot anser att genus inte är ett ytterligare särdrag under varje lexikonenhet utan gör gällande att det finns vad han benämner tilldelningssystem. Han säger (1991:68) att genus hos minst 85 % av alla substantiv i de språk som undersökts djupgående är förutsägbart med hjälp av semantisk, fonologisk eller morfologisk information, något som likväl måste lagras i lexikonet. Corbett menar (1991:66) att genusspråk inte skiljer sig radikalt från icke-genusspråk. Det faktum att de nya lånorden inte får genus helt slumpmässigt talar enligt honom för att infödda talare använder sig av dessa tilldelningssystem när de avgör ett ords genustillhörighet. Ett ytterligare argument är det sätt på vilket nonsensorden tilldelas genus av infödda talare vid experiment. Ofta råder det i dessa fall stor samstämmighet bland informanterna. Corbett säger också (1991:7) att om infödda talare var tvungna att memorera varje ords genus skulle det innebära en stor belastning för minnet och de skulle göra flera fel än vad som faktiskt förekommer i produktionen. Genustilldelningsregler i språket är de principer som i talarens undermedvetna styr substantivens genustillhörighet (Källström 1995:4).

Badecker, Miozzo och Zanuttini (1995) har undersökt en italiensk anomisk patients förmåga att identifiera grammatiskt genus hos ett ord som han inte kan producera och om vilket han inte heller kan ha fonologisk eller ortografisk information. De förespråkar Garrets (1982, 1984, 1992) och Levelts (1989) modell om dubbel lexikal framtagning där sökning av lemma och ordform separeras. Intressant är att försökspersonen uppnådde över 95-procentig korrekthet i identifiering av testordens genus men kunde välja rätt artikelform i endast 38 % av fallen (Badecker, Miozzo och Zanuttini 1995:210,213). Eftersom artikelformen bara delvis bestäms av substantivets genus kräver denna uppgift fonologisk information som patienten i detta fall inte hade. Badecker, Miozzo och Zanuttini menar att det finns två steg i lexikal produktion och att informationen om ordets genus ingår i lemmat. Enligt dessa forskare kan genustilldelningsreglerna utnyttjas i inlärning, men inte i produktion, eftersom försökspersonen kunde namnge ordets genus korrekt trots att han annars inte kunde säga något om ordets fonologiska eller ortografiska form (Badecker, Miozzo och Zanuttini 1995:215).

Corbett (1991) indelar tilldelningssystemen i semantiska och formella (se figur 1). I de förstnämnda tilldelas ordet genus utifrån dess betydelse. I exempelvis diyari-språket, som talas i Australien, existerar två genus av vilka

det ena används för alla animata substantiv som har en kvinnlig referent och det andra för manliga, neutrala eller icke-animata referenter (Corbett 1991:11). Semantiska system utgörs av strikt semantiska och övervägande semantiska. I det senare fallet finns det även andra kriterier utöver de semantiska i valet av genus, t.ex. fonologiska. I franskan tilldelas de maskulina och feminina animata substantiven genus enligt semantiska principer, medan ordets fonologiska form, dvs. de finala fonemen, styr genustilldelningen hos de övriga substantiven. Formella system indelas i morfologiska och fonologiska. Prefix, suffix och ordets fonologiska egenskaper kan påverka genusvalet. Trots att rent semantiska system tycks vara sällsynta, är det sannolikt att det i de flesta fall finns en semantisk kärna där animation är en viktig komponent (Corbett 1991:34, Källström 1995:4-5).

FIGUR 1. Typologi av genussystem baserad på Corbett (1991)

Tar vi Corbetts genustypologi som utgångspunkt kan svenskan enligt Andersson (1993) svårligen placeras vare sig i semantiska eller formella system. Om sambandet mellan substantivets betydelse och dess genus i svenskan säger Källström (1996) att det föreligger en mycket stark tendens till att substantiv som betecknar människor är utrala. Undantagen är få: neutrala är exempelvis nedsättande beteckningar på kvinnor (*fruntimmer*, *luder*) och substantiv som inte anger kön (*barn*, *ombud*, *biträde*, *vittne*), bland vilka det förekommer en grupp nyare lånord från engelskan som *fans* och *proffs*. Neutrala substantiv som betecknar manliga personer är mycket sällsynta, Källström nämner bara två, *skinhead* och *modelejon*. Överhuvudtaget har beteckningar för animater oftast utralt genus (Källström 1993:79). Som frekventa motexempel nämner Andersson (1992:36) *får*, *föl*, *lejon* och enligt honom är det ovannämnda sambandet mellan genus och animation i svenskan endast en tendens. Källström (1996) sammanfattar på följande sätt de övriga semantiska tendenserna i genustilldelning som

uppmärksammats av grammatiker: Utrala är vanligen substantiv som betecknar människor, djur (*katt, hund*), tid (*minut, morgon*), växter (*ros, björk*), sjöar och älvar (*den djupa Päijänne, den breda Siikajoki*), verktyg inklusive fordon (*hammare, bil*), måltider och maträtter (*middag, stek*), valuta (*mark, spänn*), mått förutom tyngdmått (*mil, volt*), kläder (*skjorta, jacka*), danser (*vals*), litterära verk (*dikt, roman*), konkreta enheter, räkningsbara, individualiserade enheter (*öl, kaffe*). Neutrala är däremot geografiska namn förutom namn på sjöar och älvar (*Det heta Sahara, Det lilla Nystad*), bär (*hallon, smultron*), bokstäver i alfabetet (*ett litet a*), lingvistiska uttryck i metaspråk (*suffix, adjektiv*), tyngdmått (*kilo, gram*), ljud och oljud (*skrik, skratt*), abstrakta begrepp (*samvete, hat*), ämnesord (*salt, fett*), kollektiva uttryck (*folk*). I sin artikel *Proper names and gender in Swedish* hävdar Fraurud (1996) att skillnaden i genustilldelning mellan egennamn och andra substantiv ligger i att genus hos egennamn är systematiskt, variabelt och sällan manifesterat i språkbruket, medan genus hos andra substantiv är mer godtyckligt, konstant och ofta realiseras. Enligt Andersson (1992:36) kan genus utrum förknippas med något som är konkret, individuellt och begränsat och neutrum med något abstrakt, kollektivt och obegränsat. Denna tendens kommer fram i minimala par som *ölen/ölet*, där den utrala varianten tolkas som 'en flaska öl' och den neutrala som 'icke-specifierad kvantitet av öl'.

Andersson (1992:37-38) påpekar att man i svenskan kan urskilja vissa lagbundenheter vad gäller substantivets fonologiska och morfologiska form och genus. Hos flerstaviga ord, till exempel, föreligger en tendens att de som slutar på *-a* eller *-e* är utrala, men även här påträffas motexempel som utgörs av frekventa substantiv (*hjärta, öga, öra*). Detsamma gäller ordbildning: vissa suffix förknippas uteslutande med det ena genuset (ex. *-(n)ing*), andra uppvisar däremot variation i större eller mindre grad (Källström 1996). Hos suffix som kan ta antingen utrum eller neutrum variationen ibland förklaras med semantiska regler, vilket är fallet med *-ande* i *en resande / ett resande*, där den utrala varianten betecknar person och den neutrala handling (Andersson 1992:37 f., Telemann 1970: 66 ff.). Hos sammansättningar tenderar substantivet att ha det genus som efterleden uppvisar (Källström 1996). Om denna har variabelt genus kan det vara så att sammansättningen som helhet bara tar ett genus, såsom exempelvis *korsnäbb*; *näbb* kan vara antingen uttralt eller neutralt, medan *korsnäbb* kan ha enbart genus utrum.

Eftersom det inte finns någon undantagslös koppling mellan genus och substantivändelse och inte heller någon genuskongruens i pluralis anser Källström (1993:82) att svenskan har genussynkretism hos plurala

substantiv. Andersson (1992:39) påpekar att vissa pluralformer som är homomorfiska med bestämd form singularis kan försvåra inlärares uppgift att identifiera substantivets genus. Som exempel ger han formerna *äpple-n* och *hus-en* (jfr med de utrala *lärare-n*, *bil-en*). Detta torde gälla speciellt de informella inlärares som inte får undervisning där substantivets deklination explicit tas upp med hjälp av olika grammatiska regler samt i ordlistor i textböckerna.

Källström (1993:80-81) diskuterar huruvida substantivet böjs i genus i bestämd form singularis eller om bestämda artikeln böjs i genus i ordinterna kongruens eller om det är fråga om grammatiskt betingad allomorfi hos bestämda suffixartikeln. Han kommer fram till att det bästa alternativet är att tala om "två allomorfer av suffixartikeln som betingas av genus hos substantivet" (Källström 1993:81). I min analys kommer jag att behandla den bestämda suffixartikeln som ett genusböjligt element på samma sätt som exempelvis adjektivattributet.

I sin artikel om ett experiment rörande genus hos 20 nonsensord konstaterar I. Källström (1992) att hennes förhoppning om att "finna något som tyder på att genus hos enstaviga substantiv i svenskan inte är så arbiträrt som man vanligen tycks tro, infriades inte". Svenskans genusindelning anses exempelvis av Andersson (1992:28 och 1993) vara ganska godtycklig, med undantag av vissa tendenser, jämfört med t.ex. spanskan, där sambandet mellan de två genusen, maskulinum och femininum, och de animata substantivens semantiska genus (*sexus*) är klart. Å andra sidan finns det utöver Källströms artikel (1996) och Liljegrens uppsats (1995), varom senare, inte någon mer omfattande forskning om möjligheten att med hjälp av fonologiska eller semantiska regler förutsäga svenska substantivets genustillhörighet. Sådan forskning förekommer däremot beträffande t.ex. tyskan, vars genussystem vanligen av språkforskare (t.ex. Bloomfield [1933] 1969) och Maratsos (1979) anses vara godtyckligt. I Zubins och Köpckes (1981) undersökning om 1466 enstaviga tyska substantivets genus visade det sig emellertid att i 90 % av fallen kunde genus förutsägas. Förutom morfologiska och semantiska ledtrådar använde sig Zubin och Köpcke av 24 fonologiska regler.

I sin artikel *On gender assignment in Swedish* (1996) försöker Källström komma fram till genustilldelningsregler för svenskans del och därmed motbevisa argumentet att genustillhörigheten hos svenska substantiv i hög grad är oförutsägbar. Förutom semantiska och morfologiska kriterier som här redan tagits upp diskuterar han möjligheten att i genustilldelningen utgå ifrån den singulara bestämda suffixartikeln, som entydigt visar vilket

genus substantivet har. I så fall skulle endast två regler behövas i svenskan: de substantiv som i bestämd form singularis slutar på *-(e)n* är utrala, och de som slutar på *-(e)t* är neutrala. Som motargument nämner han att en del substantiv sällan används i bestämd form singularis; formen kan saknas (*fan*) eller vara identisk med grundformen (t.ex. *början*, *examen*). Vissa egennamn som (*det stora*) *Sovjetunionen* har annat genus än vad suffixet uppvisar. Eftersom den infödda talaren i dessa fall inte har några som helst svårigheter att avgöra substantivets genus måste det enligt Källström finnas andra ledtrådar. Ord som sällan används i bestämd form singularis eller som inte uppvisar den alls är dock inte många till antalet. Ett viktigare motargument enligt Källström är att om genus fastställs utifrån kongruensdata är det cirkulärt att påstå att *hus* är neutrum eftersom dess bestämda form i singularis är *huset*. Han påpekar vidare att när vi säger att substantivet *hus* är neutralt är innebörden att alla modifierare som kongruerar med det i genus får formen med *-t* och detta gäller även bestämda suffixartikeln. Däremot anser han att pluralböjningen utgör en bra grund för genustilldelningsregler. I traditionella beskrivningar av svenskans genussystem bestämmer substantivets genus dess pluraländelse och inte tvärtom (Teleman 1969:171 ff., Källström 1993:82).

I Allén (1971:1071) finns en korstabell med substantivets genus och dess pluralböjning. Källström har på basis av Alléns siffror beräknat den relativa frekvensen för utrum och neutrum inom varje deklination samt för alla substantiv. Några lågfrekventa, lånade pluralmönster har utelämnats. Enligt Källström är genus hos 79 % av alla substantiv i Alléns data förutsägbart på basis av pluralformen. Om den semantiska tilldelningsregeln beträffande animata substantiv tas i beaktande stiger andelen till 83 %. 13,9 % av substantiven (39 486) i Alléns korpus uppvisar ingen pluralform. Substantiv med pluraländelserna *-or* och *-ar* korrelerar med genus utrum till 100 %, de med *-er/-r* till 94,4 % och *-s/-es* till 90 %, och ändelsen *-n* korrelerar med neutrum nästan alltid (99,8 %). Nollpluraländelse får det lägsta värdet, i endast 74,5 % av fallen är substantivet neutralt. Undantagen består till stor del av personbeteckningar med avledningsändelsen *-are* (*lärare*). Om regeln som gäller genus för substantiv med nollplural kompletteras med den semantiska som säger att animata substantiv är utrala, tilldelas rätt genus i över 90 % av fallen.

Källström har också undersökt kopplingen mellan pluralform och genus hos enstaviga substantiv i en lexikal databas på Institutionen för svenska språket i Göteborg. Korpusen består av 2767 substantiv av vilka 673 saknar pluralform. Alla substantiv med pluraländelserna *-or*, *-ar*, *-s/-es* samt de som har omljud utan suffix i plural är utrala. Av dem som har *-er/-r* är

98 % utrala. De substantiv som uppvisar pluraländelsen *-n* har alla genus neutrum. 96 % av de substantiv som har nollplural är neutrala. Hos undantagen kan man se vissa semantiska tendenser: de flesta enstaviga substantiv med *-er* i plural betecknar substanser (*salt, fett, vax, lack, smus, gel, harts, smink, vin, te, gift*), de två övriga är *mod* och *land*. Största delen av utrala substantiv med 0-plural utgörs av måttsenheter, inklusive valuta, (*ohm, bar, volt, rad, rem, watt, knop, mil, fot, verst, baud, tum, spann, mark, yen, cent, spänn*). *Sang/sans, läsk* och *bärs* hamnar utanför denna kategori.

275 av de 673 substantiv i korpusen som saknar pluralform är kortavledning av typen *prat-prata*. De tenderar att ha genus neutrum, endast 9 % i korpusen är undantagsvis utrala. Thorells exempel på *n*-ord är *glimt, nick, stress* och *stöt*. Dessa substantiv som avleds genom strykning av verbinfinitivens *-a* är till största delen verbalsubstantiv (Thorell 1984:76). I några minimala par kommer utrumformens individualiserade, konkreta betydelse fram: *en kladd - ett kladd*. Källström säger att genus hos 79 % av substantiven i den undersökta korpusen som består av enstaviga ord är förutsägbart med hjälp av pluralformen och regeln som gäller kortavledningar. Hans resultat tyder på att svenskan i termer av Corbetts typologi har ett morfologiskt genustilldelningssystem som kompletteras med semantiska tendenser. Fraurud (1996:25) för sin del anser att man inte kan dra alltför långtgående slutsatser av korrelationen mellan genus och pluralform, eftersom oregelbundenheter är vanligt förekommande i pluralbildningen. Mills (1986:85), som undersökte L1-språkinlärning hos tyska barn, kom fram till att genus lärs in före pluralböjning. Enligt henne implicerar detta att barn inte utnyttjar pluralformen i genusinlärning.

Liljegren (1995) har undersökt kopplingen mellan enstaviga substantivs fonologiska egenskaper och genus. Han har använt sig av en databas med de 2000 mest frekventa svenska substantiv som baserar sig på Alléns frekvensordlista samt ett test med 32 nonsensord. Hans resultat visar att enstaviga ord med enbart korta fonem tenderar att tilldelas utrumgenus av försökspersonerna. Sannolikheten att ordet har/får utrum ökar i takt med antalet konsonanter i final position. Liljegren menar (1995:25) att man kan tala om genustilldelningsregler men att det för kärnordförrådets del kan finnas arbiträritet.

Infödda talare måste ha information om substantivets genus lagrad i det mentala lexikonet, t.ex. i form av ett tilldelningssystem (Corbett 1991). Att ett sådant system existerar för svenskans del är dock inte helt bevisat, men Källströms resultat tycks tyda på att det kan finnas ett morfologiskt

tilldelningssystem där genus hos flertalet substantiv kan förutses utifrån pluralformen. Fraurud (1996:24-25) anser dock att man inte kan utesluta möjligheten att ett genussystem uppvisar arbiträra drag i större eller mindre grad. Enligt henne kan genus för vissa substantiv inläras utantill och lagras i lexikonet, medan det för andra substantiv kan finnas genustilldelningsregler. Hon menar att utantillinläring och regelbildning inte utesluter varandra (även Bybee 1985:7,112). Liljegren (1995:23) anser att det inte står klart huruvida talaren/lyssnaren använder pluralformen vid genustilldelning eller utnyttjar kunskap om substantivets genus i pluralbildning.

Trots att det för de infödda talarna kan existera regler baserade på form och/eller betydelse är det inte alls klart att inlärares genusbruk styrs av motsvarande principer. Det är möjligt att de i något skede av inlärningsprocessen sätter upp liknande tilldelningsregler som hjälper till att strukturera genus i hjärnan och att hitta rätt genus vid språkproduktion. Dessa regler må då vara korrekta eller felaktiga med hänsyn till målspråkets norm. För en främmandespråksinlärare är säkert en viss regelkunskap till hjälp, t.ex. att känna till de semantiska tendenserna. Enligt Andersson (1992:38 f.) kan inläraerna också dra nytta av deklinationen.

Man måste emellertid skilja mellan de tilldelningsregler man kan sätta upp för ett språk, t.ex. svenskan, och hur inlärare går tillväga. För att exempelvis kunna dra nytta av korrelationen mellan pluralform och genus i svenskan måste man känna till den förstnämnda. I ljuset av Anderssons (1992) och mina egna resultat (se s. 99) verkar den bestämda singulara substantivformen fungera som inkörsport till genustillägnande. Liljegren (1995:20) konstaterar också att hans informanter, infödda talare, verkade använda sig av den bestämda formen när de ombads tilldela nonsensorden endera genuset. Hur de infödda talarna gör detta är ännu inte helt utrett. Det är inte heller självklart att man i L2-undervisningen skall koncentrera sig på de regler man kan fastställa för de infödda talarnas del. Man kan kanske dra mera nytta av den bestämda substantivformen som inläraerna redan verkar kunna.

1.5 Främmandespråksinläring, andraspråksinläring och undervisningens roll

En stor del av forskningen inom fältet språkinläring gäller s.k. andraspråksinläring. Man har undersökt hur olika invandrargrupper tillägnar sig majoritetsspråket antingen med eller utan formell språkundervisning. Forskning har bedrivits i länder där den snabba tillväxten av antalet invandrare har ökat behovet av effektivare undervisning och läromedel.

Jämfört med andraspråksinlärning förekommer vid främmandespråksinlärning dels samma, dels andra typer av frågeställningar. Att lära sig ett språk som främmande språk innebär att det inte spelar någon större roll i samhället och att det inlärs primärt i klassrummet, andraspråksinlärning däremot sker i målspråksmiljön (Stern 1983, Ellis 1994:12). Somliga forskare betraktar främmandespråks- och andraspråksinlärning som två separata typer, andra däremot vill använda en övergripande term för båda och talar bara om sociolingvistiska skillnader i inlärningskontext: inlärning i skolmiljö och inlärning i naturlig omgivning, exempelvis i arbetsmiljö (Ellis 1994:11-12, 700, 703). Enligt Berns (1990:9) kan man ur sociolingvistiskt perspektiv inte tala om två separata typer, utan om man tar hänsyn till inläraren, hans språkanvändning, de funktioner han använder det nya språket i och hans motivation att lära sig språket, är det snarare fråga om ett kontinuum. Hon exemplifierar detta med tre olika inlärningskontexter och tar upp engelskan i Japan, som enligt henne ligger närmast polen främmandespråksinlärning, engelskan i Indien som primärt är andraspråksinlärning och engelskan i Tyskland som ligger mittemellan dessa två. Avgörande är med referens till vilken L2-talande grupp som språkinlärningen och -användningen sker. I Japan är inlärarens kontakt med de målspråkstalande mycket liten jämfört med Tyskland. Målsättningen för en del av japanerna är att klara av olika examina, inte att utveckla kommunikativa färdigheter i engelska (Berns 1990:4).

Finland är ett officiellt tvåspråkigt land och svenskan kallas det andra inhemska språket. När en finskspråkig elev lär sig svenska i Finland, är det då fråga om andraspråksinlärning eller främmandespråksinlärning? Utgår man ifrån dess officiella ställning kan svenskan sägas vara ett andraspråk (Håkansson 1989). Ringbom (1980:37-38) menar att svenskan kan vara antingen ett andra- eller främmandespråk för en finskspråkig, eftersom det i Finland finns både orter som är helt finsk- eller svenskspråkiga och sådana som är tvåspråkiga. På helt finskspråkiga orter har inläraren knappast några möjligheter att höra eller prata svenska utanför klassrummet: därför är det befogat att tala om inlärning av svenska som främmande språk alternativt inlärning i skolmiljö (Sundman 1992). På tvåspråkiga eller enbart svenskspråkiga orter i Finland kan termen svenska som andraspråk komma i fråga (Latomaa 1993:42-43). För den stora majoriteten av finska skolelever är svenskan ett främmande språk, inlärningen sker utanför målspråksmiljön. Trots försök att ändra på dess ställning är svenskan ett obligatoriskt ämne i skolan sedan -70-talet.

Ellis (1994:12) som föredrar en övergripande term för både andra- och främmandespråksinlärning anser att det inte är fastställt vilken roll

situationen spelar i språkinlärningen. Det är dock ett allmänt antagande att språkinläring utanför målspråksmiljön inte leder till infödd behärskning (Ellis 1995:215, Hyltenstam 1988:153, Lightbown 1988:11) men t.ex. Gass (1990:37) ifrågasätter möjligheten att överhuvudtaget uppnå en infödd kompetens i ett andraspråk, vare sig i naturlig omgivning eller i skolmiljö. I Hyltenstams undersökning (1988) gjorde de tvåspråkiga gymnasieeleverna ett större antal fel än de enspråkiga, bl.a. genusfel, trots att de förstnämnda talade en nästan infödd svenska, hade kommit till Sverige före puberteten och bott i landet i minst fem år. Enligt Bley-Vroman (1988) kännetecknas främmandespråksinläring av att i synnerhet vuxna inlärare mycket sällan lyckas uppnå en fullt infödd behärskning.

Enligt Berns (1990:10-11) kan det föreligga skillnader mellan olika individer i en och samma inläringssituation beroende på graden av motivation och den grupp med vilken inläraren vill identifiera sig. Det är inte självklart att den som befinner sig i målspråksmiljön vill anpassa sig till den språkliga omgivningen. Bristen på integrativ motivation kan då hämma en fullständig inläring. Det torde dock vara sällsynt att eleven i en skolsituation har som målsättning att uppnå infödd behärskning av det främmande språket. Man kan också anta att motivationen att lära sig ett nytt språk är annorlunda när man inte behöver använda det för att klara sig utanför klassrummet. Tillfällen att producera språket och få återkoppling av infödda talare är oftast ytterst begränsade i skolmiljö jämfört med naturlig andraspråksinläring.

Språkinläring i en formell inläringssituation är enligt Kramsch (1990:30) inte bara en mental process utan "a social construct constrained by the conventions of schooling". Gass (1990:37) däremot hävdar att de psykologiska processerna och restriktionerna i språkinlärningen är desamma oavsett inläringssituation. Enligt Gass (1990:43) förekommer det dock många olikheter. I främmandespråksinlärningen, till exempel, sätts formen i fokus, och i andraspråksinlärningen är de interaktiva språkfärdigheterna viktiga. I naturliga miljöer är det mindre vanligt att inläraren får negativ evidens, dvs. att han blir rättad om han gör fel, men i skolmiljön förväntas felkorrigering av lärarna (Gass 1990:41, Lightbown 1988:15). Mängden och typen av inflöde skiljer sig också i dessa två kontexter (Gass 1990:41-42). I främmandespråksklassrummet i Finland är det oftast en icke-infödd lärare som svarar för det talade inflödet på målspråket. Texterna i läroböckerna är konstruerade för undervisningssyften. Gass menar (1990:43) att vissa grammatiska strukturer inte förekommer i textböckerna trots att så är fallet i naturligt inflöde, och att de därför inte kan inläras i skolmiljö. Trots dessa skillnader sker språkinläring såväl i den formella

som i den informella situationen och i båda fallen förekommer det individuella skillnader mellan inlärare. Ellis (1994:216) hävdar att de som erhåller formell undervisning uppnår en högre språklig korrekthet än de som inte får någon undervisning alls.

VanPatten (1990:19), som diskuterar hur forskning kring främmandespråksinlärning är relaterad till utforskning av L2-inlärning, anser att den senare inte gett något slutgiltigt svar på frågan hur och varför man lär sig ett nytt språk, dock har forskarna kommit fram till några faktorer som spelar in. En av dem är inflödet som är nödvändigt för inlärningen, medan t.ex. frågan huruvida begripligt inflöde i sig är tillräckligt är obesvarad (VanPatten 1990:24, Lightbown 1988:12). Enligt VanPatten (1990:24) är det viktigt att bedriva forskning i främmandespråksinlärning, eftersom man då lättare kan kontrollera mängden av inflöde, vilket i en naturlig miljö är en omöjlighet. VanPatten och Lee (1990:241) anser att främmandespråksinlärning och andraspråksinlärning skiljer sig vad inlärningskontexten och de psykosociala processerna beträffar och att det förekommer olikheter i produkten, dvs. den färdighetsnivå inläraren uppnår, något som också gäller effekten av L1 på inlärningen. De menar att de psykolingvistiska processerna däremot är desamma i båda inlärningssituationerna.

I det följande kommer jag att använda termerna svenska som främmande språk och främmandespråksinlärare när jag syftar på de finska skolelevernas inlärning av svenska i Finland. Eleverna i mitt material kommer huvudsakligen från enspråkigt finska orter, med undantag av de 16 inlärare i gymnasiets årskurs 1 som kommer från Helsingfors; dessa är dock inte tvåspråkiga. Inlärarna i Anderssons (1992) undersökning som jag har som jämförelsematerial lärde sig svenska som andraspråk i målspråksmiljön, dvs. i Sverige.

Vilken roll spelar den formella undervisningen i språkinlärning? Ellis (1994:652-657) presenterar fem olika möjliga svar på frågan. Anhängare av noll-alternativet (bl.a. Krashen 1982) menar att formell grammatikundervisning inte har någon effekt på språkinlärning och att den därför kan överges. Vissa forskare anser att man lär sig grammatik bättre när man fokuserar på innehållet och när interimspråket får utvecklas naturligt. Krashen (1982) däremot lägger fram en 'ej-övergång'-hypotes (non interface) och hävdar att det explicit inlärda aldrig blir implicit kunskap, inte ens genom övning. Formell undervisning kan emellertid resultera i inlärning av explicit kunskap, men detta är mindre viktigt eftersom den enligt Krashen endast kan användas av monitorn och bara under speciella omständigheter. Han avvisar också felkorrigering såsom varande ett allvarligt

misstag. Enligt interface-hypotesen däremot kan explicit kontrollerad kunskap genom övning förvandlas till implicit, automatiserad kunskap (Sharwood Smith 1981). Variabilitetshypotesen skiljer sig från interface-hypotesen i det avseendet att undervisningen av dess anhängare påstås ha en effekt på inlärares vårdade stil (careful style) men inte på det lediga språkbruket (vernacular style). Man talar dock om möjligheten att nya element i den formella varianten så småningom blir tillgängliga även i oplanerad produktion. Med planering menas här och i det följande medveten planering. Den fjärde hypotesen kallas utlärbarhet-hypotes (teachability) av Ellis. Undervisning underlättar språkinläring enbart om eleven befinner sig på det stadium där strukturen i fråga inlärs i naturlig miljö (Pieneman 1984). Enligt hypotesen om selektiv uppmärksamhet hjälper inläring av regler eleven att känna igen dessa strukturer i inflödet och att förstå dem. Att jämföra interimsspråket med inflödet och konstatera skillnaderna blir lättare om inlärares har explicit kunskap om L2 (Ellis 1994:644).

Eftersom det finns evidens för att formell undervisning påskyndar inläring och ökar korrektheten i interimsspråket, kan man förkasta noll-alternativet (Ellis 1994:659). I många undersökningar har man dock kommit fram till att undervisning närmast har en effekt på planerad men inte på oplanerad produktion och att vissa element lärs in i en bestämd ordningsföljd som inte verkar rubbas av undervisningen. Interface-hypotesen kan inte förklara inlärningsgångarna som man har funnit. Undervisningen har inte någon inverkan på dessa och de är desamma både för formella och informella inlärare (Viberg 1990:32-33). Enligt variabilitetshypotesen manifesteras den naturliga inlärningsordningen i vardagsspråket. Hypotesen gör begripligt varför inlärningsgångarna förblir opåverkade av undervisningen, eftersom den oftast inte har någon effekt på oplanerad produktion. Detta är dock inte alltid fallet, utan under vissa omständigheter kan även det lediga språkbruket påverkas. Utlärbarhet-hypotesen baserar sig på antagandet att det bästa sättet att underlätta naturlig språkinläring är att presentera och öva in enskilda strukturer, dvs. fokusera på former. Ellis menar (1994:655) att vårt vetande om inlärningsgångar fortfarande är alltför begränsat för att man skall kunna dra några slutsatser om förhållandet mellan dem och undervisningens progression.

Enligt Ellis (1994:659) underlättar undervisning naturlig inläring men är inte något alternativt inlärningsätt. Han anser att den effektivaste metoden är en kombination av formell undervisning och exponering (Ellis 1994:615). De som lyckas bäst är de som fäster uppmärksamhet på formen men också söker tillfällen att kommunicera på L2 (Ellis 1994:617). Genom

drag som är formellt lätta att lära sig och som manifesteras som genomskinliga form-funktion-relationer (Ellis 1994:620). Det har visat sig att de formella inlärarna gör snabbare framsteg (Viberg 1990:32-33) men också att för tidig undervisning kan leda till undvikande (Ellis 1994:635). Det verkar klart att den formella undervisningen har en effekt på inläring, men en begränsad sådan. Medvetandeförhöjning (Sharwood Smith 1981) kan hjälpa inlärare att uppmärksamma grammatiska strukturer i inflödet och underlätta jämförelse mellan interimspråket och målspråket (Ellis 1994:644, N. Ellis 1995:141-142). De som erhåller formell undervisning blir också föremål för felkorrigering och har möjlighet att ta del av regler som de kan dra nytta av i inläringen. Jag kommer att försöka visa att undervisningen har en effekt genom att jämföra korrektheten för de finska främmandespråksinlärarna i föreliggande undersökning och andraspråksinlärare i Anderssons studie samt jämföra abiturienters prestationer med gymnasisters i årskurs 1.

Viberg (1990:21) definierar inläring som "olika rent mentala skeenden som leder till att inlärarens mentala representation av målspråket byggs ut och successivt omstruktureras". Viberg (1990:21) säger sig använda mental representation som en neutral beteckning på vad andra kallar mental grammatik, kommunikativ kompetens eller deklarativ och processuell kunskap. Interimspråket sägs vara ett eget system med egna regler (se s. 32). Man har kommit fram till att det finns fasta inläringsgångar, dvs. att exempelvis tyskans ordföljdsregler lärs in i en viss bestämd ordning (Clashen, Meisel och Pieneman 1983), och att denna ordningsföljd i många fall är densamma också för dem som erhåller undervisning (Ellis 1989). Vad genus beträffar antar Corbett (1991) att det för infödda talares del förekommer s.k. genustilldelningsregler. Fraurud (1995) menar att alla genussystem uppvisar regelbundenheter men att man inte kan utesluta möjligheten att det även förekommer godtycklighet. Hon anser att en större eller mindre subklass av substantiv kan inläras utantill och lagras i lexikonet. Enligt Fraurud utesluter utantillinläring inte regelbildning och vice versa. Eftersom det ännu inte är bevisat att det existerar genustilldelningsregler för svenskan (se närmare s. 12-15) och då man inte heller vet hur stor del av lexikonet de omfattar, kan man förmodligen inte upptäcka sådana inläringsgångar som i ordföljden vad gäller inläring av grammatiskt genus i svenskan. Den är nära förknippad med lexikoninläring, eftersom det finns få generella regler som man kan rätta sig efter. Ett substantivs genustillhörighet måste läras in ord för ord, vid genuskongruensen, däremot, har man nytta av regler. Därför kommer jag att använda mig av korrekthetsprocent och talar enbart om svårighetssekvenser varmed jag avser den relativa

svårighetsgraden av genusmarkering. Att korrektheten för en viss företeelse är högre än för en annan behöver inte innebära att inlärarna tillägnat sig den förra i ett tidigare skede än den senare.

Ellis (1994:347-348) indelar språkinläringsteorierna i kognitiva och mentalistiska. Den väsentliga skillnaden mellan dem är sättet på vilket kompetensen definieras. Enligt de mentalistiska teorierna kan kompetensen inte vara variabel: antingen känner inläraren till en regel eller också gör han det inte. Anhängarna till dessa teorier är primärt intresserade av kompetensen, det abstrakta systemet som ligger bakom performansen. Variationen i inlärarspråket återspeglar performansen och är därför inte av något intresse för dem (Ellis 1994:155). Enligt de kognitiva teorierna kan man inte separera kunskapen och själva språkbruket inom denna referensram. Forskarna är intresserade av att utröna i vilken utsträckning inläraren behärskar målspråkets formella och funktionella drag och de mentala processerna som styr inläring och språkbruk. Det förekommer olika grader av behärskning och det är möjligt att inläraren endast delvis tillägnar sig en regel. Enligt de mentalistiska teorierna är kompetensen däremot kategorisk.

Ellis (1994:156) menar att kompetensen kan definieras på två olika sätt: för det första som i mentalistiska teorier, då den inte kan vara variabel; för det andra som förmågan att använda kunskap i specifika kontexter, då den är åtskild från performansen. Enligt Ellis (1994:156) är inlärarens mentala representation av målspråket, hans kompetens, inte av primärt intresse för språkundervisningen, viktigare är hans färdighet. I det följande kommer finska elevers bruk av genusmarkörer i deras L2-svenska att undersökas. I många fall är det så gott som omöjligt att uttala sig om den bakomliggande kompetensen, eftersom det föreligger så få data på individnivå. Av denna anledning kommer huvudvikten att ligga på beskrivning av de finska främmandespråksinlärnarnas färdighet i genusmarkering.

1.6 Tidigare forskning kring inläring av genus

I tidigare undersökningar har man funnit att barn i sin inläring av L1 sällan har några svårigheter med genus, inte ens när systemet uppvisar stor arbitrariet. Å andra sidan tycks vuxna L2-inlärare ha stora problem med detta (Andersson 1992:49). L1-barn använder sig i allmänhet av fonologiska ledtrådar, de lägger märke till kongruensen inom nominalfrasen, uppmärksammar sambandet mellan substantivets betydelse och genus samt lär sig via helfrasinläring, dvs. de lär sig oanalyserade enheter som senare analyseras i olika morfem.

via helfraslinläring, dvs. de lär sig oanalyserade enheter som senare analyseras i olika morfem.

I Andersens (1984) undersökning om den tolvårige engelsktalande Anthonys inläring av spanska markerade inläraren endast substantivens semantiska genus (=sexus) och uteslöt alla andra, trots att det i detta språk också finns fonologiska och morfologiska ledtrådar för genusmarkering. Rogers (1984), som undersökte långt avancerade engelsktalande inlärares skrivna produktion av L2-tyska, kom fram till att felen i genusmarkering var frekventa, och speciellt svåra var feminina substantiv i dativ; detta till skillnad från tyska barns inläring av feminina former, vilken sker tidigt och löper felfritt. Pfaff (1984) fann att kasusmarkering som är semantiskt motiverad utvecklades före den arbiträra genusmarkeringen i de turkiska barnens L2-tyska. Mills (1986) jämförde tysk- och engelsktalande barns inläring av pronominal genusmarkering i L1. Tyska barn lärde sig regeln för naturligt genus i tredje person tidigare än de engelska barnen, trots att tyskans genussystem är betydligt mer komplext än engelskans. Mills förklarar detta med det faktum att genus i tyskan markeras på flera olika ställen jämfört med engelskan, där endast pronomen uppvisar genusskillnader. De tyska barnen blir redan från början mer uppmärksamma på genus, vilket underlättar inläringen. Mills säger också att de former som är mest frekventa i inflödet och uppvisar formell likhet med andra former i paradigmerna lärs in först, exempelvis *die* som är definit artikel, både för femininum singularis och för pluralis. Den första fonologiska regel som tyska barn lär sig är att substantiv som slutar med *-e* är feminina. Denna regel gäller en stor del av ordförrådet, har få undantag och lärs därför in tidigt.

I undersökningar av L1-svenska (se Svartholm 1978, Andersson 1992, Plunkett och Strömquist 1992) har konstaterats att genusfelen är mycket sällsynta. Svartholm fann endast två normvidriga former (*sandet, tågen*) och hon betraktar dessa som performansfel. I Plunketts och Strömquists material om L1-inläring förekommer ett fel: Markus säger *en filter* i stället för det normenliga *ett filter*. I Anderssons korpus om samme Markus inläring återfinns tre felaktiga genusmarkeringar av totalt 235. Det definitiva suffixet markeras två gånger fel hos uttralt substantiv (*den trucket*, 2 ggr).

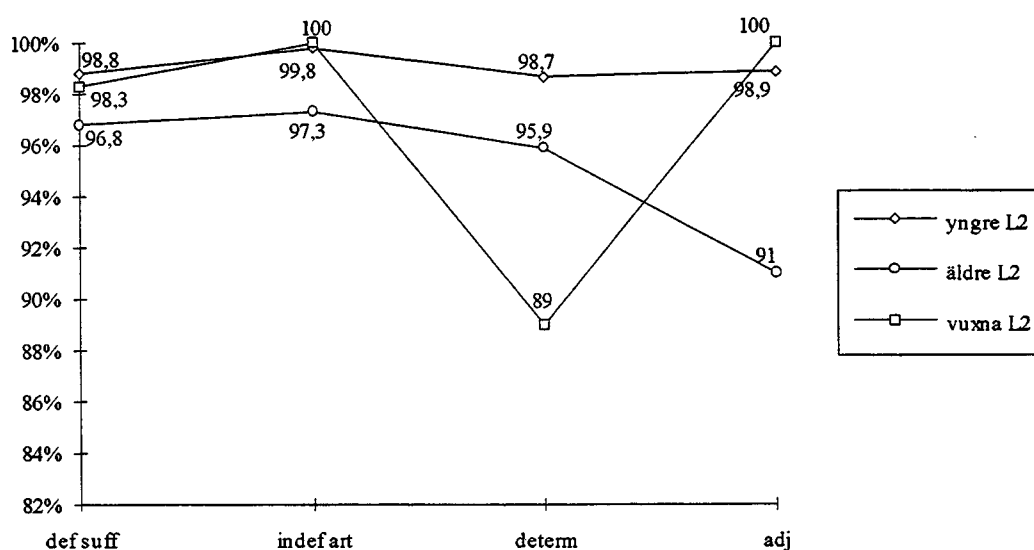
Det är framför allt Anders Börje Anderssons avhandling *Second Language Learners' Acquisition of Grammatical Gender in Swedish* (1992) som äger relevans för denna studie. Hans undersökning är, till skillnad från min, longitudinell och behandlar andraspråksinläring i målspråksmiljön. 10 olika modersmål förekommer bland inlärarna, av vilka den ovan diskuterade Markus har svenska som modersmål. De övriga språken är arabiska,

nämmligen yngre (early) L2-barn (5), äldre (late) L2-barn (7), vuxna L2-inlärare (4) och L1-barn (1).

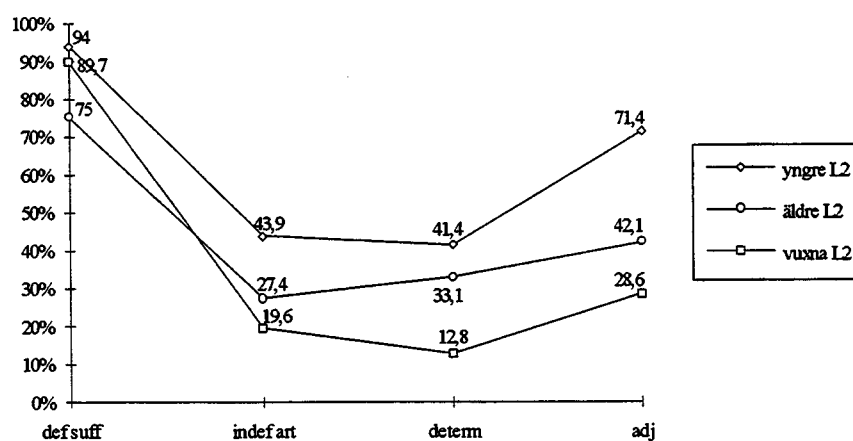
Anderssons korpus består av bandinspelningar som har transkriberats. Materialet för grupperna yngre och äldre L2-barn har insamlats inom projektet *Minoritetsbarns andraspråkstillägnande i förskolan*. Det är fråga om samtal mellan en vuxen och ett barn på daghem. Materialet för gruppen vuxna inlärare har ursprungligen bringats samman inom projektet *Ecology of Adult Language Acquisition*. Det är inspelningar av fria samtal mellan inlärare och infödda talare samt av återberättande av en film. Dessa aktiviteter upprepades tre gånger. Materialet för L1-barnets inläring kommer från en korpus som sammanställts av Strömquist (1991). I den kvantitativa analysen har Andersson räknat alla de förekommande genusmarkeringarna. Sålunda har *huset* en korrekt genusmarkering och *ett stort hus*, två på samma sätt som *mitt huset*. Det totala antalet genusmarkeringar hos alla de fyra undersökta grupperna är 6215 (tabell 2). För L2-inlärarnas del är antalet 5980. Andersson undersöker genusmarkeringen vid den bestämda suffixartikeln (def suff), den obestämda fristående artikeln (indef art), determinerare (determ, den bestämda fristående artikeln ingår) och adjektivattributet (adj). Jag har modifierat tabellen över det totala antalet genusmarkeringar för alla inlärargrupper (Andersson 1992:195, tabell 34) genom att ange korrekthetsprocenten (% rätt) utöver antalet markeringar. Andersson (1992:195-6, tabell 35 och 36) talar själv enbart om felprocenter (total percentage of error on uter/neuter gender nouns). I figur 2 och 3 illustreras de olika L2-inlärargruppernas prestation i utrum respektive neutrum.

TABELL 2. Det totala antalet genusmarkeringar hos inlärargrupperna i Anderssons undersökning

	Yngre barn N=2430			Äldre barn N=2498			Vuxna L2 N=1052			L1 barn N=235			
	fel	tot	% rätt	fel	tot	% rätt	fel	tot	% rätt	fel	tot	% rätt	
utrum	def suff	12	993	98,8	22	693	96,8	6	354	98,3	2	83	97,6
	indef art	1	624	99,8	18	672	97,3		173	100,0		65	100,0
	determ	5	398	98,7	16	386	95,9	23	210	89,0		28	100,0
	adj	1	87	98,9	8	89	91,0		30	100,0		12	100,0
neutrum	def suff	13	215	94,0	63	252	75,0	12	116	89,7		26	100,0
	indef art	23	41	43,9	159	219	27,4	37	46	19,6	1	13	92,3
	determ	34	58	41,4	87	130	33,1	95	109	12,8		8	100,0
	adj	4	14	71,4	33	57	42,1	10	14	28,6			

FIGUR 2. Behärskning av genus utrum i Anderssons material

FIGUR 3. Behärskning av genus neutrum i Anderssons material

I det följande summerar jag Anderssons (1992) viktigaste resultat. Enligt honom är bestämd suffixartikel den första form som visar sig hos de yngre barnen. Detta tycks även gälla L1-barn, såsom Svartholms (1978) undersökning om Tors artikelinläring ger vid handen. Andersson menar att bestämda suffixartikeln och ordstammen lärs in som en enhet vilken senare analyseras i olika morfem. Som bevis på detta ser han former i stil med *en bilen*, vilka förekommer nästan enbart hos de yngre barnen. Andersson hävdar att de yngre barnens inlärningsstrategi är helfrasinläring, vilket kan motiveras med det faktum att deras produktion är mer felfri än de andra gruppernas. Dessutom finns det tendenser till att en felfri första period efterföljs av ökat antal fel. Den yngsta inlärargruppen har dock ännu inte uppnått målspråksnivån, eftersom proportionen mellan genus utrum och genus neutrum

är olik målspråkets proportioner. Bara 13 % av genusmarkeringarna är neutrala. De äldre barnen begår fler fel än den yngsta inlärargruppen, och detta gäller även bestämda suffixartikeln; individuella skillnader föreligger dock. Två av inlärarna gör fel enbart på neutrum. Enligt Andersson har detta sin förklaring i att de äldre barnen använder sig av många olika och mer komplexa strukturer, varav följer att det finns flera potentiella felkällor. Eftersom de är äldre försöker de sig på att bilda egna regler i högre utsträckning än de yngre barnen.

Vuxna L2-inlärare tycks generalisera genus utrum mer konsekvent än de övriga inlärargrupperna. Denna strategi förklarar enligt Andersson den relativa felfriheten hos utrum och de många felen hos neutrum. Vuxna inlärare kan på grund av sin högre kognitiva nivå dra slutsatser av inflödet: genus utrum är mer frekvent i L2 än genus neutrum. Andersson menar (1992:203) att transfer från modersmålet inte så lätt kan skönjas vid genusinläring, eftersom genus är ett mycket språkspecifikt och arbiträrt drag. Han ser inte heller några klara skillnader i inläringen av genus mellan de inlärare som har genusystem i sitt modersmål och dem som inte har det. Inlärarna som helhet verkar ha förstått att animata substantiv är utrala, men det finns vissa ord som tenderar att behandlas som neutrer trots att de är animata (*björn, doktor, fågel*). Den bästa strukturella signalen för genus i svenskan tycks vara bestämda suffixartikeln, som är mest felfritt markerad hos alla inlärargrupperna. Andersson anser att inläringen av genus har ett nära samband med inläringen av definithet/indefinithet i svenskan.

Andersson (1992) utgör det viktigaste jämförelsematerialet för föreliggande arbete. Hans undersökning aktualiserar följande problem i min studie: Framstår bruket av genusmarkörer som lättast vid något av de undersökta genusböjliga elementen? Föreligger det skillnader i korrekthet mellan utrala och neutrala substantiv? Det förekommer inte så mycket forskning kring L2-genusinläring, i synnerhet inte vad grammatiskt genus beträffar. Anderssons avhandling är den enda vad gäller svenska som L2.

2 MATERIAL OCH METOD

2.1 Undersökta korpusar

Inom språkinlärningsforskningen idag har de longitudinella fallstudierna, i vilka en enskild individ, eller högst några få, observeras under en längre tid, blivit frekventa. I dessa undersökningar erhåller man en detaljerad utvecklingsprofil för varje individ. Det är dock diskutabelt om resultaten kan generaliseras och vilka förutsägelser man kan göra på grundval av dem, eftersom statistiska test sällan tillämpas på dessa data. Ett annat sätt att komma åt språkinlärningsprocessen är att samla in data från flera individer i olika åldersskikt eller grupper som befinner sig på olika stadier i inlärningen. Fördelen med det senare sättet, pseudolongitudinella tvärsnittstudier, är att man får stora urval och att det går att fastställa med vilken sannolikhet ett visst fenomen kan generaliseras till hela populationen. Nackdelen är att man delvis går miste om den verkliga individuella utvecklingen. I denna undersökning har den senare metoden applicerats.

Materialet för föreliggande avhandling benämns FINGYM och består av tre subkorpusar, vilka presenteras i tabell 3. Undersökningen ingår i projektet Finterlingva vid Institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet. Inom projektet används beteckningen FinSveStud_79-80 för korpusen ABI80, FinSveStud_86_B_upps för ABI86 och FinSveGym_1.89_upps för GYM90 (Rahkonen 1992:7). I samtliga fall utgör min subkorpus endast en del av Finterlingva -projektets motsvarande korpus. Tre olika inlärargrupper finns representerade: gymnasister i årskurs 1 (som erhållit formell undervisning i svenska i 3,5 år), abiturienter i årskurs 3 från år 1986 (formell undervisning i 6 år) och abiturienter i årskurs 3 från åren 1979/80 (formell undervisning i 6-8 år). Alla inlärare i GYM90- och ABI86-materialen har studerat svenska som B-språk. Vad beträffar det äldsta materialet kan det förekomma elever som har haft den långa A-svenskan, vilket innebär formell undervisning i 10 år. Deras andel uppskattas dock som mycket liten (Rahkonen 1992:16), på samma sätt som de elevers som påbörjat sina svenskstudier i årskurs 7 i grundskolan och haft 652 timmar under 6 skolår. För den stora majoriteten i ABI80 har det maximala antalet undervisningstimmar i ABI80 varit 671 eller 777. Eleverna i ABI86-materialet har erhållit undervisning i 652 timmar. Gymnasisterna i årskurs 1 (GYM90) har producerat sina uppsatser under kurs två i gymnasiet. De har på högstadiet fått 3 veckotimmar undervisning (sammanlagt ca 330 timmar) och i gymnasiet ca 60 timmar (Juurakko 1996:60).

TABELL 3. Den undersökta korpusen (FINGYM)

	GYM90	ABI86	ABI80	tot
nivå	åk 1, gymn.	abiturienter	abiturienter	
antal år studier i sv.	3,5	6	6-8	
år	1990	1986	1979/1980	
individer	114	110	118	342
uppsatser	228	110	118	456
uppsatser per individ	2	1	1	
antalet ord per uppsats	314	184	190	
skrivsituation	prov	studentexamen	studentexamen	
löpord	36 207	20 328	22 398	78 933
NP	6645	3 472	4 367	14 484
genusmarkeringar	2 942	1 729	1 984	6 655

Eftersom det är fråga om främmandespråksinläring kan man anta att de olika inlärargrupperna, årskurs 1 och abiturienterna, i viss mån representerar olika färdighetsnivåer. Naturligtvis föreligger individuell variation, och vissa inlärare i ABI80-materialet befinner sig trots lång exponeringstid för formell undervisning på låg nivå beträffande språkutvecklingen. Strikt sett kan man inte tala om inläring i en pseudolongitudinell studie som denna, trots att så ofta är fallet med forskare som använt sig av tvärsnittstudier. Korrekthet eller inlärningsgång baserad på korrekthet behöver naturligtvis inte säga något om själva inlärningsprocessen, dvs. hur exempelvis de finska skoleverna lär sig svenskans genus. På grundval av korrektheten kan man dock konstatera vad som har inlärts, och genom att jämföra resultaten med longitudinella undersökningar kan man möjligen ställa upp hypoteser om själva processen. Att veta vad som är svårt för inlärarna är viktigt också i undervisningssammanhang.

Abiturienterna (ABI80 och ABI86) har skrivit sina uppsatser i samband med den finländska studentexamen, dvs. ingående i ett riksomfattande prov. Svenskprovet består av fyra delar: hörförståelse, läsförståelse, strukturtest och uppsats. De tre sistnämnda genomförs på samma dag, och eleverna har sammanlagt 6 timmar till sitt förfogande. I uppsatsdelen förekommer 4 alternativa rubriker, som kort presenteras för dem. De uppmanas att producera en uppsats omfattande mellan 150 och 200 ord. Eleverna vet att de genom denna måste visa sina kunskaper i svenska och de är säkert mer måna om den språkliga korrektheten än när de skriver till en brevvän (Rahkonen 1992:12). De är medvetna om att de viktigaste faktorerna i bedömningen är

korrektheten och begripligheten. Stilen spelar en underordnad roll. Även eleverna i årskurs 1 har skrivit sina texter i en provsituation.

Uppsatserna i materialet har genomlästs av 3-4 sverigesvenska infödda talare som bedömt strukturernas acceptabilitet och givit korrigeringsförslag. Eftersom deras uppgift var att ange den korrekta svenska motsvarigheten till den felaktiga strukturen har jag inte i alla enstaka fall kunnat utgå ifrån deras rättelser. I denna undersökning åsyftas med termerna korrekt, inkorrekt, fel etc. bruket av morfologiska genusmarkörer utan att ställning tas till om formerna för övrigt använts i enlighet med målspråkets norm (se närmare s. 37-39). Att genus är ett inherent drag hos substantivet i svenskan och att varje svenskt substantiv med ytterst få undantag har ett, och endast ett genus möjliggör för en icke-infödd talare att avgöra substantivets genustillhörighet med hjälp av ordböcker. Dessutom finns det inte någon variation i bruket av *-n-* och *-t-* former inom en nominalfras med ett substantiv som huvudord. De två fallen där informanterna har varit oense om genus är *Jag är en av de alla barn som* och substantivet *skrock*. Enligt SAOB är *skrock* neutrum, men även utrum förekommer. I båda fallen har de neutrala formerna betraktats som korrekta.

Uppsatserna i de tre delkorpusarna är inte alla slumpmässigt valda, utan exempelvis gymnasisterna i årskurs 1 (GYM90) kommer från två orter i Finland, Jyväskylä (98 inlärare) och Helsingfors (16 inlärare). Naturligtvis kan man därför inte påstå att urvalet är representativt för populationen, nämligen för alla inlärare i årskurs 1 i Finland. Det skulle dock krävs ett mycket stort material för att garantera representativiteten, och sådana är ytterst sällsynta i L2-undersökningar. Detta utgör ett allmänt problem i L2-studier. Eftersom korpusarna har samlats inom projektet har det inte varit möjligt att påverka materialurvalet. Varje inlärare i GYM90-korpusen har skrivit två uppsatser, men då dessa är relativt korta och skrivna endast två veckor efter varandra, behandlas de som en enhetlig text. Texternas längd varierar mellan 120 och 711 ord, i medeltal omfattar de 314 ord (Juurakko 1994:7).

Texterna i den äldsta korpusen, *FinSveStud_79-80_upps*, är slumpmässigt valda i första omgången, varefter bl a tvåspråkiga kommuner uteslutits (se närmare Rahkonen 1992:12-13). ABI80-materialet i denna undersökning utgör som redan nämnts bara en del av den ursprungliga korpusen som består av 799 uppsatser. De 118 texterna i ABI80 är valda så att det i mån av möjlighet finns en uppsats per ämne, kön och vitsord. I idealfallet hade det funnits $12 \cdot 2 \cdot 6$, dvs. 144, uppsatser. På grund av "luckor" består ABI80 av 118 uppsatser, varav 19 har fått det lägsta vitsordet, *improbatur*, 22

approbatur, 22 cum laude approbatur, 17 magna cum laude approbatur och 16 laudatur (det högsta). Texterna med det högsta vitsordet, laudatur, är längst i ABI80-korpusen, antalet ord är i medeltal 204. Approbatur-uppsatserna är kortast, i medeltal 172 ord. De övriga grupperna får följande medeltal i antal ord: improbatur (ej godkända) 188, lubenter 194, cum laude 185 och magna 199. I instruktionerna ombads abiturienterna skriva en uppsats omfattande 150-200 ord.

De 258 texterna i projektet Finterlingvas ursprungliga korpus FinSveStud_86_B_upps är slumpmässigt valda bland alla studentuppsatser våren 1986, men endast en del av den, 110 texter, har analyserats i denna undersökning (ABI86-materialet). I det ursprungliga materialet finns representerade 21 skolor som ligger i 17 kommuner/städer (Juurakko 1994:7). I följande tabell är uppsatsrubrikerna för de tre subkorpusarna uppräknade.

TABELL 4. Uppsatsrubrikerna i de undersökta materialen

GYM90-materialet	ABI86-materialet
Ett brev hem	Skrock - jag tror (inte) på det
Så här kopplar jag av	Hunden i människans tjänst
Min budget	Måste en flicka vara söt
Att resa är att leva	Ingen förstår mig hemma
Doktor X svarar	ABI80-materialet
En mysig hemmakväll	Rattfylleristen åker fast (våren 1979)
Varför jag valde gymnasiet	Du stjäla väl inte? (våren 1979)
En bok som jag verkligen gillar/ En bok som jag aldrig glömmer	Frimärkssamlandet - en hobby eller en investering? (våren 1979)
Hem, ljuva hem/ Hemmet och dess betydelse	Vad dagens svåra situation på arbetsmarknaden har betytt (kommer att betyda) för mig (våren 1979)
Sådan är jag	En idealisk TV-dag (våren 1980)
En rolig resa till Sverige	Om att vara rädd (våren 1980)
Semester i Finland	Mera fritid (våren 1980)
Ett gammalt klassfoto	Någonting är ruttet här (våren 1980)
Min hobby	Naturen din vän (hösten 1979)
Att skolka - ett problem i dagens skola	Våra grannar i öst och väst (hösten 1979)
Idrott - det bästa som finns	"Allmän egendom - det är sådant ingen äger" (hösten 1979)
En film som jag gillar	
På språkkurs i England	Frihet, jämlikhet och broderskap (hösten 1979)

Min katt
Min skola

Fördelningen av genusmarkerade former i textböckerna för tre olika läroboksserier för gymnasiet har också studerats, nämligen Målet, Gymnasiesvenska och Heja. Varje serie innehåller 3 textböcker. Inlärarna i GYM90- och ABI86-materialen har haft dessa böcker som läromedel, medan abiturienterna i ABI80-materialet har brukat andra, äldre serier. Tyvärr föreligger ingen information om vilken av dem de enskilda gymnasisterna har använt.

Som jämförelsematerial har jag inlärarna i Anderssons (1992) studie rörande L2-inläring av grammatiskt genus i svenskan (se närmare s. 22-25). Min korpus består av fria uppsatser, Anderssons däremot huvudsakligen av bandinspelningar av samtal mellan en inlärare och en målspråkstalare (se närmare s. 22). Tal och skrift som två olika medier skiljer sig från varandra bl.a. i direkthet. I det förra fallet är avsändaren och mottagaren båda samtidigt närvarande. Detta medför att det finns goda möjligheter till ömsesidig anpassning och återkoppling. Talaren får normalt såväl språklig som icke-språklig feedback av lyssnaren. En skriven text, däremot, är inte på detta sätt direkt relaterad till själva kommunikationssituationen. Samtal ansikte mot ansikte är enligt Strömquist multidimensionell kommunikation med fokus på tal (Strömquist utan år). Där kan alla sinnen utnyttjas för att ta emot information. I skrift har man färre uttrycksmedel. I muntlig kommunikation kan inläraren i olika grad utnyttja den input han får av samtalspartnern, målspråkstalaren. Andersson framhåller emellertid att alla NP som bedöms som upprepningar eller imitationer har utelämnats i analysen (Andersson 1992:73).

Vad gäller produktion ligger den väsentliga olikheten mellan de två medierna i mängden av tid som språkbrukaren har till sitt förfogande. Tidsbristen i den muntliga produktionen leder till att talaren, i detta fall inläraren, är mer hänvisad till automatiserade processer, och slutprodukten kan inte fininputsas. Planeringstiden är mycket kort jämfört med skriven produktion. I skrift kan inläraren se sin text som helhet, vid behov se över den helt eller delvis, editera och använda sig av den kunskap av L2 som inte nödvändigtvis är automatiserad. Man kan anta att det som i genusmarkering är svårt för inläraren är svårare i tal än i skrift och att en del av skillnaderna i Anderssons och mina resultat direkt kan hänföras till skillnaden mellan dessa modaliteter. Trots detta anser jag att man genom jämförelse av dessa korpusar kan komma fram till allmänna slutsatser om genusmarkering i inlärarsvenskan, i synnerhet om det finns några fenomen som är

gemensamma för båda materialen. Skillnaderna i resultaten kan däremot hänföras antingen till skillnaden mellan formell och informell inläring eller mellan tal och skrift.

2.2 Om kvantifiering

En viktig metodologisk fråga är hur man med utgångspunkt i en korpus skall mäta en individs språkbehärskning. I morfemstudier (t.ex. Dulay och Burt 1973, 1974a 1974b) utnyttjades en teknik som baserade sig på användning av ett morfem på obligatoriska kontexter. Begreppet har sitt ursprung i L1-forskningen. Brown (1973) studerade inläring av 14 grammatiska morfem hos tre barn. I den longitudinella undersökningen inspelades deras tal med en månads mellanrum. Han observerade att barn hellre utelämnade grammatiska än lexikala morfem i de tidiga stadierna av sin L1-inläring och producerade yttranden som *that book* i stället för *that's a book*. Brown fann det svårt att mäta barnens språkbehärskning, eftersom exempelvis samtalsämnet hade en effekt på det undersökta morfemets frekvens (Brown 1976:296). För att undgå problemet började han använda obligatorisk kontext som den grundläggande analysenheten. Brown beräknade hur ofta varje morfem förekom i en obligatorisk kontext, dvs. i en kontext där en infödd talare måste använda strukturen i fråga. Han talar egentligen om fyra olika slag av obligatoriska kontexter, nämligen språklig, icke-språklig, språklig vänsterkontext och språklig högerkontext (Brown 1973:296). Språklig kontext består av barnets egna yttranden. I och med att barnet använder en viss intonation när det uttalar *that book*, blir *that* ett demonstrativt pronomen som kräver kopula och artikel (*that is a book*). Om barnet pekar på flera böcker framgår det av den icke-språkliga kontexten att kopulan skall stå i plural (*are*) i stället för singular. Angående språklig vänsterkontext säger Brown att då boken nämns för första gången skall artikeln vara indefinit och om substantivet börjar med en vokal skall den indefinita artikeln vara *an*. Med språklig högerkontext menar Brown t.ex. moderns respons på barnets yttrande (*Yes, that's a book*).

Idén om obligatorisk kontext som den grundläggande analysenheten lånades över till L2-forskningen av Dulay och Burt (1973, 1974a 1974b). Cook kritiserar (1993:48, 107-108) metodens användning i L2-forskningen och anser att forskare har inskränkt Browns ursprungliga fyrdimensionella definition av obligatorisk kontext till språklig kontext, där hänsyn inte tas till diskursen. T.ex. nominalfrasen *en röd bil* i satsen *En röd bil står på gatan*, som till sin yttre form är helt målspråksenlig, kan visa sig vara felaktig om det av diskursen framgår att inläraren i stället menar *Den röda bilen står*

på gatan. Här kan man tala om dold felaktighet (jfr Corder 1981:43, covertly erroneous). Cook anser vidare att identifieringen av en obligatorisk kontext är subjektiv: för att veta vilket morfem som fattas måste forskaren i många fall gissa sig fram till den betydelse som inläraren har haft i tankarna när han producerat yttrandet. För att kunna säga att det i ett yttrande som *that book* finns en obligatorisk kontext för både kopulan *is* och den obestämda artikeln *a* måste forskaren veta att inläraren menar *that is a book* och inte exempelvis *I want that book* eller *those are books* (Cook 1993:48, se också Larsen-Freeman och Long 1991:40-41). En språklig analys av ett IL-yttrande förutsätter att man kan ge det en någorlunda säker tolkning. Vad gäller skrivna inlärarkorpusar har man i efterhand vanligen inte tillgång till den skrivandes tolkning och man måste nöja sig med sannolika interpretationer som grundar sig på yttrandets form och kontext. Att forskaren är en infödd talare av inlärares första språk kan vara en fördel i tolkningsprocessen. Corder (1981:37 f.) föreslår att inlärarens yttranden rekonstrueras så att de överförs till målspråket. På detta sätt får man en välformad sats som är en översättning av IL-satsen som jämförs med den.

Man upptäckte tidigt att kvantifiering med hjälp av obligatoriska kontexter gav en ensidig bild av inlärarens behärskning av morfemet i fråga. Trots att han kanske behärskade alla obligatoriska kontexter, kunde en närmare analys av hans produktion avslöja att han överanvände morfemet i kontexter där det inte kunde förekomma i L2-normen. Därför ansågs det nödvändigt att betrakta inlärarens hela produktion, såväl obligatoriska som icke-obligatoriska kontexter (Pica 1988, Long och Sato 1984:259). Om en inlärare behärskar alla obligatoriska kontexter för prepositionen *på*, när målspråket kräver *på*, (*Jag lyssnade på musik*) kan det hända att han trots detta överanvänder den (överflödigt bruk: *Jag bodde på hemma*) eller använder den när målspråksnormen exempelvis kräver *i* (felaktigt bruk: *Brödet är på skåpet*) (Juurakko 1994:47, 52-53).

De teoretiska grunderna för obligatoriska kontexter-metoden har skarpt kritiserats av Bley-Vroman i artikeln *The comparative fallacy in interlanguage studies: the case of systematicity* (1983). Eftersom han tar just genusmarkering som exempel på den normativa analysens nackdelar skall jag här något närmare betrakta hans resonemang. Undersökningen som han hänvisar till är Tarones, Frauenfelders och Selinkers *Systematicity/variability and stability/instability in interlanguage systems* (1976) (franskt språkbad i Toronto) vilken bl.a. innehåller en analys av genusmarkering hos pronomen i tredje person. Bley-Vromans kritik går ut följande: när man använder sig av korrekthetsprocenten för obligatoriska kontexter är utgångspunkten för analysen målspråket, nämligen målspråksnormen, och

man kan då gå miste om den systematik som finns i inlärarspråket. Han framhäver inlärarspråkets autonomi som ett eget system "in its own right". Det konkreta exempel som han ger gäller genusmarkering hos tredje persons pronomen *elle/la* och *il/le* i franskan.

Låt oss anta att inläraren i ett system A syftar på alla substantiv, såväl maskulina som feminina, med de maskulina formerna *il/le*. Hans beteende betraktas då som systematiskt av Tarone et al., korrekthetsprocenten för de obligatoriska kontexterna i maskulinum blir 100 %, dvs. det rör sig om kategorisk behärskning. Vad gäller feminina kontexter blir värdet naturligtvis 0 %. Man kan säga att inläraren i fråga överanvänder de maskulina formerna. Låt oss vidare anta att inläraren i ett system B går efter följande princip: han markerar alla de inanimata substantiven med *il/le* och de animata substantiven enligt naturligt genus. Behärskningen av maskulinformerna blir således systematisk, till 100 % rätt. I några obligatoriska kontexter för femininum använder inläraren *il/le* i stället för *elle/la*, dvs. övergeneraliserar denna form. Otillräckligheten i detta analysätt framträder när de obligatoriska kontexterna för *elle/la* betraktas: när substantivet är inanimat blir det alltid ett fel, men hos animata substantiv väljer inläraren rätt genus av pronomenet. Värdet för behärskningen av obligatoriska kontexter för *elle/la* kan ligga någonstans mellan 10 % och 90 %, vilket av Tarone och al. klassificeras som osystematisk språkanvändning. Trots att inläraren har en viss systematik i sitt inlärarspråk, kategoriseras sålunda hans användning av *elle/la* som osystematiskt. Detta kallas av Bley-Vroman för komparativ fallgrop. Korrekthetsprocenten är således känslig för vilka ord inläraren råkat producera i IL-texten, dvs. för textens slumpmässiga statistiska struktur. Jämförelsen av den aktuella IL-texten med dess L2-rekonstruktion påverkas inte, men generaliserbarheten blir lidande (Bley-Vroman 1983:8-10, 12).

I sin kritik av obligatoriska kontexter-metoden följer Cook Bley-Vromans tankegång. Han gör gällande att detta analysätt strider mot antagandet om inlärarspråk som självständiga grammatiksystem (Cook 1993:106). Han anser också att metoden gör det omöjligt att t.ex. upptäcka undvikande (1993:48). Problemet med undvikande stöter man på i alla naturalistiska data. Det är möjligt att inläraren undviker de strukturer som han inte känner sig säker på. Bley-Vromans kritik har anknytning till form-funktion-diskussionen i språkinlärningsforskningen. Bruket av de olika formerna i inlärarspråket kan ha en motivering på så sätt att en viss form används för en eller flera funktioner, men fördelningen mellan de två nivåerna behöver inte vara densamma som i målspråket. Bl.a. Huebner (1983) har tillämpat form-funktion -analysen i sin studie av en hmong-talande persons inläring

av engelskan. I en rent formell behandling, som analysen i obligatoriska kontexter är påverkas således korrekthetsprocenten av hur funktionerna bakom formerna är fördelade i IL-texten, och detta är primärt betingat av innehållsliga faktorer, dvs. vad språkbrukaren vill uttrycka. Resultatet av denna metod kan generaliseras, om det inte finns evidens för att det bakom fördelningen av de undersökta formerna ligger funktionella eller kontextuella faktorer som behärskas olika (Rahkonen 1995b:158-159).

Rahkonen (1995b:157) anser att även om Bley-Vromans kritik av obligatoriska kontexter verkar berättigad gäller samma reservation för såväl Bley-Vromans analys som den rent formella metoden. Resultatet av en funktionell, IL-baserad beskrivning äger giltighet om inga ytterligare bakgrundsfaktorer finns med i bilden. Om vi antar att det finns en kontextuell faktor som gör att formen x favoriseras i kontext A och formen y i kontext B, varierar proportionen mellan x och y i texter med skiftande antal kontexter A och B. För det andra utgår Bley-Vroman ifrån antagandet att inläraren de facto har ett system, där han behandlar de animata och inanimata substantiven på ovan beskrivna sätt. Det är mycket svårt att komma åt det som ligger bakom språkproduktionen, eftersom man då rör sig på en omedveten nivå i människans psyke. Vi har inte någon direkt tillgång till inlärarspråkets regler utan är hänvisade till individens observerbara språkliga beteende. Det han vet om sitt språk är sekundärt i förhållande till det aktuella beteendet. Om inläraren i ett test bedömer en konstruktion som ogrammatisk, kan det hända att han trots det använder den i sitt språkbruk (se s. 36). Anderson (1976, 1980, 1983) talar om skillnaden mellan procedural och deklarativ kunskap. Dessutom förhåller det sig oftast så att forskaren på individnivå har för få data till sitt förfogande. I verkligheten kan vi alltid med en endast större eller mindre sannolikhet säga att inläraren följer en viss princip (Rahkonen 1995b:158).

Bley-Vromans approach kan också kritiseras på den grund att målspråkets roll ignoreras helt i inlärningsmekanismen (Selinker 1992:231). Bley-Vroman (1983:14) hävdar att man måste mäta variationen "against internally constructed systematic rules, not against the rules of the target language - rules which may indeed be unknown to the learner and in principle irrelevant to any description of the learner's interlanguage". Trots att målspråkets traditionella grammatiska kategorier och inlärarspråkets kategorier kanske inte har någon direkt 1:1-motsvarighet är man tvungen att använda sig av några slags kategorier i sin beskrivning. Om det finns funktionella sådana är de naturligtvis att föredra. I annat fall tvingas man utgå från de rent formella. Eftersom genussystemet i svenskan till sin natur är

tämligen arbiträrt såsom konstaterats på s. 12 , måste jag i denna undersökning utgå från formella kriterier.

Ett starkt argument för att man skall ta hänsyn till målspråksnormen är att inläring inte kan studeras utan ett inlärningsobjekt (Selinker 1992:57, Rahkonen 1995b:159). L2 som målet för inläring styr processen. Detta gäller speciellt formell inläring i klassrummet, där eleverna hela tiden påminns om målspråksnormen. De som fått formell undervisning kommer följaktligen ständigt att jämföra sin produktion med L2, och det har visat sig att de L2-enliga varianterna är de dominerande i sådana personers produktion.

När Rahkonen (1995b:159) bemöter Bley-Vromans kritik av den normativa L2-analysen, säger han att man inte skall sätta likhetstecken mellan systematiskt beteende och L2-inläring, eftersom den inlärare som t.ex. helt utelämnar alla artiklar handlar systematiskt. Man kan dock inte påstå att han har kommit särskilt långt i inläringen. Rahkonen anser vidare att man är tvungen att tillägna sig målspråksstrukturer som i högsta grad kan betraktas som osystematiska (t.ex. *hemma, utomlands*). Enligt min mening är Bley-Vromans främsta syfte att värna om inlärarspråkets autonomi. Hur rudimentärt systemet än är i början av inläringen - det kan exempelvis sakna viktiga formord som artiklar etc. - är det trots allt ett eget system. Ur målspråkets synpunkt kan t.ex. förekomsten av strukturer som *en bilen* i inlärarspråket "vittna om fullständig okunnighet om svenskans formsystem" (Pitkänen 1982:285), men vid närmare betraktande visar det sig att just dessa former är ett tecken på det systematiska i inlärarspråket. Naturligtvis är avståndet mellan IL och målspråket här stort och det är helt legitimt att mäta det. Det som emellertid är mer intressant än att strukturerna är normvidriga är det faktum att de avslöjar något om inlärarspråkets eget system och även själva inlärningsprocessen. Det är slutligen den underliggande förmågan bakom inlärarens produktion samt inlärningsprocessen som man i L2-forskningen vill komma åt, trots att detta är mycket svårt, i många fall omöjligt. Färdigheten är kanske viktigare än kompetensen för dem som sysslar med språkundervisning (Ellis 1994:156).

Till sist kan man anta att Bley-Vromans komparativa fallgrop inte är lika allvarlig på grupp- som på individnivå, då man kan tänka sig att faktorer som animata och inanimata substantiv är jämnare fördelade på den förstnämnda. Eftersom jag till största delen kommer att studera genusinläring på gruppnivå, och då genusindelningen hos substantiv i svenskan är ganska arbiträr till sin natur, kommer jag att använda mig av korrekthetsprocent. På grund av att utrum-neutrum är en binär kategori i svenskan är

kalkylering av procenten för en av kategorierna samtidigt lika med korrekthetsprocenten om man i täljaren har L2-varianten. Detta är inte fallet när man har kategorier med 3, 4 etc. led. Vid sidan om den normativa analysen skall jag även betrakta genuskongruensen ur en icke-normativ synpunkt. Jag kommer i den fortsatta diskussionen om metoden att visa varför det i vissa fall är nödvändigt att ta hänsyn till den inlärarespråkliga formens funktion även i en formell analys.

Vad gäller val av datatyp är det uppenbart att uppsatser och talat språk ligger närmast normal språkanvändning och därför erbjuder de bästa data. Inom ramen för det valda uppsatsämnet har skribenten fullständig frihet att göra bruk av sina uttrycksmedel. Möjligheten att utifrån detta material generalisera till andra former av språkbruk kan anses vara bättre än om man som utgångspunkt hade haft eliciterade yttranden eller testdata. Även textuella data har dock sina begränsningar. Enligt Selinker (1992:160) "our sample is what the learner chooses to show us, not what we choose to discover from the learner if we are bound to the methodological requirement of textual data only". Inlärares kan t.ex. undvika den undersökta strukturen i fråga eller också kan en viss förekomst vara mycket lågfrekvent i somliga texttyper men inte i andra. Beträffande genus kan vissa aktiviteter eller ämnen kräva ett speciellt ordförråd som innehåller exempelvis flera neutrala än utrala substantiv. Om tal- eller skrivsituationen är fri, kan inlärares undvika de ord eller strukturer som han är osäker på (Andersson 1992:128). Corder (1981:59) menar att en beskrivning som baseras på enbart textuella data endast kan uppnå observationell adekvathet. Larsen-Freeman och Long (1991:33) anser att forskarna utöver andraspråksinlärares performans också måste kunna beskriva deras kompetens. Men hur skall då textuella data kompletteras? Det kan förekomma att informanter får högre värden för en regel i samband med ett bedömnings-test, där det gäller att avgöra om en struktur är korrekt eller ej, än i autentisk produktion. Detta kan betyda att sådana regler har hög analyseringsgrad men låg automatiseringsgrad. Om man arbetar med olika typer av data stöter man således på problemet med uppgiftsbetingad variation (Larsen-Freeman och Long 1991:31, Tarone 1988:117).

Hur skall då en viss inlärares språkliga prestation tolkas med hänsyn till den underliggande förmågan? Man kan t.ex. anta att prestationen utan undantag återspeglar kompetensen. Inlärares alla yttranden skall då betraktas som korrekta manifestationer av hans eget interlingvala system (Corder 1971:32), med undantag av eventuella lapsusar. Det andra tänkesättet presenteras av Cook (1993:5,49, 91) som anser att inlärares tal är ett urval av talprocesser, ingalunda en direkt reflektion av hans kompetens. Han

hävdar att L2-performans borde jämföras med L1 performans och inte med L1-kompetens (se också s. 20-21). Som exempel på performansfel i L1 nämner han att brittiska studenter utelämnar bundna grammatiska morfem i sina examensuppsatser. Undersökningsobjektet i L2-studier är enligt honom inte de aktuella yttranden som inläraren producerar utan den underliggande kompetensen till vilken de har en komplex relation. I L2-forskningen utgör begreppet *den idealiserade talaren* dock ett problem, av den anledningen att den slutliga graden av L2 kunskap varierar från inlärare till inlärare (Cook 1993:91). White (1989:30ff) anser att det inte är meningen att man med hjälp av universell grammatik (UG), som Cook är anhängare av, skall kunna förklara allt i språkinlärningen, eftersom alla de språkspecifika dragen, till skillnad från de universella, inte är medfödda utan måste inläras. Genus är en språkspecifik företeelse och enligt t.ex. Andersson (1992:24) kan dess inläring inte förklaras inom ramen för UG-teorin.

2.3 Obligatoriska kontexter och utforskning av genusinläring

I det följande kommer jag att betrakta den traditionella L2-baserade analysens tillämpbarhet på studiet av genusmarkering i inlärarsvenskan. Utgångspunkten för den normativa analysen är målspråksnormen. De obligatoriska kontexterna för exempelvis en viss preposition utgörs av de kontexter där prepositionen ifråga förekommer i en L2-översättning av den aktuella IL-texten (Juurakko 1994:52-53, 71). Denna princip kan inte direkt tillämpas på utforskning av genusinläring. Låt oss anta att exempelsatsen nedan förekommer i materialet:

(2) *En röda bil står på gatan.*

Låt oss vidare förutsätta att vi undersöker genusmarkering hos adjektivattributet. Om L2-översättningen (se s. 32) av denna sats är *En röd bil står på gatan*, har vi en obligatorisk kontext för adjektivets utrumform, och *röda* är följaktligen fel. Om L2-översättningen däremot är *Den röda bilen står på gatan* är adjektivet rätt i sin obligatoriska kontext. Detta analyssätt ignorerar helt det faktum att adjektivets form är felaktig, oavsett funktionen som nominalfrasen används i, eftersom den obestämda artikeln kräver en genusböjd form av adjektivattributet i L2-normen. Ett ytterligare exempel på företeelsen är generiskt species som i målsvenskan i många fall har flera alternativa uttryckssätt. I korpusen förekommer följande belägg:

(3) Efter långa skoldagen ... (GYM90 049)

Infödda talare har gett strukturen följande korrigeringsförslag: *en lång skoldag, den långa skoldagen, långa skoldagar*. Nominalfrasen *långa skoldagen* är oacceptabel som helhet, men om enbart adjektivets form beaktas är den rätt, såvida man anser att den obligatoriska kontexten är *den långa skoldagen* eller *långa skoldagar* och felaktig, om nominalfrasen ges en översättning som *en lång skoldag*.

Om man accepterar L2-översättningen som en grund för analysen utgör följande strukturer obligatoriska kontexter för de utrala formerna av obestämd artikel och adjektivattribut och för neutrumformen av suffixartikel:

(4) Han är *goda vän*. (en god vän)

(5) Han är dum *i huvud*. (huvudet)

Det är dock en otillfredsställande analys att säga att det förekommer två genusfel i *goda vän*, att den utrala formen av obestämd artikel har utelämnats (*en*) och morfemet *-a* använts i stället för den uttralt böjda adjektivformen (*god*) eller att i (5) suffixartikelns neutrumform utelämnats i en obligatorisk kontext (*huvudet*). Eftersom genus i svenskan framträder i artiklars, attributs och övriga determinerades genusböjning, innebär artiklars utelämnning även att genusmarkeringen uteblir. Jag anser dock att det snarare rör sig om ett speciesfel i fall som (5). Överanvändning av adjektivets *-a*-form, som det är fråga om i (4), behandlas separat i avsnitt 4.1. När den formella genusmarkören uteblir, kan substantivets genus inte entydigt bestämmas och man kan naturligtvis inte avgöra om inläraren behärskar det eller ej.

I exemplet *En röda bil står på gatan* är det helt klart att den lingvistiska kontexten i inlärarsvenskan kräver en genusmarkerad form av adjektivattributet, men det faktum att inläraren i stället använder *-a*-formen kan bero på hans bristande kunskap om vilka kontexter som kräver en genusböjd form. *En röda bil* kan vara en analogibildning efter *den röda bilen*, på samma sätt som *någon röd bil* kan fungera som mönster för *min röd bil*. Beträffande genus betraktar jag *min röd bil, den röd bil* eller *Lasses röd bil* som korrekta, attributet böjs korrekt enligt substantivets genus, trots att fraserna inte är målspråksenliga. Fall som *röda* i *en röda bil* hamnar utanför den egentliga genusanalysen, eftersom jag anser det omöjligt att bevisa att inläraren verkligen använder adjektivets *a*-form för att uttrycka genus. Dessa fall kommer dock att behandlas närmare i samband med adjektivets *-a*-form (jfr avsnitt 4.1).

Exemplen ovan ger vid handen att man vid studiet av genus inte helt mekaniskt kan utgå ifrån L2-normen, som i princip är en översättning av IL-

IL-texten. Vad gäller genus måste man tillämpa den begränsningen att L2-kategorin som studeras skall vara formellt manifesterad i inlärarspråket. Samma krav gäller dock inte i motsatt riktning: eftersom genus i svenskan kan betraktas som ett inherent drag hos substantivet kan man avgöra om en genusmarkerad form i IL är rätt, trots att denna form inte finns i L2-översättningen (jämför exempelvis suffixartikeln i nominalfrasen *en saken*). Analysen som tillämpas i det följande är sålunda speciesneutral, och fall som *en bilen*, *min bilen* eller *den stora bilen* i stället för det målspråkliga *en stor bil* betraktas alla som normenliga beträffande genus (se även s. 3). När man studerar genusmarkering kan varken obligatoriska eller icke-obligatoriska kontexter användas i samma bemärkelse som exempelvis vid studiet av prepositioner. Där är obligatoriska kontexter för *på* helt enkelt de fall där *på* krävs av målspråksformen, dvs. förekommer i L2-översättningen av IL-texten. I sådana fall kan man genom studiet av icke-obligatoriska kontexter få veta vilka L2-prepositioner som t.ex. IL-*på* oftast används för och uträna huruvida IL-*på* eventuellt är överflödigt (Juurakko 1994:50-52).

Andersson (1992) utgår på samma sätt som jag ifrån de i inlärares produktion förekommande genusmarkörerna som sedan klassificeras som korrekta eller felaktiga enligt målspråksnormen. Eftersom genus är en inherent egenskap hos substantivet i svenskan kan denna egenskap anses som en sorts obligatorisk kontext för utrum eller neutrum, dock ej i traditionell bemärkelse, vilket ovan konstaterats. Andersson (1992:71) påpekar att termerna korrekt och inkorrekt, fel etc. syftar enbart på morfologiska genusmarkörer utan att ställning tas till om formen för övrigt använts i enlighet med målspråkets norm. Eftersom genusmarkeringen i svenskan framträder i artiklars etc. böjning är det svårt att hålla isär genus och morfemets andra funktioner, exempelvis bestämdhet (Andersson 1992: 80) såsom framgått ovan. Suffixet *-en*, exempelvis, signalerar såväl bestämdhet som genus utrum, och om det felaktigt utelämnas, som i frasen *dum i huvud*, uteblir naturligtvis även den utrala genusmarkeringen.

2.4 Exempel på kvantitativ analys

När behärskning av genus i nominalfrasen studeras räknar man med två kontextuella variabler: för det första, den grammatiska kategori som böjs i genus: obestämd artikel (OFRA), bestämd fristående artikel (BFRA), genusböjt pronominent attribut (GBPR), bestämd suffixartikel (BSLA) och adjektivattribut (ADJ). Samtidigt finns det en andra variabel, nämligen substantivet självt. När man har att göra med inlärarspråk är det möjligt att vissa

substantiv är svårare för inlärare än andra, t.ex. på grund av substantivets och dess genusböjliga formers lägre frekvens i inflödet. Samtidigt kan det vara besvärligare för inläraren att genusböja ett adjektivattribut än en suffixartikel, dvs. kontexten har en inverkan. Att hålla båda variablerna konstanta är dock en omöjlighet när data består av uppsatser. Låt oss anta att förekomsterna *min mamma*, *min jobb*, *mitt hus*, *min bil*, som alla representerar klassen GBPR, påträffats i en uppsats. Det är möjligt att just substantivet *jobb* av någon anledning uppfattas som uttralt av inläraren, och om han använder detta lexem ytterligare med adjektivattribut (*svår jobb*) och obestämd artikel (*en jobb*), får han under 100-procentig behärskning av genus hos alla de genusböjliga led som *jobb* förekommer tillsammans med. Om han exempelvis använder *min jobb* två eller flera gånger i uppsatsen "straffas" han för varje förekomst, och korrekthetsprocenten blir desto lägre ju fler belegg det rör sig om. Problematiken är här i princip densamma som diskuterats ovan i samband med Bley-Vromans (1983) artikel (se s. 32-37). De korrekthetsvärden som erhålles kan mycket bristfälligt återspegla den underliggande förmågan såvida man inte lyckas utröna de principer som styr inlärarens produktion (Rahkonen 1995b:157). Om vi drar slutsatser om systematiken bakom inlärarens yttrandeproduktion, är dessa sanna under förutsättning att produktionen inte styrs av ett okänt konkurrerande system (Rahkonen 1995b:158). Å andra sidan är det ett faktum att "ett sådant potentiellt system inte kan tas på allvar om det inte finns konkret evidens för det" och det är sällan det finns så mycket data på individnivå att signifikanstestning är möjligt (Rahkonen 1995b:158, 159).

Vidare är det möjligt att inläraren i fråga kan använda slutartikelformen *jobbet* helt korrekt, trots att han skriver *min jobb*. Här uppstår den intressanta frågan huruvida genus är ett inherent drag hos substantivet i inlärarspråket såsom fallet är i målspråket svenskan. Kan man tala om generell behärskning av genus vad beträffar inlärarspråket eller har kontexten någon inverkan? Denna problematik kommer att diskuteras mer ingående i avsnitt 3.1.

För att illustrera den tillämpade metoden och de problem som uppstått i analysen har jag konstruerat följande korta uppsats. L2-motsvarigheterna till de inlärarspråkliga nominalfraserna ges på raden nedanför.

- (6) *Min kompisar Göran* tyckte inte om *min nytt, intressand hobby* utan ansåg
Min kompis Göran *min nya intressanta hobby*

att jag är dum *i huvud*. Däremot blev *min systrar* Lisa och Eva
i huvudet *mina systrar*

intresserade av *mitt hobby* *i slutet av sommaren*. Göran kunde inte förstå
min hobby *slutet av sommaren*.

min feeling utan jag fick *goda råden* av honom att sluta med *hobbyn*.
min känsla *ett gott råd* *hobbyn*

Det här problemen förstörde nästan *vår vänskap*. Egentligen var det
Det här problemet *vår vänskap*

det *en goda sak*. Om jag bodde *i stadiet* kunde jag strunta i
en god sak *staden*

hans löjlig tankegång. Jag har *min egna sätten* att tänka.
hans löjligen tankegång *mitt eget sätt*

En saken är klar ingen kan säga vad som är *den passande sättet*.

En sak *det passande sättet*

Vad som är *det bästa sättet* för en kan vara *ett dåligt sätt* för den andra.

det bästa sättet *ett dåligt sätt*

I denna undersökning studeras genuskongruensen huvudsakligen inom nominalfrasen som är betydligt mer mekanisk än övriga kongruensdomäner (Källström 1992:78). Endast de fall där substantivet finns med som kongruenskontrollör har accepterats som data (exempel som *det viktiga* har utslutits ur analysen). Genusmarkörer vid egennamn har inte medtagits, men dessa är mycket lågfrekventa.

Det första steget i analysen av genusmarkering vid t.ex. genusböjda pronominella attribut (GBPR) består i att exciperera de substantiv som försetts med ett sådant i IL-texten. I exempeluppsatsen ovan förekommer följande belägg på denna kategori:

- (7) min kompisar Göran
 min nytt intressant hobby
 min systrar Lisa och Eva
 mitt hobby
 min feeling
 det här problemen
 vår vänskap
 min egna sätten

Det andra steget utgörs av kontroll av dessa beläggs genus i målspråket utan att hänsyn tas till den ytform som nominalfraserna råkar ha i L2-texten. De substantiv som är direkta lån från andra språk, t.ex. engelskan, faller utanför analysen (i den egentliga korpusen exempelvis *tent* 'tält', *result* 'resultat', *palace* 'palats', *fact* 'faktum', i exempeluppsatsen *min feeling*). Eftersom dessa substantiv inte existerar i svenskan kan deras genus inte bestämmas. Om det däremot är fråga om enbart ett ortografiskt fel har substantivet medtagits, t.ex. *job* i stället för *jobb*, *vänn* i stället för *vän* och *födelse* i stället för *födelsedag*. Vissa fel kan härledas till engelskans eller tyskans ortografi (*job*, *wintern*, *tag*), andra kan ha orsakats av finskan (*toget* (*tåget*), *boten* (*båten*)). Alla de ord som i sin kontext kan igenkännas har inkluderats i analysen.

Det tredje steget innebär kalkylering av korrekthetsprocenten för utrala och neutrala GBPR. Den tillämpade formeln är $100 * (\text{rätt}/(\text{fel} + \text{rätt}))$, man räknar m.a.o. hur många L2-enheter som förekommer och kontrollerar sedan deras motsvarigheter i IL. Om vi återvänder till exempeluppsatsen finner vi följande IL-förekomster av pronominella attribut som böjs i utrum i L2:

- (8) min kompisar Göran
 min nytt, intressand hobby
 min systrar Lisa och Eva
 *mitt hobby
 vår vänskap

Eftersom inläraren i ett fall böjer det pronominella attributet felaktigt i neutrum, blir korrekthetsprocenten enligt den angivna formeln 80 %, $100 * (4/(1+4))$. Här har hänsyn endast tagits till formen hos GBPR. Beträffande nominalfraserna *min kompisar Göran* och *min systrar* föreligger dock skäl att utöver formen klarlägga även funktionen. Frasen *min kompisar Göran* används entydigt i singular betydelse, *min systrar* däremot med plural innebörd. IL-substantivet *kompisar* är här egendomligt, såtillvida att singular får en ändelse som i L2 uttrycker plural. Oftast kan man i dessa fall utifrån kontexten avgöra vilket numerus som åsyftas, och de plurala fallen kan och kommer att betraktas för sig. Om kontexten är oklar har belägget utelämnats ur analysen. Ett argument för att hänsyn måste tas även till funktionen hos NP är följande: eftersom suffixet *-en* i svenskan är ambiguöst till sin ytform och förekommer både hos utrala substantiv i singular och neutrala i plural, är man tvungen att tolka vilken numerusvariant inläraren avsett i fall som *sluten* (*sluten av sommaren*), *problemen* (*det här problemen*) eller *sätten* (*min egna sätten*). *Min egna sätten* kan vara en analogibildning efter *min gröna bilen*, om inläraren åsyftat singular betydelse. I dessa fall föreligger naturligtvis risk för feltolkning.

Jag kommer sålunda i min analys att utöver ytformen betrakta även den avsedda betydelsen hos NP. Beträffande analysexemplet ovan bör formen *min systrar* uteslutas eftersom den tydligt har en plural betydelse, och då blir värdet för utrala GBPR i vårt exempel 75 %.

Vad angår substantivet *stadiet*, som inläraren använder i stället för målspråkets *staden*, betraktar jag suffixartikelns genus som korrekt, eftersom det i svenskan finns ett neutralt substantiv, *stadium*, med formen *stadiet*. Jag klassificerar felet som semantiskt, som förväxling av två målspråkliga substantiv med varandra. I korpusen är dylika exempel få till antalet och deras behandling har inte någon större effekt på korrekthetsprocenten. I vissa fall har inläraren producerat ett nytt substantiv. Dessa inkluderas i analysen såvida de innehåller en avledningsändelse som entydigt förknippas med det ena genuset, exempelvis *en väljning* i betydelsen 'ett val' och *en räddare* i betydelsen 'en fegis'.

Villkoret att den undersökta företeelsen skall vara morfologiskt manifesterad i IL samt det faktum att jag i analysen bortser ifrån L2-ytformen gäller också när genusmarkeringen hos adjektivattributet betraktas. I exempeluppsatsen ovan förekommer fyra genusböjliga adjektivattribut, nämligen *min nytt*, *intressand hobby*, *hans löjlig tankegång* och *ett dåligt sätt*, av vilka *nytt* är felaktigt böjt och de övriga korrekta. Detta trots att målspråket inte uppvisar någon genuskongruens efter de pronominella attributen *min* och *hans*. Även formen *intressand* klassificeras som rätt, då den kan anses vara en analogibildning efter *hård*, *hårt* (*intressand*, *intressant*). I frasen *det här problemen* förekommer både utrala och neutrala genusmarkörer. Eftersom NP:t analyseras som singularart, uppvisar det ett korrekt genusböjligt attribut (GBPR) men en felaktigt genusmarkerad slutartikel (BSLA).

I samtal kan inläraren i olika grad utnyttja den input han erhåller av samtalspartnern, målspråkstalaren. Latomaa (1990) säger till exempel att sidosekvenserna i narrativen om *Modern Times* (EALA-projektets material, vuxna inlärare) är många och gäller såväl språklig formulering av innehållet som tvekan om själva händelseförloppet. Enligt Latomaa innehåller dessa sidosekvenser "förutom metaspråk även imitationer av målspråkstalarnas yttranden" (1990:26). Hon har gjort åtskillnad mellan narrativer och sidosekvenser eftersom hon anser att en helt mekanisk beräkning av alla förekomsterna skulle ge en felaktig bild av inlärarnas kunskaper (1990:26). Latomaa tar upp några fall där inläraren imiterar ett ord i den form som använts av målspråkstalaren. Efter någon tid återgår inläraren dock oftast till den inlärarspråkliga form som han haft före rättelsen från målspråkstalarens sida (1990:41-42). Korrigeringarna verkar inte ha någon långvarig

inverkan. Andersson har också ur sin analys utelämnat alla de substantiv som bedömts som repetitioner eller imitationer (1992:73). Vad gäller elicer-
tering av skrivet material kan inläraren inte använda sig av några hjälpsö-
kande strategier och ej få direkt återkoppling av målspråkstalaren. Upp-
satsrubrikerna för en del av mitt material har dock kort presenterats i skriv-
situationen. Presentationerna innehåller ofta ord och uttryck som kan vara
till hjälp för den uppmärksamma skribenten, jfr:

1. *En idealisk TV-dag*

Alla har vi våra tankar om hur ett trevligt TV-program skall se ut. Någon av
oss vill se en TV-pjäs, en annan kanske höra en rock-konsert. Men hur ser
en hel dags program i TV ut, ifall du själv får välja det som skall visas? Gör
upp ett dagsprogram som du har sett i TV. Viktigt är att du berättar varför du
väljer de olika programmen och varför du kombinerar dem så som du gör.

Trots denna hjälp har många av skribenterna i FINGYM misslyckats med
genusmarkering hos substantivet *program*. Av totalt 51 genusmarkeringar
hos detta substantiv i ABI80-materialet uppvisade 44 stycken rätt genus,
86,3 %. Några av inlärarna markerade i en del fall substantivet *program*
som uttralt och i andra fall som neutralt. Detsamma gäller även substantiv
och hela NP som förekommer i angivna rubriker, exempelvis *En mysig
hemmakväll*, *Ett gammalt klassfoto*. En elev har t.ex. skrivit *en mysigt
hemmakväll* trots den angivna rubriken. Även om en del av inlärarnas pro-
duktion kan vara imitationer eller reproduktioner av ord och uttryck i de
givna instruktionerna, verkar det troligt att dessa som helhet spelar en un-
derordnad roll. Därför har jag medräknat alla förekommande genusmarke-
ringar, oavsett om substantiven ifråga finns i rubriken eller i dess
presentation.

3 GENUSKONGRUENS

3.1 Är genus ett inherent drag i inläraarsvenskan?

R. Källströms (1992: 77) definition av genus som "de två klasser (utrum och neutrum) som svenska substantiv på grundval av artiklars samt vissa attributs, predikatavs och pronomens kongruensböjning kan indelas i" kan tolkas som en operationell definition. I stället för att som i transformationella beskrivningar behandla företeelsen som ett särdrag [+/- utrum], vilket sedan kopieras över till övriga genusböjliga element i nominalfrasen, kan man definiera den med hjälp av kombinerbarheten. Att en infödd talare känner till ett substantivs genus betyder att han kan förse dess artiklar mm med rätt genusform. Genus tar sig uttryck i kongruens. När L1-barn lär sig genus sker det med hjälp av kongruensböjda former som förekommer tillsammans med substantivet (jfr Mills (1986)). Ju mer frekventa formerna är och ju klarare tilldelningsprincipen är, desto lättare tillägnas genus. Som vi tidigare nämnt kan en infödd talare avgöra genus hos nonsensord och tilldela nya ord genus enligt vissa principer (Corbett 1991:7). Infödda talare agerar automatiskt och det är svårt att veta om substantivet för dem har något genus på det processuella planet.

Trots att den infödda talaren troligen använder sig av automatiska processer när han producerar en nominalfras med genuskongruens, är det ett oomtvistligt faktum att L2-inlärare i vissa situationer medvetet överväger vilket genus det substantiv har som han tänker producera. Det har framkommit att inläraarna exempelvis i franskt språkbad data från Toronto inte entydigt använde vare sig formen *le* eller *la* i sitt franska inläraarspråk utan för att undvika ställningstagandet producerade något som fonetiskt är ett mellanting mellan *le* och *la* (Selinker 1992:224). Selinker anser att detta är en nyttig strategi för en engelsktalande, eftersom den minskar på den kognitiva belastningen i produktionen (Selinker 1992:22). Det är sannolikt att speciellt främmandespråksinläraarna, som får undervisning i genus och deklination och som görs medvetna om målspråksnormen, i många fall kan göra och gör medvetna val i fråga om genus i svenskan. Det man inte kan uttala sig om är när detta sker, i vilka situationer och under vilka omständigheter. En skiljelinje kan tänkas gå mellan talat och skrivet språk (om skillnaden mellan tal och skrift, se s. 30). I skriftspråklig kommunikation har avsändaren mer planeringstid och slutprodukten kan finputsas.

Kan man då tala om enhetligt genusbruk i inläraarsvenskan? Såsom redan konstaterats på sidan 39 har man att göra med två olika variabler i

analysen. Inläraren använder för det första olika lexem, och genuskongruensen framträder vid olika genusböjliga led i nominalfrasen, framförställda artiklar, genusböjliga attribut, adjektiviska attribut och suffixartikel. Om genus är ett inherent drag i inlärarsvenskan, som i målspråket, är korrekthetsprocenten känslig för vilka substantiv inläraren råkat producera, dvs. textens slumpmässiga statistiska struktur (jfr s. 33, diskussionen om Bley-Vromans (1983) artikel). Problematiken kan illustreras med ett konkret exempel. Följande genusmarkeringar förekommer hos en individ i GYM90-materialet (GYM90 025):

TABELL 5. Förekommande genusmarkeringar hos en individ i GYM90-materialet

OFRA:	BFRA:	GBPR:	BSLA:	ADJ:
<i>en mammas skola</i>	<i>det första fotot</i>	<i>min mamma</i>	<i>den här flickan</i>	<i>en grön tröja</i>
<i>en skylt</i>		<i>min mamma</i>	<i>andra våningen</i>	<i>en jäktig skoldag</i>
<i>en lördagkväll</i>		<i>min mamma</i>	<i>första klassen</i>	<i>*ett fint idé</i>
<i>en bok</i>		<i>den här flickan</i>	<i>boken</i>	<i>*ett blått jeans</i>
<i>en grön tröja</i>		<i>någon bra skiva</i>	<i>på sängen</i>	
<i>en huvudsak</i>		<i>något annat sätt</i>	<i>på natten</i>	
<i>en jäktig skoldag</i>			<i>dagens samhälle</i>	
<i>ett bord</i>			<i>dagens samhälle</i>	
<i>ett leende</i>			<i>i skogen</i>	
<i>ett bra exempel</i>			<i>det första fotot</i>	
<i>ett bra avkopplingsätt</i>			<i>*första radet</i>	
<i>*ett fint idé</i>				
<i>*ett bra idé</i>				
<i>*ett blått jeans</i>				

TABELL 6. Korrekthetsprocent för de undersökta klasserna

	OFRA	BFRA	GBPR	BSLA	ADJ	tot
utrum	70,0 %	-	100,0 %	90,0 %	50,0 %	79,3 %
neutrum	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	-	100,0 %
utr.+neutr.	79,0 %	100,0 %	100,0 %	91,0 %	50,0 %	83,8 %

TABELL 7. De förekommande substantiven med genusmarkering (GM) (ant. korr. GM vid subst. / tot. ant. GM vid subst., korrekthetsprocent för subst.)

bok (2/2, 100 %)	*jeans (0/2, 0 %)	skog (1/1, 100 %)
bord (1/1, 100 %)	klass (1/1, 100 %)	skola (1/1, 100 %)
dag (inkl. skoldag) (4/4, 100 %)	leende (1/1, 100 %)	skylt (1/1, 100 %)
exempel (1/1, 100 %)	lördagkväll (1/1, 100 %)	säng (1/1, 100 %)
flicka (2/2, 100 %)	mamma (3/3, 100 %)	sätt (inkl. avkopplings-) (2/2, 100 %)
foto (2/2, 100 %)	natt (1/1, 100 %)	tröja (2/2, 100 %)
huvudsak (1/1, 100 %)	*rad (0/1, 0 %)	våning (1/1, 100 %)
*idé (0/3, 0 %)	skiva (1/1, 100 %)	

Inläraren i fråga använder 23 olika substantiv med genusmarkör och markerar rätt 20 av dessa (87 %). 17 av substantiven är utrala i L2 och av dem markeras 82,4 % korrekt (3 felaktigt); 6 är neutrala i målspråket och alla kombineras med rätt genusmarkör. Inlärarens språkliga beteende är systematiskt, alla förekommande nominalfraser iakttar fullständig kongruens, dvs. en nominalfras uppvisar enbart utrala eller neutrala genusmarkörer, och de lexem som förekommer mer än en gång markeras konsekvent med samma genus. Om korrektheten vid de olika genusböjliga leden betraktas, får ADJ det lägsta värdet (50 %), därefter kommer OFRA (79 %) och BSLA (91 %); vid BFRA samt GBPR behärskar inläraren genusmarkeringen fullständigt, till 100 %. Innebär detta resultat att adjektivattributet är den svåraste kontexten för denna individ? Är det inte snarare fråga om att den relativa korrekthetsprocenten är känslig för vilka substantiv inläraren råkat producera?

Om genusmarkering vid adjektivattribut betraktas närmare, påträffas bland förekomsterna de substantiv som inläraren konsekvent behandlar som neutrala (*idé* och *jeans*). Korrektheten vid obestämd artikel påverkas också av att substantivet *idé* förekommer två gånger och i båda fallen med artikeln *ett*. I stället för att dra slutsatsen att genusmarkering vid adjektivattribut och obestämd artikel är svårare för inläraren än vid de övriga genusböjliga leden, kan man konstatera att substantiven *idé* och *jeans* betraktas som neutrala av inläraren, vilket påverkar korrektheten vid OFRA och ADJ. Vi kan dock inte veta om hon skulle använt utral form av genusböjda pronominella attribut eller bestämd, fristående artikel vid lexemen *idé* och *jeans*.

Man kan uppställa två olika hypoteser: (1) att inläraren har någon sorts enhetlig behärskning av genus, dvs. han markerar alltid ett visst substantiv med *ett*, och endast *ett*, genus när han producerar det, oavsett vilket

genusböjligt led det är fråga om, eller (2) att det finns skillnader i svårigheten mellan de olika kontexterna, dvs. de olika genusböjliga elementen i nominalfrasen. Om den första hypotesen stämmer, innebär det att om inläraren en gång producerar *en bil* kan man räkna med att han också kommer att producera *den fina bilen, min bil, en fin bil* etc. Vad beträffar felaktig genusmarkering använder inläraren i så fall genomgående t. ex. utrum vid substantivet *barn: min barn, en liten barn* etc., och således borde man i analysen ta hänsyn till type/token -förhållandena i inlärarens produktion, då han annars bestraffas på grund av det systematiska i sitt beteende. Om hypotes (1) gäller, är också den relativa korrekthetsprocenten känslig för vilka substantiv inläraren råkar producera, dvs. textens slumpmässiga statistiska struktur gör sig gällande (jfr ovan). Om det däremot inte finns något enhetligt bruk av genus utan även den språkliga kontexten har en inverkan (alternativ (2)), kan och måste man beräkna varje förekomst av genusmarkering. I det följande försöker jag utifrån empiriska data testa de ovan presenterade hypoteserna.

I exemplet ovan är inläraren konsekvent i sitt bruk av genusmarkörer vid ett och samma substantiv: hon markerar det genomgående med samma genus i alla kontexter. Hur förhåller det sig i FINGYM i övrigt? Förekommer hos individerna användning av både utrala och neutrala markörer vid ett visst lexem, dvs. osystematiskt bruk? I inlärarsvenskan kan konsekvent bruk av genusmarkörer vara antingen korrekt (*min bil, den fina bilen* etc.) eller felaktigt (*mitt bil, det fina bilet* etc). Med termen korrekt/rätt åsyftas ett bruk av genusmarkörer som följer det kontrollerande substantivets genus i målsvenskan. Med termen felaktig/fel avses ett bruk som inte står i överensstämmelse med substantivets egentliga genus i L2. Med kongruens menas här genusmarkörernas inbördes kongruens; det är frågan om kongruens då alla förekommande markörer i ett NP är av samma genus. Inkongruens råder då såväl utrala som neutrala markörer används i en och samma nominalfras, såsom fallet är t.ex. i frasen *sin ensidigt politik*.

Man kan konstatera att det bland genusfelen förekommer fler belägg med osystematisk genusmarkering (dvs. substantivet markeras än uttralt än neutralt) än felaktigt men systematiskt bruk. Det inkonsekventa bruket kan indelas i tre olika typer. För det första existerar det fall där inläraren i en och samma uppsats använder både korrekta och felaktiga genusmarkörer vid samma substantiv i samma kontext. Då förekommer t.ex. *vår barn* såväl som *vårt barn* i samma text. För det andra kan inläraren markera substantivet felaktigt i en kontext men rätt i en annan, exempelvis *långt tid* och *hela tiden*. Bland de felaktiga genusmarkeringarna återfinns endast tio fall där substantivet ifråga använts mer än en gång i uppsatsen och konsekvent

felaktigt i alla de kontexter där det förekommer. Fall där ett och samma substantiv av en individ försetts än med utrala och än med neutrala genusmarkörer är mer frekventa, 53 stycken. För det tredje förekommer det nominalfraser med intern genusinkongruens, som i *det bästa tiden, roligt tiden*. Utan att här gå in på detaljerna hos genuskongruensen inom NP (se närmare avsnitt 3.9) kan man konstatera att det bland genusfelen finns 49 nominalfraser som innehåller både utrala och neutrala markörer (*det bästa tiden*) och endast 33 med felaktig men kongruent genusmarkering (*ett fint ide*) av de 82 NP som uppvisar fler än en genusmarkör och minst en felaktig sådan.

Låt oss närmare betrakta en nominalfras med genusinkongruens som påträffats i FINGYM: *sin ensidigt politik*. Om vi anser att genus i inlärarespråket är ett inherent drag hos substantivet som kopieras över till dess bestämningar och attribut, får vi följande beskrivning:

(9) Dgu Agn Ng?

där D står för determinerare, A för attribut, N för substantiv, g för genus, u för utrum och n för neutrum. Frågetecknet sist i formeln anger att det i detta fall är omöjligt att avgöra värdet för g hos N i inlärarespråket. Vad för slags inlärarespråkligt system producerar yttranden av denna typ, hur ser den bakomliggande förmågan ut? Finns det ett system som av någon anledning tilldelar just attributet neutrumformen? Ett annat alternativ är att hänföra denna typ av inkongruens till variation i inlärarespråket.

Variation är ett karakteristiskt drag i inlärarespråket. Inlärarespråket har på varje stadium ett visst språksystem och i de flesta fall pågår en ständig omstrukturering och utbyggnad av detta system, som således är instabilt. Variation kan förekomma, eftersom inlärarespråket befinner sig på ett övergångsstadium där en ny regel håller på att läras in, och därav följer att både korrekta och inkorrekta varianter uppträder samtidigt i fri variation. Förutom fri variation finns det kontextbunden sådan. Med kontext avses här den språkliga kontexten. Variation är naturligtvis ibland betingad av det språkliga mediet och uppgiften (task variation). I vissa testsituationer riktar inlärarespråket mer uppmärksamhet på den språkliga formen, vilket kan men inte behöver minska de felaktiga konstruktionernas förekomst (Larsen-Freeman & Long 1991:31). Däremot är det svårt att veta när en inlärare fokuserar på formen. Den variation som förekommer i samma uppgift kan också bero på en felaktig skrivning eller felsägning, varvid det är fråga om performansfel. En möjlighet är att inlärarespråket känner till genuskongruensreglerna, men att hans kunskap inte har automatiserats; det är m.a.o. fråga om bristande automatisering (Viberg 1990:23). Å andra sidan kan det också vara möjligt att det

saknas kunskap bakom hans produktion, men då skulle man vänta sig en fördelning på ca 50 % - 50 %.

Det verkar troligt att genus inte är ett inherent drag i inlärarsvenskan, eftersom det hos inlärarna förekommer fall med inkonsekvent bruk av genusmarkörer och nominalfrasens interna genusinkongruens. Ett alternativ att föredra är att definiera genus operationellt som kombinerbarhet (se också s. 93), vilket lämpar sig bättre i L2-forskningen. Samtidigt måste man dock medge, att det inte finns tillräckligt med data för att kunna hålla de båda variablerna, dvs. det genusböjliga ledet och substantivet självt, konstanta på individnivån. Trots att genus inte tycks vara en inherent egenskap i inlärarsvenskan, kan det vara så att det vid skilda substantiv behärskas i olika grad. Detta framgår av tabell 8 som innehåller följande information: (1) det totala antalet genusmarkeringar (gm) vid substantivet i FINGYM, (2) antalet felaktiga genusmarkeringar, (3) korrekthetsprocent för genusmarkering, (4) antalet individer med minst en genusmarkering vid substantivet, (5) antalet individer med minst en felaktig genusmarkering, (6) andelen individer med minst en felaktig genusmarkering, (7) antalet individer med mer än en genusmarkering vid substantivet, (8) antalet individer med konsekvent genusbruk (individer som uppvisar mer än en gm och använder konsekvent utrum/neutrum) och (9) andelen med konsekvent genusbruk av dem som har mer än en genusmarkering samt (10) antalet individer med variabelt genusbruk vid substantivet. Jag har räknat antalet individer med minst en felaktig genusmarkering och deras andel av dem som har minst en genusmarkering (kolumn 6). Däremot har jag inte räknat andelen individer med korrekt genusmarkering, eftersom man i en nominalfras kan ha både korrekta och felaktiga genusmarkörer vid ett och samma substantiv (*långt tiden*). Substantiven har valts på grundval av att de är frekventa och att det finns inlärare som uppvisar mer än en genusmarkering ($gm > 1$) vid substantivet i fråga.

TABELL 8. Genusmarkering vid några frekventa substantiv i FINGYM

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
	tot. an- talet gm	tot. an- talet felakt. gm	% rätt	ant. ind. med en gm	ant. ind. med felakt. gm	and. ind. med felakt. gm	ant. ind. med. gm > 1	ant. ind. med kons. gb	and. ind. med kons. gb	ant. ind. med va- riab. gb
lexem	f	f	%	f	f	%	f	f	%	f
barn	44	8	82	16	3	19	12	11	92	1
dag	149	7	95	86	5	6	35	31	89	4
gymnasium	87	1	99	24	1	4	13	12	92	1
klocka	57	0	100	30	0	0	13	13	100	0
land	60	13	82	41	9	22	13	10	77	3
liv	139	6	96	87	5	6	36	33	92	3
mamma	49	2	96	38	2	5	10	9	90	1
program	64	10	84	20	7	35	13	10	77	3
skola	154	1	99	82	1	1	44	43	98	1
sätt	90	13	86	49	10	20	24	20	83	4
tid	187	10	95	103	8	8	42	36	86	6

Dag inkl. arbetsdag, födelsedag, eftermiddag, lördag, onsdag, lycksdag, sommardag

Gymnasium inkl. kvällsgymnasium

Land inkl. hemland, turistland, grannland, fosterland.

Program inkl. dagsprogram, musikprogram, barnsprogram, sportprogram, TV-program, övningsprogram, kvällsprogram, nöjesprogram, boxningsprogram

Tid inkl. framtid, arbetstid, fritid, mattid, sommartid, flexitid

Skola inkl. handelshögskola, hundskola, teaterhögskola, gymnasieskola, yrkesskola, grundskola, förskola, pojkeskola, skidskola

Sätt inkl. levnadssätt, resesätt, levssätt

Liv inkl. kärleksliv, gatoliv, kulturliv, känsloliv

Som framgår av tabell 8 är profilerna för de skilda lexemen olika. *Land*, *program* och *sätt* är de svåraste och *klocka*, *gymnasium*, *skola* och *mamma* de lättaste. Det är endast hos substantiven *land*, *liv*, *dag* och *barn* som det finns individer med konsekvent, felaktigt genusbruk. *Land* förses av två inlärare konsekvent med felaktiga utrala markörer och beträffande *liv*, *dag* och *barn* är det en inlärare som använder enbart felaktigt genus. För övrigt uppvisar inlärarna såväl korrekta som felaktiga genusmarkörer vid substantiven ifråga. Att *land* hör till de svåraste substantiven har kanske sin förklaring i att pluralformen *länder* med *-er* är typisk för utrala substantiv. *Barn* å sin sida är animat men trots det genus neutrum.

Vissa substantiv tycks således vara svårare för inlärarna än andra. Här kan man emellertid inte heller utesluta möjligheten att genus vid de substantiv

som erhåller ett högt korrekthetsvärde manifesteras i kontexter som är lätta. Av tabell 9 framgår bl.a. att substantivet *klocka*, vars genus behärskas fullständigt, används nästan enbart i suffixartikelform (93 % av markörerna utgörs av BSLA). Bakom korrektheten kan följaktligen ligga helfrasinlärning, och om substantivet hade förekommit i andra kontexter skulle korrekthetsprocenten kanske ha sjunkit. Här gäller dock samma reservation som redan tidigare framkommit i diskussionen om Bley-Vromans (1983) artikel (avsnitt 2.2), dvs. att "ett sådant potentiellt system inte kan tas på allvar som det inte finns konkret evidens för" (Rahkonen 1995b:158).

TABELL 9. Andelen korrekta genusmarkeringar för substantiv i olika kontexter

lexem	OFRA		BFRA		GBPR		BSLA		ADJ		TOT	
	f	% rätt	f	% rätt	f	% rätt	f	% rätt	f	% rätt	f	% rätt
barn	11	82	2	50	6	83	16	100	8	63	42	83
gymnasium	4	75	-	-	3	100	79	100	1	100	87	98
klocka	-	-	1	100	3	100	53	100	-	-	57	100
mamma	1	100	-	-	48	98	-	-	-	-	87	96
tid	12	91	10	70	39	100	100	100	26	77	42	95

Ett intressant fall är substantivet *gymnasium* som används mest i GYM90-materialet, 83 förekomster av totalt 87 i hela FINGYM. Formen *gymnasiet* utgör 18,5 % av korrekta neutrala genusmarkeringar vid BSLA i GYM90, och på individnivån är det flera inlärare som använder denna form 5-10 gånger per uppsats. Korrektheten vid BSLA i genus neutrum råkar vara högst i GYM90-materialet jämfört med ABI86- och ABI80-materialen, men skillnaderna är inte signifikanta. Förhåller det sig då så att den höga korrekthetsprocenten kan förklaras med att inlärarna av innehållsskäl ofta använder vissa substantiv och att det skulle ha blivit ett större antal fel om flera olika lexem använts? På individnivån är detta möjligen ett problem eftersom förekomsterna av neutrala BSLA hos en inlärare i samtliga fall (t.ex. 10 st.) kan utgöras av formen *gymnasiet*. Inläraren uppnår ett värde på 100 % vid BSLA i neutrum, men egentligen behärskar han endast formen *gymnasiet*. Subkorpusens representativitet kan då ifrågasättas, man kan endast generalisera vad beträffar den bestämda formen *gymnasiet*. Detta är dock ett specialfall, normalt påträffas olika lexem vid varje undersökt genusböjligt element, och dessutom blir dessa svårigheter mindre på gruppnivå.

Man måste primärt utgå ifrån att inlärarna använder substantiv för att kommunicera. Om de råkar välja ett substantiv, vars genus de inte känner till

eller som de felaktigt antar vara av uttralt/neutralt genus, blir korrektheten lidande. I en provsituation, t.ex. i studentexamen, kan förhållandet vara det att eleverna koncentrerar sig på att inte begå några fel, eftersom de vet att korrektheten är viktig för ett bra betyg, och de använder sig därför av ord och uttryck som de känner sig säkra på (se även s. 72). Egentligen gäller resultatet bara de lexem som använts.

Till sist skall jag närmare betrakta tre uppsatser där inlärarens bruk av genusmarkörer varierar vid lexemet *program*. Detta substantiv uppvisar ett lågt korrekthetsvärde i FINGYM (84 % av de förekommande genusmarkörerna är korrekta) och andelen individer med felaktig genusmarkering är här störst (35 %) bland de undersökta substantiven i tabell 8, sidan 51.

För substantivet *program* finns följande genusböjda former angivna i uppsatsrubrikens (*En idealisk TV-dag*) presentation: *ett trevligt TV-program, ett dagsprogram* (samt pluralformerna *en hel dags program, egna program, de olika programmen*) (se s. 43). Trots detta använder tre individer i ABI80-materialet inkonsekvent såväl uttrala som neutrala genusmarkeringar vid substantivet i fråga. Genus verkar inte vara ett inherent drag i substantiv för dessa inlärare. Nedan återges de genusmarkerade former av *program* som belagts i deras uppsatser. De NP som innehåller felaktiga genusmarkeringar har understrukits.

- (10) ett dagsprogram, ett gott dagsprogram, ett boxingprogram, detta program, ett roligt nojeprogram, min dagsprogram, ett dåligt program (ABI80 598)
- (11) vårt omtyckta TV-program, ett något program, i detta program, ett sportprogram, i detta sport-program, detta program, min egna omtyckta program, ett musik-program (ABI80 129)
- (12) mitt självväljad TV-program, mitt grogram, denna program, den här program, programet, den sista program (ABI80 149)

I den första uppsatsen påträffas tio olika genusmarkeringar vid substantivet *program* (sammansättningarna *dags-*, *boxing-* och *nöjesprogram* inkluderade), av vilka en är felaktig, samt två korrekta bruk av pluralformen *programmen*. Fem av markeringarna utgörs av obestämd fristående artikel, tre av adjektivattribut och två av genusböjliga pronomina attribut. Inläraren använder först på rätt sätt den angivna formen *ett dagsprogram* men misslyckas senare med att korrekt kongruensböja pronomenet *min* och producerar *min dagsprogram*. En möjlig orsak kan vara att det här är fråga om en sammansättning, där det första ledet är ett uttralt substantiv, *dag*, och determineraren genusmarkeras efter detta. I den andra uppsatsen förekommer nio genusmarkeringar, av vilka en är felaktig. Först böjer inläraren helt korrekt *vårt omtyckta TV-program* men misslyckas senare genom

produktion av frasen *min omtyckta TV-program*. I de båda första uppsatserna tilldelas det genusböjliga pronomina attributet *min* en felaktig, utral böjning. Obestämda fristående artiklar och övriga pronomina attribut böjs korrekt. Det intressanta är att genusmarkering hos *mitt* behärskas till endast 67,7 % i FINGYM (se s. 92). Värdet är något lägre än det som gäller för de andra i exempeluppsatserna korrekt böjda pronomenen, *vårt* (82,7 %), *detta* (92,3 %) och *något* (73 %). I den första uppsatsen använder inläraren korrekt pluralform av substantivet (*TV-programmen*), i den andra däremot har skribenten producerat den felaktiga formen *programmer* två gånger samt *sina trevliga program* en gång.

I den sista uppsatsen återfinns sju genusmarkeringar, av vilka fyra är felaktiga. Suffixartikeln uppvisar rätt genus (*programet*), enligt förväntningen, då den är den mest felfritt använda markören såväl i FINGYM som i Anderssons material (se s. 99). Den bestämda fristående artikeln och de genusböjliga adjektivattributen utgör de svåraste fallen för de finska inlärarna (se s. 111-112), och även här misslyckas skribenten med båda kategorierna vid substantivet *program* (*den sista program, mitt självvaljad TV-program*). Det genusböjliga pronomina attributet *min* markeras två gånger rätt (*mitt självvaljad program, mitt program*) medan däremot pronomenen *den här* och *denna* böjs felaktigt utralt. Pluralformen är korrekt (*båda programen*). I de två första uppsatserna kan den felaktiga utrala genusformen hos *min* bero på ett slags felskrivning, eftersom de övriga genusböjliga formerna är korrekta vid substantivet *program*. I den tredje uppsatsen föreligger större variation, vilket tyder på att inläraren inte behärskar genusmarkeringen.

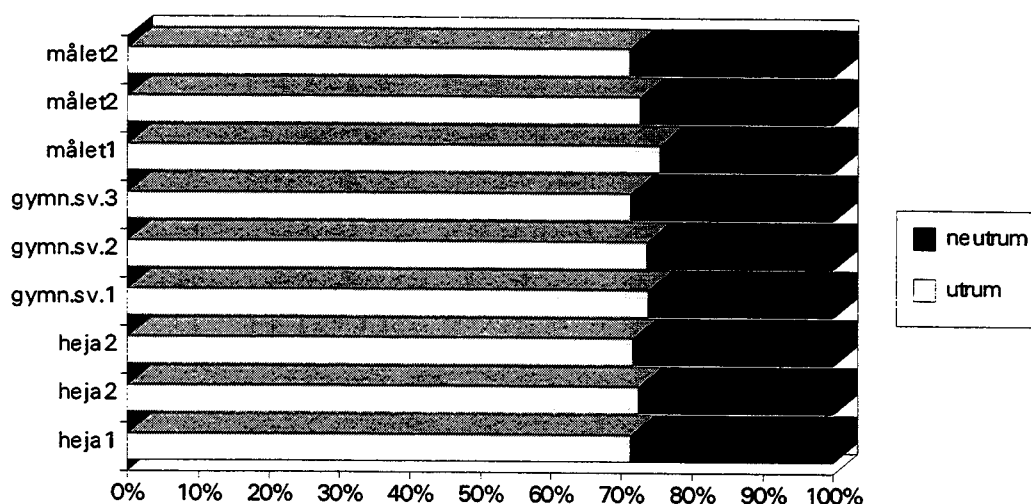
Inlärare kan förse ett och samma substantiv med än neutrala än utrala markörer och detta även i samma nominalfras. Därför har följande förfarande tillämpats i den kvantitativa analysen: När distributionen av en kategori, t.ex. ADJ beaktas, först enbart denna, medan de övriga fenomenen (t.ex. artiklarnas genus samt attributens inbördes genuskongruens) ignoreras. I FINGYM förekommer fall som *en mysigt hemmakväll, en riktigt pojkvän, sin ensidigt politik, ett bekväm arbete* etc. Sedan korrekthetsprocenten för ADJ beräknats har en kontextuell analys företagits, vilken tar hänsyn till genuskongruensen i nominalfrasen, exempelvis hur vänsterkontexten inverkar på bruket av genusmarkörer vid adjektivattributet (se s. 124). På analogt sätt behandlas de övriga genusmarkörerna, bl.a. den bestämda fristående artikeln, såsom i *den passande sättet*. Substantivet uppvisar här korrekt genusändelse, medan den bestämda fristående artikeln företer inkorrekt genusböjning. I nästa steg i analysen har beroenderelationerna mellan determinerare och suffixartikel studerats (avsnitt 3.7).

3.2 Genusmarkerade former i läroböcker

I det följande kommer jag att redovisa fördelningen av genusmarkerade former i textböckerna för tre olika läroboksserier för gymnasiet, nämligen Målet, Gymnasiesvenska och Heja. Varje serie innehåller 3 textböcker. Det är endast textavsnitten som har analyserats, inga övningar eller liknande har medtagits. Inlärarna i GYM90- och ABI86-materialen har haft de angivna böckerna som läromedel, medan abiturienterna i ABI80-materialet har brukat andra, äldre serier. Tyvärr föreligger ingen information om vilken av dem de enskilda gymnasisterna har läst. De genusmarkerade formerna i de nämnda textböckerna har kodats på institutionen enligt mina instruktioner. Jag har sedan excerperat och beräknat de olika formerna med hjälp av OCP-programmet.

Det står klart att textböckerna inte utgör inlärarens hela inflöde men säkert en väsentlig del av det och dessutom den del som objektivt kunnat kontrolleras. Orden i varje avsnitt i textboken ligger vanligtvis till grund för klassdiskussionen. Dessutom är det troligt att fördelningen av genus i klassrumsspråket i stort sett följer den i svenskan. Andersson (1992:44) som beräknade andelen utrala och neutrala substantiv i sitt eget språk utifrån fem bandinspelningar med andraspråksinlärare kom fram till att 75 % av substantiven var utrala och 25 % neutrala. I Alléns undersökning av tidningstext från 1965 (1971:1079) är andelen utrala substantiv 74,1 %, de neutrala utgör 25,5 % och 0,4 % kan inte tillskrivas genus.

I den följande analysen har endast de genusmarkerade formerna beräknats. Substantiv utan modifierare eller suffixartikel (*som barn*) samt plurala former är således inte inkluderade. En nominalfras kan innehålla en genusmarkör (*ett hus*) eller flera (*en sådan fin bil*). Jag har tillämpat samma klassindelning som i analysen av inläraryppsatserna i FINGYM: OFRA, BFRA, GBPR, BSLA och ADJ (se s. 3). Det bör påpekas att genusmarkerade former som de adjektiviska predikativerna (*det är roligt*), nominalfraser som består av pronomen (*inget kan göras*) och nominalfraser med adjektiv som huvudord (*det viktiga*) faller utanför analysen, eftersom jag huvudsakligen är intresserad av NP med ett substantiv som kongruenskontrollör. Hade de ovannämnda formerna medräknats är det troligt att andelen neutrumformer skulle ha stigit något då neutrum i många av dessa fall är ett slags normalvärde.

FIGUR 4. Andelen utrala och neutrala former i undersökta textböcker

TABELL 10. Den procentuella andelen utrala genusmarkerade former i textböcker

läroboksserie	ÅK1		ÅK2		ÅK3		tot	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Heja	1166	71,3	2539	72,4	2335	71,6	6040	71,9
Gymnasiesvenska	1575	73,8	2720	73,6	2394	71,3	6689	72,8
Målet	914	75,4	1970	72,6	1241	71,1	4125	72,7
TOT	3655	73,4	7229	72,9	5970	71,4	16854	72,5

I de undersökta 9 textböckerna förekommer sammanlagt 23263 genusmarkerade former av vilka 72,5 % är utrala och 27,5 % neutrala. Som framgår av figur 4 och tabell 10 föreligger knappt några skillnader i fördelningen av de två varianterna de olika textböckerna emellan. Den lägsta andelen utrala former återfinns i Målet 3, 71,1 %, och den högsta i Målet 1, 75,4 %. Om man undersöker de olika serierna uppvisar Gymnasiesvenska och Målet 73-procentigt utrala former, Heja 72-procentigt. När årskurs väljs som beskrivningsenhet kan konstateras att andelen utrala former är något högre i böckerna för årskurs 1 (73,4 %) än för årskurs 3 (71,4 %) (tabell 10). Med andra ord stiger andelen neutrala former. Denna tendens framträder tydligast i Målet, där andelen neutrala former är 24,6 % i textboken för årskurs 1, medan den uppgår till 28,9 % i årskurs 3.

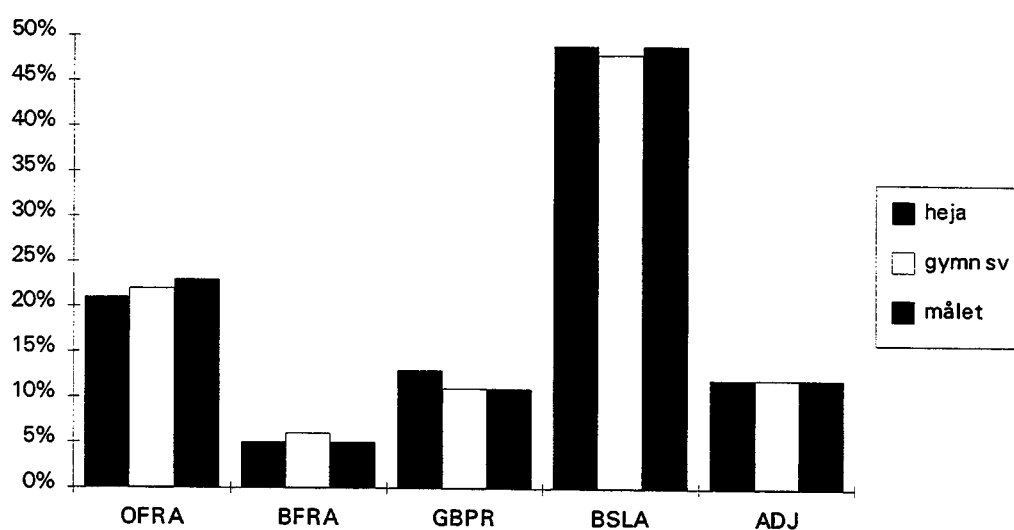
Fördelningen av utrala och neutrala former i de undersökta textböckerna tycks följa den tendens som gäller substantivens distribution i svenskan. Som vi kommer att se är bruket av genusmarkörer vid neutrala substantiv genomgående signifikant svårare för de finska gymnasisterna än vid utrala

substantiv. Andersson har i sin undersökning erhållit samma resultat hos andraspråksinlärare och säger att eftersom genus utrum är mer frekvent än neutrum i svenskan, övergeneraliseras utrum (Andersson 1992:173). Då de utrala formerna utgör 70-80 % i textböcker verkar detta vara en möjlig orsak till svårigheterna i neutrum även för främmandespråksinlärares del. Naturligtvis är även andra faktorer för handen. Ett frågetecken är varför de finska inlärares är så mycket mer framgångsrika i bruket av genusmarkörer hos neutrala substantiv än andraspråksinlärares i Anderssons undersökning (se närmare s. 67-68), om båda exponeras för samma slags inflöde, dominerat av utrum.

TABELL 11. Andelen utrala GM av alla GM och andelen korrekta utrala GM av alla korrekta GM i FINGYM

	Andelen utrala GM av alla GM		Andelen korrekta utrala GM av alla korrekta GM	
	f	%	f	%
GYM90	2151	73,1	2022	73,9
ABI86	1376	79,6	1329	80,6
ABI80	1458	73,5	1410	74,2
TOT	4985	74,9	4761	75,7

Den undersökta delen av inflödet, textböckerna, domineras således av utrum. Hur är då frekvenserna i utflödet, i själva inlärarkorpusen? Den procentuella andelen utrala genusmarkörer i FINGYM utgör 74,9 % av förekommande 6654 markeringar. I denna siffra innefattas såväl korrekta som felaktiga utrala fall. Utrala former är mest frekventa i ABI86-materialet, 79,6 % (tabell 11). Värdet för de två övriga grupperna, gymnasisterna i årskurs 1 och abiturienterna från 79/80, ligger kring 73 %. Om enbart de korrekta genusmarkörerna betraktas, stiger andelen utrala former något. I FINGYM är den procentuella andelen 75,7 %. I ABI86-korpusen är värdet så högt som 80,6 %. Lägst är andelen hos gymnasisterna i årskurs 1, 73,9 %, och hos inlärare i det äldsta materialet uppgår den till 74,2 %. Orsaken till att andelen utrala genusmarkörer är något högre hos abiturienterna från -86 kan vara att dessa uppvisar ett större antal animata substantiv än de två andra inlärargrupperna (se s. 69). Den procentuella andelen genusmarkörer (korrekta + felaktiga) vid animata substantiv är 40,8 % i ABI86-materialet, medan värdet i ABI80-materialet är 11,8 % och i GYM90-materialet 11 %.

FIGUR 5. Andelen olika genusmarkerade former i läroboksserier

TABELL 12. De olika genusmarkerade formerna i läroboksserier

	Heja		Gymn.sv.		Målet		tot	
	f	%	f	%	f	%	f	%
OFRA	1775	21	1986	22	1307	23	5068	22
BFRA	433	5	570	6	282	5	1285	6
GBPR	1080	13	1052	11	627	11	2759	12
BSLA	4104	49	4433	48	2762	49	11299	49
ADJ	1013	12	1146	12	693	12	2852	12
totalt	8405	100	9187	100	5671	100	23262	100

Den mest frekventa genusmarkerade formen i de undersökta textböckerna är bestämda suffixartikeln. Antalet belägg av densamma utgör nästan hälften av alla förekommande genusmarkörer. Dess andel varierar i de olika böckerna, från 46,6 % (Målet 2) till 52,2 % (Målet 1). Om man betraktar de olika serierna (figur 5, tabell 12) är den procentuella andelen suffixartiklar 48 % i Gymnasiesvenska och 49 % i Heja och Målet. Obestämd artikel är den näst mest frekventa genusmarkören: dess andel är 21,8 % av alla genusmarkerade former i textböckerna. I Gymnasiesvenska 3 utgör OFRA 20,0 % och i Målet 2 23,7 %. Det förekommer nästan ingen variation de olika textboksserierna emellan: i Gymnasiesvenska är andelen 22 %, i Heja 21 % och i Målet 23 %. Den bestämda framförställda artikeln är den mest sällsynta av genusmarkörer i textböckerna. Den procentuella andelen ligger mellan 3,1 % (Målet 1) och 7 % (Gymnasiesvenska 3). 5,5 % av alla förekommande genusmarkerade former utgörs av BFRA. I Målet och Heja

är 5 % av genusmarkörerna bestämda, fristående artiklar, i Gymnasiesvenska uppgår de till 6 %.

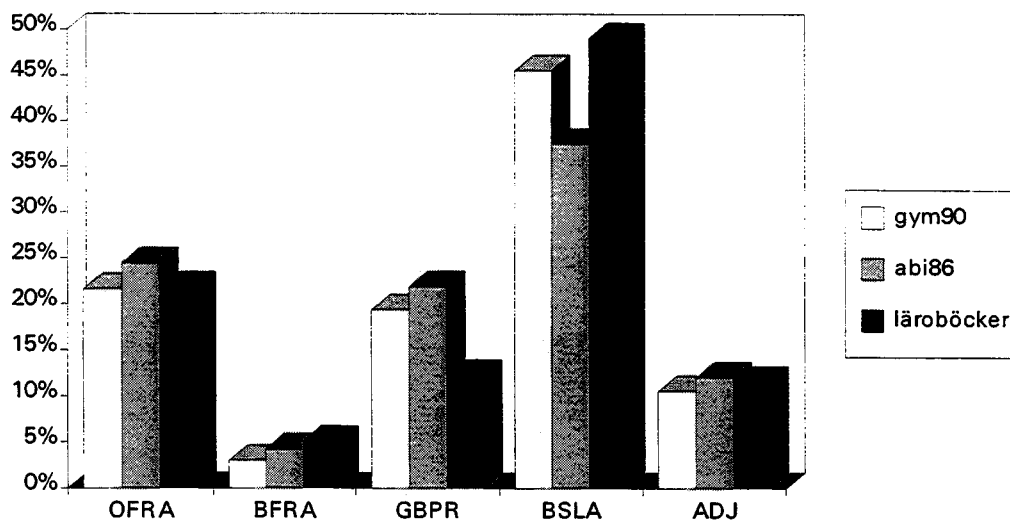
Den procentuella andelen genusböjliga pronomina attribut och adjektivattribut varierar från 10,4 % (Målet 2) till 14,2 % (Heja 1) respektive från 9,2 % (Målet 1) till 13,8 % (Målet 3). GBPR utgör 11,9 % av alla förekommande genusmarkerade former och ADJ 12,3 %. I alla de undersökta serierna är andelen adjektivattribut 12 %. Andelen genusböjliga pronomina attribut är 11 % i Gymnasiesvenska och Målet och 13 % i Heja.

TABELL 13. Den procentuella andelen olika genusmarkerade former i textböcker för olika årskurser

	ÅK1		ÅK2		ÅK3		TOT	
	f	%	f	%	f	%	f	%
OFRA	1107	22,2	2243	22,6	1718	20,5	5068	21,8
BFRA	201	4,0	579	5,8	505	6,0	1285	5,5
GBPR	652	13,1	1137	11,5	970	11,6	2759	11,9
BSLA	2461	49,4	4727	47,7	4111	49,2	11299	48,6
ADJ	652	11,3	1229	12,4	1061	12,7	2852	12,3
TOT	4983	100,0	9915	100,0	8365	100,0	23263	100,0

Om distributionen av genusmarkörer betraktas årskursvis, stiger andelen bestämda fristående artiklar från 4,0 % i åk 1 till 6,0 % i åk 3 (tabell 13). Det samma gäller adjektivattribut, som ökar från 11,3 % till 12,7 %. Andelen obestämda artiklar, däremot, minskar något: från 22,2 % till 20,5 %. Genusböjliga pronomina attribut uppvisar samma tendens: i åk 1 är andelen 13,1 % och i åk 3 något mindre, 11,6 %. De longitudinella förskjutningarna är dock mycket blygsamma.

Jämförs dessa siffror med motsvarande i de undersökta uppsatserna (figur 6), framgår det att andelen genusböjliga pronomina attribut i såväl GYM90-materialet som ABI86-materialet är större än i textböckerna, 19 % respektive 22 % mot 12 %. Den procentuella andelen suffixartiklar i läroboksmaterialet (49 %) och i GYM90 (46 %) är i abiturientuppsatserna från -86 (37 %).

FIGUR 6. Den procentuella andelen olika genusböjda former i ABI86, GYM90 och läromaterialet

Av uppställningen nedan (13) framgår hur genus och/eller deklination är angivna i ordlistorna för de olika läroboksserierna. I Heja och Målet presenteras alla böjningsformerna för substantivet, i Gymnasiesvenska är substantivet försett endast med information om deklination.

(13)	Heja	en docka, -n, -or, -na
	Gymnasiesvenska	en docka 1
	Målet	en docka, -n, -or, -na

Det är svårt att bedöma vilken roll det spelar för IL att BSLA inte finns med i Gymnasiesvenska, i synnerhet som det inte är känt vilken läroboksserie de enskilda individerna brukat. Inputfrekvensen i texten är troligen viktigare än uppgifterna i ordlistorna, eftersom genusmarkering i FINGYM uppvisar högre korrekthet vid BSLA än vid OFRA (se s. 111).

3.3 Jämförelse av korpusarna

I FINGYM förekommer sammanlagt 6654 genusmarkeringar, av vilka 74,9 % (4985) är utrala och 25,1 % (1669) neutrala. I de olika delmaterialen utgör andelen utrala genusmarkörer 73,1-79,6 % och andelen neutrala 20,4-26,9 % (tabell 14). Fördelningen ligger inom ramen för Anderssons (1992:44) uppskattning för svenskan, där värdet för utrala substantiv varierar mellan 70 % och 80 % medan neutrum uppvisar en variation mellan 20 % och 30 %. Här måste man dock ta i beaktande att jag har räknat genusmarkeringar, medan det för målspråkets del gäller andelen utrala och neutrala substantiv. Nominalfraser som *en sådan röd bil* innehåller tre korrekta utrala genusmarkeringar men endast ett uttralt substantiv. I FINGYM är emellertid andelen nominalfraser med flera bestämmningar relativt låg: sammanlagt påträffas 5734 nominalfraser med genusmarkering, av vilka 14,7 % (845) uppvisar två genusmarkörer, och endast 0,6 % (35) tre sådana (se närmare s. 125). Här har ingen hänsyn tagits till målspråkets norm, varför även felaktiga fall ingår i andelen utrala genusmarkörer (t ex *en hus*). Om proportionen utrum-neutrum beräknas med utgångspunkt från målspråket, vilken metod Andersson tillämpat, varierar värdet för utrum mellan 71,3 % och 78,8 % i FINGYM (se tabell 14 nedan). Här betraktas som utrala alla de markörer som i målspråket har genus utrum. I Anderssons material förekommer 87 % utrala och 13 % neutrala markörer hos de yngre barnen och omkring 75 % respektive 25 % hos de två övriga grupperna, äldre barn och vuxna inlärare (Andersson 1992:196). Genus utrum verkar vara något överrepresenterat hos de yngsta inlärarna i Anderssons material. I FINGYM återfinns den största andelen utrala markörer hos abiturienterna från -86. De uppvisar också fler animata substantiv än de andra grupperna (se s. 69).

TABELL 14. Andelen utrala genusmarkörer hos främmandespråksinlärare och andraspråksinlärare

korpus	L2		IL		korpus	L2		IL	
	f	%	f	%		f	%	f	%
GYM90	2097	71,3	2151	73,1	yngre L2-barn	2102	86,5	2157	88,8
ABI86	1363	78,8	1376	79,6	äldre L2-barn	1840	73,7	2118	84,8
ABI80	1445	72,8	1458	73,5	L2-vuxna	767	72,9	892	84,8
främmandespråksinlärare tot	4905	73,7	4985	74,9	andraspråksinlärare tot	4709	78,7	5167	86,4

Samtliga inlärare i FINGYM har minst tre genusmarkörer och endast 4 individer av 342 uppvisar fem eller färre sådana i sina uppsatser. I GYM90-materialet förekommer i genomsnitt fler genusmarkeringar per skribent än i de övriga delkorpusarna i FINGYM, eftersom inläraarna har skrivit två kortare uppsatser vilka behandlas som en enhetlig text, medan abiturientmaterialen består av endast en studentuppsats per inlärare. Textomfånget i GYM90 är avsevärt större än i de övriga inläarmaterialen. Den relativa korrekthetsprocenten som används i analysen är dock inte känslig för antalet belägg.

I FINGYM utgör andelen korrekta genusmarkeringar (utrum+neutrum) 94,5 % (6286). I Anderssons korpus, som jag har som jämförelsematerial, är den något lägre, 88,6 % av totalt 5980 (tabell 15). Denna skillnad på 5,9 procentenheter är statistiskt signifikant ($p = 0,00000^1$). Korrekthetsprocenten för Anderssons inlärare har beräknats utifrån tabell 34 i Andersson (1992:195) för att möjliggöra jämförelsen med FINGYM. Han själv talar enbart om felprocent.

TABELL 15. Korrekta genusmarkeringar hos främmandespråksinlärare (FINGYM) och andraspråksinlärare (Andersson 1992)

	Främmandespråksinlärare			Andraspråksinlärare		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
utrum	4761	4905	97,1	4597	4709	97,6
neutrum	1525	1749	87,2	701	1271	55,2
utr.+ neutr.	6286	6654	94,5	5298	5980	88,6

Av tabell 16a framgår att hela 43,6 % (149) av individerna i FINGYM markerar genus (utrum+neutrum) rätt till 100 %. Om de olika delkorpusarna betraktas var för sig är andelen individer med fullständig behärskning av genusmarkering störst i ABI86-materialet (55,5 %) och ABI80-materialet (53,4 %). Antalet elever som inte uppvisar några genusfel är överraskande stort. Lägst är värdet hos gymnasisterna i årskurs 1 (21,9 %). Den procentuella differensen är stor och här framträder skillnaden i färdighetsnivå mellan individerna i GYM90-korpusen och dem i abiturientkorpusarna. I årskurs 1 tycks dock genusbruket vara lättare än prepositionsbruket. Enligt Juurakko (1996:99,106) är andelen individer med fullständig behärskning av det senare så låg som 0,9 % (1/114) i icke-obligatoriska kontexter och 0 % i obligatoriska kontexter. Motsvarande värden för GYM3-materialet i Juurakkos undersökning (200 abiturientuppsatser från 1986) är 23,5 % (47/200) för icke-obligatoriska kontexter och 16,0 % (32/200) för

obligatoriska kontexter, vilket är lägre än värdena för genusbruket i ABI86 och ABI80. I båda materialen uppvisar, såsom konstaterats, över hälften av individerna en korrekthetsgrad på 100 % (55,5 % och 53,4 %). Endast 20,8 % (71) av eleverna i FINGYM erhåller ett lägre värde än 90 %. Andelen individer med en korrekthet under 90 % är lägst i det äldsta materialet (14,4 %), i ABI86 utgör den 20,9 %, och hos gymnasisterna i årskurs 1 är den högst, 27,2 %. Även om 90 %-kriteriet inte längre ses som ett kriterium för tillägnande av en företeelse (jfr Burt och Dulay 1980) kan man konstatera att genus inte vållar några större problem för de finska gymnasisterna i FINGYM.

TABELL 16a. Andelen individer med olika korrekthetsprocent, utr. och neutr.

intervall	GYM90		ABI86		ABI80		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
60 % - 69 %	1	0,9	1	0,9	1	0,8	3	0,9
70 % - 79 %	5	4,4	0	0	4	3,4	9	2,6
80 % - 89 %	25	21,9	22	20,0	12	10,2	59	17,3
90 % - 99 %	58	50,9	22	23,6	38	32,2	122	35,7
100 %	25	21,9	61	55,5	63	53,4	149	43,6
tot	114	100,0	110	100,0	118	100,0	342	100,0

TABELL 16b. Andelen individer med olika korrekthetsprocent, genus utrum

intervall	GYM90		ABI86		ABI80		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
60 % - 69 %	1	0,9	0	0	0	0	1	0,3
70 % - 79 %	2	1,8	4	3,6	3	2,5	9	2,6
80 % - 89 %	11	9,6	8	7,3	7	5,9	26	7,6
90 % - 99 %	33	28,9	9	8,2	18	15,3	60	17,5
100 %	67	58,8	89	80,9	90	76,3	246	71,9
tot	114	100,0	110	100,0	118	100,0	342	100,0

När enbart utrala substantiv betraktas, finner man att nästan två tredjedelar (71,9 %) av individerna i FINGYM markerar genus korrekt till 100 % (tabell 16b ovan) och endast en individ uppvisar en korrekthetsciffr under 70 %. Andelen individer med fullständig behärskning är störst i ABI86-materialet (80,9 %). I det äldsta materialet är andelen något mindre (76,3 %) än hos abiturienterna från år -86 och lägst hos gymnasisterna i årskurs 1, 58,8 %, vilket man kan vänta sig, eftersom de sistnämnda erhållit minst undervisning och under kortast tid utsatts för exponering för mål-språket. Alla inlärare använder minst en genusmarkör vid utralt substantiv

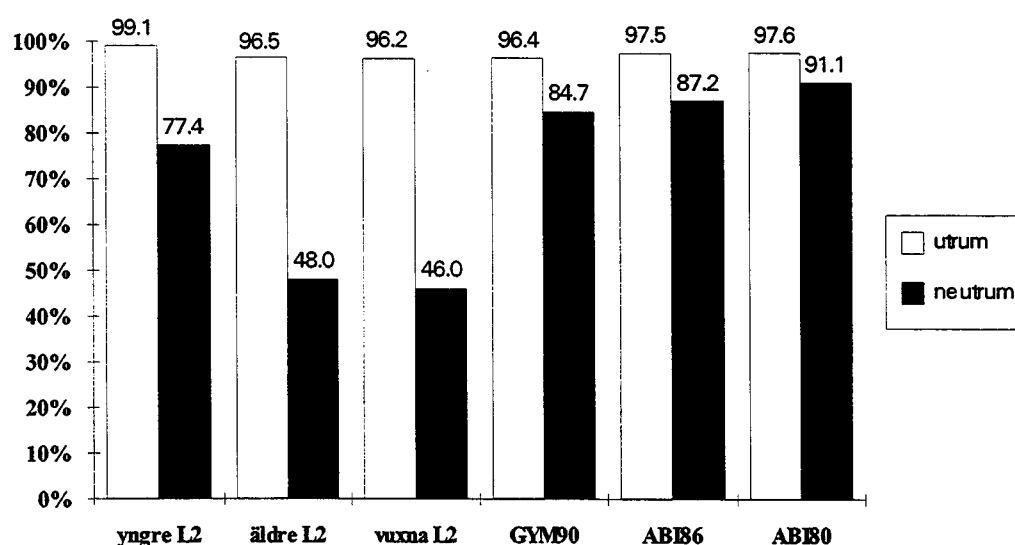
och de har samtliga beaktats i analysen; tre individer har endast två genusmarkeringar och de övriga 339 tre eller fler. Trots att andelen individer som inte begår några fel är störst i ABI86-korpusen, är andelen inlärare med ett korrekthetsvärde på minst 90 % något högre i det äldsta materialet (91,5 %) än i ABI86 (89,1 %). Endast 10,5 % av individerna i FINGYM uppvisar en korrekthet på mindre än 90 % vid utrala substantiv.

TABELL 16c. Andelen individer med olika korrekthetsprocent, genus neutrum

intervall	GYM90		ABI86		ABI80		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
0 %	1	0,9	5	5,1	5	4,4	11	3,4
1 % - 9 %	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
10 % - 19 %	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
20 % - 29 %	0	0,0	1	1,0	0	0,0	1	0,3
30 % - 39 %	2	1,8	1	1,0	2	1,8	5	1,5
40 % - 49 %	2	1,8	1	1,0	0	0,0	3	0,9
50 % - 59 %	6	5,3	7	7,1	9	7,9	22	6,8
60 % - 69 %	18	15,9	8	8,1	6	5,3	32	9,8
70 % - 79 %	17	15,0	4	4,0	6	5,3	27	8,3
80 % - 89 %	19	16,8	3	3,0	3	2,6	25	7,7
90 % - 99 %	7	6,2	0	0,0	6	5,3	13	4,0
100 %	41	36,3	69	69,7	77	67,5	187	57,4
tot	113	100,0	99	100,0	114	100,0	326	100,0

Vid neutrala substantiv (tabell 16c) har 16 elever i FINGYM inte någon genusmarkör alls, och hos 71 individer finner man färre än tre sådana. Om alla som har minst en markering räknas, uppnår endast 57,4 % av inlärarna 100-procentig korrekthet, vilket är betydligt mindre än vid utrala substantiv (71,9 %). Hos gymnasister i årskurs 1 uppvisar blott 36,3 % av inlärarna fullständig behärskning, medan andelen hos abiturientgrupperna är hela 69,7 % (ABI86) respektive 67,5 % (ABI80). Skillnaden mellan abiturienterna och årskurs 1 är klart större här än vid utrala substantiv. Mellan ABI86 och GYM90 är differensen 22 procentenheter vid utrum och hela 33 procentenheter vid neutrum. Tendensen är dock densamma i båda fallen; andelen individer med 100-procentig korrekthet är lägst i den grupp som haft den kortaste exponeringstiden för formell undervisning. Elva inlärare (3,4 %) visar inga korrekta markörer vid neutrala substantiv, dvs. korrekthetsprocenten är 0. Av dessa är det endast bara två som använder minst tre genusmarkeringar, varför bilden förändras något om gränsen dras vid tre markörer i stället för en. Något över hälften, 61,3 % av eleverna i FINGYM, har en

korrekthetsgrad över 90 % i genus neutrum. Störst är andelen i det äldsta materialet, ABI80 (72,8 %). Skillnaden är dock inte stor mellan detta och ABI86-korpusen, där värdet uppgår till 69,7 %. Bland gymnasisterna i årskurs 1, GYM90, är det blott 42,5 % av inlärarna som markerar över 90 % av beläggen rätt vid neutralt substantiv. Man kan konstatera att bruket av genusmarkörer är lättare i genus utrum, eftersom ingen av inlärarna uppvisar en korrekthet på mindre än 60 % och andelen individer med 100-procentig behärskning är större än i neutrum.

FIGUR 7. Korrekthetsprocent hos de olika inlärargrupperna

TABELL 17. Korrekthet i genusmarkering hos de olika inlärargrupperna

inlärargrupp	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
yngre L2-barn	2083	2102	99,1	254	328	77,4	2337	2430	96,2
äldre L2-barn	1776	1840	96,5	316	658	48,0	2092	2498	83,8
L2-vuxna	738	767	96,2	131	285	46,0	869	1052	82,6
GYM90	2022	2097	96,4	715	844	84,7	2737	2941	93,1
ABI86	1329	1363	97,5	319	366	87,2	1648	1729	95,3
ABI80	1410	1445	97,6	491	539	91,1	1901	1984	95,8

Genusmarkörerna vid de utrala substantiven är korrekta till 97,1 % hos finska främmandespråksinlärare och till 97,6 % hos andraspråksinlärare (tabell 15, s. 62, skillnaden ej signifikant, $p = 0,09$). Om de olika delgrupperna jämförs med varandra (figur 7, tabell 17) är skillnaderna i genus utrum procentuellt små. Äldre L2-barn, L2-vuxna och de finska gymnasisterna i årskurs 1 ligger alla kring 96 %, de båda abiturientgrupperna runt

97,5 %. De yngsta barnen i Anderssons material uppnår nästan fullständig behärskning av genusmarkering vid de utrala substantiven (99,1 %) och om de två genusen sammanslås markerar dessa inlärare 96,2 % av fallen korrekt, vilket är något bättre än hos någon av de finska grupperna, som erhåller 93-95 % rätt av alla beläggen. Andersson gör dock gällande att den yngsta gruppen ännu inte har uppnått målspråksnivån, eftersom proportionen mellan genus utrum och genus neutrum uppvisar olikhet gentemot förhållandet i målspråket. Bara 13 % av genusmarkörerna är neutrala i L2 hos de yngsta barnen i Anderssons material. Fördelningen utrum/neutrum hos de finska gymnasisterna är lik målspråkets, utrum 73,7 % och neutrum 26,3 %, såsom konstaterats ovan (se s. 61). Genusmarkering vid de utrala substantiven tycks inte vålla problem vare sig för dem som fått formell undervisning eller för de informella inlärarna, eftersom behärsningen hos båda inlärargrupperna är näst intill total, dvs. 100 %.

Korrektheten för genus neutrums del är däremot betydligt lägre, speciellt hos andraspråksinlärare, som inte fått formell undervisning. I Anderssons material är endast 55,2 % av genusmarkörerna vid de neutrala substantiven korrekta (tabell 15, s. 62). Inlärarna i FINGYM uppvisar 87,2-procentig behärskning av genus neutrum. Hos båda inlärargrupperna är skillnaden mellan utrala och neutrala substantiv signifikant och procentuellt stor, 9,9 procentenheter för de finska gymnasisternas del ($p = 0,00000$)² och 42,4 procentenheter hos andraspråksinlärare ($p = 0,00000$)³. Vad beträffar skillnaderna mellan de olika delgrupperna (figur 7 och tabell 17) är de finska inlärarna klart överlägsna. Alla de tre finska grupperna ligger på över 80-procentig behärskning, medan de vuxna andraspråksinlärarna och de äldre barnen båda erhåller ett värde under 50 %. Även de yngre barnen i Anderssons material har svårigheter med genus neutrum, endast 77,4 % av genusmarkörerna vid de neutrala substantiven är korrekta. Det är bara de finska abiturienterna från 1979/1980 som uppvisar en korrekthetsgrad på över 90 %. Här drar de finska inlärarna tydligen nytta av undervisningen och läromedlen samt den längre planeringstiden i skriftlig produktion.

Om korrektheten hos utrala och neutrala substantiv jämförs på individnivå i FINGYM, finner man att 75,4 % (258/342) av inlärarna har 3 eller fler genusmarkörer för båda genusen. Av dessa behärskar 103, dvs. 39,9 %, genusmarkeringen både hos utrala och neutrala substantiv till 100 % (tabell 18). En individ uppnår värdena 92 % i utrum och 92 % i neutrum, och en annan 89 % i utrum och 89 % i neutrum, vilket innebär att 40,7 % har exakt samma andel rätt för båda genusen. 44,6 % av inlärarna får en högre korrekthetsprocent för genus utrum än för genus neutrum och för blott

14,7 % av individerna är neutrum svårare än utrum. Värdet för reproduktionskoefficienten R är 0,93, vilket betyder att relationen är implikativ, dock endast med det svaga kriteriet, eftersom andelen individer med lika god behärskning både i utrum och neutrum är så stor som 40,7 % (105). Bilden förändras något om man i stället för \geq (större eller lika stor) väljer $>$ (större än) som jämförelsekriterium och utesluter inlärare som har exakt samma korrekthetsprocent för båda genusen. Majoriteten (75,2 %) följer den allmänna tendensen men värdet för R (0,88) når inte upp till 0,90, vilket krävs för att det skall vara fråga om en valid implikationell skala (Hatch och Farhady 1982:179). Bruket av genus neutrum är således också svårare på individnivån i FINGYM, även om man endast kan tala om en svag implikationell relation. Andelen inlärare med 100-procentig korrekthet vid såväl utrala som neutrala substantiv är störst i abiturientmaterialen (53,2 %, 42/79 i ABI80, 52,7 %, 39/74 i ABI86) och minst i GYM90-materialet (21 %, 22/105). Här tas hänsyn enbart till de 258 individer som har minst tre genusmarkörer.

TABELL 18. Korrekthet i utrum och neutrum på individnivå i FINGYM

	f	% andel
100%:ig korrekthet både i utr. och neutr.	103	39,9
% rätt, utrum = neutrum	105	40,7
% rätt, utrum > neutrum	115	44,6
% rätt, utrum < neutrum	38	14,7

Varför är då genusmarkering vid de neutrala substantiven svårare och det speciellt för andraspråksinlärarna? En orsak är enligt Andersson (1992:173) att dessa drar slutsatser av inflödet: genus utrum är mer frekvent i svenskan än dess neutrala variant och därför övergeneraliseras utrum. Andelen utrala substantiv ligger i genomsnitt mellan 70 och 80 % i målspråket och värdet för neutrala substantiv mellan 20 och 30 % (Andersson 1992:44). Övergeneralisering av utrum gäller i högre grad informell inläring: som vi har sett uppvisar de finska främmandespråksinlärarna signifikant högre korrekthet i genusmarkering vid de neutrala substantiven (87,2 %) jämfört med L2-inlärarna i Anderssons korpus (55,2 %) ($p=0,00000$)⁴. Naturligtvis får även de formella inlärarna ta del av inflödet i form av klassrumskommunikation och läromedel, där fördelningen av förekommande genusmarkörer ligger inom ramen för Anderssons uppskattning (se s. 56). Till skillnad från andraspråksinlärarna får dessa redan från början explicit undervisning om de två genusen i svenskan, vilket säkerligen förhöjer deras medvetenhet om detta L2-drag (jfr Sharwood Smith

1981, Ellis 1994). De informella inlärarna däremot är nästan enbart hänvisade till det naturliga inflödet, ur vilket de extraherar språkliga former och mönster för att bygga upp en mental representation av målspråket. Eftersom utrala former dominerar inflödet är det sannolikt att den första strategin är att övergeneralisera utrum. Då dessutom genusfel vanligtvis inte påverkar förståelsen, blir L2-inlärarna troligen sällan korrigerade av infödda talare och kan därför inte utnyttja återkoppling för att omformulera sina hypoteser. Dessutom har de finska inlärarna en möjlighet att använda monitorn (Krashen 1981) i större utsträckning, eftersom det är fråga om skreven produktion, medan detta är svårare i samtal på grund av tidsbristen. Någorlunda flytande samtal kräver högre grad av automatisering än skreven produktion.

3.4 Animata och inanimata substantiv

Ett annat tänkbart skäl till avsaknad av fel i genusmarkering vid utrala substantiv är en semantisk regel som tilldelar en stor del av de animata substantiven genus utrum i svenskan. Det existerar dock animater som är av genus neutrum, exempelvis *barn*, och det ovannämnda sambandet mellan genus och animation i svenskan är endast en tendens (Andersson 1992:36). Är korrektheten i genusmarkering högre vid animata substantiv än vid övriga substantiv i FINGYM? Kan det faktum att utrum är signifikant lättare för inlärarna förklaras med att animata substantiv är överrepresenterade bland de utrala fallen? I det följande har jag beräknat korrektheten vid animata substantiv och undersökt om eliminering av de animata fallen har inverkan på förhållandet mellan utrum/neutrum. Som animata betraktas här de substantiv som betecknar människor (*människa, flicka, pojke, man, kvinna, person, individ, granne, vän* etc) eller djur (*hund, katt, bi* etc). Vad beträffar djur är det inte helt klart var gränsen i språket går mellan animata och inanimata (Källström 1995:5). Ett kännetecken är att de personliga pronomenen *hon* och *han* kan användas om animata substantiv, men pronomenbruket kan variera i olika varianter av svenska. Exempelvis *hund* och *katt*, som är husdjur kan refereras till med pronomenen *hon/han* i svenskan, medan *den/det* används om andra djur såsom *bi*. En möjlighet är att som animata betrakta enbart de substantiv som betecknar människor, men då antalet djurbeteckande substantiv, med undantag av *hund* och *katt*, i FINGYM är mycket lågt, har de alla inkluderats i gruppen animata. Kollektiva substantiv som *folk* har inte räknats som animata, inte heller substantiv som *nervvrak* eller *fårskalle*, vilka används om människor i överförd betydelse. Trots att *granne, fiende* eller *vän* i vissa kontexter kan syfta på

inanimata referenter, exempelvis ett land (*Sovjet, vår andra granne*), har dessa betraktats som animata, eftersom grundbetydelsen har särdraget [+ mänsklig]. Jag har inte heller i varje enskilt fall närmare studerat exempelvis substantivet *polis* referens då dess genus inte påverkas av syftning. *Polis* har genus utrum både när det refererar till en individ eller en institution (*Han ringde till polisen*).

Genusmarkörer vid animata substantiv utgör cirka 11 % av alla förekommande genusmarkeringar i ABI80- och GYM90-materialen, medan andelen uppgår till hela 40,8 % i ABI86-materialet. Detta hänger samman med att de senare uppsatserna behandlar ämnen som favoriserar bruket av animater som *vän, pojke, flicka, hund*. Bruket av genusmarkörer vid animata substantiv är mer felfritt än vid de inanimata fallen i samtliga delkorpusar och skillnaderna är signifikanta, men inte särskilt stora: 6,8 procentenheter i GYM90 ($p = 0,00001$)⁵, 4,1 procentenheter i ABI86 ($p = 0,00008$)⁶ och 2,8 procentenheter i det äldsta abiturientmaterialet ($p = 0,044$)⁷ (se tabell 19).

TABELL 19. Korrekthet i genusmarkering vid animata och inanimata substantiv i de olika delmaterialen i FINGYM

	GYM90			ABI86			ABI80		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
animata	320	323	99,1	690	706	97,7	230	234	98,3
inanimata	2417	2618	92,3	958	1023	93,6	1671	1750	95,5
tot	2737	2941	93,1	1648	1729	95,3	1901	1984	95,8

Korrektheten i genusmarkering vid utrala animata substantiv är nästan 100-procentig i FINGYM, 98,9 % (tabell 20). För bestämd slutartikel och bestämd fristående artikel är värdet 100 %. Det senare är något överraskande eftersom korrekthetsvärdet för denna grupp (BFRA) är lägst när inanimata substantiv betraktas (87,7 % i utrum och 83,8 % i utrum+neutrum). Svårast är bruket av genusmarkörer vid adjektiviska attribut: andelen rätt för de utrala animata fallen är 95,5 % och värdet är lägst även när de två genusen sammanslås, 94,1 %.

TABELL 20. Korrekthet i genusmarkering vid animata substantiv i FINGYM

	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
OFRA	372	373	99,7	14	18	77,8	386	391	98,7
BFRA	29	29	100,0	1	2	50,0	30	31	96,8
GBPR	278	283	98,2	4	6	66,7	282	289	97,6
BSLA	368	368	100,0	15	15	100,0	383	383	100,0
ADJ	150	157	95,5	9	12	75,0	159	169	94,1
TOT	1197	1210	98,9	43	53	81,1	1240	1261	98,2

Inlärarna som helhet tycks sålunda ha förstått att animata substantiv är utrala och undantagen är få. I FINGYM förses följande animater med felaktiga neutrala genusmarkeringar: *filatelist* (2/3, 66,7 % rätt), *fiende* (2/3, 66,7 %), *hund* (174/175, 99,4 %), *mamma* (47/49, 96 %), *människa* (142/146, 97,3 %), *pojkvän* och *vän* (*vän*, inkl. *pojks-*, *flick-* etc., 163/167, 97,6 %). Att andelen rätt i neutrum (81,1 %) är något lägre än vid de inanimata fallen (87,3 %, tabell 17) tyder på att regeln om de animata substantivens genus övergeneraliseras: även vissa av de neutrala animata substantiven (*barn*, *djur*) markeras som utrala. Substantivet *barn*, exempelvis, förses av de finska inlärarna med en felaktig utral markör i åtta fall av totalt 44 (81,8 %).

TABELL 21. Korrekthet i genusmarkering vid inanimata substantiv i FINGYM

	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
OFRA	680	704	96,7	274	336	81,5	954	1040	91,7
BFRA	135	154	87,7	41	56	73,2	176	210	83,8
GBPR	586	617	95,0	297	367	80,9	883	984	89,7
BSLA	1820	1836	99,1	713	746	95,6	2533	2582	98,1
ADJ	341	382	89,3	145	179	81,0	486	561	86,6
TOT	3562	3693	96,5	1470	1684	87,3	5032	5377	93,6

Betraktas de inanimata fallen, finner man att korrektheten i genus utrum är endast 2,4 procentenheter lägre än vid animater ($p = 0,00001$)⁸ (se tabellerna 20 och 21). Det är i animata utrala fall eleverna har en regel att tillämpa, dvs. regeln "beteckningar för animater är vanligen utrala", men det tycks inte vara så mycket svårare att korrekt genusmarkera de utrala inanimata substantiven. Värdena för de olika subkategorierna är dock genomgående något högre vid animata substantiv, med undantag av neutrum. Den största skillnaden framträder vid bestämd fristående artikel, såsom konstaterats. Vid adjektiviska attribut är korrektheten 6 procentenheter lägre när substantivet är inanimat, för övrigt är skillnaderna procentuellt små. Om utrum och neutrum sammanslås, är andelen rätt vid de animata fallen signifikant högre, 98,2 % gentemot 93,6 % ($p = 0,00000$)⁹, men skillnaden är blygsam, endast 4,6 procentenheter. Eliminering av de animata fallen har ingen effekt på skillnaden i korrekthet mellan utrum och neutrum. De finska inlärarna markerar genus 96,5-procentigt rätt vid inanimata utrala substantiv (tabell 21), och värdet för neutrum är signifikant lägre, 87,3 %, ($p = 0,00000$)¹⁰. Att genus utrum är lättare kan därför inte ha sin förklaring i överrepresentation av animata substantiv bland de utrala fallen. Andersson (1992:200) säger att trots att majoriteten av inlärare har upptäckt sambandet mellan animata och utrum förekommer det felaktiga neutrala markörer

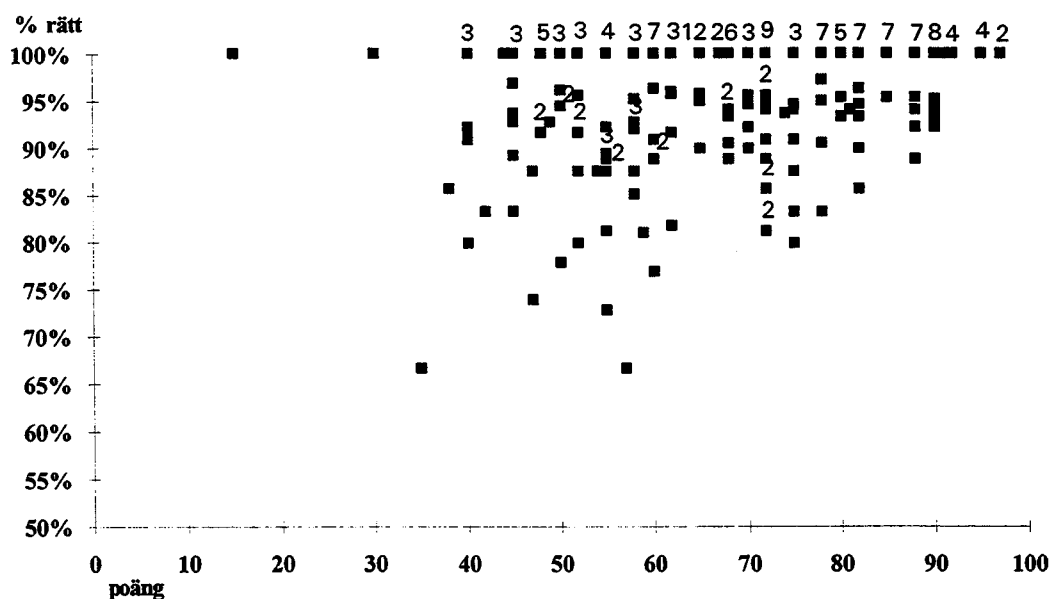
vid t. ex. *björn, doktor och fågel*, och ingen inlärargrupp presterar felfritt vid animata substantiv. Mitt resultat tyder dock på att de finska inlärarna som helhet lyckas bättre med att avgöra de animata substantivens genus, dvs. graden av felfrihet är högre än vid de övriga fallen. Tyvärr har inte Andersson kvantifierat korrektheten mellan animata och inanimata fall.

3.5 Generell färdighetsnivå och korrekthet i abiturientmaterialen

Uppsatserna i ABI80- och ABI86-materialet är en del av studentexamen och har betygsatts såväl av den undervisande läraren som av en medlem i studentexamensnämnden, en censor. Vid sidan av den officiella poängskalan, som sträcker sig från 0 till 99 och omfattar 8 klasser, används ofta en inofficiell betygsskala innehållande 6 klasser (imp, app, lub, cum, mcl och lau). Poängtalet som åsatts uppsatsen av censorn har då kodats om till det inofficiella betyget. Jag har i den följande analysen använt mig av både den ursprungliga råpoängen och den inofficiella betygsskalan med 6 klasser samt en skala omfattande 3 klasser, där de två lägsta betygen, imp och app, utgör klass 1, de två mellanliggande, lub och cum, klass 2 samt de två högsta betygen, mcl och lau, klass 3. Eftersom uppsatserna i subkorpusen GYM90 inte är betygsatta, är dessa inte inkluderade i följande analys.

Poängen/betyget kan betraktas som en någorlunda pålitlig uppskattning av de enskilda individernas allmänna färdighetsnivå. Föreligger det ett samband mellan detta nivåindex och korrektheten i bruket av genusmarkörer? Jag börjar med att undersöka korrelationen mellan poäng och korrekthetsprocent. I det följande har jag uppställt tre olika spridningsdiagram, ett för utrum och neutrum sammanslagna samt för utrum och neutrum separat. Enbart de individer som använder minst tre genusmarkörer har medtagits, och de två abiturientmaterialen behandlas som en korpus.

Såsom framgår av figur 8 är korrelationen mellan poäng och korrekthetsprocent (utrum+neutrum) förhållandevis svag. Värdet för Pearsons korrelationskoefficient är 0,30 ($p = 0,00001$). Det är anmärkningsvärt att de två abiturienter som tilldelats de lägsta poängtalet (15 respektive 30 poäng) uppvisar enbart korrekta genusmarkörer, dvs. andelen rätt uppgår till 100 %. Det är värt att närmare betrakta den uppsats som erhållit endast 15 poäng (ABI86 108). Den är kort, består av blott 78 ord (abiturienterna ombeds skriva 150-200 ord).

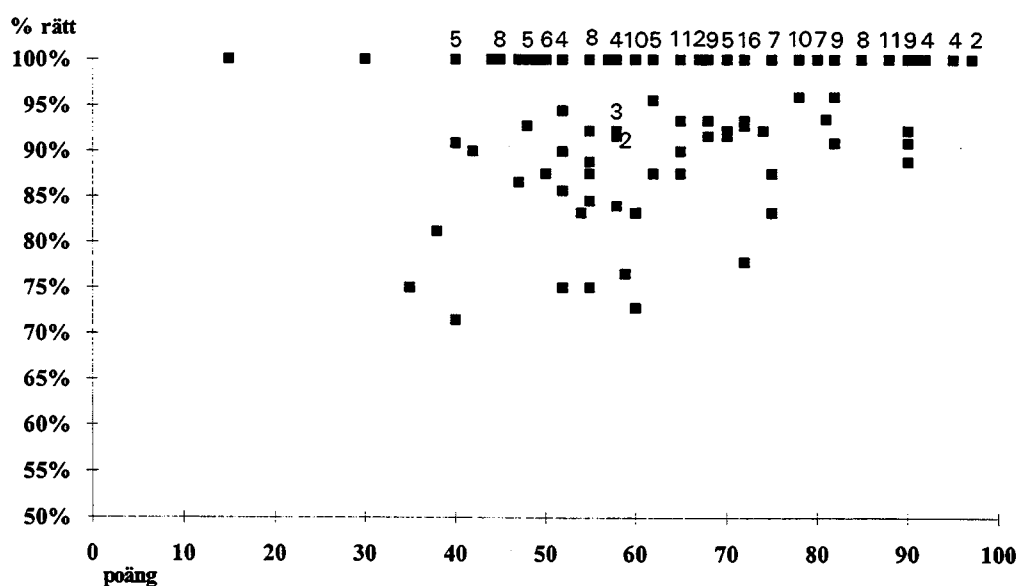

FIGUR 8. Spridningsdiagram för utrum+neutrum

*Hunden i människans tjänst*¹¹

Jag har *en hund*, Zeri, och den är inte *min bästa vän*, men den är goda vän för mig. Zeri är fyra år gammal nu. Jag kända den redan ganska bra. Kan *hunden* vara bästa vän för människa. Jag tycker att den kan. Människorna vem har inte ganska många vännerna har *hunden* eller *katten* vilken är hennes bästa vän. *Hunden* är goda vän, den förstår mycket och den frågar ingenting. Kanske just därför *hunden* är "*människans bästa vän*"

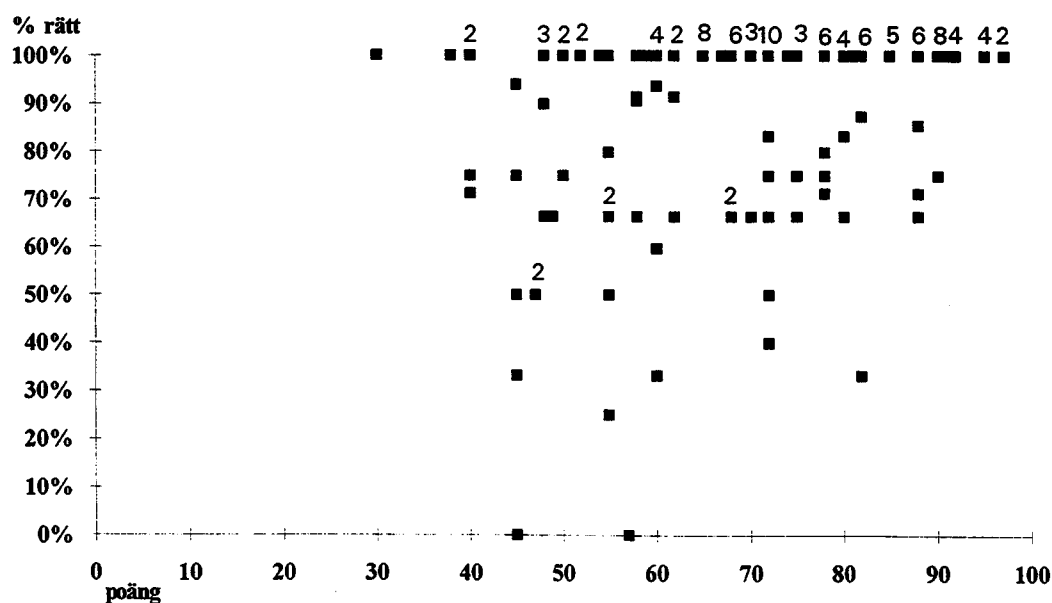
De genusmarkörer som förekommer i uppsatsen är korrekta med hänsyn till målspråkets morfologiska genus; skribenten använder emellertid en icke-genusböjd form i två kontexter, där attributet skall böjas i genus (*goda vän*). Inga genusböjda adjektiviska attribut återfinns i uppsatsen. Eleven använder enbart utrala, animata substantiv, nämligen *hund*, *katt*, *vän* och *människa*, vilket kan ha bidragit till felfriheten, eftersom genus utrum är signifikant lättare för inlärarna än neutrum. Det är således möjligt att erhålla ett mycket lågt poängtal trots korrekt markering av substantivens genus. I fria uppsatser kan skribenten inom ramen för uppsatsämnet välja de substantiv han vill använda. Korrekthetsprocenten säger ingenting om antalet av de olika substantiv som förekommer med genusmarkörer; ej heller avslöjar den huruvida substantiven hör till de frekventa eller mindre frekventa. Föreligger det då fall där den generella färdighetsnivån är hög men andelen korrekthet låg? Som framgår av figur 8 har de som uppnått mer än 88 poäng även hög korrekthet i genusmarkering, och alla som har

FIGUR 9. Spridningsdiagram för utrum

minst 91 poäng uppvisar 100 % rätt. Fyra av de tolv som har 90 poäng och fyra av de elva som erhållit 88 poäng har begått genusfel, men ingen av dessa har ett lägre värde än 88 %. Korrelationen ökar när man går från vänster till höger på x-axeln. Variationen i procent rätt är större där den generella nivåindexen är låg.

Spridningsdiagrammet för genus utrum (figur 9) är mycket likt figur 8 där båda genusen sammanslagits. Värdet för Pearsons korrelationskoefficient är endast 0,25 ($p = 0,0001$). Av diagrammet framgår att korrelationen ökar med antalet poäng. De individer som befinner sig på en hög generell

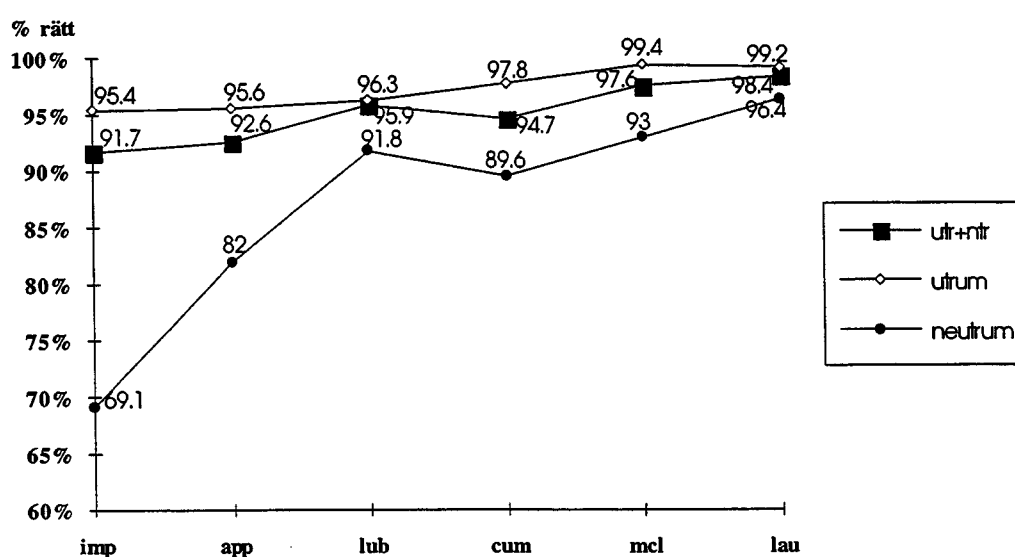

FIGUR 10. Spridningsdiagram för neutrum

färdighetsnivå uppnår en korrekthetsprocent på över 80. Elever som tilldelats ett lågt poängtal kan däremot uppvisa varierande korrekthet i bruket av genusmarkörer vid utrala substantiv. Spridningen är mycket stor bland inlärare som erhållit mellan 40 och 79 poäng.

Den största variationen framträder i spridningsdiagrammet för neutrum (figur 10). Värdet för Pearsons korrelationskoefficient är 0,30 ($p = 0,0002$). Det förekommer två inlärare med noll-procentig korrekthet, dvs. samtliga använda genusmarkörer vid neutralt substantiv är utrala. Dessa båda har fått ett lågt poängtal, 45 respektive 58. Emellertid återfinns individer med låga siffror (exempelvis 30 poäng), som har uppnått en korrekthet på 100 %, samt andra med en hög generell färdighetsnivå, 80-90 poäng, men med en låg korrekthetsgrad, under 80 %.

Av spridningsdiagrammen framgår att sambandet mellan poäng och korrekthet är tämligen svagt. Om den informella sex-gradiga betygsskalan beaktas, är det därför inte överraskande att finna att skillnaderna mellan de olika betygsklasserna är små. I de enkelriktade variansanalyserna för utrum+neutrum samt utrum och neutrum var för sig understiger värdet för Bartlett-Box F 0,05 i samtliga fall, vilket innebär att testet inte är helt pålitligt. När båda genusen sammanslås¹² (figur 11) är medelvärdet för den lägsta betygsgruppen, imp, 91,7 och för den bästa, lau, 98,4 enligt förväntningarna. Endast grupperna lub och cum byter plats, då medelvärdet är en aning högre för lub än för cum (94,7 vs 95,9). I utrum¹³ stiger medelvärdena något när man går från imp till mcl, men värdet för den bästa betygsgruppen är något sämre (99,2) än för den näst bästa, mcl (99,4). Skillnaden är dock obetydlig.

FIGUR 11. Medelvärden i korrekthet för de olika betygsklasserna

Betraktas genusmarkering vid neutrala substantiv¹⁴, får lub ett medelvärde på 91,8, medan det för cum är 89,6. Annars uppför sig grupperna som förväntat. Medelvärdet för den sämsta betygsklassen är mycket lågt, 69,1, jämfört med de övriga grupperna som alla uppvisar ett värde över 82, och skillnaderna mellan de tre lägsta klasserna är påfallande stora.

TABELL 22a. Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, utrum och neutrum

intervall	grupp 1		grupp 2		grupp 3		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
60 % - 69 %	2	3,3	0	0	0	0	2	0,9
70 % - 79 %	3	4,9	1	1,1	0	0	4	1,8
80 % - 89 %	16	26,2	15	16,0	3	4,1	34	14,9
90 % - 99 %	16	26,2	30	31,9	18	24,7	64	28,1
100 %	24	39,3	48	51,1	52	71,2	124	54,4
tot	61	100,0	94	100,0	73	100,0	228	100,0

Slutligen vill jag närmare undersöka andelen individer med olika korrekthetsprocent i abiturientmaterialen. Alla de inlärare som använder minst tre genusmarkörer har medräknats. Betygsgrupperna imp och app har sammanslagits till grupp 1, lub och cum till grupp 2 samt mcl och lau till grupp 3. Av tabell 22a framgår att de två individer som erhållit den lägsta korrekthetsprocenten (66,6 %), när hänsyn tas till såväl utrum som neutrum, tillhör den sämsta betygsgruppen. Andelen inlärare med 100 %:ig korrekthet är också lägst i grupp 1, 39,3 %, medan den uppgår till 51,1 % i grupp 2 och till hela 71,2 % i den bästa betygsgruppen, 3. Skillnaderna mellan den sämsta gruppen och de övriga två är mindre, när endast genusmarkering vid utrala substantiv tas i beaktande (tabell 22b). 70 % respektive 74,2 % av individerna i grupp 1 och 2 uppnår en korrekthet på 100 %. Värdet för den bästa gruppen är så högt som 90,3 %.

TABELL 22b. Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, genus utrum

intervall	grupp 1		grupp 2		grupp 3		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
70 % - 79 %	4	6,7	3	3,2	0	0	7	3,1
80 % - 89 %	8	13,3	6	6,5	1	1,4	15	6,7
90 % - 99 %	6	10,0	15	16,1	6	8,3	27	12,0
100 %	42	70,0	69	74,2	65	90,3	176	78,2
tot	60	100,0	93	100,0	72	100,0	228	100,0

Bruket av genusmarkörer vid neutrala substantiv är svårare, vilket framgår av det faktum att det förekommer inlärare med 0-procentig korrekthet (tabell 22c). Dessa två hör till den sämsta betygsklassen. Om alla som har minst en genusmarkör vid neutralt substantiv beaktas, påträffas i alla tre grupperna individer som har 0 % rätt. Dock uppvisar en mycket större andel individer i den sämsta gruppen (12,8 %) fel i samtliga markörer än vad fallet är i den mellanliggande (3,4 %) eller den bästa gruppen (1,4 %). Skillnaderna i färdighet mellan grupperna framträder tydligast i andelen individer med 100 %-ig korrekthet. Värdet för den sämsta gruppen uppgår till endast 47,2 %, vilket är 22 procentenheter lägre än vid utrala substantiv och mycket lägre än för de övriga två grupperna (tabell 22c). Mellan imp/app och mcl/lau är det fråga om en statistiskt signifikant skillnad ($p = 0,0008$)¹⁵, som även är procentuellt stor (33,5 procentenheter). Differensen mellan grupp 2 och grupp 3 är också omkring 10 procentenheter, 69 % gentemot 80,7 %.

TABELL 22c. Andelen individer med olika korrekthetsprocent i ABI80 och ABI86, genus neutrum

intervall	grupp 1		grupp 2		grupp 3		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
0 %	2	5,6	0	0	0	0	1	1,3
1 % - 9 %	0	0	0	0	0	0	0	0
10 % - 19 %	0	0	0	0	0	0	0	0
20 % - 29 %	1	2,8	0	0	0	0	1	0,7
30 % - 39 %	1	2,8	1	1,7	1	1,8	3	2,0
40 % - 49 %	0	0	1	1,7	0	0	1	0,7
50 % - 59 %	4	11,1	1	1,7	0	0	5	3,3
60 % - 69 %	4	11,1	8	13,8	2	3,5	14	9,3
70 % - 79 %	4	11,1	2	3,4	4	7,0	10	6,6
80 % - 89 %	1	2,8	1	1,7	4	7,0	6	4,0
90 % - 99 %	2	5,6	4	6,9	0	0	6	4,0
100 %	17	47,2	40	69,0	46	80,7	103	68,2
tot	36	100,0	58	100,0	57	100,0	151	100,0

Det är ett något överraskande resultat att sambandet mellan den allmänna färdighetsnivån och korrektheten i genusmarkering är tämligen svagt. Korrelationen ökar med poängen. Ett lågt poängtal behöver inte innebära att andelen rätt i genusmarkering är låg, men de som har uppnått höga poäng uppvisar vanligtvis även en hög grad av korrekthet i bruket av genusmarkörer. Varför är variationen så stor, speciellt bland de sämre eleverna? När

korrekthetsprocent beräknas, tar man inte hänsyn till vilka lexem som genusmarkörerna förekommer vid. En inlärare vars generella färdighetsnivå har uppskattats som låg använder kanske enkelt språk utan attribut, med vanliga, frekventa substantiv, möjligtvis sådana som förekommer med genusmarkerade former i rubrikens presentation; vederbörande lyckas därför med genusmarkeringen. Att det föreligger skillnader mellan de olika betygsklasserna framkommer när andelen individer med fullständig behärskning i de olika grupperna jämförs. Andelen elever som inte begår några genusfel är lägst i den sämsta gruppen och högst i den bästa, såsom man kunde vänta. Skillnaderna är större i neutrum än i utrum. Bruket av genusmarkörer visar sig vara svårare vid neutrala substantiv, där det finns individer med ett korrektivsvärde på 0 %. Vid utrala substantiv är det ingen i abiturientmaterialen som har en korrekthet under 70 %.

3.6 Genusmarkering vid de olika genusböjliga leden i ett NP

3.6.1 Obestämd artikel

Av alla i FINGYM förekommande genusmarkeringar utgörs 21,7 % av obestämda artiklar (*en, ett*). I denna siffra har artikeln i strukturer som *ett av de viktigaste problemen* också medräknats. Litet över hälften av de finska gymnasisterna, 54,1 % (185/342) har minst tre kontexter där substantivet kräver bruket av en utral form av den obestämda artikeln. Andelen individer med tre eller fler kontexter för den neutrala varianten är endast 12 % (42/342). Andelen inlärare som inte använder någon obestämd artikel vid neutrala substantiv är så stor som 42,1 % (144/342) men endast 12,6 % (43/342) vid utrala substantiv. Om de två genusen sammanlås, har 69,3 % (237/342) av inlärarna i FINGYM minst tre genusmarkörer som tillhör gruppen OFRA.

På gruppnivå markeras obestämd artikel vid utralt substantiv av de finska gymnasisterna korrekt till 97,7 % och vid neutralt till 82 % (tabell 23). Det senare är signifikant svårare ($p = 0,00000$)¹⁶ och den procentuella skillnaden är hela 15,7 procentenheter. Andraspråksinlärarna i Anderssons undersökning presterar något bättre i fråga om utrala substantiv än de finska inlärarna (98,7 %) ($p = 0,049$)¹⁷ men klarar endast 28,4 % av fallen vid de neutrala. Om de två genusen sammanlås, är skillnaden mellan främmandespråksinlärarna (93,7 %) och andraspråksinlärarna (86,6 %) 7,1 procentenheter och statistiskt signifikant ($p = 0,00000$)¹⁸.

TABELL 23. Korrekthet i genusmarkering vid OFRA

	Främmandespråksinlärare			Andraspråksinlärare		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
utrum	1052	1077	97,7	1450	1469	98,7
neutrum	300	366	82,0	87	306	28,4
utr.+ neutr.	1352	1443	93,7	1537	1775	86,6

Om de olika delmaterialen i FINGYM hålls isär (tabell 24), föreligger det inga signifikanta skillnader i genusmarkeringen av *en*, då värdena för denna kategori är nästan identiska (97,6 %-97,8 %). *Ett* behärskas däremot signifikant bättre av abiturienterna från åren 79/80 (92 %) än av gymnasisterna i GYM90 (75,4 %) ($p = 0,0004$)¹⁹, och dessutom är den procentuella skillnaden stor, 16,6 procentenheter. Abiturienterna från -86 intar ett mellanläge med behärskning av neutrum till 83,1 %. De finska inlärarna tycks ha lärt sig vilka substantiv som markeras med *en*, däremot vållar *ett* svårigheter, speciellt för dem som fått mindre undervisning, dvs. gymnasisterna i årskurs 1.

TABELL 24. Korrekthet i genusmarkering vid OFRA i de olika delmaterialen i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	441	452	97,6	138	182	75,4
ABI86	343	351	97,7	59	71	83,1
ABI80	268	274	97,8	103	112	92,0
FINGYM	1052	1077	97,7	300	366	82,0

På individnivån gör 71,3 % (169/237) av dem som har minst tre OFRA (utrum+neutrum) inte ett enda fel i genusmarkeringen. Andelen individer med 100-procentig korrekthet är störst i ABI80-materialet (82,1 %, 55/67) och minst i GYM90-materialet, 56,7 % (55/97). Om *en* och *ett* betraktas var för sig, uppvisar 89,7 % (166/185) av inlärarna fullständig behärskning av *en*, dvs. *en* används enbart vid utrala substantiv, medan andelen för den neutrala variantens del är endast 66,7 % (28/42). Skillnaden är statistiskt signifikant, $p = ,0001$ ²⁰. Genusbruket är sålunda svårare vid neutrala substantiv för de finska gymnasisterna, både på grupp- och individnivå.

Av tabell 25 framgår att den procentuella andelen av individer med 100-procentig korrekthet oftast blir något större om alla inlärare som har minst en kontext medräknas i analysen i stället för dem som har minst tre. Tre kontexter vore en något lämpligare utgångspunkt, men jag har valt att redovisa båda fallen, eftersom det ofta är ont om data på individnivå,

speciellt vad neutrala substantiv beträffar. I tabell 25 står *f* för antalet individer med 100-procentig korrekthet, och *n* anger antalet individer med en kontext / tre kontexter.

TABELL 25. Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid OFRA i FINGYM

ant kont		GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	67	75	89,3	57	63	90,5	42	47	89,4	166	185	89,7
	minst 1	99	108	91,7	91	98	92,9	87	93	93,5	277	299	92,6
neutrum	minst 3	13	26	50,0	6	6	100,0	9	10	90,0	28	42	66,7
	minst 1	51	85	60,0	33	49	67,3	54	63	85,7	138	197	70,1

Om man vill jämföra korrektheten för utrum och neutrum på individnivån, finner man att endast 7,9 % (27/342) av individerna i FINGYM har minst tre kontexter både för utrum och neutrum. Av dessa uppvisar 40,7 % (11/27) en korrekthetsgrad på 100 % för båda genusen (tabell 26). Om alla de individer som har minst en kontext medräknas, stiger den procentuella andelen till 63,6 % (112/176). 50 (28,4 %) inlärare får en högre korrekthetsprocent för utrum än för neutrum och hos blott 15 (8,5 %) individer förhåller det sig tvärtom, om alla som har minst en kontext beaktas. Här blir det en valid implikation ($R=0,96$) när 'större än eller lika stor som' används som jämförelsekriterium, men andelen individer med lika god behärskning av *en* och *ett* är så stor som 63,6 % (112). Om den senare gruppen utesluts ur analysen är värdet för R 0,88. Relationen mellan utrum och neutrum blir således inte implikationell enligt det strängare kriteriet 'större än'. Av dem som har minst en kontext för båda genusen är andelen inlärare med fullständig behärskning vid såväl utrala som neutrala substantiv störst i abiturientmaterialen (79,6 % i ABI80, 71,1 % i ABI86) och minst i GYM90-materialet (50 %) (tabell 26). Resultatet är föga överraskande, eftersom exponeringstiden för formell undervisning är minst för eleverna i årskurs 1.

TABELL 26. Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid OFRA i FINGYM

ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	5	19	26,3	3	3	100,0	3	5	60,0	11	27	40,7
minst 1	41	82	50,0	32	45	71,1	39	49	79,6	112	176	63,6

Om man närmare betraktar de felaktiga förekomsterna av *en*, visar det sig att några substantiv har en högre frekvens än 1. Dessa är *jobb* (8 ggr, inkl. *sommarjobb*), *land* (6), *hus* (5), *problem* (4), *barn* (3), *sätt* (3), *nummer* (2), *program* (2), *par* (2), *ställe* (2). Orsaken till att *land* förknippas med utrum kan vara pluralformen *länder*, som har en typisk utral pluraländelse. *Barn* för sin del betecknar person, och liknande substantiv tenderar att vara utrum. Bland de felaktiga förekomsterna av *ett* återfinnes följande substantiv två gånger: *hjälp*, *idé*, *roll*. Endast ett animat substantiv förekommer, nämligen *ett filatelist*. Strukturen *en/ett av ...* tycks vålla svårigheter för inlärarna. I 18 fall krävs bruket av *en* och i 4 fall *ett*. Samtliga neutrala fall är felaktiga. De förekommande felexemplen i FINGYM återges i tabell 27.

TABELL 27. De felaktiga beläggen på OFRA i FINGYM

en horoskop	en lycksnummer	en bra exempel
en mansperspektiv	en olycksnummer	en fin luktsinne
en veckoslut	en hundra mark	en snabbare och bekvämare medel
en bygge	en hundra	en bra test resultat
en gäng	en märke	en riktig ställe
en kort	en annat brev	en jäktig ställe
en körkort	en par timmar	en riktigt bra betyg
en interrailkort	en par flask	en obligatoriskt ämne
en ungdomsläger	en krieg	en kolossal slott
en hotell	en samhälle	en liten glas bord
en kontor	en djur	en liten barn (2)
en kvällsgymnasium	en någon södra land	en bra jobb
en år	en annan turistland	en jobb
en stort och gammalt hus	en turistland	en sommarjobb (6)
en alla slak hus	en stor land	en svår problem
en egnahemshus	en land	en problem
en stor egnahemshus	en av de rikaste länder	en av de moderna problem
en sjukhus	en mycket bekvämt sätt	en av de viktigaste problemet
en av de barnen	en bra sätt	
en program (2)	en levsätt	
ett blix	ett rädsan	ett mycket nödvändigt hjälp
ett gång	ett viktig roll	ett stort hjälp
ett amulet	ett stort roll	ett stort betydelse
ett stuga	ett fint idé	ett mycket stort betydelse
ett kör	ett bra idé	ett djupt vänskap
ett orsak	ett gott budjet	ett längre tid
ett rikedom	ett blått jeans	

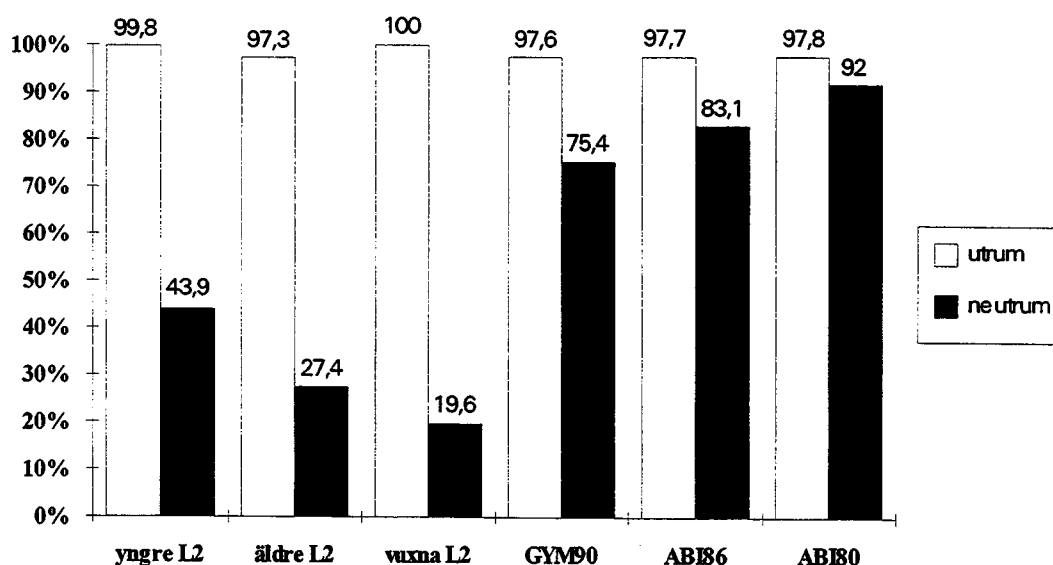
ett konsert	ett litet bit
ett filatelist	ett dagens nyhet

Man kan skilja mellan två slags nominalfraser, de som består av OFRA + N (*en bil, ett jobb*) och de som har strukturen OFRA + X + N (*en gul bil, ett bra jobb, en annan bil, ett av de yngsta barnen*). Det spelar ingen roll för analysen om X böjs rätt eller fel eller om det överhuvudtaget är ett genusböjligt element. Är det lättare för eleven att välja rätt genus på den framförställda artikeln om det inte finns bestämmningar mellan denna och huvudordet? Som framgår av tabell 28 nedan, har det mellanliggande elementet ingen inverkan på genusvalet vid OFRA. I genus utrum markerar de finska inlärarna 96,8 % rätt av de strukturer där det förekommer ett element mellan OFRA och substantivet, och 98,3 % rätt av de enkla OFRA + N. Denna skillnad är inte signifikant ($p = 0,114$). Även genusmarkeringen vid neutrala substantiv behärskas hos båda typerna nästan lika bra, 81,4 % gentemot 82,4 % (ej signifikant $p = 0,79$). Som helhet är OFRA + X + N en aning svårare (92,7 % rätt) än OFRA + N (94,4 %), men skillnaden är inte signifikant ($p = 0,171$).

TABELL 28. Behärskning av genusmarkering vid typerna OFRA+X+N och OFRA+N i FINGYM

	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
OFRA+X+N	424	438	96,8	131	161	81,4	555	599	92,7
OFRA+N	628	639	98,3	169	205	82,4	797	844	94,4
totalt	1052	1077	97,7	300	366	82,0	1352	1443	93,7

I Anderssons material uppvisar de vuxna inlärarna fullständig behärskning av obestämd fristående artikel i genus utrum (100 %) (se figur 12). Även de yngre barnen ligger mycket nära total behärskning (99,8 %). De olika inlärargrupperna skiljer sig procentuellt inte mycket från varandra, alla ligger över 97,3 %. Det är endast skillnaden mellan de yngsta barnen (99,8 %) och gymnasisterna i årskurs 1 (97,6 %) som är signifikant ($p=0,0005$)²¹, men den är procentuellt obetydlig. Vid neutrala substantiv är de finska inlärarna klart överlägsna. Skillnaderna mellan Anderssons vuxna inlärare (19,6 %) och alla delkorpusarna i FINGYM är procentuellt stora och signifikanta. Detsamma gäller de äldre barnen (27,4 %) och de finska inlärargrupperna. Även för de yngre barnen noteras ett mycket lägre korrekthetsvärde (43,9 %) än för de finska gymnasisterna. Att de finska eleverna behärskar bruket av den neutrala formen så mycket bättre än

FIGUR 12. Korrekthet i genusmarkering vid OFRA i Anderssons material och i FINGYM

inlärarna i Anderssons undersökning har med största sannolikhet sin förklaring i den formella undervisning som inlärarna i FINGYM erhållit. Det naturliga inflödet, liksom även läromedlen, domineras, som konstaterats, av genus utrum (70-80 %), medan andelen neutral ord ligger kring intervallet 20-30 %. I undervisningen fästs uppmärksamhet vid substantivens genus. De finska inlärarna tycks ha kunnat dra nytta av denna medvetandehöjning (jfr Sharwood Smith 1981, Ellis 1994), speciellt vad gäller neutrum. Substantivens deklination tas upp i grammatikundervisningen, och genus anges i ordlistorna på ett sätt där den obestämda artikeln alltid ingår i böjningsmönstret (*en docka 1* eller *en docka, -n, -or, -orna 1*, se närmare s. 60). Förhöjning av medvetenhet upphäver delvis den obalans mellan utrum och neutrum som finns i svenskan och därför är de finska främmandespråksinlärarna så överlägsna i fråga om neutrum.

TABELL 29. Korrekthet i genusmarkering vid OFRA+N och N+BSLA jämfört med övriga genusböjda element i FINGYM

struktur	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
OFRA+N, N+BSLA	2870	2897	99,1	897	966	92,9	3713	3809	97,5
övriga	1891	2008	94,2	628	783	80,2	2573	2845	90,4
totalt	4761	4905	97,1	1525	1749	87,2	6286	6654	94,5

Det är möjligt att de finska eleverna lär sig obestämd artikel + substantiv som helfras till följd av denna konstgjorda input (deklination och

böjningsmönstret). Då kan man tala om paradigminläring. Mot denna hypotes talar det faktum att avsaknaden eller förekomsten av ett mellanliggande element inte har någon effekt på korrektheten vid OFRA i FINGYM (se s. 81), såsom framgick ovan. Är då genusmarkering vid de två former som ingår i substantivets böjningsparadigm lättare för inlärnarna i FINGYM? Av tabell 29 framgår att korrektheten vid OFRA+N och N+BSLA tillsammans är signifikant högre än vid övriga genusböjda klasser. Fall som *en docka, ett hus, dockan, huset* får korrekt genusmarkering i 97,5 % av fallen, medan andelen rätt i de övriga fallen är signifikant lägre, 90,4 % ($p = 0,00000$)²². Vid utrala substantiv är skillnaden också signifikant ($p = 0,00000$)²³, men procentuellt blott 4,9 procentenheter. I neutrum är den betydligt större, hela 12,7 procentenheter och även där signifikant ($p = 0,00000$)²⁴. Det verkar troligt att helfras- och paradigminläringen delvis kan förklara den höga korrekthetsgraden i genusmarkering vid obestämd artikel + substantiv samt vid substantiv med bestämd slutartikel (se s. 95).

3.5.2 Bestämd framförställd artikel

I analysen av bestämda framförställda artiklar (BFRA: *den, det*) har följande strukturer uteslutits: egennamn (*det väldiga Sovjet*), datum (*den femtonde juli*) och de fall där adjektivattribut utgör nominalfrasens huvud (*det viktigaste*). Gruppen BFRA består av två subkategorier. I klass 1 ingår den vanliga typen av bestämd fristående artikel med dubbel bestämdhet *den gula bilen* (i inlärnarspråket ofta även utan suffixartikel *den gula bil*), absolut superlativ (*den vackraste kvinna*) och de inlärnarspråkliga former där man i målspråket har substantiv med suffixartikel (exempel (14)) i stället för *den, det* + substantiv.

- (14) Nu började polisen diskutera med Ullas grannar. En av de grannarna sade att en främmande man hade pratat med henne i går. Den mannen hade haft en påse i handen. *Den grannen* gav teckar, som kanske hjälper att finna *den mannen*. Polisen hittade *den mannen* och ställde frågor åt honom.

I dessa konstruktioner används *den/det* i stil med engelskans *the*, och i några fall kan man tänka sig att *den/det* motsvaras av finskans *se* (i exempel (1): *Se naapuri antoi merkkejä, jotka ehkä auttaisivat löytämään sen miehen*).

I den andra subkategorin (klass 2) ingår de strukturer där en relativsats eller en attributiv *att*-sats följer på substantivet (*den gula bil/bilen som, den bil/bilen som, jag är av den åsikten att*) och där *den/det* är demonstrativt (*Jag har inte läst den boken, Den mannen hade haft en påse i handen i*

exempel (1) ovan). Om de två subkategorierna hålls isär, ser fördelningen ut på följande sätt (tabell 30):

TABELL 30. Korrekthet i genusmarkering vid de två subkategorierna i BFRA i FINGYM

	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
klass 1	125	140	89,3	33	48	68,8
klass 2	41	45	91,1	9	10	90,0
totalt	166	185	89,7	42	58	72,4

Skillnaden i korrektheten mellan den utrala och neutrala varianten i klass 1 är procentuellt stor (20,5 procentenheter) och signifikant²⁵ ($p = 0,0008$). I det följande slås grupperna 1 och 2 ihop, och BFRA behandlas som en grupp som har ett formellt kriterium, förekomsten av *den/det*. Skillnaden mellan genus utrum och genus neutrum blir statistiskt signifikant²⁶ ($p = 0,001$) i FINGYM (tabell 31) och den procentuella skillnaden är förhållandevis stor, 17,3 procentenheter. Tendensen är densamma som vid OFRA: genus utrum (89,7 %) behärskas bättre än genus neutrum (72,4 %). Mellan de olika delmaterialen föreligger inte några signifikanta skillnader, om de två genusen betraktas för sig, men beräknas korrektheten för utrum och neutrum tillsammans, är värdet för ABI86-korpusen (91,8 %) signifikant högre än för eleverna i årskurs 1 (79,5 %), $p = 0,03$ ²⁷.

TABELL 31. Korrekthet i genusmarkering vid BFRA i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	52	60	86,7	18	28	64,3
ABI86	57	61	93,4	10	12	83,3
ABI80	57	64	89,1	14	18	77,8
FINGYM	166	185	89,7	42	58	72,4

Den bestämda fristående artikeln är minst frekvent av de undersökta genusmarkörerna i FINGYM: klassen utgör endast 3,7 % (243/6654) av dessa, och över hälften av individerna (55 %, 188/342) har inte ett enda belägg på BFRA. På individnivån förekommer blott 17 inlärare som har tre eller fler fristående utrala och/eller neutrala artiklar, och 13 (76,5 %) av dessa uppnår 100-procentig korrekthet i genusmarkering. Om alla individer som har minst ett belägg på BFRA tas i beaktande, uppvisar 79,7 % (123/154) fullständig behärskning. Störst är andelen i ABI86-materialet (89,4 %, 42/47), något mindre hos abiturienterna från 79/80 (82 %, 41/50) och minst hos gymnasisterna i årskurs 1 (69,6 %, 39/56), som har den kortaste

exponeringstiden för formell undervisning. Trenden är densamma som i de övriga undersökta kategorierna: det är färre individer i GYM90-materialet som inte begår några genusfel än i abiturientmaterialen. Vad den bestämda fristående artikeln beträffar är resultatet av analysen på individnivån, något mindre betydelsefull eftersom det i många fall rör sig om ett eller två belägg per inlärare.

Om de två genusen betraktas för sig är det ytterst få elever som har tre eller fler kontexter vare sig för den utrala formen (8/342, 2,3 %) eller den neutrala (2/342, 0,6 %). Minst en kontext har 37,7 % (129/342) av inlärarna för utrum men blott 13,5 % (46/342) för den neutrala varianten. Andelen individer med fullständig korrekthet av dem som har minst en kontext är högst i ABI86-materialet såväl vid utrala som neutrala substantiv och lägst i GYM90-materialet (tabell 32), som förväntat. Endast 21 inlärare av 342 använder bestämd fristående artikel såväl vid minst ett utralt som ett neutralt substantiv. 66,7 % av dessa behärskar bådadera till 100 % (tabell 33).

TABELL 32. Andelen individer med 100 %:ig korrekthet vid BFRA i FINGYM

ant kont		GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	1	2	50,0	2	2	100,0	4	4	100,0	7	8	87,5
	minst 1	37	44	84,1	38	41	92,7	38	44	86,4	113	129	87,6
neutrum	minst 3	1	2	50,0	-	-	-	-	-	-	1	2	50,0
	minst 1	12	22	54,5	9	11	81,8	9	13	69,2	30	46	65,2

TABELL 33. Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid BFRA i FINGYM

ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
minst 1	5	10	50,0	4	5	80,0	5	6	83,3	14	21	66,7

I det följande listas de felaktiga förekomsterna av genusmarkering vid *den* och *det*.

TABELL 34. De felaktiga beläggen på BFRA i FINGYM

den mesta populärt landet	det dagliga arbetsrutinen
den första världskriget	det bästa tiden (2)
den gatolivet	det bäst tid
den bästa resesättet	det livliga stadsmiljön

den passande sättet	det natten
den säkraste sätt	det hyggligast dag
den billigaste sätt	det viktigaste orsak
den bästa sätt	det viktigaste sak
den andra sätt	det bäst erfarenhet
den sista program	det mest viktigt plats
den värde av naturen	det bästa plats
den äldst barn	det bästa nytta
<i>den ena träden</i>	det största del (2)
<i>den första intrycken</i>	det viktigaste roll
<i>den innersta hjärtan</i>	det minsta skada
<i>den namnen är Lotti</i>	det samma gamla sjung
	det ålder

I 14 belägg är den suffigerade artikeln utsatt och i 10 av dem uppvisar den rätt genus, medan den i endast 4 fall av 14 markeras felaktigt (de kursiverade exemplen), och då har suffixartikeln samma genus som den bestämda fristående artikeln (*den innersta hjärtan*), genus utrum. Suffixartikeln hos utrala substantiv har här alltid markerats rätt. Både vad gäller den bestämda fristående artikeln och suffixartikeln stöder mina data Anderssons resultat som visar att genusmarkering hos suffixartikeln lärs in först och möjligen som helfras. För detta talar även resultatet av en lexikal sökning på ett större material (250000 löpord, se s. 159), där jag excerperade alla förekomster av genusinkongruens mellan den fristående bestämda artikeln och suffixartikeln, av typen *den bästa resesättet*. Det förekom endast ett fall där suffixartikeln uppvisade felaktigt genus samtidigt som den fristående artikeln var rätt markerad (*den sista satset*). I övriga fall av genusinkongruens hade den fristående artikeln försetts med felaktig genusmarkering.

Den bestämda fristående artikeln är lågfrekvent i finska elevers inlärrarsvenska och svårast beträffande genusmarkering. Den är också minst frekvent av undersökta genusböjliga element i läromedlen. Andelen bestämda artiklar utgör mellan 3 % och 7 % av förekommande genusmarkerade former i textböcker för gymnasiet (se s. 58). En förklaring till de finska elevernas svårigheter är säkert att söka i den låga frekvensen i inflödet. Eftersom Andersson behandlar den bestämda fristående artikeln såsom tillhörande klassen determinerare kan här inte göras några jämförelser med hans material.

3.6.3 Genusböjliga pronominella attribut

Gruppen genusböjliga pronominella attribut (GBPR) (*min, din, sin vår, er, någon, ingen, den här, den där, denna, sådan, annan, vilken, all, olik, var och en, hurdan, densamma*) utgör 19,1 % (1273/6654) av alla förekommande genusmarkörer i FINGYM. 66,1 % (226/342) av individerna använder minst tre genusböjliga pronominella attribut (utrum och neutrum sammantagna). Om de två genusen betraktas vart för sig är det 45,3 % (155) som har minst tre kontexter för genus utrum vid GBPR, medan värdet för den neutrala formen är så litet som 9,9 % (34). Minst en kontext förekommer hos 88,3 % (302) respektive 44,4 % (217) av inlärarna.

På gruppnivån föreligger en statistiskt signifikant skillnad mellan korrekthet i bruket av utrum och neutrala former ($p = 0,00000$)²⁸, en skillnad som dessutom procentuellt är tämligen stor, 15,3 procentenheter (tabell 35). Även här är neutrum svårare (80,7 %) än utrum (96 %) för de finska inlärarna. Om man synar på de olika delmaterialen ett och ett, är tendensen densamma som vid klassen OFRA (tabell 24, s. 78). Genus utrum behärskas nästan lika bra i de olika delkorpusarna (93,9 % - 96,9 %), men vid neutrala substantiv förekommer signifikanta skillnader. Inlärarna på lägre nivå, gymnasisterna i årskurs 1, uppvisar blott 70,5-procentig behärskning medan båda abiturientgrupperna uppnår korrekthet till 88,4 % ($p = 0,0004$)²⁹ respektive 85 % ($p = 0,007$)³⁰. De procentuella skillnaderna är så stora som 17,9 vs 14,5 procentenheter.

TABELL 35. Korrekthet i genusmarkering vid GBPR i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	415	430	96,5	98	139	70,5
ABI86	249	257	96,9	107	121	88,4
ABI80	200	213	93,9	96	113	85,0
FINGYM	864	900	96,0	301	373	80,7

På individnivån uppnår 70,8 % (160/226) av dem som använder minst tre genusböjliga pronominella attribut (utrum+neutrum) 100-procentig korrekthet i genusmarkering. Inlärarna i de olika delmaterialen uppför sig enligt förväntningarna: den största andelen individer med kategorisk behärskning står att finna i abiturientmaterialen, 77,6 % (49/63) i ABI80 respektive 80,6 % (54/67) i ABI86. Bland gymnasisterna i årskurs 1 behärskar endast 59,4 % (57/96) genusmarkeringen fullständigt, då hänsyn tas till dem som har tre eller fler kontexter.

Av tabell 36 framgår andelen individer med 100-procentig korrekthet vid utrum och neutrum, betraktade vart för sig. Värdena stiger något om även de fall där det rör sig om ett eller två belägg medräknas i analysen. Det enda undantaget utgörs av genus neutrum i ABI86-materialet, där de individer som producerat tre eller fler kontexter nästan alla uppnår en korrektshetsgrad på 100 %. Vid utrala substantiv föreligger inte några signifikanta skillnader de olika delmaterialen emellan, utan även gymnasisterna i årskurs 1 uppvisar lika höga värden som abiturienterna. Skillnaden i färdighetsnivå framträder vid den neutrala varianten: endast 57,8 % av inlärarna i GYM90-materialet når 100 % rätt, medan andelen för de båda abiturientmaterialen, med avseende på dem som har minst en kontext är mycket högre, 80,3 % i ABI86 och 74,6 % i ABI80.

TABELL 36. Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid GBPR i FINGYM

	ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	66	77	85,7	38	42	90,5	30	36	83,3	134	155	86,5
	minst 1	101	113	89,4	88	95	92,6	83	94	88,3	272	302	90,1
neutrum	minst 3	4	13	30,8	9	10	90,0	8	11	72,7	21	34	61,8
	minst 1	48	83	57,8	57	71	80,3	47	63	74,6	152	217	70,0

Om korrektheten i utrum och neutrum jämförs på individnivå i FINGYM, har blott 5,6 % (19) av inlärarna tre eller fler kontexter för såväl utrala som neutrala former av genusböjligt pronominent attribut. Av dessa behärskar nio fullständigt (47,4 %) genusmarkeringen både vid utrala och neutrala substantiv (tabell 37). Minst en kontext uppvisas av något över hälften av individerna i FINGYM, nämligen 57,3 % (196). Av dessa uppnår 63,8 % (125/196) en korrekthet på 100 % för båda genusen. 27 % (53) av inlärarna har en högre korrekthetsprocent i utrum än i neutrum; för 8,7 % (17) förhåller det sig tvärtom. Värdet för reproduktionskoefficienten R är 0,96, vilket betyder att relationen är implikativ. Även här är dock andelen inlärare som har exakt samma korrekthetsprocent (100 % - 100 %) så stor att man kan tala om endast en svag implikationell relation. Om dessa individer utelämnas ur analysen och '>' (större än) väljs som jämförelsekriterium når värdet för R (0,88) inte upp till 0,90. Trots detta kan konstateras att analysen bekräftar det resultat som redan framkommit på gruppnivån: bruket av genus neutrum är svårare än utrum. Andelen inlärare med 100-procentig korrekthet såväl vid utrala som neutrala substantiv, bland dem som har minst en kontext för båda, är störst i abiturientmaterialen (65,4 % i ABI80, 77 % i ABI86) och minst i GYM90-materialet (53 %, tabell 37).

TABELL 37. Andelen individer med 100 %:ig korrekthet både i utrum och neutrum vid GBPR i FINGYM

	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
ant kont	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	3	10	30,0	3	6	50,0	3	3	100,0	9	19	47,4
minst 1	44	83	53,0	47	61	77,0	34	52	65,4	125	196	63,8

I tabell 38 återges de fel som förekommer i FINGYM

TABELL 38. De felaktiga beläggen på GBPR i FINGYM

någon fall	min sommarlovet	någon viktig problem
ingen smink	vår barn	ingen problem
ingen stöd	min kaffe	ingen problem
denna positiva svar	din utseende	din hjärta
någon bättre alternativ	min liv (3)	min skor nummer
annan djur	min hela liv	din hus
min jobb (2)	sin dagliga livet	din brev
ingen jobb (3)	vår dagliga liv	min körkort
sin jobb	ingen under	min huvud
min komplex	någon träd	min huvudet
min klassfoto	min lägret	min favoritämne
en annan turistland	vår idrottssällskap	min hem
någon land	någon folk	min favorit TV-program
ingen land	min sätt	min dagsprogram
en någon södra land	min vanligaste sätt	den här program
vår broderskap land	min bäst sätt	denna program
någon språket	på någon sett	min egna omtyckta program
min språk	min konto	min pass
vår samhälle (2)	vår egna välstånd	min första intryck
min läseintresset (2)	vår välstånd	någon egen sportslag
sin sommarlovet	ingen straff	vår lag
min lägret	min datamachinesystem	min piano
allt skönhet	vårt värld	vårt grannstat
annat skönlitteratur	vårt världen	vårt självständighet
något annat plats	mitt tro (2)	sitt jämlikhet
något plats	mitt egenart	vårt politik
något mäning	dit riktiga vännen	det här arbetslöshet
det här resan	sitt eget glädje	på detta vägen
något sport	mitt hobby	detta förbättringun

mitt mamma	mitt hand	sitt helhett
bitt (ditt) mamma	sitt gamla skola	vårt kära fiende
sådant människa	ditt långt och dumt skoldag	något nytta
något roll	mitt fredags-TV	
allt nyttjan	på något restaurant	

Om BFRA, grupp 2 (typerna *den (gula) bil/bilen som, den åsikten, den namnen* ('dess namn')), sammanförs med GBPR, uppstår inte någon stor skillnad analyssätten emellan. Andelen rätt uppgår då till 95,8 % för genus utrum (utan *den/det*: 96 %) och till 81,1 % (vs 80,9 %) för neutrum.

Av tabell 39 kan utläsas att genusmarkering vid GBPR behärskas bättre i genus neutrum när det inte förekommer något element mellan GBPR och N. Procentuellt är skillnaden mellan typerna GBPR + X+ N (*min stora bil, mitt eget hus*) och GBPR + N (*min bil, mitt hus*) 11,8 %, och den är statistiskt signifikant, $p = 0,036^{31}$. I utrum ligger korrektheten vid båda typerna kring 96 %. Totalt är GBPR + X + N något svårare, men skillnaden är inte signifikant. Man kan konstatera att i de fall där bruket av rätt genusmarkör är svårast, dvs. vid neutrala substantiv, försvåras uppgiften ytterligare om det förekommer ett element mellan det genusmarkerade ledet och själva substantivet. Resultatet blir här annorlunda än då korrektheten vid OFRA+X+N och OFRA+N jämförs. Tidigare framkom att inga signifikanta skillnader föreligger dessa två typer emellan (se tabell 28 s. 81).

TABELL 39. Korrekthet i genusmarkering vid typerna GBPR+X+ N och GBPR+N

struktur	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GBPR X N	130	135	96,3	41	58	70,7	171	193	88,6
GBPR N	734	765	95,9	260	315	82,5	994	1080	92,0
totalt	864	900	96,0	301	373	80,7	1165	1273	91,5

Betraktas korrektheten i genusmarkering vid de olika pronominella attributen (tabell 40) erhåller *ingen* det högsta värdet i utrum, 100 %, då hänsyn tas enbart till de pronomen som har en frekvens på minst 5. De finska gymnasisterna uppvisar över 90-procentig korrekthet även vid övriga pronomen, med undantag av *all* (60 %). *Min* får ett värde på 98,3 %, *den här/där* 96,8 % och *sådan* 95,7 %. Här föreligger inga statistiskt signifikanta skillnader. Övriga pronomen är *mitt* bland de sämst behärskade pronominella attributen vid neutrala substantiv. När *mitt* (67,4 %) å ena sidan jämförs med *sitt* (93,8 %)³², å andra sidan med *det här/där* (95 %)³³, *detta* (92,3 %)³⁴, *ditt* (90,9 %)³⁵ eller *vårt* (82,7 %)³⁶, är skillnaderna procentuellt

stora och statistiskt signifikanta. Andelen rätt vid *inget* (41,2 %) är däremot signifikant lägre³⁷ än vid *mitt* (67,4 %). Korrekthetsvärdena för *ditt*, *sitt*, *detta* och *vårt* ligger mycket högre än för *inget*, men χ^2 -testet fungerar inte i dessa fall, eftersom andelen celler med förväntad frekvens < 5 överstiger den tillåtna 20-procentströskeln. Skillnaderna mellan *annat* (88,9 %) och *inget* (41,2 %) samt mellan *något* (73 %) och *inget* (41,2 %) är signifikanta³⁸. De finska inlärarna verkar använda de utrala formerna *ingen* och *min* även vid neutralt substantiv.

TABELL 40. Korrekthet i genusmarkering vid de olika genusböjliga pronominella attributen i FINGYM

	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
min	397	404	98,3	64	95	67,7	461	499	92,4
din	58	61	95,1	40	44	91,1	98	105	93,3
sin	75	79	94,9	45	48	93,9	120	127	94,5
vår	60	66	90,9	43	52	82,7	103	118	87,3
er	1	1	100,0	0	0	0	1	1	100,0
denna	39	41	95,1	24	26	92,3	63	67	94,0
den här/där	60	62	96,8	19	20	95,0	79	82	96,3
densamma	1	1	100,0	1	1	100,0	2	2	100,0
sådan	22	23	95,7	9	9	100,0	31	32	96,9
annan	24	26	92,3	16	18	88,9	40	44	90,9
hurdan	1	1	100,0	1	1	100,0	2	2	100,0
vilken	4	4	100,0	4	4	100,0	8	8	100,0
någon	79	86	91,9	27	37	73,0	106	123	86,2
ingen	38	38	100,0	7	17	41,2	45	55	81,8
olik	0	0	0	1	1	100,0	1	1	100,0
all	3	5	60,0	0	0	0	3	5	60,0
var och en	2	2	100,0	0	0	0	2	2	100,0
den	41	45	91,1	9	10	90,0	50	55	90,9

När utrum och neutrum sammaslås (tabell 40), är korrekthetsvärdena lägre än 90 % för *vår/vårt* (87,3 %), *någon/något* (86,2 %), *ingen/inget* (81,8 %) och *all/allt* (60 %) (tabell 40). Skillnaderna i korrektheten mellan *vår/vårt* (87,3 %) och *den/det här/där* (96,3 %)³⁹ samt mellan *vår/vårt* och *sin/sitt* (94,5 %)⁴⁰ är statistiskt signifikanta. När *någon/något* (86,2 %) å ena sidan jämförs med *den/det här/där* (96,3 %)⁴¹, å andra sidan med *sin/sitt* (94,5 %)⁴² eller *min/mitt* (92,4 %)⁴³ är differenserna signifikanta. Vad *ingen/inget* (81,8 %) beträffar, föreligger signifikanta skillnader mellan det och *den/det här/där* (96,3 %)⁴⁴, *sin/sitt* (94,5 %)⁴⁵, *denna/detta* (94 %)⁴⁶ och *din/ditt* (93,3 %)⁴⁷.

TABELL 41. Korrekthet i FINGYM och frekvens i läroboksmaterialet för GBPR

	rätt	alla	% rätt		f	% andel
1. ingen	38	38	100,0	1. sin	464	17,0
2. min	397	404	98,3	2. min	266	9,8
3. den här/där	60	62	96,8	3. någon	206	7,6
4. sådan	22	23	95,7	4. sitt	204	7,5
5. din	58	61	95,1	5. den	176	6,5
6. denna	39	41	95,1	6. vår	150	5,5
7. det här/där	60	62	95,0	7. vårt	118	4,3
8. sin	75	79	94,9	8. den här/där	109	4,0
9. sitt	45	48	93,8	9. något	101	3,7
10. annan	24	26	92,3	10. ingen	100	3,7
11. detta	24	26	92,3	11. din	99	3,6
12. någon	79	86	91,9	12. denna	96	3,5
13. den	41	45	91,1	13. annan	91	3,3
14. ditt	40	44	90,9	14. mitt	64	2,4
15. vår	60	66	90,9	15. detta	62	2,3
16. det	9	10	90,0	16. det	59	2,2
17. annat	16	18	88,9	17. sådan	51	1,9
18. vårt	43	52	82,7	18. annat	48	1,8
19. något	27	37	73,0	19. inget	41	1,5
20. mitt	64	95	67,4	20. den här/där	40	1,5
21. inget	7	17	41,2	21. ditt	38	1,4
				öviga	145	5,0
				totalt	2728	100,0

I tabell 41 finns uppräknade de former av genusböjliga pronomina attri- but som uppvisar minst 10 belägg i FINGYM. I tabellen anges korrekthets- procenten för elevernas genusmarkering vid det pronomina attributet samt dess frekvens i de undersökta textböckerna för gymnasiet (se närmare s. 55). Det bör påpekas att antalet belägg på t. ex. *något* innefattar enbart de attributiva fall där ett NP har ett substantiv som huvudord. De fall där *något* utgör ett självständigt NP (*Det finns inte något man kan göra här*) eller används vid ett substantiviskt adjektiv (*något gott*) är inte medräkna- de. Om man i frekvensen inkluderar alla de i läroböckerna förekommande formerna av *något* och *någon*, visar sig *något* vara mer frekvent (353) än *någon* (297). Om det fanns ett direkt samband mellan inputfrekvensen och korrektheten, borde inlärarna vara mer benägna att använda formen *något*, även vid utrala substantiv. Så är dock inte fallet, utan korrekthetsgraden för *något* är så låg som 73 %, medan den för den utrala formen uppgår till 91,9 %.

Vad beträffar *ingen* och *inget* är den utrala formen mer frekvent i läroböckerna (190 vs 75), om hänsyn tas till alla belägg. I detta fall övergeneraliserar inlärarna den utrala formen och felet består i att *ingen* används i stället för *inget* (*ingen jobb*), medan andelen rätt för genus utrum är 100 %. Detta kan dock vara en ren tillfällighet, då det är omöjligt att avgöra vilken av de två faktorerna som är viktigast i varje enskilt fall: det genusböjliga pronominella attributet eller själva substantivet. När en inlärare producerar frasen *ingen jobb* kan det förhålla sig så att (1) han överanvänder den utrala formen av *ingen*, dvs. att han kan producera *ett jobb* eller *mitt jobb*, men att han hellre använder *ingen* än *inget* och därför skriver *ingen jobb* (t.o.m. *ingen jobbet*); (2) eller också betraktar han substantivet *jobb* som utralt och använder utrala former av alla genusböjda element i nominalfrasen. *Jobb* hör till de substantiv i FINGYM som har ett korrekthetsvärde under 90 %, då 83 % av genusmarkeringarna vid detta lexem är korrekta. 7 av de 13 GBPR (56 %) som används vid *jobb* är felaktigt markerade som utrala. Båda alternativen är dock endast spekulation om det inte förekommer belägg som bekräftar något av dem. Analysen måste primärt baseras på observerbara data. Eftersom genus inte kan betraktas som substantivets inherent drag i inlärarsvenskan (se s. 50) är det bättre att utgå ifrån kombinerbarheten: påträffas den felaktiga strukturen *ingen jobbet* kan man endast säga att *ingen* felaktigt kombinerats med *jobb*. Man kan inte på basis av belägget förutsäga hur *jobb* skulle kombineras med andra genusböjliga element eller vilken form *ingen* skulle få vid andra neutrala substantiv.

Min är en av de få formerna som både har ett högt korrekthetsvärde (98,3 %) och som är mycket frekventa i den undersökta delen av inflödet (näst frekvent efter *sin*). Skillnaden i korrekthet mellan det utrala *min* och det neutrala *mitt* är också markant, 98,3 % vs 67,4 %. Inlärarna i FINGYM överanvänder *min* i kontexter där substantivet kräver bruket av den neutrala varianten, *mitt*. Den relativa frekvensen för *mitt* i textböckerna är 2,4 %, medan den för *min* uppgår till 9,8 %. *Sin* och *sitt* som båda är mycket frekventa i läroböckerna (17,0 % vs 7,5 %) uppvisar också relativt höga korrekthetsvärden, 94,9 resp. 93,8 %, och det föreligger knappt någon skillnad den utrala och den neutrala varianten emellan.

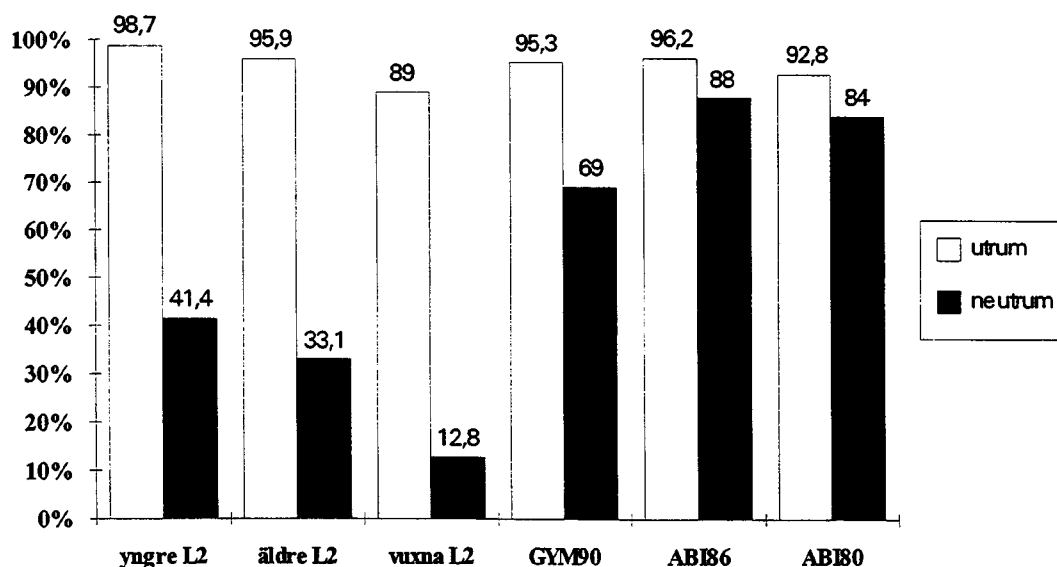
Betraktas närmare de substantiv vid vilka det korrekta *min* förekommer, finner man att cirka 50 % utgörs av de vanliga, frekventa substantiven som *mamma*, *pappa*, *far*, *bror*, *syster*, *mormor*, *farmor*, *farfar*, *vän*, *kompis*, *familj*, *lärare*, *skola*. Vid de felaktiga beläggen av *min* återfinns substantiv som *liv* (4), *jobb* (2), *program* (3), vilka verkar vara svåra för eleverna vad genusbruket beträffar (se s. 51) och det är kanske därför andelen rätt för *mitt* är låg. Det är möjligt att det höga korrekthetsvärdet för *min* delvis kan

förklaras med att pronomenet används i enkla fraser som *min mamma* eller *min vän*.

För att kunna göra en jämförelse med Anderssons resultat har jag i det följande sammanslagit klasserna BFRA och GBPR och kallar den gemensamt för determinerare (determiner i Andersson 1992). Gruppen determinerare är den näst största, efter suffixartikeln, och utgör 22,8 % av alla genusmarkeringar i FINGYM. 74,9 % av individerna har minst tre genusböjliga determinerare (utrum+neutrum), och 62,9 % av dessa uppnår 100-procentig korrekthet. Gymnasisterna i årskurs 1 uppvisar även här den största andelen individer med variabel behärskning.

På gruppnivån i FINGYM blir korrektheten för genus utrum 94,9 % och 79,4 % för neutrum. Här föreligger en signifikant ($p = 0,00000^{48}$) skillnad som dessutom är procentuellt stor, 15,5 procentenheter. Inlärnarna i Anderssons material uppvisar korrekthet till 95,6 % vid utrala substantiv jämfört med 94,9 % för FINGYM (skillnaden ej signifikant, $p = 0,47$). I genus neutrum är de finska främmandespråksinlärnarna återigen klart överlägsna med 90,5 vs 27,3 %.

Om man granskar de olika inlärrargrupperna var för sig har de äldre barnen i Anderssons undersökning nästan samma korrekthetsprocent vid determinerare i genus utrum som gymnasisterna i årskurs 1 och abiturienterna från år -86 (95,9 % - 95,3 %, 96,2 %) (figur 13). Överraskande nog uppvisar inlärnarna i det äldsta abiturientmaterialet ett något lägre värde, nämligen 92,8 %. Den yngsta inlärrargruppen i Anderssons material ligger närmast

FIGUR 13. Korrekthet vid determinerare i Anderssons material och i FINGYM

fullständig behärskning (98,7 %). Sämst behärskas genusmarkering vid utrala substantiv av de vuxna andraspråksinlärarna (89 %). I genus neutrum är de två finska abiturientgrupperna klart överlägsna. Dessa är de enda som uppvisar en korrekthetsgrad på mer än 80 %: 88 % för eleverna i ABI86-materialet och 84 % i ABI80-materialet. Gymnasisterna i årskurs 1 får ett signifikant lägre värde på enbart 69 %⁴⁹, vilket dock är hela 27,6 procentenheter mer än hos de yngre barnen (41,4 %), som är den bästa andraspråksinlärargruppen. Sämst presterar de vuxna inlärarna som klarar så litet som 12,8 % av fallen. De äldre L2-barnen uppvisar ett värde på 33,1 %. De finska inlärargrupperna tycks även här dra nytta av den formella undervisningen och läromedlen samt den längre planeringstiden i skriftlig produktion. Abiturienterna som blivit föremål för mer undervisning och längre exponering klarar sig betydligt bättre än eleverna i GYM90-materialet.

3.6.4 Bestämd slutartikel

Den bestämda suffixartikeln är den mest frekventa av de undersökta genusmarkörerna i FINGYM. Av alla förekommande genusmarkörer utgör bestämda suffixartiklar något mindre än hälften, 44,6 % (2965/6654) (i Anderssons material 46 %). Endast en inlärare av 342 har varken en utral eller neutral suffixartikel, och hos 91,2 % (312/342) av individerna återfinns minst tre singulara substantiv med bestämd slutartikel. 87,2 % av dessa (272/312) uppvisar 100-procentig korrekthet. Om de två genusen hålls isär, har 81,6 % (279/342) av de finska inlärarna minst tre kontexter där bruket av den utrala formen krävs men bara 35,1 % (120/342) där den neutrala varianten är nödvändig. Det definitiva suffixet är också den mest felfritt använda genusmarkören hos de finska gymnasisterna. Suffixartikeln vid de utrala substantiven markeras korrekt nästan totalt, till 99,3 %, och även neutrum uppvisar ett högt värde, 95,7 % (tabell 42). Den procentuella skillnaden mellan utrum och neutrum är liten, blott 3,6 procentenheter, men pga. den stora mängden av data dock statistiskt signifikant, ($p=0,00000$)⁵⁰. Korrekthetsvärdena i de olika delmaterialen är nästan identiska, vid utrala substantiv 98,9 % / 99,5 % / 99,6 % och vid neutrala 96 % / 95,3 % / 95,3 %. På individnivån uppnår 95,7 % (267/279) av de individer som har tre eller fler kontexter en korrekthet på 100 % i genus utrum och 84,2 % (101/120) i neutrum (tabell 43). Om de två genusen sammanslås, föreligger inte heller några signifikanta skillnader på gruppnivån, men på individnivån är andelen gymnasister med minst tre kontexter och fullständig behärskning signifikant lägre i GYM90-materialet (80,7 %,

92/114) än i ABI80-materialet (90,3 %, 102/113) ($p = 0,038$)⁵¹ eller ABI86-materialet (92,9 %, 78/84) ($p = 0,031$)⁵².

TABELL 42. Korrekthet i genusmarkering vid BSLA i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	907	917	98,9	405	422	96,0
ABI86	538	541	99,5	102	107	95,3
ABI80	743	746	99,6	221	232	95,3
FINGYM	2188	2204	99,3	728	761	95,7

TABELL 43. Andelen individer med 100 %-ig korrekthet vid BSLA i FINGYM

	ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	100	108	92,6	71	72	98,6	96	99	97,0	267	279	95,7
	minst 1	105	113	92,9	103	105	98,1	114	117	97,4	322	335	96,1
neutrum	minst 3	56	69	84,2	9	10	90,0	36	41	87,8	101	120	84,2
	minst 1	91	106	70,1	59	65	90,8	83	92	90,2	138	197	70,1

Om man vill jämföra korrektheten för utrum och neutrum på individnivån kan först konstateras att en tredjedel av inviderna i FINGYM, 31 % (106/342), har minst tre kontexter för såväl utrum som neutrum. Av dessa uppvisar hela 80,2 % (85/106) en korrekthetsgrad på 100 % för båda genusen (tabell 44). Om alla de individer som har minst en kontext inkluderas i analysen, stiger den procentuella andelen till 84,8 % (218/257). 30 (11,7 %) av dessa inlärare uppnår en högre korrekthetsprocent för utrum än för neutrum, och för blott 9 (3,5 %) individer förhåller det sig tvärtom. Här blir det en valid implikation ($R=0,98$) när 'större än eller lika stor som' används som jämförelsekriterium, men då andelen individer med lika god behärskning är så stor som 84,8 % (218/257) kan man endast tala om en svag implikationell relation. Om de inlärare som har exakt samma värde för både utrum och neutrum, här 100 % för båda, utesluts ur analysen är värdet för R 0,88. Relationen mellan utrum och neutrum blir således inte implikationell. Av dem som har minst en kontext för båda genusen är andelen inlärare med 100-procentig korrekthet, såväl vid utrala som vid neutrala substantiv, störst i abiturientmaterialen (89 % i ABI80, 88,5 % i ABI86) och minst i GYM90-materialet (79 %).

TABELL 44. Andelen individer med 100 %:ig korrekthet både vid utrum och neutrum vid BSLA i FINGYM

	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	51	67	76,1	5	6	83,3	29	33	87,9	85	106	80,2
minst 1	83	105	79,0	54	61	88,5	91	81	89,0	218	257	84,8

Som framgår av felexemplen nedan måste man betrakta kontexten för att kunna avgöra om t.ex. *spelen* är en felaktig singularform eller om den är plural och därmed korrekt. Ibland är detta svårt att avgöra: i osäkra fall har inte belägget tagits i beaktande. Några exempel som belyser problemet:

- (15) *Problemen* av butikstölder är inte lätt att lösa. (ABI80 358)
- (16) När det återkoms från fester på natten idas det inte promenera hem eller köra med taxi för *prisens* skull körs det hem med egen bil. (ABI80 387)
- (17) Om man har bara druckit så liten att man förstår allt som händer, tycker jag att böter räcker, men om man är mycket berusad och åker fast så måste straffningen också vara sträng: *körkortet* bort minst för år och böter. (ABI80 260)
- (18) Den ena straffmetod är att *körkortet* tas bort från rattfylleristen för några år. (ABI80 566)

Det första belägget utgör sista satsen i en uppsats med rubriken "Du stjäla väl inte". Det verkar troligt att det är fråga om ett problem, nämligen problemet med butikstölderna; så har också de infödda talarna som gett korrigeringsförslag tolkat strukturen. Därför klassificeras *problemen* som felaktig utral singularform. På samma sätt förefaller en singular tolkning av *körkortet* i (17) och (18) sannolik, eftersom man har ett enda körkort. I de finska motsvarigheterna kan pluralformen knappast användas. I (16) rör det sig om ett liknande fall.

I tabell 45 nedan återges de felaktiga beläggen. Några substantiv har frekvensen 2, nämligen *frid*, *grund*, *effektivitet*, *lön* (genus utrum), medan *körkort*, *namn*, *hjärta* samt *knark* har frekvens 3 (genus neutrum).

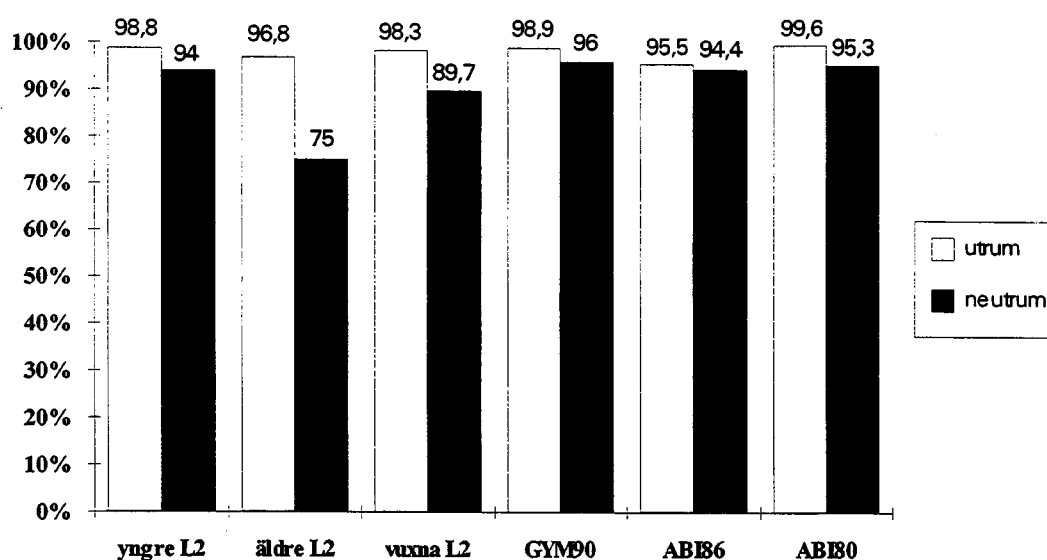
TABELL 45. De felaktiga beläggen på BSLA i FINGYM

dag ^{et}	effektivitet ^{et}
natt ^{et}	vänskapet
dush ^{et}	grund ^{et} (2)
bostad ^{et}	hela saket
frid ^{et}	lön ^{et} (2)
erfarenhet ^{et}	rad ^{et}
arbetseffektivitet ^{et}	ham ^{net}

nummern	knarken (2)
centrumen	snarken (=knarken)
luktsinnen	hjärtan (2)
prisen	i sluten av juli
bloden	decken
spelen	flygplanen
jordbruken	den första intrycken
hotan	lägern
körkorten (2)	legern
namnen (2)	i åren 1991
den ena träden	programen
svenska språken	sjukhusen
matborden	vädern
simmanden	i foton
rattfyllerin	problemen av butikstölderna

Den bestämda suffixartikeln uppvisar högst frekvens och är mest felritt använd även hos Anderssons L2-inlärare. De finska gymnasisterna presterar dock bättre än andraspråksinlärarna vad beträffar såväl utrala som neutrala suffixartiklar. Dessa uppnår 99,3-procentig korrekthet vid utrala substantiv, medan inlärarna i Anderssons material markerar 98 % av fallen rätt. Skillnaden är signifikant ($p = 0,0004^{53}$) men procentuellt blygsam. I genus neutrum föreligger en signifikant skillnad på 10,6 procentenheter mellan främmandespråksinlärarna (95,5 % rätt) och L2-inlärarna (84,9 % rätt) ($p = 0,00000^{54}$).

Det förekommer knappt några skillnader i korrekthet mellan Anderssons inlärargrupper och de finska i bruket av den utrala suffixartikeln (figur 14). Abiturienterna ligger närmast fullständig behärskning med 99,5 % resp. 99,6 %. Gymnasisterna i årskurs 1 och de yngre barnen uppnår värdena 98,9 % och 98,8 %. De vuxna inlärarna behärskar 98,3 % av fallen, medan de äldre barnen placerar sig sist med 96,8 %. I genus neutrum är inlärarna i GYM90-materialet överraskande nog bäst med 96-procentig behärskning. Abiturienterna i det äldsta materialet uppnår ett värde på 95,3 % och i ABI86-materialet är värdet något lägre, nämligen 94,4 %. Av Anderssons inlärare klarar de yngsta barnen 94 % av fallen. Sämst presterar de äldre barnen (75 %). De vuxna inlärarna intar ett mellanläge med 89,7 %. Skillnaderna mellan de äldre barnen och de finska inlärargrupperna är procentuellt stora. Att de äldre barnen uppvisar något lägre korrekthetsvärden kan enligt Andersson (1992:194) ha sin förklaring i att de använder sig av många olika och mer komplexa strukturer, vilket medför flera potentiella

FIGUR 14. Korrekthet i genusmarkering vid BSLA i Anderssons material och i FINGYM felkällor och bidrar till att en felfri första period ofta efterföljs av ökat antal fel. Det senare fenomenet har jag uppmärksammat hos mina egna barn (L2-inlärare i Sverige): efter att i början ha producerat korrekta former som *dörren* samt blandformer, där suffixartikeln är rätt (*mitt klockan*), genomgick de en period då även de vanliga, frekventa substantiven försågs med en felaktig form av suffixartikel, t.ex. *bilet*.

Den bästa strukturella signalen beträffande genus i svenskan tycks vara den bestämda suffixartikeln. Den används relativt felfritt såväl av de finska främmandespråksinlärarna som av L2-inlärare i Anderssons material. Enligt Andersson (1992:195) är det definitiva suffixet den första genusmarkerade form som uppträder hos de yngre barnen. Det är mycket troligt att bestämda suffixartikeln kan läras in som en enhet vilken senare analyseras i olika morfem. Som bevis på detta ser Andersson former som *en bilen*, vilka förekommer nästan enbart hos de yngre barnen. Dessa former återfinns även hos de finska gymnasisterna (se s. 157). Ett ytterligare indicium på helfrasinläring för deras del utgörs av fall som *mitt bilen / min jobbet*. Om utrala substantiv med suffixartikel föregås av genusböjlig determinerare har suffixartikeln alltid genus oavsett vilket genus determineraren har. Alltså är formerna *min bilen* och *mitt bilen* (12 belägg) båda möjliga för inläraren, men *min bilet* eller *mitt bilet* förekommer inte i FINGYM. Vad beträffar neutrala substantiv behandlas även determineraren som utral, om suffixartikeln utformas med felaktig, utral böjning (*min jobben* (4 belägg), sg bet.); typen *mitt jobben* förekommer däremot inte (*min jobbet* (13 belägg)).

De finska inlärarna tycks inte kunna dra nytta av den helfrasinlärda bestämda formen av substantiv utan gör fel även på andra kongruensböjda led (se närmare s. 120-121). Detta kan förklaras med det faktum att det är fråga om en helfrasinlärda form som inte analyserats i olika morfem. Formerna med suffixartikel, exempelvis *skolan*, *klockan* är även lexikalt högfrekventa och kan därför läras in som oanalyserade enheter. En annan möjlig förklaring till de finska inlärarnas nästan fullständiga behärskning av genus hos det definitiva suffixet är deras benägenhet att fästa uppmärksamheten på ordslutet, eftersom finskan är rik på ändelser och har ett enklitiskt system. Denna hypotes stöds av Monica Axelssons resultat, som visar att de finska inlärarna bättre behärskar typerna *hela boken* och *boken*, i fråga om bestämdhet än de spanska inlärarna. Dessa, å sin sida, uppnår högre korrekthet än de finska vad beträffar typerna *en bok* och *en röd bok* (Axelsson 1994:148-149).

Det definitiva suffixet är den mest frekventa av de undersökta genusmarkörerna, både i FINGYM och i Anderssons material. Dess bruk är relativt felfritt och uppträder först, såväl i andraspråksinläring som i L1-inläring (I Svartholms undersökning (1978) lärde Tor sig först den suffigerade artikeln och sedan den obestämda). Som Andersson säger, tycks den bästa strukturella "signalen" beträffande genus i svenskan vara det definitiva suffixet (1992:201). I ljuset av dessa kvantitativa data verkar det mycket sannolikt att det bestämda suffixet kan läras in holistiskt. Till skillnad från de övriga undersökta genusböjliga leden är det den enda genusmarkören som är en del av ett substantiv. Det tycks som om substantiven lagras i minnet tillsammans med suffixet, dvs. som en enhet. Det är svårt att på annat sätt förklara varför genusmarkeringen hos det bestämda suffixet är så felfri, såväl hos andraspråksinlärare som hos främmandespråksinlärare. För holistisk inläring av det definitiva suffixet talar även mina resultat beträffande typen *en (gul) bilen*. Alla belagda exempel på artikelinkongruens i en korpus på 250000 löpord visar en intressant gemensam faktor: substantivet har korrekt slutartikelform (se närmare s. 157).

3.6.5 Adjektiviska attribut

I FINGYM förekommer sammanlagt 704 NP som innehåller minst en genusböjd form av adjektiv- eller participattribut. I 26 av dessa påträffas två genusböjda adjektivattribut (tabell 47). Förutom attribut kan nominalfrasen innehålla adverb, som inte är med i genusanalysen. *Väldig*, *riktig* och *litet* i fraserna *en väldig tråkig film*, *ett litet svårt problem*, *någon riktig söt flicka* har analyserats som adverb, medan *typisk* i frasen *en typisk kvinnlig*

person har räknats som adjektivattribut. De inlärarspråkliga formerna *intelligent* och *intressant* betraktas som utrumformer, trots att deras motsvarigheter i målspråket saknar genusdistinktion. I exemplen *good tillfället* och *dark bröd* har de två adjektivattributen, som lånats direkt ur engelskan, uteslutits ur analysen. I två fall uppvisar substantivet pluralform, men då det av kontexten framgår att betydelsen är singular, har dessa tagits med, nämligen

- (19) Jag har köpat *en ny motorcyklar*... (GYM90 039)
 (20) Det är *en verklig god saker* att ha pengar om man är bara femton år gammal. (GYM90 030)

TABELL 47. Antalet NP med genusböjligt adjektiv- eller participattribut i FINGYM

ant adj	utralt NP			neutralt NP			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
2 adj	15	17	88,2	9	9	100,0	24	26	92,3
1 adj	461	505	91,3	136	173	78,6	597	678	88,1
totalt	476	522	91,2	145	182	79,7	621	704	88,2

Som redan tidigare nämnts medräknas även de fall där målspråket kräver en icke-genusböjd form, exempelvis *hans ny bostad*, *mitt självvaljad tv-program*, *det mest viktigt plats*. Dessa betraktas antingen som korrekta eller felaktiga med hänsyn till det kontrollerande substantivets morfologiska genus i målsvenskan. Det rör sig dock endast om sammanlagt 29 fall. Jag har inte heller tagit hänsyn till om nominalfrasen i fråga har samma eller olika species i målspråket, dvs. attributet *fin* i den inlärarspråkliga frasen *fin bil* betraktas som korrekt oavsett om det heter *en fin bil* eller *den fina bilen* i målspråket. Den följande genusanalysen är såtillvida speciesneutral.

Av alla i FINGYM förekommande genusmarkörer utgör adjektivets eller participets genusböjda former 11 % (730/6654). Det är med undantag av bestämd fristående artikel den minsta gruppen. Störst är suffixartikeln med 44,6 %. 15,2 % (52) av individerna i FINGYM uppvisar inte ett enda genusmarkerat adjektivattribut och endast 33 % (113) har minst tre belägg. Korrektheten hos denna grupp är 88,4 %, när utrum och neutrum sammanslås (se närmare s. 109). Värdet är signifikant lägre än vid suffixartikeln (98,3 %) ($p = 0,0000^{55}$), den fristående obestämda artikeln (93,7) ($p = 0,00002^{56}$) eller genusböjda pronomina attribut (91,5 %) ($p = 0,021^{57}$). Det är endast hos gruppen bestämd fristående artikel (85,2 %) som de finska gymnasisterna presterar något sämre, men skillnaden är inte signifikant ($p = 0,202$).

När de två genusen betraktas vart för sig, finner man att adjektivet markeras rätt till 91,1 % vid uttralt substantiv, medan värdet för den neutrala varianten är signifikant lägre, 80,6 % ($p = 0,0001^{58}$) (tabell 48). Om korrekthet i genusmarkering vid ADJ i de olika delmaterialen i FINGYM jämförs med varandra, framgår det att de elever som fått mest undervisning, beräknat i timmar (ABI80), klarar sig bäst beträffande såväl genus utrum som neutrum (tabell 48). Vid uttrala substantiv presterar gymnasisterna i årskurs 1 sämst enligt förväntningarna. När det kontrollerande substantivet är neutralt, placerar sig abiturienterna från -86 på lägst nivå med 74,5-procentig korrekthet, men inlärarna i GYM90-materialet presterar inte nämnvärt bättre med sina 77,8 %. Signifikanta skillnader föreligger mellan grupperna ABI80 och GYM90 i genus utrum ($p = 0,005^{59}$) samt mellan ABI80 och ABI86 vid neutrala substantiv ($p = 0,038^{60}$). Vid de tidigare presenterade variabelerna obestämd artikel, genusböjliga pronominala attribut och bestämd slutartikel uppvisar alla de tre inlärargrupperna i FINGYM en korrekthetsgrad på över 93 % i genus utrum (vid OFRA över 97 % och vid BSLA över 98 %), och skillnaderna de olika delmaterialen emellan är nästan obefintliga. Det är endast i genus neutrum som grupperna skiljer sig åt. Vid adjektiviska attribut, däremot, föreligger skillnader både i genus utrum och genus neutrum.

TABELL 48. Korrekthet i genusmarkering vid ADJ i de olika delmaterialen i FINGYM

korpus	utrum			neutrum		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	207	238	87,0	56	72	77,8
ABI86	142	153	92,8	41	55	74,5
ABI80	142	148	96,0	57	64	89,1
totalt	491	539	91,1	148	187	80,6

På individnivån är det endast 72 gymnasister (21,1 % av alla) som uppvisar tre eller fler kontexter för den uttrala formen av adjektiviska attribut och för neutrum är antalet så litet som 12. Tio inlärare av dessa tolv (83,3 %) uppnår en korrekthet på 100 %. Vid uttrala substantiv i minst tre kontexter är andelen individer som rätt böjer alla förekomsterna något mindre, 72,2 % (tabell 49). 74,6 % (255) av individerna i FINGYM har minst en kontext där substantivet kräver en uttral form av adjektivet, men endast 40,6 % (139) har en kontext för den neutrala varianten. Vad genus utrum beträffar, uppvisar 87,7 % (215/255) av dem som har minst en kontext 100-procentig korrekthet, medan andelen elever med fullständig behärskning i neutrum är mycket mindre, 76,3 % (106/139) (tabell 49). Gymnasisterna i årskurs 1 har i båda fallen en lägre andel individer med fullständig

korrekthet än abiturienterna som erhållit mer undervisning. Om de två genusen sammanslås, uppvisar 60,2 % (68/113) av dem som har minst tre kontexter 100-procentig korrekthet. Andelen är betydligt lägre än vid suffixartikel (85,9 %) eller obestämd fristående artikel (71,3 %). Att korrektheten är högre vid obestämd fristående artikel och suffixartikel än vid adjektivet, såväl på gruppnivån som individnivån kan delvis förklaras med att formerna *en bil*, *bilen*, exempelvis, ges i ordlistorna och tas upp i undervisningen, bland annat i samband med substantivets deklination. Här kan man till viss del tala om paradigminläring. De bestämda formerna med suffixartikel är också mer frekventa i inflödet än adjektiven. I de undersökta textböckerna för gymnasiet (se närmare s. 58-59) utgör genusböjda adjektiv- och participformer mellan 9 och 14 % av förekommande genusmarkörer, medan värdena för suffixartikelns del ligger mellan 47 och 52 %.

TABELL 49. Andelen individer med 100-procentig korrekthet vid ADJ i FINGYM

	ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
		f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
utrum	minst 3	26	41	63,4	14	18	77,8	12	13	92,3	52	72	72,2
	minst 1	68	93	73,1	70	79	88,6	77	83	92,8	215	255	87,7
neutrum	minst 3	4	5	80,0	1	2	50,0	5	5	100,0	10	12	83,3
	minst 1	36	52	69,2	32	42	76,2	38	45	84,4	106	139	76,3

Att jämföra korrektheten för utrum och neutrum på individnivån är knappast betydelsefullt, eftersom blott 1,5 % (5/342) av gymnasisterna i FINGYM, har minst tre kontexter både för utrum och neutrum. Minst en kontext återfinns hos 104 (30,4 %) av individerna. Av dessa uppvisar något över hälften, 58,7 % (61/104), en korrekthetsgrad på 100 % för båda genusen (tabell 50). 24 individer noteras för en högre korrekthet i utrum än i neutrum medan det för 19 inlärare förhåller sig tvärtom. Andelen inlärare med 100-procentig korrekthet såväl vid utrala som neutrala substantiv är störst i ABI80-materialet (77,4 %) och minst i GYM90-materialet, där de utgör endast 46,5 % av dem som har minst en kontext för båda genusen. Förvånande är att denna andel är så låg som 56,7 % i ABI86-korpusen.

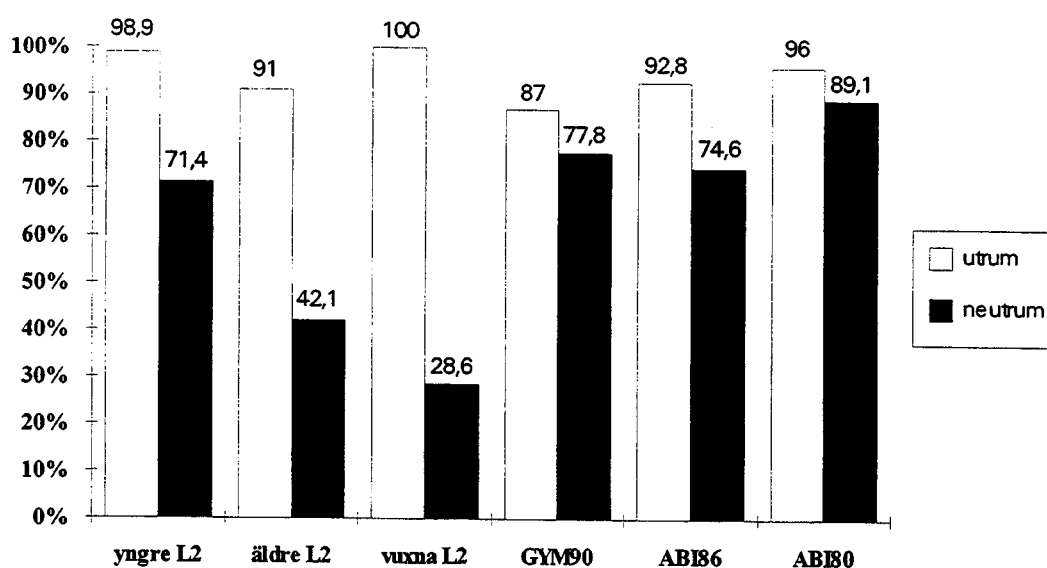
TABELL 50. Andelen individer med 100-procentig korrekthet både i utrum och neutrum vid ADJ i FINGYM

ant kont	GYM90			ABI86			ABI80			totalt		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%	f	n	%
minst 3	1	5	20,0	-	-	-	-	-	-	1	5	20,0
minst 1	20	43	46,5	17	30	56,7	24	31	77,4	61	104	58,7

TABELL 51. De felaktiga beläggen på ADJ i FINGYM

god jobb	ren vatten (2)	en kolossal slott
god väder	bra och lång förhållande	en stor land
brun hår (2)	ond nummer 13	en liten glas bord
ursprunglig tillstånd	skadad hus	ett stor steg
stark smink	brun håret	ett halv år
tjock smink	under halv året	ett bekväm arbete
verklig problembarn	en svår problem	någon egen sportslag
god utseende	en liten barn (2)	någon viktig problem
skarp luktsinne	en fin luktsinne	mitt självvaljad TV-program
ny arbete	en stor egnahemshus	hundens fin luktsinne
god avstånd	en riktig ställe	
låg ljud	en jäktig ställe	
fantastict mat	friskt luft	roligt tiden
livligt eld	praktiskt träning	svårt människa
vackert dag	varmt mat	mycket trevligt människa
trevligt natur	svårt tid	en skönt människa
långt tid	mycket snabbt heavy musik	en hett sommardag
klassiskt musik (2)	ganska trevligt resa	en mysigt hemmakväll
vackert musik	dåligt tiden	en infört flexitid
ett blått jeans	sin ensidigt politik	en använt utrustning
ganska högt levnadstandart	roligt tiden	en fint ide
ett gott budjet	sitt eget glädje	ett stort roll
ett stort betydelse	mycket fint sak	ett djupt vänskap
ett mycket stort betydelse	effektivt personal	ett mycket nödvändigt hjälp
ett litet bit	specialtrenat hund	min specielt favorit
ett stort hjälp	en riktigt pojkvän	ditt långt och dumt skoldag
en annan trevligt dag	underbart, "riktigt" pojkevän	

De vuxna inlärarna i Anderssons material uppvisar 100-procentig behärskning av genusmarkering vid adjektivattributet i genus utrum (figur 15). De yngre barnen ligger också nära fullständig behärskning med sina

FIGUR 15. Korrekthet i genusmarkering vid ADJ i Anderssons material och i FINGYM

98,9 %. De äldre barnen (91 %) och de finska grupperna (96 %, 92,8 %, 87 %) skiljer sig något från dessa två. De yngre barnen presterar bättre än de finska eleverna, men de procentuella skillnaderna är små utom mellan de förra och GYM90-materialet. I genus utrum behärskar de finska gymnasisterna från åren 79/80 genusmarkeringen bäst (89,1 %), de utgör är den enda gruppen som uppnår en korrekthetsgrad på nära 90 %. De övriga finska inlärargrupperna uppvisar 77,8-procentig respektive 74,6-procentig korrekthet. De yngre barnen i Anderssons material ligger ganska nära (71,4 %) dessa, medan de två övriga grupperna i hans material är klart underlägsna de finska gymnasisterna. De vuxna inlärarna som i genus utrum uppvisar fullständig behärskning, markerar vid neutrala substantiv endast 28,6 % av beläggen korrekt. Skillnaderna mellan dessa och de finska är procentuellt stora. Detsamma gäller de äldre barnen som klarar något under hälften av fallen, 42,1 %. I genus neutrum behärskar de finska inlärarna genusmarkeringen, vid alla de undersökta variablerna (indefinit artikel, determinerare, definit suffixartikel och adjektiv), klart bättre än inlärarna i Anderssons material. Den formella undervisningen, fokuseringen på felfriheten och skillnaden i planeringstid tycks här spela en viktig roll.

Av de följande tabellerna kan man utläsa de genusböjda adjektivformernas distribution i olika nominalfrastyper. *Y* står för ett icke-genusböjligt element och *X* för ett genusböjligt. Således innefattar typen (Y)+ADJ+N fall som *god mat*, *mycket god mat*, *mammas god mat*, *deras god mat* och typen X+ADJ+N fall som *en röd bil*, *någon röd bil*, *min egen bil*, *vår röd bil*, *den röd bil*. Vad beträffar typen X+ADJ+N kan både X och ADJ vara korrekta

med hänsyn till substantivets morfologiska genus i målspråket såsom i *en röd bil*. Dessutom kan X och ADJ båda vara felaktiga som i *ett rött bil*, *något rött bil*. Det förekommer även fall i vilka X är felaktig, medan ADJ är rätt, som i *ett viktig roll*, eller fall där X är korrekt och ADJ är felaktigt, exempelvis *ett stor steg*. Med termen korrekt/rätt åsyftas sålunda bruket av en eller flera genusmarkörer som överensstämmer med det kontrollerande substantivets inherent genus i svenskan. Med termen felaktig/fel avses genusmarkörer som inte står i överensstämmelse med substantivets inherent genus. Med kongruens menas här genusmarkörernas inbördes kongruens; sådan föreligger då alla i ett NP förekommande markörer är av ett och samma genus (*en röd bil*, *en svår problem*, *ett litet barn*, *ett stort roll*). Inkongruens råder då både utrala och neutrala markörer används i en och samma nominalfras, vilket är fallet exempelvis i frasen *sin ensidigt politik*.

TABELL 52a. Korrekthet i genusmarkering vid adjektiviska attribut när NP:t saknar andra genusmarkörer

		adj rätt	adj fel	% rätt
röd bil, deras röd bil	(y) + ADJ + N(utr)	132	20	86,8
rött hus, deras rött hus	(y) + ADJ + N(ntr)	30	19	61,2
röd och fin bil	ADJ + ADJ + N(utr)	12	2	85,7
rött och fint hus	ADJ + ADJ + N(ntr)	6	0	100,0
		180	41	81,4

TABELL 52b. Korrekthet vid adjektiviska attribut när NP:t innehåller andra genusböjliga element, N utrum

		adj rätt	adj fel	adj rätt	adj fel	fel GM	
		x rätt	x fel	x fel	x rätt	vid adj	% rätt
		kongr	kongr	inkongr	inkongr	summa	GM
en röd bil, någon röd bil	x + ADJ + N	300	12	1	8	20	93,8
röd bilen	ADJ + N + x	14	0	0	3	3	82,4
den röd bilen, min röd bilen	x + ADJ + N + x	11	0	0	0	0	100,0
en sådan röd bil	x + x + ADJ + N	3	0	0	1	1	75,0
röd och fin bilen	ADJ + ADJ + N + x	2	0	0	0	0	100,0
en/min röd och fin bil	x + ADJ + ADJ + N	16	2	0	0	2	88,9
		346	14	1	12	26	93,0

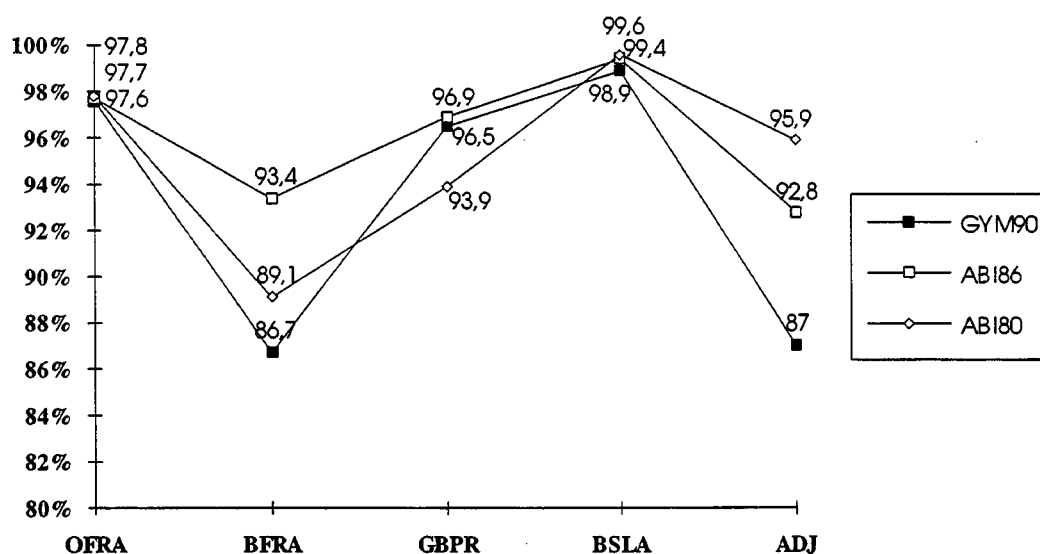
TABELL 52c. Korrekthet vid adjektiviska attribut när NP:t innehåller andra genusböjliga element, N neutrum

		adj	adj	adj	adj	fel	
		rätt	fel	rätt	fel	GM	
		x rätt	x fel	x fel	x rätt	hos adj	% rätt
		kongr	kongr	inkongr	inkongr	summa	GM
ett rött hus, något rött hus	x + ADJ + N	98	12	3	4	16	86,3
rött huset	ADJ + N + x	3	0	0	2	2	60,0
det rött huset	x + ADJ + N + x	1	0	0	0	0	100,0
ett sådant rött hus	x + x + ADJ + N	1	0	0	0	0	100,0
ett rött och fint hus	x + ADJ + ADJ + N	10	0	2	0	0	100,0
		113	12	5	6	18	86,8

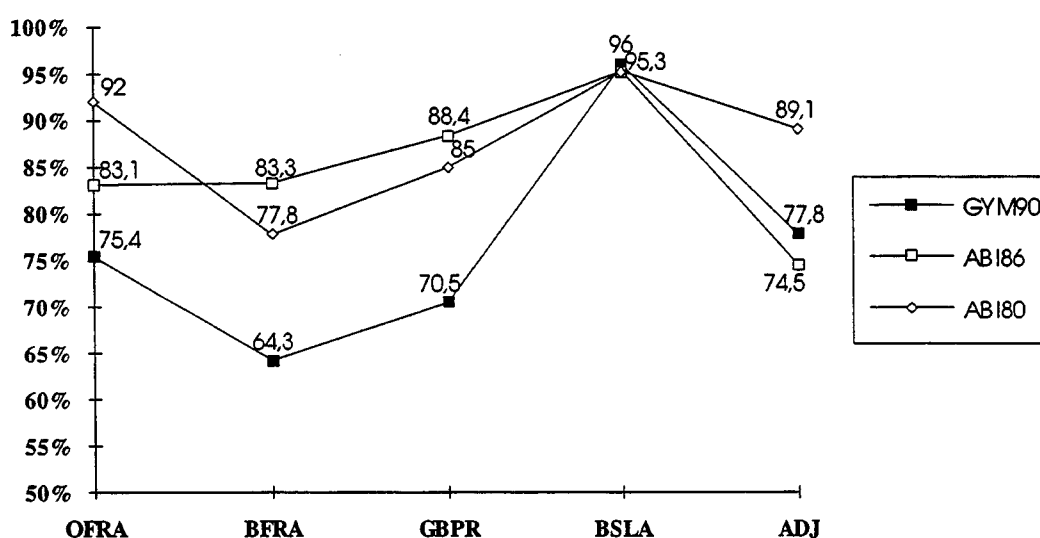
Hur påverkar avsaknaden eller förekomsten av andra genusböjliga led i nominalfrasen bruket av genusmarkörer vid ADJ? Utgående ifrån tabellerna 52a-52c kan man preliminärt konstatera att korrekthetsprocenterna är lägst för de nominalfrastyper där det adjektiviska attributet inte föregås av något genusböjligt element (exempelvis *rött hus*, *rött huset*); siffrorna ligger kring 60 % vid neutrala substantiv och mellan 82 % och 87 % vid utrala, utom i de fall där det finns två adjektiv (*en liten vacker tavla*). När det adjektiviska attributet både föregås och efterföljs av ett genusböjligt element uppgår dess korrekthet till 100 % (*den röd bilen*), men här rör det sig om endast 12 belägg. Om det förekommer en genusböjlig determinerare i NP:t men substantivet självt inte har någon genusmarkör, är korrektheten för det adjektiviska attributet 93,8 % vid utrala N och 86,3 % vid neutrala. Sambandet mellan determinerare, adjektiv och substantiv studeras närmare i avsnitt 3.8.

3.6.6 Jämförelse av genusmarkering vid de olika genusböjliga elementen

Jämförs korrekthetsprocenterna för de olika delkorpusarna i FINGYM vid utrala substantiv (figur 16), visar det sig att signifikant skillnad föreligger endast mellan ABI80 (95,9 %) och GYM90 (87 %) ($p = 0,0036^{61}$), i fråga om bruket av adjektiviska attribut. Vid de övriga undersökta variablerna är differenserna obetydliga, vid OFRA och BSLA nära nog obefintliga. Genusbruket vid de utrala substantiven tycks inte utgöra någon större svårighet för inlärargrupperna i FINGYM.

FIGUR 16. Korrekthet i de olika delkorpusarna i FINGYM vid utrala substantiv

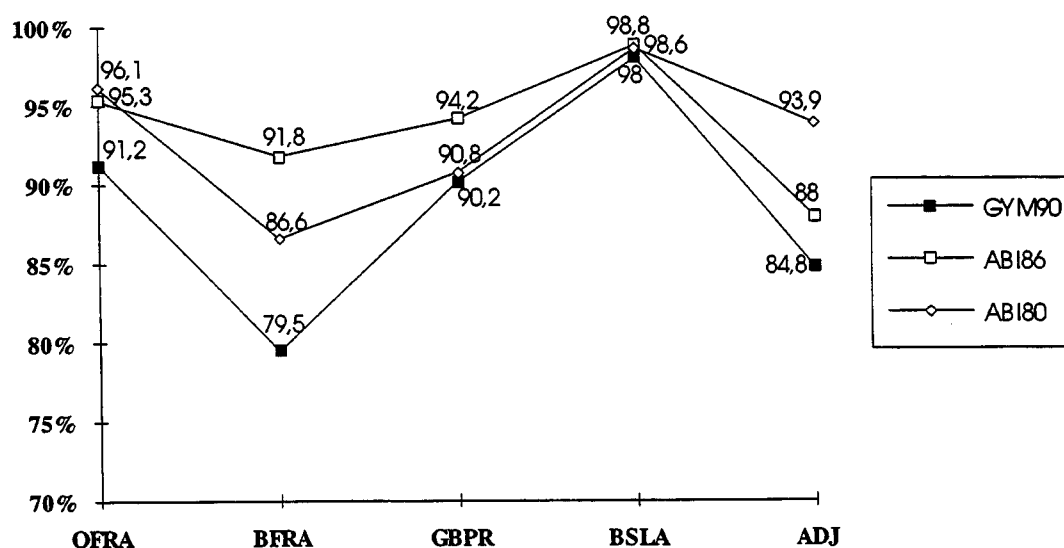

FIGUR 17. Korrekthet i de olika delkorpusarna i FINGYM vid neutrala substantiv

Vid neutrala substantiv presterar de som fått minst exponering för formell undervisning, gymnasisterna i årskurs 1, sämst vad OFRA, BFRA och GBPR beträffar (figur 17). Vid genusböjliga pronomina attribut är värdet (70,5 %) signifikant lägre de två abiturientgruppernas (85,0 %, $p = 0,004^{62}$ och 88,4 %, $p = 0,007^{63}$) och vid obestämd artikel behärskar eleverna i ABI80 (92 %) genusmarkeringen signifikant bättre än årskurs 1 (75,4 %) ($p = 0,00036^{64}$). I fråga om bestämd slutartikel är korrektheten även vid neutrala substantiv mycket hög och värdena för de olika delkorpusarna nästan identiska. Vid adjektiviska attribut är andelen rätt signifikant högre för eleverna

i det äldsta abiturientmaterialet (89,1 %) än i ABI86 (74,5 % $p = 0,04^{65}$). Gymnasisterna i årskurs 1 erhåller också ett lågt värde (77,8 %), men skillnaden är inte signifikant ($p = 0,08$). Differenserna mellan GYM90 och de två abiturientmaterialen framträder således när genusbruket vid neutrala substantiv betraktas. I de fall där genusmarkering överhuvudtaget är svårt för de finska gymnasisterna blir korrektheten för eleverna i årskurs 1 betydligt lägre än för dem som erhållit mer undervisning och exponering.

Beräknas andelen rätt för de olika variablerna när de två genusen sammanslås (figur 18) är värdet för den bestämda slutartikeln omkring 98 % i alla delkorpusar. Korrektheten för OFRA, GBPR och ADJ är lägre i GYM90-materialet än i abiturientkorpusarna. Eleverna i årskurs 1 behärskar genusmarkeringen vid bestämd fristående artikel sämst (79,5 %); skillnaden mellan dem och ABI86-materialet (91,8 %) är procentuellt stor och statistiskt signifikant ($p = 0,03^{66}$). Abiturienterna i det äldsta materialet uppvisar ett värde på 86,6 % vilket är något, men inte signifikant, högre än i GYM90. Vid obestämd artikel blir skillnaderna mellan gymnasisterna i årskurs 1 (91,2 %) och båda abiturientmaterialen signifikanta (96,1 %, $p = 0,0027^{67}$ och 95,3 %, $p = 0,012^{68}$), trots att de procentuellt är mycket små, mellan fyra och fem procentenheter. Vid genusböjliga pronomina är endast skillnaden mellan GYM90 (90,2 %) och ABI86 (94,2 %) signifikant ($p = 0,027^{69}$). Gymnasisterna i årskurs 1 uppvisar det lägsta värdet i korrektheten även vid adjektiviska attribut (84,8 %). Det är drygt nio procentenheter lägre än i ABI80-materialet (93,9 %), en skillnad som är statistiskt signifikant

FIGUR 18. Korrekthet hos delkorpusarna, utrum + neutrum

($p = 0,0015^{70}$). Inlärarna i ABI86-materialet uppvisar också en signifikant lägre korrekthet än abiturienterna från 79/80, 88 % ($p = 0,04^{71}$).

I tabell 53 nedan visas andelen individer med 100-procentig korrekthet av dem som har minst tre kontexter. Det framgår tydligt att gymnasisterna i årskurs 1 har den lägsta andelen vid alla undersökta genusböjliga element. Skillnaderna mellan dem och abiturienterna är procentuellt stora, förutom vid bestämd suffixartikel där differensen är 12,2 resp. 9,6 procentenheter. Vid OFRA och GBPR ligger andelen individer som inte begår några fel kring 50 % i GYM90, medan den ligger runt 80 % i ABI86 och ABI80. Vid adjektiviska attribut uppvisar abiturienterna från -86 ett överraskande lågt värde, 56,8 %, vilket är blott 5,8 procentenheter högre än hos årskurs 1. Antalet individer med minst tre bestämda fristående artiklar är så litet att analysen för deras del inte är betydelsefull.

TABELL 53. Andelen individer med 100-procentig korrekthet av dem som har minst 3 kontexter

	GYM90			ABI86			ABI80		
	f	n	%	f	n	%	f	n	%
BSLA	92	114	80,7	78	84	92,9	102	113	90,3
OFRA	55	97	56,7	59	73	80,8	55	67	82,1
GBPR	57	96	59,4	54	67	80,6	49	63	77,8
ADJ	25	49	51,0	21	37	56,8	22	27	81,5
BFRA	2	5	40,0	5	5	100,0	6	7	85,7

I ABI86-korpusen är den ordning som baserar sig på korrektheten för de genusböjliga elementen annars identisk med den i GYM90 (tabellerna 54 och 55 nedan), men de adjektiviska attributen uppvisar det lägsta korrekthetsvärdet. Hos gymnasisterna i årskurs 1 behärskas den bestämda fristående artikeln sämst. Detamma gäller för abiturienterna från 79/80 (tabell 56), men adjektiviska attribut och genusböjliga pronomina sådana uppvisar högre värden än BFRA. Svårighetssekvenserna för de olika delkorpusarna samt för hela FINGYM presenteras nedan. Pilen '>' innebär enbart att korrektheten för genusmarkering vid en kontrollörtyp är procentuellt högre än vid en annan. Signifikansen har testats mellan alla par. Testet som tillämpas är χ^2 , $df=1$ genomgående. Stjärnorna anger p -värden: $p<0,05$ (*), $p<0,01$ (**) och $p<0,001$ (***). Ett streck betyder att skillnaden inte är signifikant. Märkas bör att svårighetssekvenserna gäller endast gruppnivån.

TABELL 54. Svårighetssekvens för GYM90-materialet

BSLA 98,0 >	OFRA 91,2 >	GBPR 90,2 >	ADJ 84,8 >	BFRA 79,5
BSLA	***	***	***	-
OFRA		-	**	***
GBPR			*	**
ADJ				-

TABELL 55. Svårighetssekvens för ABI86-materialet

BSLA 98,8 >	OFRA 95,3 >	GBPR 94,2 >	BFRA 91,8 >	ADJ 88,0
BSLA	***	***	-	***
OFRA		-	-	***
ADJ			-	**
GBPR				-

TABELL 56. Svårighetssekvens för ABI80-materialet

BSLA 98,6 >	OFRA 96,1 >	ADJ 93,9 >	GBPR 90,8 >	BFRA 86,6
BSLA	**	-	***	-
OFRA		-	**	-
ADJ			*	*
GBPR				-

TABELL 57. Svårighetssekvens för FINGYM

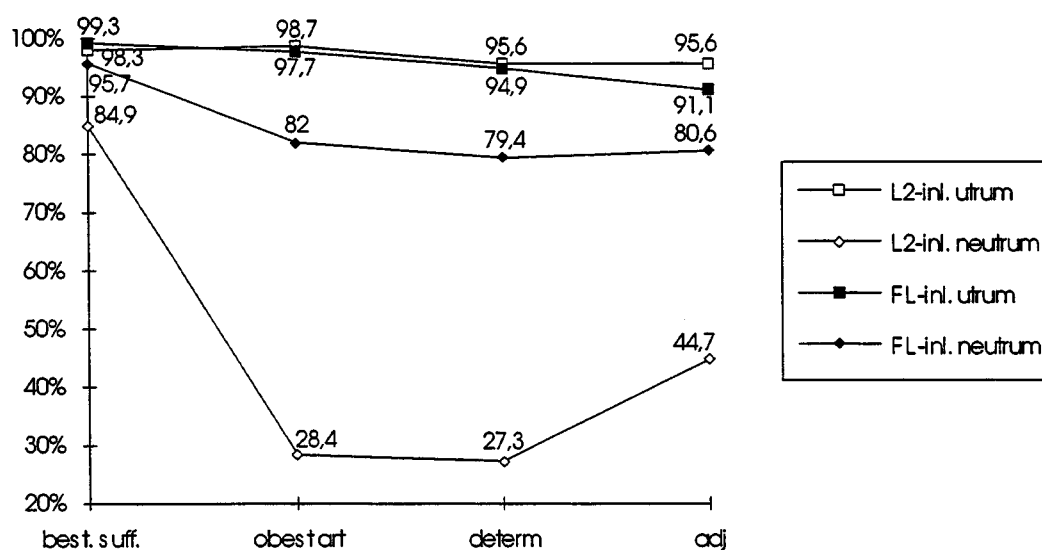
BSLA 98,3 >	OFRA 93,7 >	GBPR 91,5 >	ADJ 88,4 >	BFRA 85,6
BSLA	***	***	***	***
OFRA		*	***	***
GBPR			*	**
ADJ				-

Genusmarkering vid suffixartikel och obestämd artikel är de två lättaste företeelserna för de finska gymnasisterna i FINGYM (tabell 57). Dessa två former ingår också i substantivets böjningsmönster som anges i ordlistorna (*en bil, bilen, bilar, bilarna*). För den obestämda artikelns del kan man kanske tala om paradigminläring. Vid de övriga genusböjliga leden, bestämd fristående artikel, genusböjligt pronominent attribut och speciellt vid adjektivattribut har inlärarna inte så mycket nytta av utantillinläring eller helfrasinläring utan bör känna till det kontrollerande substantivets genus och behärska kongruensreglerna.

Genusmarkering vid bestämd fristående artikel (BFRA) är svårast för de finska inlärarna. Dessa former är de mest lågfrekventa såväl i uppsatserna som i

de undersökta textböckerna. Korrekthetsvärdet (utrum+neutrum) för klassen är så lågt som 85,6 %. Bruket av genusmarkörer vid det adjektiviska attributet är signifikant svårare för de finska gymnasisterna än vid obestämd fristående artikel (93,7 %), suffixartikel (98,3 %) eller genusböjliga pronomiella attribut (91,5 %). Korrekthetsvärdet för gruppen ADJ uppgår till 88,4 % i FINGYM.

I figur 19 illustreras korrekthet i genusmarkering vid bestämd suffixartikel, obestämd artikel, determinerare (dvs. pronominellt attribut och bestämd fristående artikel) samt adjektivattribut hos de finska främmandespråksinlärarna och andraspråksinlärarna i Anderssons undersökning. I genus utrum är differenserna procentuellt små; i fråga om neutrum är eleverna i FINGYM klart överlägsna. Dessa har erhållit medvetandeförhöjning i form av formell undervisning, som de tydligen har dragit nytta av. Det normala inflödet domineras ju av utrala substantiv, vilket kan vara av betydelse i fråga om informell andraspråksinläring. Dessutom kan den i talsituationen begränsade planeringstiden och den möjligen bristande fokuseringen på formen ha en inverkan på resultaten för L2-inlärare.

FIGUR 19. Korrekthet i genusmarkering i Anderssons undersökning (1992) och i FINGYM

3.7 Sambandet mellan substantiv, suffix och determinerare

I det följande studeras genuskongruensen mellan substantivet (N), den bestämda suffixartikeln (SUF) och determineraren (DET). Klassen determinerare innefattar utöver bestämd fristående artikel (*den, det*) även samtliga genusböjliga pronominella attribut (*min, den här, någon* etc), eftersom nominalfraser som *min bilen* förekommer i inläraarsvenskan jämte de målspråksenliga strukturerna (*den här bilen*). Variablerna sönderfaller alla i två subklasser, utrum och neutrum. De tre faktorerna kan kombineras på åtta olika sätt (jfr tabell 58). I materialet förekommer sådana strukturer såväl med som utan adjektivattribut och alla dessa är inkluderade i analysen. Adjektivattributet i exemplen nedan återges således för fullständighetens skull, även om det inte spelar någon roll för kvantifieringen. Frekvensen anger antalet belägg i hela FINGYM.

TABELL 58. Kombinationerna för N, DET och SUF

Strukturtyp	f	n	det	suf
(1) Den/denna [stora] bilen	228	utr	utr	utr
(2) Den/denna [stora] bilet	0	utr	utr	ntr
(3) Det/detta [stora] bilen	11	utr	ntr	utr
(4) Det/detta [stora] bilet	0	utr	ntr	ntr
(5) Den/denna [stora] husen	4	ntr	utr	utr
(6) Den/denna [stora] huset	13	ntr	utr	ntr
(7) Det/detta [stora] husen	0	ntr	ntr	utr
(8) Det/detta [stora] huset	61	ntr	ntr	ntr

I det följande tillämpas en normneutral analys, vilket innebär att variablerna DET och SUF får de värden de uppvisar i inläraarspråket. Om en determinerare har utral form i inläraarsvenskan är värdet för variabeln DET 'utrum', oavsett vilket genus det kontrollerande substantivet har i svenskan. Därav följer att när sambandet mellan DET och SUF studeras utan hänsynstagande till N är inte endast de målspråksenliga varianterna (1) och (8) utan även (4) och (5) exempel på kongruens mellan dem. Fyrfältstabellen nedan (tabell 59) illustrerar detta förhållande. Med kongruens menas här att de förekommande genusmarkörerna (DET och SUF) är av samma genus; hänsyn tas inte till substantivets inherent genus i målspråket.

TABELL 59. Sambandet mellan DET och SUF när substantivets (N) genus inte tas hänsyn till

DET	SUF	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen denna husen	denna bilet denna huset
(2) neutrum	detta bilen detta husen	detta bilet detta huset

Målspråksnormen har en betydelse i det avseendet att substantivet (N) i analysen tilldelas det genus som det har i svenskan. Någon annan klassifikation skulle i detta fall varit absurd. Därför kan man i tabellerna 60a och 60b, där variabeln N är med, indirekt se vilka strukturer som är korrekta med hänsyn till genus. De rätta varianterna återfinns i de rutor där determinerare och suffix båda uppvisar samma genus som substantivet, dvs. kongruerar med substantivets genus. Kategorin SUF:neutr saknar data i 60a. Detta beror på att utrala substantiv inte försetts med neutral slutartikel av inlärarna. Vid neutrala substantiv (60b) är suffixet uttralt endast i de fall då determineraren också tilldelats detta genus.

TABELL 60a. Sambandet mellan DET och SUF när N är uttralt

DET	N = utrum	
	SUF	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen [228] 95,4 %	denna bilet [0] 0 %
(2) neutrum	detta bilen [11] 4,6 %	detta bilet [0] 0 %

TABELL 60b. Sambandet mellan DET och SUF när N är neutralt

DET	N = neutrum	
	SUF	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna husen [4] 100 %	denna huset [13] 17,6 %
(2) neutrum	detta husen [0] 0 %	detta huset [61] 82,4 %

För att studera förhållandena mellan dessa tre variabler i FINGYM har statistisk loglineär modellering använts. Denna teknik är orsaksneutral och lämpar sig därför bättre i det aktuella fallet än s.k. logit-modeller där man alltid måste välja en beroende variabel som också definieras, som sådan i själva programmet (Rahkonen 1995a:25). I de loglineära modellerna är alla variabler oberoende, och den beroende variabeln är de absoluta frekvenserna (Rahkonen 1995a:24). Den enda av de tre faktorerna som i detta fall entydigt är en oberoende variabel är substantivets genus i svenskan (N), och därför kan inte en analysteknik användas där kausaliteten är med från

början. Fördelningen utrum/neutrum vid N kan självfallet inte påverkas av inlärarespråkliga determinerare eller suffix, men den kan påverka dessa. Den kausala relationen mellan DET och SUF är däremot inte entydig (jfr nedan). I loglineär modellering kan man nöja sig med att endast tala om ett statistiskt samband mellan de studerade fenomenen, men med hjälp av procentuella fördelningar kan man också analysera eventuella kausalitetsrelationer.

När man får en loglineär modell där interaktion eller association förekommer mellan ett antal variabler innebär det endast att dessa är relaterade med varandra. Det är möjligt att erhålla en modell där det föreligger ett statistiskt samband mellan variablerna DET och SUF i tre lingvistiskt helt olika situationer, nämligen när de uppvisar fullständig målspråksenlig kongruens (tabell 61a) eller totalt inlärarespråklig kongruens (tabell 61b) men också när de uppvisar fullständig inkongruens (tabell 61c). Siffrorna före exemplet syftar på cellen i fyrfältstabellen: 1-2 betyder rad 1, kolumn 2. I alla dessa tre fall blir nämligen fyrfältstabellerna signifikanta. Att ett interaktionspar DET*SUF förekommer i modellen visar endast att det föreligger association dem emellan, dependensens art framkommer i den procentuella fördelningen. När kongruens råder framgår det inte av fyrfältstabellen DET*SUF om det är frågan om målspråksenlig kongruens eller ej, eftersom variabeln N saknas. Därför är tabellerna 61a och 61b identiska, trots att de ursprungliga data som dessa baserar sig på är olika.

TABELL 61a. Sambandet mellan DET och SUF när målspråksenlig kongruens råder, fiktiva data.

1-1: denna bilen (70)	1-1: denna husen (0)		SUF	
1-2: denna bilet (0)	1-2: denna huset (0)	DET	(1) utrum	(2) neutrum
2-1: detta bilen (0)	2-1: detta husen (0)	(1) utrum	(70)	(0)
2-2: detta bilet (0)	2-2: detta huset (30)	(2) neutrum	(0)	(30)

TABELL 61b. Sambandet mellan DET och SUF när inlärarespråklig kongruens råder, fiktiva data.

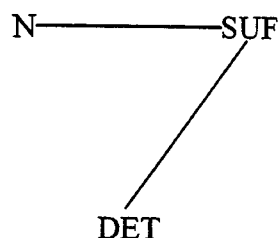
1-1: denna bilen (0)	1-1: denna husen (70)		SUF	
1-2: denna bilet (0)	1-2: denna huset (0)	DET	(1) utrum	(2) neutrum
2-1: detta bilen (0)	2-1: detta husen (0)	(1) utrum	(70)	(0)
2-2: detta bilet (30)	2-2: detta huset (0)	(2) neutrum	(0)	(30)

TABELL 61c. Sambandet mellan DET och SUF när inlärarpråklig inkongruens råder, fiktiva data.

		SUF	
DET		(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	(0)	(0)	(50)
(2) neutrum	(50)	(50)	(0)

I FINGYM förekommer sammanlagt 317 nominalfraser som har både en genusböjd determinerare och suffixartikel. I 91,2 % av fallen iakttar genusmarkörerna målspråksenlig kongruens, dvs. uppvisar samma genus som substantivet i svenskan. Korrekthetsgraden vid de utrala substantiven är mycket högre, 95,4 %, än vid de neutrala, där den uppgår till endast 78,2 %. Det är naturligt att tänka sig att substantivets genus (N) här är orsaken bakom denna skillnad. Genus och genuskongruens lärs ut i anknytning till substantivet och det vore mycket egendomligt om detta inte hade någon effekt på inläringen och elevernas språkbruk. För detta talar också det faktum att kongruensen är starkare mellan SUF och N än mellan DET och SUF när de tre faktorerna jämförs på parnivå (jfr nedan) samt att värdena även här är högst vid utrala substantiv.

Av tabellerna 60a och 60b framgår att vissa kombinationer inte förekommer i korpusen. Eftersom alltför många nollor ifrågasätter tillförligligheten av SPSS-subprogrammet LOGLINEAR, adderades 0,5 till varje siffra i datamatrixen före körningen, som gav två tillräckliga modeller som resultat: SUF*N, SUF*DET, DET*N ($G^2 = 0,083$, $df = 1$, $p = 0,773$) och SUF*N, SUF*DET ($G^2 = 0,741$, $df = 2$, $p = 0,690$). Den senare av dem föredras eftersom den är enklast (Rietveld och van Hout 1993:301 f.), dvs. uppvisar minsta antal termer. Den kan åskådliggöras med följande dependensstruktur, där linjerna anger att det finns ett statistiskt samband mellan de variabler de förbinder.

FIGUR 20. Dependensstruktur för sambandet mellan N, DET och SUF

Att termen DET*N saknas i den valda modellen innebär följande: tas subklasserna för SUF som utgångspunkt får man två fyrfältstabeller med N och DET där fördelningen inte blir signifikant (tabellerna 62a och 62b). SUF har med andra ord inte någon statistisk effekt på förhållandet mellan N och DET. I dependensstrukturen (figur 20) symboliseras detta av att N och DET inte förbinds av en linje.

TABELL 62a. Sambandet mellan DET och N när SUF är uttralt

DET	SUF = utrum	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen [228] 95,4 %	denna husen [4] 100 %
(2) neutrum	detta bilen [11] 4,6 %	detta husen [0] 0 %

$$\chi^2 = 0,193, df = 1, p = 0,660$$

TABELL 62b. Sambandet mellan DET och N när SUF är neutralt

DET	SUF = neutrum	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilet [0]	denna huset [13] 17,6 %
(2) neutrum	detta bilet [0]	detta huset [61] 82,4 %

χ^2 kan ej beräknas

Att det föreligger association mellan N och SUF innebär att när man går från den ena subklassen till den andra i N förändras den kvantitativa relationen mellan SUF och N (tabell 63). Detsamma gäller för relationen mellan DET och SUF i tabell 64.

TABELL 63. Sambandet mellan SUF och N

SUF	N	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen detta bilen [239] 100 %	denna husen detta husen [4] 5,1 %
(2) neutrum	denna bilet detta bilet [0] 0 %	denna huset detta huset [74] 94,9 %

TABELL 64. Sambandet mellan DET och SUF

DET	SUF	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen denna husen [232] 95,5 %	denna bilet denna huset [13] 17,6 %
(2) neutrum	detta bilen detta husen [11] 4,5 %	detta bilet detta huset [61] 82,4 %

Hur kan sambandet mellan de olika variablerna, dvs. modellen $SUF*N$, $SUF*DET$, tolkas på en mindre teknisk nivå? En central svårighet vid innehållslig tolkning är att endast N entydigt kan definieras som oberoende variabel, såsom redan konstaterats. Däremot är det omöjligt att entydigt bestämma statusen av DET och SUF som beroende respektive oberoende variabel. Av denna anledning måste man primärt nöja sig med att tala om samband i detta fall och vara medveten om att rent kausala påståenden kan vara riskabla. Det finns evidens för att när- eller frånvaron av DET inte har någon betydelse för förhållandet mellan N och SUF , som åtminstone delvis tycks läras in som en helfras (jfr nedan). Därför har SUF valts som oberoende variabel i tabell 64.

Till följd av att det inte förekommer någon interaktion mellan de tre variablerna (dvs. termen $SUF*DET*N$ ingår inte i modellen) kan deras parvisa dependensener beskrivas med hjälp av de procentuella frekvenserna i tabellerna $SUF*N$ och $SUF*DET$. Detta har gjorts i tabellerna 63 och 64, som baserar sig på data där 0,5 inte lagts till. Det framgår att kongruensen mellan SUF och N är fullständig i samband med utrala substantiv (100 %) och något sämre vid de neutrala substantiven, som också uppvisar ett högt värde, 94,9 % (tabell 63). Endast i 4 fall av 317 följer suffixartikeln inte substantivets genus. Den har markerats felaktigt enbart när detta också är fallet med determineraren, dvs. inläraarna behandlar det neutrala substantivet konsekvent som uttralt (*den innersta hjärtan*).

Betraktas sambandet mellan SUF och DET når den utrala kongruensen även här upp till en hög nivå (95,5 %), medan den neutrala uppvisar klart lägre värde (82,4 %) (tabell 64). Antalet inkongruenta belägg är 24 av 317. De procentuella andelarna i kongruensrutorna (utrum-utrum; neutrum-neutrum) är dock markant mindre i tabell 64 än i tabell 63, vilket tyder på att kongruensen iakttas bättre mellan N och SUF än mellan DET och SUF . I tabell 64 har DET valts som den beroende variabeln. Detta kunde i viss mån motiveras med att suffixartikeln är intimt associerad med N , som endast kan vara en oberoende variabel. Behandlas DET som den oberoende variabeln blir förändringarna i tabellen minimala, ca 1 %. Kongruensens styrka i de två tabellerna kan mätas exakt med hjälp av regressionskoefficienterna som $LOGLINEAR$ -körningen ger. Det är värt att påpeka att denna metod inte är känslig för valet av beroende och oberoende variabel. Koefficientvärdena blev följande sedan 0,5 adderats till varje dataenhet: $SUF*N = 2,047$ och $SUF*DET = 1,114$. Skillnaden mellan dem är signifikant; $Z = 3,16$ vilket klart överstiger tröskelvärdet 1,96 (se närmare Rahkonen 1995a:31-32). Att kongruensen mellan N och SUF är starkare än den mellan DET och SUF kan delvis bero på att förhållandet mellan suffixartikeln och substantivet är

morfologisk, medan relationen mellan determineraren och suffixartikeln är syntaktisk. Determinerare är fria morfem, inte bundna morfem, och de förekommer inte i böjningsparadigmen. Suffixartikeln och substantivet utgör en helhet som lärs in som sådan. Enligt Bybee (1985:7) är det möjligt att lära in, lagra och söka stora bitar utan att segmentera dem i olika morfem. Hon menar att holistisk bearbetning (rote processing) förekommer vid sidan om analytisk bearbetning (analytic processing) och att strukturens frekvens spelar en viktig roll för vilken typ av representation den har. Efter som substantiv med suffixartikel är mycket frekventa, bl.a. i textböcker (se s. 58), är det troligt att de lagras in och behandlas som enheter.

Om en term (t ex DET*N) inte finns med i den erhållna modellen kan de två variablerna i princip vara relaterade med varandra eller inte, när hänsyn inte tas till den tredje. Det är dock värt att påpeka att relationen mellan DET och N är indirekt och beror på att båda är relaterade till SUF. Jämförs enbart DET och N visar det sig att fördelningen är signifikant ($p = 0,00000^{72}$). Dependensens art framgår av de procentuella andelarna i tabell 65. Även här visar sig den utrala kongruensen vara klart starkare (95,4 %) än den neutrala (78,2 %). Det finns ingen anledning att utelämna SUF ur den statistiska analysen, och distributionen här kan därför inte tillmätas samma vikt som fördelningarna i tabellerna 63 och 64, som går tillbaka på en analys där alla de tre faktorerna DET, N och SUF beaktas.

TABELL 65. Sambandet mellan substantiv (N) och determinerare (DET)

DET	N	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	denna bilen denna bilet [228] 95,4 %	denna huset denna husen [17] 21,8 %
(2) neutrum	detta bilen detta bilet [11] 4,6 %	detta huset detta husen [61] 78,2 %

Vad som ovan sagts om kongruensen i tabellerna 63 och 65 gäller också den normativa analysen, eftersom korrektheten är lika med kongruens när en av de två variablerna utgörs av N. Så är inte fallet när DET och SUF jämförs (jfr tabell 64). I en normneutral analys kan dessa kongruera utan att ha den målspråkensliga genusmarkören. När DET, SUF och N delas upp i subklasserna 'rätt' och 'fel' ger LOGLINEAR N*SUF, SUF*DET, N*DET som den enklaste tillräckliga modellen ($G^2 = 0,083$, $df = 1$, $p = 0,773$). Den normativa relationen mellan SUF och DET framgår av tabell 66. I de fyra fallen där suffixet har fel genus har även determineraren markerats felaktigt. Suffixet

har oftare rätt genus (313/317, 98,7 %) än determineraren (289/317, 91,8 %).

TABELL 66. Sambandet mellan SUF och DET

DET	SUF	
	(1) rätt	(2) fel
(1) rätt	denna bilen detta huset [289] 92,3 %	denna bilet detta husen [0] 0,0 %
(2) fel	detta bilen detta huset [24] 7,7 %	detta bilet denna husen [4] 100,0 %

Är det lättare att markera genusböjliga determinerare rätt om den nästan 100-procentigt korrekt markerade suffixartikeln är med än när den saknas? Vid utrala substantiv är den sistnämnda aldrig fel i samband med en determinerare (t. ex. *den bilen*, *den här bilen*, *min bilen*) (tabell 67a). Om det utrala substantivet är försett med suffixartikel tilldelas determineraren något oftare rätt genus (95,4 %) än när substantivet är utan suffixartikel (94,9 %) (tabell 67a nedan); skillnaden är dock obetydlig. Om det neutrala substantivet har suffixartikel med rätt genus lyckas inlärarna något, men inte signifikant, bättre med genusmarkeringen hos determinerare (82,4 %) än om substantivet är utan suffixartikel (79,7 %) (tabell 67b). Dessa värden är klart lägre än vad fallet är för utrala substantiv. Om resultaten för utrala och neutrala substantiv sammanslås (tabell 68) visar det sig att genusvalet behärskas till 91,2 % vid determinerare, då dessa efterföljs av substantiv med suffixartikel. Om substantivet är utan suffixartikel blir korrekthetsgraden 90,4 %. Denna skillnad är inte signifikant.

TABELL 67a. Sambandet mellan DET och SUF när N är uttralt

DET	N = utrum		
	SUF (1) ja&rätt	(2) ja&fel	(2) nej
(1) rätt	denna bilen [228] 95,4 %	denna bilet [0] 0 %	denna bil [802] 94,9 %
(2) fel	detta bilen [11] 4,6 %	detta bilet [0] 0 %	detta bil [43] 5,1 %

TABELL 67b. Sambandet mellan DET och SUF när N är neutralt

DET	N = neutrum		
	SUF (1) ja&rätt	(2) ja&fel	(2) nej
(1) rätt	detta huset [61] 82,4 %	detta husen [0] 0 %	detta hus [282] 79,7 %
(2) fel	denna huset [13] 17,6 %	denna husen [4] 100 %	denna hus [72] 20,3 %

TABELL 68. Sambandet mellan DET och SUF

DET	SUF	
	(1) ja	(2) nej
(1) rätt	denna bilen/bilet detta huset/husen [289] 91,2 %	denna bil detta hus [1084] 90,4 %
(2) fel	detta bilen/bilet detta huset/husen [24] 8,8 %	detta bil denna hus [115] 9,6 %

Närvaron av suffixartikeln tycks inte underlätta genusvalet vid determinerare. Detta kan kanske delvis förklaras med att inläraren i skrivprocessen har en vänster-höger-orientering, där vänsterkontexten hela tiden kan kontrolleras på en mycket konkret nivå, medan högerkontexten på sin höjd existerar på det mentala planet. Å andra sidan kan man fråga sig om determineraren produceras utan en tanke på substantivet. Detta är knappast fallet med infödda talare. Främmandespråksinlärare kan däremot tänkas handla på detta sätt, speciellt de finska, eftersom de i sitt modersmål inte behöver ta hänsyn till substantivets genus när de producerar determineraren. I finskan binder det gjorda valet inte på samma sätt som i svenskan. En sats som börjar: *Silloin näin sen ... (Då såg jag den/det...)* kan ha vilket som helst semantiskt lämpligt singular N som fortsättning. I svenskan måste man veta om N är uttralt eller neutralt. Inte ens det förhållandet att en finsk inlärare av svenska redan valt substantivet behöver nödvändigtvis betyda att han känner till dess genus när han avgör determinerarens form. Förekomsten av felaktiga fraser som *min sommarlovet*, *vårt världen* kan också bero på att substantivet med suffixartikel lärts in som en helhet. Eftersom helfrasen inte analyserats i sina beståndsdelar, kan eleven inte dra nytta av den korrekta slutartikeln i genusval vid determinerare.

3.8 Sambandet mellan determinerare, adjektiv och substantiv

I det följande betraktas genuskongruensen mellan substantivet (N), det adjektiviska attributet (ADJ) och determineraren (DET). Den sistnämnda klassen innefattar här till skillnad från analysen på s. 118 obestämd artikel (*en, ett*), bestämd fristående artikel (*den, det*) och samtliga genusböjliga pronomina (*min, den här, någon* etc), eftersom nominalfraser som *min / den röd bil* förekommer i inlärarsvenskan jämte de målspråkens strukturerna (*en röd bilen*). De fall där det finns två adjektiviska attribut (*en liten vacker tavla*) samt de belegg där ADJ föregås av två genusböjliga element, som i *en sådan fin bil*, har uteslutits. Detsamma gäller de

få förekomster där ADJ efterföljs av ett genusböjligt element, dvs. suffixartikeln (*fin bilen*). I tabell 69 finns de olika kombinationerna uppräknade.

TABELL 69. Kombinationerna för N, DET och ADJ

	f	n	det	adj
(1) En/min/den stor bil	300	utr	utr	utr
(2) En/min/den stort bil	8	utr	utr	ntr
(3) Ett/mitt/det stor bil	1	utr	ntr	utr
(4) Ett/mitt/det stort bil	12	utr	ntr	ntr
(5) En/min/den stor hus	12	ntr	utr	utr
(6) En/min/den stort hus	3	ntr	utr	ntr
(7) Ett/mitt/det stor hus	4	ntr	ntr	utr
(8) Ett/mitt/det stort hus	98	ntr	ntr	ntr

En normfri analys visar att ADJ i 96,3 % (398/438) av fallen kongruerar med den genusböjliga vänsterkontexten. I 16 fall (3,7 %) uppvisar ADJ annat genus än det föregående ledet. Kongruensvärdet är något högre för de utrala substantivens del, 97,2 %, jämfört med 94 % hos de neutrala. Där emot kongruerar ADJ med substantivets inherent genus mera sällan, i 91,8 % (402/438) av fallen. I tabell 70a och 70b, där N är med, kan man indirekt se de normenliga strukturerna, nämligen de fall där DET, ADJ och N alla uppvisar samma genus.

TABELL 70a. Sambandet mellan DET och ADJ när N är utralt

ADJ	N = utrum	
	DET (1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil [300] 97,4 %	ett fin bil [1] 7,7 %
(2) neutrum	en fint bil [8] 2,6 %	ett fint bil [12] 92,3 %

TABELL 70b. Sambandet mellan DET och ADJ när N är neutralt

ADJ	N = neutrum	
	DET (1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin hus [12] 80,0 %	ett fin hus [4] 3,9 %
(2) neutrum	en fint hus [3] 20,0 %	ett fint hus [98] 96,1 %

För att studera förhållandena mellan substantiv, adjektiv och determinerare i FINGYM har den loglineära analysen använts (se s. 114). Såsom redan nämnts (s. 114) är den orsaksneutral. Av de tre faktorerna är det endast substantivets genus i svenskan (N) som entydigt är en oberoende variabel, medan man för de två övrigas del måste nöja sig med att tala om samband.

Programmet loglinear ger som resultat följande modell: N*DET, N*ADJ, DET*ADJ ($G^2 = 0,653$, $df = 1$, $p = 0,419$). Eftersom interaktionseffekten, dvs. DET*ADJ*N, saknas, kan man studera relationerna med hjälp av de procentuella värdena i fyrfältstabellerna 71-72.

TABELL 71. Sambandet mellan determinerare (DET) och substantiv (N)

DET	N	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil en fint bil [308] 96,0 %	en fint hus en fin hus [15] 12,8 %
(2) neutrum	ett fin bil ett fint bil [13] 4,0 %	ett fint hus ett fin hus [102] 87,2 %

TABELL 72. Sambandet mellan adjektiviskt attribut (ADJ) och substantiv (N)

ADJ	N	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil ett fin bil [301] 93,8 %	en fin hus ett fin hus [16] 13,7 %
(2) neutrum	en fint bil ett fint bil [20] 6,2 %	en fint hus ett fint hus [101] 86,3 %

Av tabellerna 71 och 72 framgår att determinerare kongruerar med substantivets målspråkliga genus i något högre grad än adjektivet gör. Skillnaden är dock inte stor: vid utrala substantiv 2,2 procentenheter och vid neutrala blott 0,9 procentenheter. Kongruensen mellan determineraren och adjektivet är över 90-procentig, såväl vad utrala som neutrala genusmarkörer beträffar (tabellerna 73a och 73b nedan). Regressionskoefficienterna för termerna DET*N, ADJ*N och ADJ* DET skiljer sig inte signifikant från varandra.

TABELL 73a. Sambandet mellan ADJ och DET

ADJ	DET	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil en fin hus [312] 96,6 %	ett fin bil ett fin hus [5] 4,3 %
(2) neutrum	en fint bil en fint hus [11] 3,4 %	ett fint bil ett fint hus [110] 95,7 %

TABELL 73b. Sambandet mellan DET och ADJ

DET	ADJ	
	(1) utrum	(2) neutrum
(1) utrum	en fin bil en fin hus [312] 98,4 %	en fint bil en fint hus [11] 9,1 %
(2) neutrum	ett fin bil ett fin hus [5] 1,6 %	ett fint bil ett fint hus [110] 90,9 %

Ett genusböjligt element som vänsterkontext underlättar uppgiften att rätt genusmarkera adjektivattributet (tabellerna 74a-74b). Korrekta former av adjektiv har alltid högre procentuell frekvens i de fall där en determinerare finns och är korrekt (ja&rätt) än när ingen determinerare föregår (nej) (97,4 % vs 86,8 % vid utrala substantiv och 96,1 % vs 61,2 % vid den neutrala varianten). Båda skillnaderna är signifikanta, $p = 0,00001^{73}$ och $p = 0,00000^{74}$. Adjektivet rättar sig med få undantag efter determineraren, oberoende av huruvida denna uppvisar rätt genus eller ej.

TABELL 74a. Sambandet mellan DET och ADJ när N är uttralt

		N = utrum		
		DET		
ADJ		(1) ja/rätt	(2) ja/fel	(3) nej
(1) rätt		en fin bil [300] 97,4 %	ett fin bil [1] 7,7 %	fin bil [132] 86,8 %
(2) fel		en fint bil [8] 2,6 %	ett fint bil [12] 92,3 %	fint bil [20] 13,2 %

TABELL 74b. Sambandet mellan DET och ADJ när N är neutralt

		N = neutrum		
		DET		
ADJ		(1) ja/rätt	(2) ja/fel	(3) nej
(1) rätt		ett fint hus [98] 96,1 %	en fint hus [3] 20,0 %	fint hus [30] 61,2 %
(2) fel		ett fin hus [4] 3,9 %	en fin hus [12] 80,0 %	fin hus [19] 38,8 %

När determineraren tilldelats fel genus kongruerar adjektivet med den i 92,3 % av fallen, om substantivet är uttralt i L2 (exempelvis *ett stort roll, det mest viktigt plats*) och i 80 % av fallen när det är neutralt (*en svår problem, en liten barn*). Det föreligger dock relativt få data i dessa fall. Kongruensvärdena för de utrala substantiven är överlag högre än för de neutrala. Skillnaden mellan de två genusen är signifikant när vänsterkontexten utblir ($p = 0,00008^{75}$) och procentuellt så stor som 25,6 procentenheter (86,8 vs 61,2 %).

I några fall tycks inlärares val av genusmarkör vid determineraren ha en större inverkan på adjektivets genus än det kontrollerande substantivets egentliga, målspråkliga genus har. Så kan naturligtvis inte vara fallet när en infödd talare producerar en nominalfras. Detta gäller dock endast i urvalet, eftersom skillnaderna koefficientvärdena emellan inte blir signifikanta. Eleverna har lärt sig att vissa formella markörer (här determineraren och attributet) hör ihop och att dessa kongruerar i genus, såsom de höga kongruensvärdena hos DET och SUF också visar (avsnitt 3.7). En möjlig förklaring till detta är inlärares vänster-höger-orientering i skrivprocessen. Vänssterkontexten kan hela tiden kontrolleras medan högerkontexten på sin höjd existerar på en mental nivå. Då dessutom högerkontexten, substantivet självt, inte uppvisar någon formell genusmarkör markeras såväl DET

som ADJ uttralt resp. neutralt, oavsett substantivets genus (*ett stort roll, en svår problem*). De finska inlärarna rättar sig således i hög grad efter konkreta formella markörer, som de kan percipiera auditivt och visuellt.

3.9 Nominalfrasens interna genuskongruens

I FINGYM förekommer sammanlagt 5734 nominalfraser med genusmarkering, av vilka 14,7 % (845) uppvisar två genusmarkörer (GM) och endast 0,6 % (35) tre sådana, i enlighet med vad ovan sagts (se s. 3). De oböjliga adjektiven som *kul, fel, bra*, adjektiv och particip som har en gemensam form för både utrum och neutrum (*svart, spännande*) samt substantiv som har samma form, med eller utan suffixartikel (*början*), faller naturligtvis utanför genusanalysen. Eftersom inlärarsvenskan uppvisar variation i bruket av genusmarkörer inom ett NP skall jag här studera hur stor del av de i FINGYM förekommande nominalfraserna som iakttar genuskongruens. I avsnitten 3.7 och 3.8 där sambandet mellan vissa markörer undersöks baserar sig analysen på antalet genusmarkörer. Här är basenheten ett NP (se nedan).

De nominalfraser som har ett uttralt substantiv som kongruenskontrollör markeras korrekt till 96,9 % (se tabell 75). Nominalfraser med neutralt substantiv visar sig vara svårare, då korrekthetsgraden här är avsevärt lägre, 86,3 %. Dessa siffror avviker något från dem som angivits på sidan 62, eftersom här räknas antalet korrekta nominalfraser med hänsyn till genus och inte antalet korrekta genusmarkeringar, såsom på sidan 62. En korrekt nominalfras kan innehålla flera målspråksenliga genusmarkörer, som exempelvis *en annan gul bil*, där det förekommer tre korrekta uttrala genusmarkörer. Ett NP som uppvisar såväl korrekta som inkorrekta genusmarkörer, t.ex. *en riktigt pojkvän*, klassificeras här som felaktigt.

I följande jämförelse kommer de nominalfraser som innehåller två genusmarkörer (t.ex. *en gul bil*) och de i vilka ingår tre sådana (t.ex. *någon annan gul bil*) att betraktas som en grupp, eftersom de senare fallen är mycket sällsynta, sammanlagt endast 35 stycken (tabell 75). Andelen korrekt genusmarkerade nominalfraser är signifikant större då ett NP innehåller en enda genusmarkerad form (t.ex. *en bil*), 94,7 %, än då NP har minst två genusmarkörer, 90,8 % ($p = 0,00001^{58}$). Skillnaden är dock procentuellt ganska liten. Om de uttrala fallen betraktas för sig är skillnaden mellan NP med endast en genusmarkerad form och NP med minst två sådana också signifikant ($p = 0,00000^{59}$). 97,4 % av de förra markeras korrekt jämfört med 94,0 % i det senare fallet. I genus neutrum uppnår de NP som

innehåller minst två genusmarkörer ett korrekthetsvärde på 81,9 %, medan de NP som uppvisar en enda genusmarkerad form behärskas till 87,1 %, en skillnad som också är signifikant ($p = 0,04^{60}$). Det ökande antalet genusmarkörer tycks något försvåra uppgiften att korrekt genusmarkera nominalfrasen, såväl i utrum som i neutrum, om NP som innehåller två eller fler GM betraktas som en grupp.

TABELL 75. Andelen korrekt genusmarkerade NP i FINGYM

ant GM	utrum			neutrum			totalt		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
1 GM	3479	3571	97,4	1117	1283	87,1	4596	4854	94,7
minst 2 GM	609	648	94,0	190	232	81,9	799	880	90,8
TOT	4088	4219	96,9	1307	1515	86,3	5395	5734	94,1

I inläraarsvenskan kan man skilja mellan två olika typer av intern genuskongruens hos explicita genusmarkörer: 1) målspråksenlig intern genuskongruens, t.ex. *en röd bil, den röda bilen, någon annan bil, röd bilen* (förkortas som RK i tabellerna 76-82) och 2) inläraarspråklig intern genuskongruens, t.ex. *ett rött bil, det röda bilet, något annat bil, rött bilet* (förkortas som FK). I materialet förekommer också fall med genusinkongruens, då en och samma nominalfras uppvisar både utrala och neutrala genusmarkörer (exempelvis *ett rädslan, en skönt människa, en annat brev*, förkortning IK i tabellerna 76-82).

TABELL 76. Kongruens mellan genusmarkörer: NP med rätt kongruens (RK), inläraarspråklig kongruens (FK) och inkongruens (IK)

	utralt N i L2						neutralt N i L2						totalt					
	RK		FK		IK		RK		FK		IK		RK		FK		IK	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
2 GM	584	94,0	13	2,1	24	3,9	183	81,7	18	8,0	23	10,3	767	90,8	31	3,7	47	5,5
3 GM	25	92,6	1	3,7	1	3,7	7	87,5	0	0,0	1	12,5	32	91,4	1	2,9	2	5,7
TOT	609	94,0	14	2,2	25	3,8	190	81,9	18	7,8	24	10,3	799	90,8	32	3,7	49	5,6

Av tabell 76 framgår att rätt kongruens är det vanligaste i FINGYM. Andelen nominalfraser som uppvisar målspråksenlig genuskongruens är så stor som 90,8 %. I 32 (3,7 %) fall är alla markeringar i ett NP av samma genus, dock inte av det genus som substantivet har i svenskan. I materialet förekommer 49 (5,6 %) nominalfraser i vilka både utrala och neutrala genusmarkörer har använts i ett och samma NP. Av dessa är över hälften, 32 (65,3 %), belagda i uppsatser skrivna av gymnasister i årskurs 1 (GYM90). I abiturientmaterialen återfinns 6 (12,2 %, ABI86) respektive 11 (22,4 %, ABI80) sådana nominalfraser. I Anderssons material (1992:125) hade de

yngre barnen sammanlagt 86 nominalfraser med två genusmarkeringar, varav 11 (12,8 %) var inkonsekventa med hänsyn till genus. Hos de äldre barnen förekom 265 NP med två eller tre genusmarkörer, och i 6,4 % av fallen rörde det sig om genusinkongruens (Andersson 1992:150). I gruppen L2-vuxna uppvisar en inlärare som har 19 nominalfraser med blandat genus av de totalt 20 felaktiga fallen som förekom hos L2-vuxna. För hela gruppen utgör andelen NP med såväl uttralt som neutralt genus 17,9 % (20/112) (Andersson 1992: 170-171). Marcus, som lärde sig svenska som L1, använde också en struktur som *den trucket* (2 ggr), där både utrala och neutrala markörer förekommer i ett och samma NP (Andersson 1992:185). Genuskongruens inom nominalfrasen tycks inte vålla någon större svårighet för de finska främmandespråksinlärarna, eftersom inkongruensbelägg utgör endast 5,6 % av fallen, vilket är något lägre än hos någon av L2-grupperna i Anderssons undersökning. Å andra sidan uppgår andelen NP med både utrala och neutrala markörer vid ett neutralt substantiv i L2 till 10,3 % (tabell 76), vilket innebär att vart tionde NP uppvisar inkongruens.

I det följande har nominalfraserna indelats i olika typer på basis av genusmarkörerna. Det är de genusböjda elementen som utgör indelningskriterierna; nominalfraserna kan optionellt ha även andra icke-genusböjliga led, exempelvis adverbial eller attributets *-a*-former, men dessa har inte tagits hänsyn till och är inte heller uppräknade i typbeskrivningen. Föreligger det skillnader beträffande korrekthet mellan dessa nominalfrastyper på grund av förekommande antalet genusmarkörer eller de markerade ledens art?

Typ 1 består av nominalfraser som innehåller en genusmarkerad determinerare av något slag, genusböjd form av det adjektiviska attributet samt substantiv utan genusmarkör (*en gul bil, någon gul bil, den gul bil*). 90,9 % av dessa fall är korrekta. Andelen NP med felaktig genuskongruens (*en svår problem*) är något större, 5,5 %, än vad fallet är i fråga om inkongruens (*ett bekväm arbete*), 3,6 % (tabell 77).

TABELL 77. Typ 1: Genusböjd determinerare, genusböjt attribut och ändelselöst substantiv

typ 1	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
GBPR+ADJ+N	42	85,7	3	6,1	4	8,2	49
OFRA+ADJ+N	352	91,7	20	5,2	12	3,1	384
BFRA+ADJ+N	4	80,0	1	20,0	0	0,0	5
	398	90,9	24	5,5	16	3,6	438

I typ 2 innehåller nominalfrasen en genusböjd determinerare samtidigt som substantivet har suffixartikel (*denna bilen, den gula bilen, en bilen*). Korrekthetsvärdet för denna grupp är 91,1 % (tabell 78). Andelen NP med felaktig genuskongruens (*den ena träden*) utgör endast 1,2 % medan andelen NP som har både utrala och neutrala genusmarkörer (*den passande sättet*) uppgår till 7,7 %.

TABELL 78. Typ 2: Genusböjd determinerare och substantiv med suffixartikel

typ 2	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
OFRA+N+BSLA	11	91,7	0	0,0	1	8,3	12
BFRA+N+BSLA	156	91,8	4	2,4	10	5,9	170
GBPR+N+BSLA	131	90,3	0	0,0	14	9,7	145
	298	91,1	4	1,2	25	7,7	327

I korpusen förekommer endast 10 nominalfraser som innehållet genusböjd determinerare, adjektiviskt attribut med genusmarkör och substantiv med suffixartikel (typ 3: *en gul bilen, den gul bilen, någon gul bilen*). Samtliga är korrekta med hänsyn till genus (tabell 79).

TABELL 79. Typ 3: Genusböjd determinerare, genusböjt adjektiviskt attribut, substantiv med suffixartikel

typ 3	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
OFRA+ADJ+N+BSLA	5	100,0	0	0,0	0	0,0	5
BFRA+ADJ+N+BSLA	2	100,0	0	0,0	0	0,0	2
GBPR+ADJ+N+BSLA	3	100,0	0	0,0	0	0,0	3
	10	100,0	0	0,0	0	0,0	10

Av de sex typerna uppvisar nominalfraser innehållande genusböjt adjektiviskt attribut och substantiv med suffixartikel den lägsta andelen rätt, 75 % (tabell 80, typ 4: *gul bilen*). Resterande 25 % utgörs av inkongruensfall (*dåligt tiden*). I fråga om denna typ rör det sig dock om endast 20 stycken nominalfraser.

TABELL 80. Typ 4: Genusböjt adjektiviskt attribut och substantiv med suffixartikel

typ 4	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
ADJ+N+BSLA	15	75,0	0	0,0	5	25,0	20

21 (87,5 %) av de sammanlagt 24 NP som innehåller två genusböjda adjektiviska attribut är korrekta med avseende på genus (tabell 81, typ 5: (*en stor gul bil, någon stor gul bil*). I två fall är förekommande genusmarkörer av samma genus, dock inte av det genus som substantivet uppvisar i målspråket. (*ditt långt och dumt skoldag, underbart riktigt pojkevän*) och i ett fall råder inkongruens (*en stort och gammalt hus*). De båda adjektivattributen har rätt genus men determineraren felaktigt sådant.

TABELL 81. Typ 5: NP med två genusböjda adjektiviska attribut

typ 5	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
ADJ+ADJ+BSLA	1	100,0	0	0,0	0	0,0	1
OFRA+ADJ+ADJ+N	14	93,3	0	0,0	1	6,7	15
GBPR+ADJ+ADJ+N	0	0,0	1	100,0	0	0,0	1
ADJ+ADJ+N	6	85,7	1	14,3	0	0,0	7
	21	87,5	2	8,3	1	4,2	24

NP med två genusböjda determinerare (*en sådan (gul) bil*) uppvisar den högsta andelen korrekta nominalfraser (93,1 %, tabell 82) med hänsyn till genus (typ 6). I 4,2 % av fallen tilldelas de kongruerande genusmarkörerna annat genus än det för substantivet korrekta (*en annan turistland*). NP med intern inkongruens utgör 2,8 % (*en annan trevligt dag*).

TABELL 82. NP med två genusböjda determinerare.

typ 6	RK		FK		IK		TOT
	f	%	f	%	f	%	f
BFRA+GBPR+N	1	100,0	0	0,0	0	0,0	1
GBPR+GBPR+ADJ+N	5	100,0	0	0,0	0	0,0	5
GBPR+GBPR+N	8	88,9	1	11,1	0	0,0	9
OFRA+GBPR+ADJ+N	2	66,7	0	0,0	1	33,3	3
OFRA+GBPR+GBPR+N	2	100,0	0	0,0	0	0,0	2
OFRA+GBPR+N	49	94,2	2	3,9	1	1,9	52
	67	93,1	3	4,2	2	2,8	72

Sammanfattningsvis kan konstateras att skillnaderna mellan de olika typerna är relativt små. Eleverna tycks ha genuskongruensreglerna automatiserade i tämligen hög grad. De i ett NP förekommande markörerna uppvisar samma genus (felaktigt eller korrekt med hänsyn till substantivets genus) i över 94 % av fallen.

3.10 Adjektiviskt predikativ

Syftet i den föregående delen av arbetet har varit att undersöka bruket av genusmarkerade former i nominalfraser som har ett substantiv som kongruenskontrollör. Eftersom substantivet i svenskan med få undantag har ett och endast ett genus, är det klart att ett uttralt substantiv kräver bruket av utrala former och ett neutralt substantiv neutrala. Enbart de förekommande genusböjda formerna har betraktats ovan och detta endast med hänsyn till det kontrollerande substantivets morfologiska genus i målspråket. Den företagna analysen har varit speciesneutral, dock har numerus i vissa fall beaktats. Eftersom inläraarsvenskan uppvisar variation, har jag undersökt huruvida de genusmarkerade formerna inom en nominalfras är av samma genus. Det visar sig att genusmarkörerna i de flesta fall kongruerar, dvs. alla är antingen utrala eller neutrala; men undantag har dock också konstaterats.

Vad beträffar det adjektiviska predikativets kongruens förekommer fall då denna kan variera i målspråket. Källström (1993:189) nämner två huvudfall: (1) adjektivet kongruerar antingen med sin kontrollörs grammatiska eller semantiska egenskaper (exempel (21)) samt (2) adjektivet kan antingen kongruera eller vara inkongruent, dvs. uppvisa en neutral form (exempel (22)).

(21) Hovrättsrådet är *elak/elakt*.

(22) Nypressad olja är *dyr/dyrt*.

Inkongruenta neutrumpredikativ anses dock inte vara speciellt frekventa i löpande text och endast litet under tjugo belägg med kopulan *är* påträffades av Malmgren (1990:95) i NFO (Nusvensk frekvensordbok) och Press76 (Tidningsmaterial från 1976). Enligt Widmark (1992:19) har deras användningsområde utvidgats och t.ex. konstruktionen *sill är gott* är numera väletablerad. Detsamma gäller lexikaliserade fall som *Jag har inte klart för mig förhållandena* eller *Karaktäristiskt för huset är de höga taken*. Widmark (1992:19) menar dock att inkongruent predikativ inte kan användas med substantiv i bestämd form. Hon har testat godtagbarheten av några meningar som innehåller sådana och funnit att majoriteten av försökspersoner inte accepterar dem (Widmark 1992:11-12). Testsatserna *Den sista punkten är viktigt eftersom annars... / Tysklands neutralisering är inte förenligt med ...* hör till de exempel på inkongruent neutrum med definit kontrollör som Källström (1993) ger i sin avhandling. Han för sin del anser att ett inkongruent neutrumpredikativ kan ha en definit kontrollör och att det är grammatiskt korrekt att säga *Taxin blev dyrt* eller *Rosorna är*

vackert (Källström 1993:196). Satserna 23a och 23b är korrekta, medan 23c är omöjlig i svenskan:

- (23) a. Gröt är *gott*.
- b. Gröten är *god*.
- c. *Gröt är *god*.

Widmark (1992:25) anser att vad svenskans predikativ beträffar befinner vi oss mitt i en utveckling mot en helt förändrad grammatik. En del av dessa kongruensförändringar är ännu inte fullbordade utan det är snarare fråga om tendenser. Förekomsten av inkongruenta neutrumpredikativ i svenskan visar att genuskongruensen inom nominalfrasen, som studerats tidigare, är mer mekanisk än predikativkongruensen. Inkongruenta neutrumpredikativ förekommer också i FINGYM.

- (24) Men ibland märker jag att klassiskt musik är *härligt* att lyssna på. (GYM90 063)
- (25) Nuförtiden är vandalism mycket *vanligt*. (ABI80 674)
- (26) Fotboll är mycket *populärt* med pojkar. (ABI86 106)
- (27) Slalom är så *vackert* att du kan skildra inte det med ordet. (GYM90 114)
- (28) Pengar är *viktigt* och därför vill jag studera. (GYM90 010)

I de undersökta läroböckerna förekommer fall som:

- (29) Samhället tycker att konst är *viktigt*. (Heja)
- (30) Fisk är *dyrt*. (Gymnasiesvenska)

Satserna (31) - (34) är autentiska exempel ur FINGYM. I dessa är det så gott som nödvändigt att ändra till antingen neutrumpredikativ eller bestämd form hos kontrollörerna.

- (31) Jag har en motorcykel och bensin är *dyr*. (GYM90 013)
- (32) Resan kostar inte mycket men bensin är kanske *dyr*. (GYM90 045)
- (33) Musik är *viktig* för mig. (GYM90 058)
- (34) Av koppling är hemsk *viktig* i nutiden konkurens samhället. (GYM90 011)

I (31) och (32) har samtliga bedömare ändrat på kontrollörens form (*bensinen* är ..). I (33) har två bedömare inte gjort några korrigeringsförslag och en har ändrat på predikativet (*musik är viktigt*..). I (34) har två av bedömarerna använt neutrumpredikativ och en har omstrukturerat satsen till *Det är hemskt viktigt med avkoppling*.... I den följande analysdelen har alla de fall uteslutits där flera alternativ är möjliga.

Normalt iakttar det adjektiviska predikativet det kontrollerande substantivets genus och numerus. Men inlärarsvenskan kan också uppvisa genuskongruens som är mot målspråkets normer:

- (35) *Min första intryck från Sverige är god.* (GYM90 062)
 (36) *Lönet är inte så bra men det är inte så dåligt heller.* (GYM90 112)
 (37) *Jag bor i en egnahemshus som är ganska stor.* (GYM90 036)
 (38) *Ingen är obligatorisk.* (GYM90 051)

I beläggen (35-38) har kongruenskontrollören och predikativet samma genus, som dock är felaktigt enligt L2-normen. I inlärarespråket kan kongruenskontrollören dessutom ha fel genusmarkering medan predikativet förses med målspråksenligt genus.

- (39) *Vädern var vackert.* (GYM90 056)
 (40) *I mitt tält bor två svenska flickor och jag. Det är så trevliga att vi bara pratar på hela natten.* (GYM90 031)
 (41) *... hur livlig är den gatolivet.* (GYM90 107)
 (42) *Och sedan vi sittade i en park som var mycket vackert. Den var så ren att ...* (GYM90 106)

Tittar man enbart på predikativets form i exempel (39) är den korrekt men mellan kontrollören och predikativet råder inkongruens. Detsamma gäller exempel (40). (41) och (42) är exempel på variation i inlärarespråket. I (41) uppvisar det kontrollerande substantivet två olika genusmarkörer. I (42) har det första predikativet en felaktig neutrumform, medan samtliga former i den efterföljande meningen är korrekta med hänsyn till genus.

Jag är närmast intresserad av det adjektiviska predikativets genuskongruens och börjar med fall där kontrollören är ett substantiv som står i samma sats som predikativet (se (43) och (44)).

- (43) *Ishallen är öppen också på sommaren.* (GYM90 108)
 (44) *Vädret var vackert.* (GYM90 047)
 (45) *Min budget är inte så stora.* (GYM90 017)
 (46) *Min resa var fint...* (GYM90 017)
 (47) *Båtresan var jätte trevligt.* (GYM90 031)
 (48) *Hunden är lika viktigt i hemma.* (ABI86 067)
 (49) *Därför kan en missolycka vara svårt att erkänna.* (ABI80 589)

Oböjliga adjektiv som *bra*, *kul* och *fel* har inte medtagits i analysen. De adjektiv däremot som har samma form såväl för utrum som för neutrum, men därtill en *a*-form (*lätt*, *lätt*, *lätta*) är inräknade, eftersom en del av felen utgörs av bruket av *a*-form i stället för genusböjd form (se (45)).

När substantivet har en målspråksenlig genusmarkör ((43)-(49)) uppvisar det adjektiviska predikativet korrekt form i 82,4 % av fallen (tabell 83). Inlärarespråket i ABI86-materialet uppnår en korrekthet på 94,4 %, vilket är signifikant högre än värdet för GYM90 (78 %, $p = 0,003^{61}$) eller för

ABI80-materialet (73,5 %, $p = 0,001^{62}$). Fem av de förekommande 39 felen består i att inläraren använder en *-a*-form av adjektivet (se (45)). Bland de felaktiga neutrumpredikativerna återfinns adjektiv som *fint*, *trevligt*, *roligt*, *hemskt* och *viktigt* vilka i L2 ofta förekommer i konstruktioner med formellt subjekt (*det är adj+t*). Det är sannolikt att eleverna på grund därav är mer benägna att använda neutrumformen i predikativställning (se (46)-(48)). I exempel (49) kan den efterföljande infinitiven påverka valet av neutrumpredikativ. Det förekommer sex fall där det kontrollerande substantivet uppvisar en felaktig genusmarkör (se (35)), och i fem av dessa kongruerar predikativet med substantivets genus; i ett fall har predikativet rätt form, trots att substantivet har tilldelats fel genus (jfr (39)).

TABELL 83. Korrekta predikativ när kontrollören är ett subst. med/ utan genusmarkering i samma sats som pred.

korpus	N med genusmarkering			N utan genusmarkering		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	78	100	78,0	15	25	60,0
ABI86	68	72	94,4	15	18	83,3
ABI80	36	49	73,5	10	10	100,0
FINGYM	182	221	82,4	40	53	75,5

Om substantivet inte försetts med någon genusmarkör är i FINGYM andelen rätt något, men inte signifikant, lägre (75,5 %) än när en korrekt genusmarkör förekommer vid substantivet (tabell 83).

(50) *Dom hemma är så vackra.* (GYM90 092)

I två av de totalt 13 felexemplen har eleven använt *-a*-form av adjektivet, jfr (50). Betraktas som en enda grupp alla de fall där kontrollören är ett substantiv, uppnår korrektheten till 81 %; predikativet behärskas signifikant bättre vid utrala substantiv, 84,2 % (165/196, $p = 0,034^{63}$) än vid neutrala (73,1 %, 57/78).

Om predikativet uppträder i en *som*-sats (jfr (51), (52)), tilldelas det en korrekt genusform i endast 62,1 % (17/29) av fallen.

(51) Där bor *min mormor* som är alltid *ivrig* att se oss. (GYM90 051)

(52) Och sedan vi sittade i *en park* som var mycket *vackert*. (GYM90 106)

Denna siffra är signifikant lägre ($p = 0,017^{64}$) än korrektheten vid de fall där det kontrollerande substantivet står i samma sats som predikativet (81 %). Det förekommer ett belägg där även det kontrollerande substantivet försetts med felaktig genusmarkering (se (37)). Det är möjligt att *som* uppfattas som kongruenskontrollör i stället för substantivet. Avståndet

mellan det kontrollerande singulara substantivet och det genusböjda adjektiviska attributet/predikativet verkar spela en roll, eftersom korrekthetsgraden vid attribut är 88,4 % (se sidan 112), vid predikativ i samma sats 81 % och vid predikativ i *som*-sats 62,1 %.

När kontrollören är ett singulart personligt eller indefinit pronomen (*jag, du, hon, han* eller *man*) (tabell 84) är det lättare för eleverna att använda målspråksenlig form av det adjektiviska predikativet. Korrekthetsvärdet ligger över 90 % för båda abiturientgrupperna, och årskurs 1 visar sig behärska så mycket som 88,2 % av fallen.

TABELL 84. Predikativ vid sing. pers. eller indef. pronomen

korpus	rätt	alla	% rätt
GYM90	172	195	88,2
ABI86	181	200	90,9
ABI80	115	123	93,5
FINGYM	468	518	90,3

Skillnaderna de olika delmaterialen emellan är inte signifikanta. När kontrollören är ett singulart personligt eller indefinit pronomen är andelen rätt i FINGYM (90,3 %) signifikant högre än när subjektet är ett substantiv med genusmarkör (82,4 %, $p = 0,002^{65}$) eller utan sådan (75,5 %, $p = 0,001^{66}$).

(53) ... du vill vara *slanka* och *stiliga*. (GYM90 010)

(54) Jag är ganska *säkert*... (GYM90 001)

I GYM90 består 10 av de sammanlagt 23 (43,5 %) felen i användning av adjektivets *a*-form i stället för utrumformen (ex (53)). I båda abiturientmaterialen är motsvarande siffror 3 av 19 (15,8 %, ABI86) och 5 av 8 (62,5 %, ABI80) Adjektivformen *säkert* förekommer fem gånger bland de fel som gymnasisterna i årskurs 1 har begått (ex (54)). Man kan tänka sig att konstruktionen *det är säkert* ligger bakom dessa felaktigheter.

Vid formellt subjekt är korrektheten något, men inte signifikant, lägre än när subjektet utgörs av ett singulart personligt eller indefinit pronomen. Andelen rätt är 87,1 % i hela FINGYM. Betraktas de olika delmaterialen vart och ett för sig, finner man att gymnasisterna i årskurs 1 klarar endast 80,6 % av fallen, medan korrekthetsvärdet för de båda abiturientgrupperna ligger över 90 % (tabell 85).

TABELL 85. Predikativ vid det formella subjektet (*det*)

korpus	rätt	alla	% rätt
GYM90	108	134	80,6
ABI86	71	78	91,0
ABI80	98	106	92,5
FINGYM	277	318	87,1

Här föreligger signifikanta skillnader mellan ABI86 och GYM90 ($p = 0,04^{67}$) samt mellan ABI80 och GYM90 ($p = 0,009^{68}$). Användningen av *gott* i stället för det målspråksenliga *bra* i *det är gott ...* har betraktats som korrekt, eftersom jag är intresserad av formen. Här skall påpekas att enbart fall med utsatt formellt subjekt är medräknade.

(55) ... så jag måste tala svenska men det är *god*. (GYM90 039)

I (55) kan *god* ha sitt ursprung i engelskans *it's good*.

Om kontrollören är ett pluralt substantiv är andelen korrekta predikativformer på *-a* en aning lägre än vid formellt subjekt, nämligen 86,6 %.

(56) *Pojkar* är så *tjock* och *stiliga*. (GYM90 062)

(57) De tycker *flickor* som är *mindre kvinnlig*. (ABI86 018)

Skillnaderna de olika delmaterialen emellan är obetydliga. Gymnasisterna i årskurs 1 uppnår den högsta korrektheten med 88,2 %, medan abiturienterna erhåller värdena 87,1 % (ABI86) respektive 85,5 % (ABI80). I (56) kan man se variationen i inlärarspråket: den ena predikativformen är felaktig samtidigt som den andra är korrekt. Om predikativet förekommer i en *som*-sats klarar eleverna endast 76,9 % av fallen (ex (57)). Värdet är något, men inte signifikant, lägre än när predikativet uppträder i samma sats.

TABELL 86. Andelen korrekta predikativformer när kontrollören är pluralt substantiv

korpus	pluralt substantiv			pluralt substantiv + som-sats		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	30	34	88,2	1	2	50,5
ABI86	61	70	87,1	18	21	85,7
ABI80	71	83	85,5	11	16	68,8
FINGYM	162	187	86,6	30	39	76,9

Det mest överraskande resultatet är den låga andelen målspråksenliga predikativformer vid pluralt pronomensubjekt (ex (58)-(59)).

(58) *Vi* är inte så *säkert* av det ännu. (GYM90 106)

(59) *Vi måste vara ensam hemma* (ABI80 536)

Korrektetsgraden här är så låg som 74,4 % i hela FINGYM (tabell 87). Denna siffra är signifikant lägre än motsvarande vid singularart eller indefinit personligt pronomen (90,3 %, $p = 0,00000^{69}$), vid formellt subjekt (87,1 %, $p = 0,001^{70}$) eller vid plurala substantiv (86,6 %, $p = 0,006^{71}$). Gymnasisterna i årskurs 1 klarar endast 67,4 % av fallen, medan eleverna i ABI86- och ABI80-materialen uppnår en korrekthet på 83,3 % resp. 74,1 %. Dessa skillnader är dock inte signifikanta. Att korrektheten vid plurala substantiv är signifikant högre än vid plurala pronomen tyder på att pronomen är otydligare än substantiv, som har en formell markör. Det verkar naturligt att kongruensböjning av predikativ vid plural, som är en tydligare betydelsekategori, är lättare än genus. Att så inte är fallet visar att kongruensen uppfattas som en rent formell företeelse av inlärarna. Den plurala betydelsen framgår av kontrollören, och *-a* är därför redundant. Formen tycks dock även här spela en roll: när plural är formellt markerad iaktas kongruensen bättre än vid pronomen. I finskan böjs predikativet i numerus, också vid pronomensubjekt. I (58) kan konstruktionen *det är säkert* ha varit en felkälla.

TABELL 87. Andelen korrekta predikativformer när kontrollören är pluralt pronomen

korpus	rätt	alla	% rätt
GYM90	29	43	67,4
ABI86	30	36	83,3
ABI80	40	54	74,1
FINGYM	99	133	74,4

Sammanfattningsvis presenteras resultaten nedan i form av en svårighetssekvens (tabell 88). Pilen '>' innebär enbart att korrektheten för genusmarkering vid en kontrollörtyp är procentuellt högre än vid en annan. Signifikansen har testats mellan alla par. Testet som tillämpats är χ^2 , $df=1$ genomgående. Stjärnorna anger p -värden: $p < 0,05$ (*), $p < 0,01$ (**) och $p < 0,001$ (***). Ett streck betyder att skillnaden inte är signifikant. Differenserna mellan de kontrollörtyper som ligger närmast varandra i sekvensen är inte signifikanta. Märkas bör att svårighetssekvensen gäller endast gruppnivån.

TABELL 88. Svårighetssekvens för bruket av markörer vid det adjektiviska predikativet i FINGYM

P/Ipron sg 90,3 >	form subj 87,1 >	Npl 86,6 >	Nsg+gm 82,4 >	Nsg0gm 75,4 >	Ppronpl 74,4
P/Ipron sg	-	-	**	**	***
form subj		-	-	*	***
Npl			-	*	**
Nsg+gm				-	-
Nsg0gm					-

3.11 Användning av pronomenen *hon* och *han* i FINGYM

I tidigare undersökningar av genusinläring har man funnit att den genusmarkering som är betingad av naturligt kön (sexus) tillägnas först och utan större svårigheter. Enligt Källström (1995:33-34) utgör däremot användning av *-n-* och *-t-*former det stora problemet för alla inlärare, oavsett modersmålsbakgrund. Vedeberandes svårigheter består för det första i att han pga. det svenska systemets arbiträra natur har ganska få ledtrådar när han avgör ett substantivs genustillhörighet; för det andra måste han lära sig vilka element som böjs i genus och under vilka omständigheter. En viss regelkunskap, exempelvis kännedom om existerande semantiska och fonologiska genustilldelningsregler, kan vara till hjälp, men dessutom krävs utantillinläring och automatisering av bl.a. genuskongruensreglerna. Pronomengenus, däremot, följer i stort sett enkla regler: *hon* används om kvinnliga varelser, *han* om manliga. Även här kan man tänka sig att i synnerhet finska inlärare stöter på svårigheter, eftersom finskan inte skiljer mellan *han* och *hon*.

När alla förekomster av *hon*, *hennes*, *henne*, *han*, *hans* och *honom* excerperades i FINGYM (tabell 89), framkom det att de maskulina formerna används enbart om manliga referenter i de fall där pronomenet har specifik referens och referentens kön kan avgöras med hjälp av kontexten. Däremot förekommer 5 fall där de feminina formerna *hon* och *henne* syftar på manliga personer. En inlärare i GYM90-materialet refererar med *hon* till en man (jfr (60)), och en annan gymnasist i samma delkorpus använder *henne* när han syftar på manliga referenter (jfr (61)).

(60) Jag mötte där också en pojke vem heter Ali. *Hon* jobbade varje dag när jag var där så jag kunde inte se honom så mycket men *hon* skriver mig och jag skriver sig. (GYM90 081)

(61) Först mina ögonen kan hitta Aki, han ser lite trött ut. Ofta jag var hos *henne* och vi pratade och spelade mycket. Han var min bäst kompis, men han måste flytta till Sumiainen. jag har inte sett *henne* efter det. Då märker jag min

kompis Tero, han ser glad ut i sin skirt har han en märke. Han är lång pojke och han har en tröja. Nuförtiden ser jag *henne* ofta. (GYM90 016)

I båda fallen kan man lägga märke till att de två inlärarna använder även korrekta maskulina former, *honom* i det första exemplet och *han* i det andra. Det är inte uteslutet att eleven i (60) förknippar *hon* med *honom* på grund av den formella likheten mellan dessa pronomen. Man kan konstatera att det tycks vara lätt för de finska gymnasisterna att göra skillnad mellan *hon*, *hennes*, *henne* och *han*, *hans*, *honom* i skrift, där planeringstiden är lång. Vad pronomenbruket i talat språk beträffar, har jag däremot funnit att främmandespråksinlärarna med finska som modersmål kan göra sig skyldiga till fel bestående i att de exempelvis med *han* syftar på en kvinnlig referent. Mina barn, i åldrarna 5 och 8, som är informella andraspråksinlärare, har båda genomgått en period då de trots korrigeringsförsök använt *han* som ett övergripande tredje persons pronomen för båda könen.

TABELL 89. Syftning av pronomenen *hon*, *hennes*, *henne*, *han*, *hans*, *honom* i FINGYM

PRONOMEN	REFERENT			
	+ FEM		+MASK	
	f	%	f	%
+ FEM	231	100,0	5	2,2
+ MASK	0	0,0	223	97,8
totalt	231	100,0	228	100,0

Vissa animatbetecknande ord i svenskan pronominaliseras helst med *hon* i allmän betydelse, bl.a. *människa* (Källström 1993:97). *Han* är dock den omarkerade termen och används exempelvis i generella utsagor, men dubbelformer som *hon/han* osv förekommer. Även *den* kan användas som könsneutralt animat pronomen (t.ex. *Om någon vill röka får den göra det i trapphuset*) (Källström 1993:98). Ibland uppstår konflikt mellan substantivets lexikala genus och referentiellt genus (Källström 1995:28-31). Ett sådant fall är substantivet *barn*. Inom nominalfrasen härskar ordets lexikaliska (eller grammatiska) genus, dvs. neutrum (*ett litet barn*). Undantagsvis kan man dock säga: *Jag är en av alla de barn som...*. Predikativt adjektivt däremot kan få varierande former:

(62) Barnet skall kunna känna sig *trygg och säker*.

(63) Barnet skall känna sig *älskat* och framförallt *önskat*.

Fall som (62) kallar Hultman för "semantisk kongruens" och "grammatisk inkongruens" (1992:88). Samma variation, men med ännu större vidd, gäller anaforiska pronomen, där möjligheterna *barnet* - *han*, *de*, *den*, *det*, *dess* och *man* förekom hos L1-skriventerna i Hultmans (1992:89) undersökning. Enligt Källström (1995:31) förhåller det sig vanligen så att lexikaliskt

genus segrar vid nominalfrasintern kongruens och referentiellt vid predikativ- och pronomenkongruens.

Som framgår av tabell 90, använder de finska gymnasisterna primärt maskulina former (*han, honom, hans*) för att syfta på korrelat som är ospecificerade med avseende på kön. Vid syftning på substantivet *människa*, som i generell betydelse tilldelas feminint genus i svenskan, är i FINGYM de feminina formerna lika frekventa som de maskulina. Detta substantiv behandlas i undervisningen, men det faktum att hälften av belagda pronomen trots det är maskulina återspeglar den starka tendensen att använda *han* och *honom* i samband med ospecifica substantiv. Om de fall som förekommer vid *människa* borträknas, är andelen maskulina pronomen så stor som 89,2 %.

TABELL 90. Andelen feminina och maskulina pronomen vid olika korrelat

KORRELAT	FEM PRON		MASK PRON		TOT
	f	%	f	%	f
människa	13	50	13	50	26
barn	2	18	9	82	11
rattfyllerist	1	20	4	80	5
kund	1	33	2	67	3
tonåring	0	0	2	100	2
fullvuxen	1	100	0	0	1
person	0	0	2	100	2
tjuv	0	0	4	100	4
filatelist	0	0	4	100	4
handarbetare	0	0	1	100	1
polis	0	0	2	100	2
läkare	0	0	1	100	1
dagens ungdomar	0	0	2	100	2
SUBTOT	18	28	46	72	64
man (indef. pron.)	2	7	25	93	27
alla	0	0	1	100	1
var och en av oss	0	0	1	100	1
någon	1	17	5	83	6
envar	0	0	1	100	1
SUBTOT	3	8	33	92	36
SUBTOT	18	28	46	72	64
TOT	21	21	79	79	100

Pronomenet *man* efterföljs oftare av *han* (93 %) än av *hon* (7 %).

(62) *Man* skulle använda sådana kläder vilka *hon* tycker, inte "springa" efter senaste mode. (ABI86 076)

- (63) Om *man* har sparat tusen mark, kan *han* köpa mycket med det. (GYM90 030)
- (64) *Man* kan påstå att *han* aldrig ska köra när *han* är under påverkan av alkohol, men när *han* har druckit sprit kan *han* ha en hel annan åsikt. (ABI80 365)

I (62) handlar uppsatsen om huruvida en flicka måste vara söt, vilket kan förklara valet av *hon*. Pronomenet *hon* syftar i detta fall delvis på pronomenet *man*, delvis på referenten för flicka, vilket betyder att det i (62) inte är fråga om generell betydelse som i vanliga fall. I (64) är det möjligt att skribenten tänker på en manlig förare. Pronomenet *man* kan också förväxlas med substantivet *man*, vilket kan förklara användningen av *han*. Att *man* efterföljs av *han* eller *hon* kan således orsakas av att eleven i tankarna har en referent som är specificerad med avseende på kön. I några fall kan det tänkas att *man* har uppfattats som ett vanligt substantiv, varvid syftning kan uttryckas med ett anaforiskt pronomen.

- (65) Nästan varje vecka vi kan läsa från tidningen att om *barnen* får inte kärlek börjar *hon* göra olika saker för att *hennes* föräldrarna skulle se *honom*. (ABI80 674)
- (66) Jag tror att *sådant människa* som gör någonting bara för att förstöra *de* är sjuk. *Han* är som kleptoman. (ABI80 674)

Som framgår av (65) och (66) använder ibland samma elev olika pronomen för att syfta på ett korrelat. I (65) förekommer både feminina och maskulina pronomen och i (66) även ett pluralt pronomen (*de*). När korrelatets kön är ospecificerat kan det således uppstå svårigheter med att välja rätt pronomen. Annars används *hon* och *han* i regel korrekt i skrift av de finska eleverna.

4 ANDRA DEPENDENSFENOMEN

4.1 Adjektivattributets *-a*-form

De finska gymnasisterna i FINGYM använder i vissa fall genusböjda former av det adjektiviska attributet i strukturer där målspråket kräver svag böjning: exempelvis *den infödd lärare*, *nuförtidens modern värld*, *vår allmän egendom*. Å andra sidan förekommer det överflödigt användning av adjektivets *-a/-e*-form (t. ex. *en stora hund*, *blinda människa*, *så hemska rustningen*). I det följande kommer jag att närmare betrakta dessa fall.

Adjektivets *-a*-ändelse är ett exempel på sammanfall av böjningsändelser i svenskan. Denna form är mångfunktionell, eftersom den kan markera dels pluralis (*vita papper*), dels bestämt species (*min nya bil*) (och i vissa fall femininum) (Källström 1993:115). Traditionellt kallas adjektivets böjning i bestämda nominalfraser för svag böjning. Enligt Källström (1993:136) är adjektivets *-a*-form relativt informationsfattig i en fras som *min nya bil*, där bestämt species lexikaliskt finns markerat i *min* och morfologiskt genom samspelet mellan substantiv- och adjektivformen. I frasen *vitt papper*, däremot, bär adjektivformen *vitt* all morfologisk information (singularis, obestämt, neutrum), eftersom *papper* är ett av de substantiv som har nollpluralis och formen *papper* kan förekomma såväl i bestämda (*mitt papper*, *dess papper*) som obestämda nominalfraser (*några papper*).

I det följande syftar jag med *-a*-form både på *-a* (*stora*, *förbjudna*) och *-e*-former hos adjektiv och particip. Svaga perfektparticip med *-a* i sista stavelsen får *-e* i stället för *-a* (*målade*, *jagade*). Alla superlativformerna, de som slutar på *-a* (*bästa*) såväl som på *-e* (*vackraste*), behandlas i den fortsatta analysen både för sig och tillsammans med de positiva attributen. *Egen*, som i genusanalysen räknats som adjektiv, betraktas separat.

Analysen är speciesneutral, dvs. i fall som (67) och (68), där målspråket kräver annat species och därmed en genusböjd form av adjektivattributet (samtliga fyra infödda läsare har rättat NP:et och gett samma korrigeringsförslag), betraktas *lilla/allmänna* som "rätta" med hänsyn till adjektivets form; detta på grund av att den språkliga kontexten, den fristående bestämda artikeln, kräver svag böjning av adjektivet och båda nominalfraserna är korrekta till formen.

(67) När jag var *det lilla barnet* ... (4/4) (*ett litet barn* (4)) ... (ABI86 081)

(68) De är bara vanor och förtroelser som har tagits i *det allmänna bruket*. (4/4) (*allmänt bruk* (4)) (ABI86 016)

- (69) ... har du goda chanser att finna *den riktiga pojkvän*. (4/4) (*den rätte pojkvännen* (1), *den riktiga pojkvännen* (1), *en riktig pojkvän* (1), *den rätte* (1)) (ABI86 053)

Om den traditionella obligatorisk kontext-analysen tillämpades, skulle (67) och (68) ovan vara exempel på fel i användning av genusböjd form av adjektivattributet, eftersom den målspråksenliga översättningen är *ett litet barn / allmänt bruk*. Formerna *lilla/allmänna* skulle i så fall höra till överflödigt bruk av adjektivets *-a*-form. I en sådan analys skulle också *riktig* i (69) (*den riktiga pojkvän*) klassificeras som korrekt, såvida man accepterade *en riktig pojkvän* som den rätta målspråksmotsvarigheten. Eftersom jag här inte är intresserad av speciesbruket, analyseras adjektivet i *det lilla barnet* som korrekt och i *den riktiga pojkvän* som felaktigt, oavsett vilket species nominalfrasen i målspråket har. Såsom exempel (69) ger vid handen, kan det i L2 finnas flera alternativa uttrycksätt, vilket framgår av korrigeringsförslagen. Jämför ytterligare:

- (70) Jag är säkert att du ska hitta *den riktiga pojkvän*. (4/4) (*en riktig pojkvän* (2), *den riktiga pojkvännen* (2)) (ABI86 085)
- (71) ... att utseende är *den mycket viktiga saken*. (4/4) (*en mycket viktig sak* (2), *det viktigaste* (1), *mycket viktigt* (1)) (ABI86 109)
- (72) Jag vill bo i *det rättvisa samhället* där var och en av oss kan ... (3/4) (*ett rättvist samhälle* (2), *det rättvisa samhälle* (1)) (ABI86 063)
- (73) Jag anser dig ha *det sunda förnuftet* kvar. (3/4) (*sunt förnuft* (1), *ditt sunda förnuft* (2)) (ABI86 041)

Samtliga fall har klassificerats som korrekt bruk av adjektivets *-a*-form efter bestämd fristående artikel. I analysen har hänsyn inte heller tagits till eventuella genusfel (*denna positiva svar*), fel i substantivets numerusböjning (*några vackra korter*) eller fel i artikelformen hos substantivet (*några goda raderna*). De tre exemplen är korrekta med avseende på adjektivets form. Jag har dock här, på samma sätt som i genusanalysen, försökt reda ut om inläraren åsyftar plural eller singular betydelse.

- (74) Jag har *en lilla systrar* (*en lillasyster*) (ABI86 083)

I (74), exempelvis, framgår det av kontexten att inläraren har en lillasyster. I generellt species är det ibland möjligt att med samma betydelse använda omväxlande singular och plural:

- (75) Tillräcklig avkoppling är förstås viktig för alla. Speciellt efter *långa skoldagen* eller efter man har haft ... (3/3) (*långa skoldagar* (1), *en lång skoldag* (1), *den långa skoldagen* (1)) (GYM90 049)
- (76) *Kvinnliga tjej* behöver inte heller moderiktiga kläder. (4/4) (*Kvinnliga tjejer* (2), *en kvinnlig tjej* (2)) (ABI86 053)

Dessa fall, där adjektivet kombineras med ett singulart substantiv i inlärrarsvenskan, betraktas som en grupp, dvs. adjektivets *-a*-form har då inte analyserats som pluralismorfem.

I det följande behandlas först adjektivets *-a*-form i samband med singulara substantiv. Den första undersökta kontexten utgörs av bestämd fristående artikel (BFRA: *den nya bilen*), genitivattribut (GATR: *hans nya bil, mammas nya bil*) och de pronominella attribut som kräver adjektivets svaga böjning (PRATR: *min/denna nya bil, den här nya bilen*). Det första steget i analysen har bestått i att i inlärtexterna i FINGYM exciperera alla förekommande adjektiviska attribut. Därefter har analyserats alla de fall där det adjektiviska attributet föregås av BFRA, PRATR eller GATR i IL. Först behandlas de positiva attributen, därefter de superlativa. Det förekommer 173 kontexter av denna typ med positivt attribut, och adjektivet eller participet har i 86,7 % (150) av fallen rätt form med *-a* eller *-e* (se tabell 92). I 13 av de totalt 23 felaktiga fallen används *-n*-form (*mitt självvaljad TV-program, vår allmän egendom*), i 6 fall brukas *-t* form (*sin ensidigt politik, min speciellt favorit*) och i två fall sammanfaller *-n*- och *-t*-formen (*den intressant hobby*). Samtliga felexempel i FINGYM återges nedan i tabell 91.

TABELL 91. De felaktiga beläggen på singulart attribut efter BFRA, PRATR och GATR

den bästa mysig hemmakväll	min framgångsrik karriären	vår allmän egendom
den första finskspråkig skola	min speciellt favorit	hans ny bostad
den infödd lärare	min helt liv	din mammas underbar mat
den industrialiserad världen	min idealisk TV-dag	hundens fin luktsinne
den intressant hobby	mitt självvaljad TV-program	nuförtidens modern värld
min favorit TV-program	ditt långt och dumt skoldag	dagens kursbundet gymnasium
min mysig hemmakväll (3 ggr)	sin ensidigt politik	

Om de olika delkorpusarna jämförs med varandra, visar det sig att korrektheten är högst i ABI86-materialet (98,3 %) och lägst hos gymnasisterna i årskurs 1, dvs. i GYM90-materialet (69,4 %). Abiturienterna i ABI80-materialet uppnår en korrekthetsgrad på 89,4 %. Skillnaderna mellan GYM90 och båda abiturientmaterialen blir signifikanta ($p = 0,00003^{72}$ och $p = 0,007^{73}$), och de är procentuellt stora, 28,9 och 20 procentenheter. Abiturienterna har lärt sig regeln om adjektivets form efter de nämnda pronominella attributen, efter genitivattribut samt efter den bestämda fristående artikeln, medan gymnasisterna i årskurs 1, som erhållit mindre

undervisning och exponering för målspråket, ofta utelämnar *-a* trots att det krävs av L2-normen.

TABELL 92. Positiva singulara adjektivattribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronominella attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR) i FINGYM

	BFRA			PRATR			GATR			TOT		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	12	15	80,0	16	25	64,0	6	9	66,7	34	49	69,4
ABI86	25	25	100,0	26	26	100,0	6	7	85,7	57	58	98,3
ABI80	21	23	91,3	30	34	88,2	8	9	88,9	59	66	89,4
FINGYM	58	63	92,1	72	85	84,7	20	25	80,0	150	173	86,7

Som framgår av tabell 92 är andelen korrekta former störst efter bestämd fristående artikel, 92,1 %. Det verkar stå tämligen klart för eleverna att det adjektiviska attributet får *-a* eller *-e* efter *den/det*. Att korrektheten är något, dock inte signifikant, lägre efter pronominella attribut (84,7 %) är förståeligt, eftersom adjektivet också kan anta genusböjlig form efter vissa attribut (t.ex. *någon*). Skillnaden i korrekthet mellan adjektivattribut föregångna av BFRA och sådana med framförställt GATR utgör 12,1 procentenheter, men den är inte statistiskt signifikant. Användning av adjektivets *-a*-form efter *min, din* etc. är speciellt svår för gymnasisterna i årskurs 1, vilka klarar blott 64 % av fallen. De uppvisar de lägsta värdena även för de två övriga kontexterna.

Andelen rätt vid de superlativa attributen efter bestämd fristående artikel är 92,1 % i FINGYM (tabell 94). Endast gymnasisterna i årskurs 1 begår här fel och skriver t.ex. *det bäst livet*, medan abiturienterna behärskar denna kontext 100-procentigt. Det förekommer relativt få superlativa attribut efter pronominella attribut. Korrektheten i detta fall (79,3 %) är något lägre än vid positiva attribut (84,7 %), räknat för hela FINGYM. Antalet superlativa attribut efter genitivformer är så lågt som 20, och det enda felaktigt böjda attributet återfinns i GYM90-materialet. Slås de tre kontexterna ihop, uppvisar abiturienterna från 1979/1980 fullständig behärskning, och den andra abiturientgruppen uppnår också ett korrekthetsvärde nära 100 % (97,7 %). Gymnasisterna i årskurs 1 klarar 78,7 % av fallen, vilket är något, men inte signifikant bättre än vid positiva attribut (tabell 92, 69,4 %). Skillnaden mellan GYM90- och ABI86-materialen är signifikant, ($p = 0,005^{74}$).

TABELL 93. De felaktiga beläggen på superlativa singulara attribut efter (BFRA), (PRATR) och (GATR)

det hyggligast dag	den mesta populärt landet	min bäst vän (2 ggr)
det bäst tid	det bäst livet	min bäst sätt
det bäst erfatenhet	min bäst kompis	min bäst kompis
det mest viktigt plats	min först resa	Finlands längst stranden
den äldst barn		

TABELL 94. Superlativa singulara attribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronomiella attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR)

	BFRA			PRATR			GATR			TOT		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	32	39	82,1	13	18	72,2	3	4	75,0	48	61	78,7
ABI86	22	22	100,0	8	9	88,9	12	12	100,0	42	43	97,7
ABI80	28	28	100,0	2	2	100,0	4	4	100,0	34	34	100,0
FINGYM	82	89	92,1	23	29	79,3	19	20	95,0	124	138	89,9

Om de positiva och superlativa attributen behandlas som en grupp, är i FINGYM korrektheten hos dessa efter bestämd fristående artikel, pronomiella attribut och genitivattribut 88,1 % (tabell 95). Andelen rätt är störst efter BFRA, 92,1 %, signifikant lägre efter *min*, *din*, *den här* etc., 83,3 % ($p = 0,03^{75}$) samt efter genitiva attribut, 86,7 %. Gymnasisterna i årskurs 1 uppvisar klart lägre värden än abiturientgrupperna, något över 80 % efter bestämd fristående artikel och litet under 70 % för de två övriga kontexterna. Sammanslås de tre kontexterna, markerar eleverna i GYM90 rätt i endast 74,5 % av fallen, medan korrektheten för ABI86 uppgår till 98 % och för ABI80 till 93 % . Skillnaderna mellan årskurs 1 och abiturientgrupperna är procentuellt stora och signifikanta ($p = 0,00000^{76}$ och $p = 0,0003^{77}$). Abiturienterna drar här säkerligen nytta av den större mängden av formell undervisning som de erhållit.

TABELL 95. Singulara attribut efter bestämd fristående artikel (BFRA), vissa pronomiella attribut (PRATR) och genitivattribut (GATR)

	BFRA			PRATR			GATR			TOT		
	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt	rätt	alla	% rätt
GYM90	44	54	81,5	29	14	67,4	9	13	69,2	82	110	74,5
ABI86	47	47	100,0	34	35	97,1	18	19	94,7	99	101	98,0
ABI80	49	51	96,1	32	36	88,9	12	13	92,3	93	100	93,0
FINGYM	140	152	92,1	95	114	83,3	39	45	86,7	274	311	88,1

Används adjektivets *-a*-form överflödigt av de finska skoleleverna? Gymnasisterna i årskurs 1 är den grupp som uppvisar flest nominalfraser (8 av de totalt 10 beläggen) där adjektivets *-a*-form kombineras med obestämd artikel och substantiv som har singular betydelse. Även till formen är substantivet nästan alltid singular, men några enstaka fall med plural böjning förekommer.

TABELL 96. De felaktiga beläggen på attribut med *-a* efter obestämd artikel

en svenska familj	en lilla bruder	en hela sommaren
en stora hund	en nya stereo	en lilla systrar
en lilla butik	en hela skolan	en världberömda fågelsjö
en ganska lilla staden		

Bakom adjektivattributets form i fallen *en lilla systrar* och *en lilla bruder* ligger säkert de målspråkliga *lillasyster* och *lillebror*. *Nya* i *en nya stereo* kan ha sitt ursprung i finskans plurala *uudet stereot*. Det förekommer också två fall där nominalfrasen har *en + adj-a + Npl*, varvid betydelsen i det ena fallet är plural (*en sociala förändringar* (ABI86)) och i det andra fallet oklar (*en goda visorna* (GYM90)). I ABI80-materialet återfinns två NP där attributen får en *-a*-form efter *någon* (*någon aktuella blickning*, *någon goda amerikanska eller findländska film*) och ett dylikt fall efter *varje* (*nästan varje fullvuxna människa*). Totalt förekommer i FINGYM 17 attribut med *-a* som föregås av *en*, *någon* eller *varje*.

De belägg där substantivet står i singularis, antingen i obestämd eller bestämd form, utgör en svårighet i analysen, då det kan vara fråga om generell betydelse som i (75) och (76), distributiv betydelse som i (77) eller fall där det över huvud taget är svårt att avgöra om pluralis eller singularis åsyftas (78):

(77) Det är så fint att träder har *gröna färger*. (3/3) (*gröna färger* (2), *grön färg* (1)) (GYM90 042)

(78) Alla måste ta beaktande om någon har *spesiala plan*. (*några speciella planer*, *en speciell plan* (1)) (GYM90 078)

I (78) är det möjligt att *plan* för eleven framstår som en pluralform på samma sätt som *barn*, men kontexten utesluter inte heller möjligheten att betydelsen är singular. I dessa fall, som dock är få till antalet, har jag försökt avgöra vilken tolkning som är den mest sannolika. I osäkra fall har belägget utslutits. När det singulara substantivet har suffixartikel är det i svenskan i vissa fall möjligt att utelämna adjektivets bestämda artikel,

exempelvis vid fasta fraser (*sunda förnuftet*), efter attribut som anger läge (*södra, mellersta*), ordningsföljd (*sista, första, nästa*), nationalitet (*finska, svenska*) eller efter superlativer (*bästa, största, senaste*) (Wijk-Andersson 1992:299, 302). Vid tilltal kombineras också adjektivets *-a*-form med ett singulart substantiv utan några föregående determinerare (*kära syster*). Ett problem i analysen utgör de substantiv som används enbart i singularis i svenskan, t.ex. *hår, mat, folk* (i betydelsen *människor*).

- (79) Ganska många flickor ler mot kameran. Några av dem har *bruna hår*, men det mesta har *ljusa hår*. (GYM90 019)
 (80) Du måste äta fyra gånger dagligen, men inte *så stora matar* (*måltider, portioner*). (GYM90 010)
 (81) Min bästa vän och jag satt i färjans matsal och frossade med *utsökta maten*. (3/3) (*utsökt mat* (2), *den utsökta maten* (1)). (GYM90 105)
 (82) Resan var jätterolig och vi både njutade av backor och *finna väder*. (3/3) (*fint väder* (2), *det fina vädret* (1)) (GYM 90 114)
 (83) *Gamla folk* har visst, vad som de har gjort.(4/4) (*gammalt folk* (1), *gamla människor* (2), *gamla* (1)) (ABI86 073)

I finskan kan däremot *tukka* 'hår', *ruoka* 'mat' och *ilma* 'väder' få pluralis: *lyhyet tukat, hyvät ruuat, kauniit ilmat*. Svenskans *hår* kan dessutom motsvaras av finskans plurala *hiukset* (jfr (79)), som i singularis har betydelsen 'hårstrå'. I (79)-(83) är det sannolikt att finskans inflytande ligger bakom felen. De fall där eleven troligen haft plural betydelse i tankarna, som i (79),(80),(82),(83), har behandlats som korrekta pluralformer.

I följande tabell återges alla de belägg där adjektivattributet med *-a* felaktigt har kombinerats med singulart substantiv utan några determinerare. I (a) har substantivet inte någon ändelse, i (b) har det suffixartikel. I vissa av dessa fall har den målspråkliga varianten obestämd artikel med genusböjt attribut (*han är stora människa - en stor människa*), i andra tillkommer den bestämda artikeln och attributet är därmed korrekt till formen (*i lilla bostadet - i den lilla bostaden*).

TABELL 97. De felaktiga beläggen på adjektivattribut med *-a* i samband med singulart substantiv utan determinerare

(a)		
personliga placering	stor, röda man	blinda människa
goda utbildning	goda mat (3 ggr)	goda vän (2 ggr)
nya skateboard	lilla dotter Maria	kvinliga tjej
lokala ungdom	hjälpiska människa	så skarpa luktsinne
stora läger	ganska vanliga person	långa hår
stora människa	alldeles vanliga människa	allmänna egendom (2 ggr)
stora gitar	enskilda människa	långa och tunga arbetsdag

stora gård

(b)

alla fina maten	mångsidiga utbildningen	så kallad möghunden
fatta maten	efter långa skoldagen	riktiga pojkvännen
alla orhälsiga maten	efter tunga arbetsveckan	så hemska rustningen
utsökta maten	svenska landskapet	obehörade människan
under blåa himmeln	i lilla bostadet	

När överanvändning av *-a*-formen studeras, tas inläraarsvenskan som utgångspunkt. Alla adjektiviska attribut med *-a/-e* beräknas, därefter undersöks hur många av beläggen som är korrekta. I 327 fall av totalt 376 (87 %) i FINGYM används formen målspråksenligt; i sammanlagt 49 fall förekommer *-a/-e*-ändelsen överflödigt. Överanvändningen är praktiskt taget lika stor som underanvändningen (88,1 %, s. 145).

Attributet *egen*, som efter *min, sin* etc. i singularis får en genusböjd form, vållar inga större svårigheter för eleverna. Det förekommer 21 gånger med ett pronominent- eller genitivisktattribut och i endast 3 fall används *egna* (*vacker på ditt egna sätt, på vår egna välstånd och min egna omtyckta program är vilket som helst ...*)

Den lättaste kontexten för adjektivets *-a*-form inom ett NP är plural, enligt förväntningarna. Korrekthetsgraden når över 95 % i alla delmaterialen. Gymnasisterna i årskurs 1 får ett korrektshetsvärde på 95,5 % (191/200), medan motsvarande siffra i ABI80-materialet är 98,7 % (221/223) och i ABI86 98,1 % (207/211). Andelen korrekta plurala *-a*-former i hela FINGYM uppgår till 97,6 %. Plural är en tydligare betydelsekategori och kanske därför lättare för eleverna. Dessutom uppvisar finskan numeruskongruens, men inte genuskongruens.

TABELL 98. Beläggen på singularattribut vid pluralt substantiv

min egen pengar	hemska dyrt tröjor	sminkad och moderiktigt klädda flickor
min eget lönpengar	kort människor	mot höger priser
två vackra katter	svart människorna	så kallad kvinnliga kvinnor
vacker och modern kläder	moderiktig kläder	våra industrial saker
många mysiga kvällerna	försvunnit soldater	

I det föregående har jag inte betraktat formen *lilla* med pluralt substantiv som felaktig. *Lilla* används i 5 fall i stället för *små* (*lilla barn, lilla frimärkena, lilla pengar, lilla utfärden* och *flera lilla saker*). De korrekta fallen med *små* utgör 81,5 % av totalt 22 belägg i FINGYM. Superlativa attribut

får rätt form i samband med plurala substantiv i 42 fall av totalt 44 (95,5 %). De *små* utgör 81,5 % av totalt 22 belägg i FINGYM. Superlativa attribut får rätt form i samband med plurala substantiv i 42 fall av totalt 44 (95,5 %). De två felaktiga konstruktionerna är belagda i GYM90-materialet, *best saker* och *bäst böcker*. Det är möjligt att engelskans oböjliga *best* i detta fall orsakar felaktigheten, detsamma gäller fel som *min bäst vän* (*my best friend*).

4.2 Kombinerings av olika markörer hos ett NP

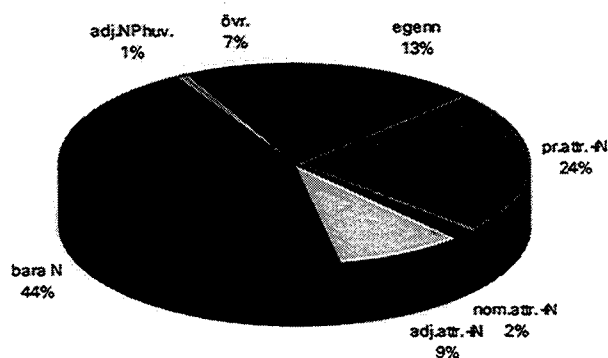
Nominalfrasens struktur i svenskan är mer komplicerad än t.ex. i engelskan, som är det första främmande språket för de flesta finska skolelever. Beträffande produktionen av en nominalfras i svenskan måste inläraren ta ställning både till faktorer som har att göra med betydelsen, nämligen species, och sådana som gäller nominalfrasens form, species-, numerus- och genuskongruens. Förutom de fristående artiklarna finns det en suffigerad bestämd artikel och determinerare av skilda slag som kombineras olika med suffixartikeln. Dessutom böjs även adjektivattributet. Typologiskt sett är specieskongruensen inom nominalfrasen i svenskan mycket komplex. Källström (1993:104) nämner arabiskan och hebreiskan som språk med specieskongruens men med ett betydligt enklare system. Följande felexempel illustrerar några av de svårigheter som svenskans kongruens vållar för de finska inlärarna.

- (84) Om att vara rädd är *en hemsk känslan*. (ABI80 779)
- (85) Kanske *den bästa förbättring* skulle vara, att öka straffor så höga, att människorna skulle inte ha råd, att höra när de har drickat alkohol. (ABI80 465)
- (86) Allt detta för det möjligt att orka bättre med *det dagliga arbetsrutinen*. (ABI86 749)
- (87) De har tagit arbetslösheten *en av de viktigaste problemen* i sitt partiet programme, som skulle upplösa. (ABI86 473)
- (88) Jag har köpat *en ny motorcyklar* som jag kör om det juni. (GYM90 039)
- (89) Jag gick, du *en goda visorna*, du måste äta på morgonen ... (GYM90 040)

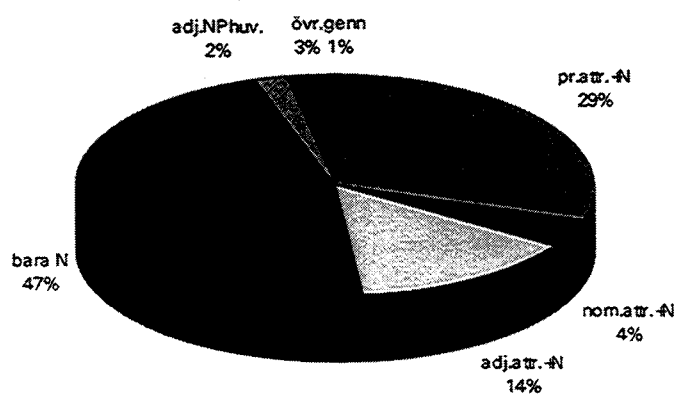
Det finns flera punkter i det svenska artikelsystemet där en inlärare kan göra ett felaktigt val. Eftersom finskan inte har något liknande system tycks de finska inlärarna skapa en stor variation av olika konstruktionstyper. I Sirkku Latomaas undersökning (1990) uppvisade de spansktalande inlärarna ett mera begränsat system av olika typer än de finstalande inlärarna. Detta kan enligt henne förklaras med hjälp av *transfer*, på så sätt att modersmålet kan påverka antalet möjliga hypoteser inläraren har om

målspråket. (Schachter 1983, Latomaa 1992:309). Spanskan är ju ett artikelspråk, till skillnad från finskan. Här bör man dock komma ihåg att Latomaas undersökning gällde informell inläring, svenska som andraspråk i målspråksmiljön. I denna studie har alla inlärarna fått formell undervisning (se s. 26).

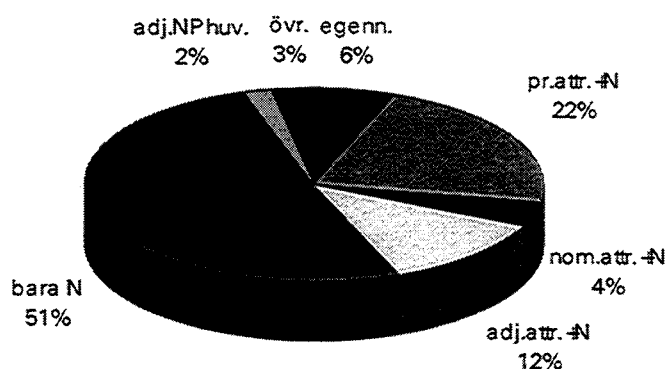
I den undersökta korpusen FINGYM (se s. 27) förekommer sammanlagt drygt 14000 nominalfraser som innehåller antingen substantiv eller substantiviskt adjektiv (förkortas som AdjNPhuv i fig.1-3). Nominalfraser som består av enbart ett pronomen är inte medräknade. Av figurerna 1-3 framgår de olika nominalfrastypernas fördelning i de undersökta materialen. Enkla NP utgör mellan 44 % och 51 % av alla analyserade nominalfraser. Näst största gruppen är sådana fraser med pronominella attribut av något slag, 22 %-29 %. Endast 9 %-14 % av NP:na är utbyggda med adjektivattribut. Nominala attribut är mycket sällsynta, blott 2 %-4 % av alla nominalfraser innehåller ett sådant.

FIGUR 21. Fördelning av NP-typer i GYM90-materialet

FIGUR 22. Fördelning av NP-typer i ABI86-materialet

FIGUR 23. Fördelning av NP-typer i ABI80-materialet

Vilka teoretiska kombinationsmöjligheter föreligger i svenskan beträffande framförställd artikel, ett adjektivattribut och substantiv med eller utan slutartikel eller/och pluralismorfem, och hur realiseras de i finska gymnasisters inlärarvenska? Som utgångspunkt har jag tre positioner med följande varianter, och som typexempel har valts det utrala substantivet *bil* och adjektivattributet *gul*:

1. O	1. O	1. bil
2. en	2. gul	2. bilen
3. ett	3. gult	3. bilet
4. den	4. gula	4. bilar
5. det		5. bilarna
6. de		

Stigen 1-1-1, exempelvis, ger formen *bil* som faktiskt förekommer i svenskan, medan stigen 2-2-2 däremot leder till formen *en gul bilen* som endast återfinns i inlärarvenskan.

Två tabeller med de olika teoretiska möjligheterna har uppställts upp, en tabell för enkla nominalfraser utan attribut (tabell 99) och en annan för nominalfraser utbyggda med ett adjektivattribut (tabell 100). Exempelsubstantivet har genus utrum och därför har t.ex. *en häfte* i själva analysen av inlärarfrekvenserna "översatts" till *ett bil*. I tabellerna och analysen har inte tagits hänsyn till hur pluralismorfemet realiseras. De målspråksenliga formerna har markerats med fet stil och de nominalfrastyper som finns

belagda i materialen har kursiverats. Den procentuella andelen av alla NP ges efter belagda former. De övriga varianterna bryter mot målspråksnormen och har inte heller producerats av inlärarna. Analysen är icke-normativ, dvs. även antalet målspråksenliga former som *den gula bilen* kan innehålla fall där kontexten kräver annat species, exempelvis *en gul bil*. Beträffande de fall som har markerats med en stjärna i tabellerna (*den (gula) bil (som)*, *de (gula) bilar (som)*, *den bilen*, *de bilarna*, *gula bil och gula bilen*) är att märka att det också existerar motsvarande målspråksenliga konstruktioner.

Vad gäller enkla nominalfraser utan attribut (tabell 99) föreligger 30 olika teoretiska kombinationsmöjligheter, av vilka fem faktiskt förekommer i svenskan. I fyra fall är konstruktionen korrekt om den används determinativt eller demonstrativt. Något över hälften, 17 stycken, de målspråksenliga formerna medräknade, av de teoretiska möjligheterna realiseras i uppsatserna (14 i GYM90, 11 i ABI86 och 14 i ABI80). Pluralisformen med suffixartikel används felaktigt enbart i de fall där en korrekt motsvarighet med demonstrativt pronomen förekommer i svenskan, nämligen *de bilarna*, som i exemplet *De bilarna har jag inte sett*. Det finns inga belägg på *ett bilarna* som uppvisar både genus-, numerus- och artikelinkongruens och inte heller på *den/det bilarna*; *en bilar*, däremot, förekommer i gymnasisters inlärarsvenska. Förekomsten av typen *en bilar* beror antagligen på lexikala faktorer, eftersom det är fråga om högfrekventa pluralisformer i L2 vilka kombineras med obestämd fristående artikel, exempelvis *en hästskor*.

Beträffande kombinationer av substantiv och ett adjektivattribut (tabell 100) existerar 90 olika teoretiska möjligheter, av vilka 4 är helt korrekta i svenskan, 2 är möjliga i vissa fall och 2 är korrekta om konstruktionen används determinativt. I inlärartexterna realiseras 35 av dessa teoretiska möjligheter. Siffrorna för de olika materialen är 21 i båda abiturientkorpusarna respektive 31 i årskurs 1-materialet (rätta former inkluderade). Gymnasister i årskurs 1 tycks skapa en större variation av former jämfört med abiturienter, vilket återspeglas i att de gör fler fel. Av någon anledning föreligger en stor skillnad mellan inlärare i årskurs 1 och abiturienter i frekvensen av pluralformer, såväl beträffande enkla som utbyggda nominalfraser. Abiturienterna använder pluralisformer i större utsträckning än gymnasisterna i åk 1. Substantivets genus verkar också vara något svårare för inlärare i åk1.

TABELL 99. Typen (ART)+N i FINGYM

	GYM90		ABI86		ABI80	
	N	%	N	%	N	%
bil	1065	16,0	492	14,2	606	13,9
bilen	978	14,7	436	12,6	708	16,2
<i>bilet</i>	20	0,3	5	0,1	7	0,2
bilar	406	6,1	344	9,9	474	10,9
bilarna	104	1,6	100	2,9	220	5,0
en bil	350	5,3	218	6,3	187	4,3
<i>ett bil</i>	31	0,5	8	0,2	9	0,2
<i>en bilen</i>	6	0,1			1	0,02
<i>ett bilen</i>					1	0,02
en bilet						
<i>en bilar</i>	3	0,05	1	0,03		
en bilarna						
ett bilar						
ett bilarna						
<i>den bil*</i>	4	0,06			7	0,2
<i>det bil</i>					1	0,02
<i>den bilen*</i>	12	0,2	1	0,03	6	0,1
den bilet						
<i>det bilet</i>	1	0,02				
<i>det bilen</i>	2	0,03				
den bilar						
det bilar						
den bilarna						
det bilarna						
<i>de bilar</i>	1	0,02	1	0,03	5	0,1
<i>de bilarna</i>			8	0,2	14	0,3
de bil						
de bilen						
de bilet						
subtot	2983	44,9	1614	46,5	2246	51,4
NP TOT	N= 6645		N=3472		N=4367	

TABELL 100. Typen (ART)+ADJ+N i FINGYM

	GYM90		ABI86		ABI80			GYM90		ABI86		ABI80	
	N	%	N	%	N	%		N	%	N	%	N	%
gul bil*	90	1,4	44	1,3	57	1,3	de gul bil						
gul bilen	14	0,2	4	0,1	3	0,07	de gul bilen						
gul bilar	4	0,06	2	0,06	1	0,02	de gul bilar						
gul bilarna	1	0,02					de gul bilarna						
gult bil	16	0,2	9	0,3	9	0,2	de gult bil						
gult bilen	4	0,06			1	0,02	de gult bilen						
gult bilar							de gult bilar						
gult bilarna							de gult bilarna						
gula bil	27	0,4	16	0,5			den gul bil	2	0,03	1	0,03	1	0,02
gula bilen*	25	0,4	3	0,09	24	0,55	den gul bilen	1	0,02			1	0,02
<u>gula bilar</u>	83	1,3	136	3,9	151	3,5	den gul bilar						
gula bilarna	11	0,2	5	0,1	9	0,2	den gul bilarna						
gul bilet							den gult bil						
gult bilet							den gult bilen						
gula bilet	3	0,05					den gult bilar						
en gul bil	134	2	137	3,95	124	2,8	den gult bilarna						
en gul bilen	5	0,08			1	0,02	den gula bil*	16	0,24	3	0,09	4	0,09
en gul bilar	1	0,02					den gula bilen	31	0,47	36	1,04	49	1,12
en gul bilarna							den gula bilar						
en gula bilar			2	0,06			den gul bilet						
en gult bil	5	0,08	2	0,06	1	0,02	den gult bilet						
en gult bilen							den gula bilet						
en gult bilar							den gula bilarna			1	0,03		
en gult bilarna							det gul bil	3	0,05				
en gula bil	4	0,06			1	0,02	det gul bilen						
en gula bilen	2	0,03					det gul bilar						
en gula bilarna	1	0,02					det gul bilarna						
en gul bilet							det gult bil	1	0,02				
en gult bilet							det gult bilen						
en gula bilet							det gult bilar						
ett gul bil	7	0,1	1	0,03			det gult bilarna						
ett gul bilen							det gula bil	6	0,09	2	0,06	5	0,11
ett gul bilar							det gula bilen	5	0,08			3	0,07
ett gul bilarna							det gula bilar						
ett gult bil	10	0,2	8	0,2			det gula bilarna						
ett gult bilen							det gul bilet						
ett gult bilar							det gult bilet						
ett gult bilarna							det gula bilet			1	0,03		
ett gula bil	1	0,02					de gula bilar*	4	0,06	4	0,12	8	0,18
ett gula bilen							de gula bilarna	2	0,03	16	0,46	25	0,57
ett gula bilar							de gula bil					1	0,02
ett gula bilarna							de gula bilen						
ett gul bilet							de gul bilet						
ett gult bilet							de gult bilet						
ett gula bilet							de gula bilet						
subtot.	519	7,81	433	12,47	479	10,97							
TOT NP		6645		3472		4367							

Den komplexa kongruensen inom nominalfrasen tycks således vålla svårigheter även för dem som fått formell undervisning en längre tid. Inlärarna skapar en stor variation av olika former, men det finns också en ansenlig del teoretiska möjligheter som inte realiseras i produktionen. Möjligen kan de existerande "luckorna" tolkas som tecken på att nominalfraserna inte genereras helt och hållet slumpmässigt.

I det följande kommer två intressanta typer att betraktas närmare. Först presenteras fall med "artikelinkongruens" såsom *en bilen, en gul bilen*. I dessa fall förekommer inslag av såväl obestämdhet som bestämdhet (Latomaa 1992:307). Pitkänen (1982) benämner dem hybridformer och säger att "de vittnar om fullständig okunnighet om svenskans formsystem" (Pitkänen 1982:285). Trots att denna typ saknas i svenskan, förekommer det enligt Källström (1993:107) konstruktioner med obestämd artikel följd av bestämt substantiv i isländskan, färöiskan och västnorska dialekter (isländska *ein konan*, färöiska *ein dagin*, västnorska dialekter *en dagen*)

Eftersom de i fortsättning presenterade typerna är så lågfrekventa, har Finterlingva-projektets alla tre material excerperats i sin helhet, utgörande sammanlagt 251624 löpord (tabell 101). Observeras bör att tabellerna 99 och 100 ovan baserar sig på FINGYM, som är en subkorpus till detta material.

TABELL 101. Excerperade material

	FSG_1.89	FSS_86_B	FSS_79-80	tot.
nivå	åk1, gymn.	abiturienter	abiturienter	
antal år studier i sv.	3,5	6	6-8	
år	1990	1986	1979/1980	
individer	195	256	799	1250
uppsatser	390	256	799	1445
uppsatser per individ	2	1	1	
löpord	52354	46462	152808	251624

Studentsvenska 79/80-materialet (FSS_79-80 av vilket ABI80 är en del) som består av 799 abiturientuppsatser (152808 löpord, från åren 1979-80), och uppvisar sammanlagt 17 felaktiga konstruktioner av denna typ. Fel per 100 ord blir 0,011. Studentsvenska 86-materialet (FSS_86_B av vilket ABI86 är en subkorpus) utgörs av 256 abiturientuppsatser (46462 löpord, 1986) och innehåller endast 2 felaktiga konstruktioner; fel per 100 ord blir 0,004.

I uppsatser skrivna av gymnasister i årskurs 1, Gymnasistsvenska 90-materialet (FSG_1.89, ur vilket GYM90 är en subkorpus), som består av 390 uppsatser, 52354 löpord), förekommer 23 exempel på detta fenomen. Fel per 100 ord blir här 0,044. Artikelinkongruens är således mer frekvent hos inlärare i åk1, som ju erhållit minst undervisning räknat i år och som tyd-ligen befinner sig på en lägre nivå vad gäller språkbehärskning.

I vilken mån är dessa strukturer felskrivningar, dvs. fel på performansnivån? Vissa hör säkert till den kategorin. Hyltenstam ger ett exempel på felskrivning (90), taget ur en svenskspråkig elevs uppsats:

(90) När *en bilen* tappar en röd varningsflagga ...

(91) *Det här kapitalistiska ideerna* ...

Exempel (91), däremot, beror enligt honom på bristande språklig kompetens (Hyltenstam 1988:143). Detta exempel är hämtat ur en text skriven av en andraspråksinlärare. Gränslinjen tycks här gå vid skribentens modersmål. Hyltenstam medger dock att det i enskilda fall är svårt att avgöra vilken feltyp det är fråga om, och han tillägger att felklassificering spelar en underordnad roll i hans undersökning.

Alla belagda exempel på artikelinkongruens i mitt material visar en intressant gemensam faktor: substantivet har korrekt slutartikelform. Detta tyder på att det är fråga om oanalyserade former. Ordet har troligen i många fall lagrats in i slutartikelform, inte i grundform. Andersson (1992) diskuterar i sin avhandling typen *en bilen*, som förekommer mest hos yngre barn. Han menar att substantivet med suffixartikel är inlärt som en oanalyserad enhet (eng. amalgam) (Andersson 1992:106-107). Analysen till två olika morfem sker senare i utvecklingen. Andersson åberopar Slobins princip *Pay attention to the end of words* (Slobin 1972) som en medverkande faktor. I Svartholms undersökning (1978) om L1-inläring lärde Tor sig först suffixartikeln och sedan den obestämda fristående artikeln. Andersson hänvisar till Bermans modell (1987), vilken som första steg har utantillinlärda, oanalyserade enheter.

Latomaa har också funnit 10 belägg av denna konstruktionstyp i sitt material och även hon nämner möjligheten att det rör sig om holistiskt inlärd former (1990:59). Exempelen i hennes material är följande: *en polisen*, *en mannen* (Mari, fi.), *en annan båten* (Leo, fi.), *en lite bilden*, *en annan bilden* (Nora, sp.), *en bilen*, *en ballongen* (3 ggr), *en dörren* (Fernando, sp.). Såväl de finsktalande som de spansktalande inlärarna använder denna typ av konstruktion. Substantiven *polis*, *dörr*, *man* är säkert mycket frekventa i talsituationer och de torde oftast förekomma just med

suffixartikel. Som en andra tolkningsmöjlighet tar Latomaa (1990:59-60) upp analogibildning efter former med den dubbla bestämdheten. Inlärare överanvänder ett drag som de just blivit medvetna om. I mitt material befinner sig inlärarna, förutom gymnasisterna i årskurs 1, redan på en relativt avancerad nivå, och det förefaller mig osannolikt att dubbel bestämdhet vore något nytt och därför överanvändes.

I Studentsvenska 79/80-materialet förekommer 6 fall där substantivet slutar på *-a* i grundform (ex. *en olyckan*). Dessa kan vara analogibildningar, eftersom det i svenskan också finns korrekta grundformer som slutar på *-an*, exempelvis *en början*, *en vacklan*, *ett flygplan*, *en banan*.

TABELL 102. Beläggen på artikelinkongruens i GYMNASISTSVENSKA 1, STUDENTSVENSKA 86 och STUDENTSVENSKA 79/80

en liten sjön	en samma meningen	ett nytt fenomenet
en liten stan	en viktigt provet	ettsommarjobbet
en ganska lilla staden	en skolan	ett jobbet
en mysig hemmakvällen	en sommaren	ett metrotunneln
en lugn skogen	en staden	ett rädslan
en hemsk känslan	en matstunden	ett programmet
en stor bilen	en arbetsplatsen	en goda visorna
en frisk människan	en motorcykeln	<i>en alla slak varorna</i>
en ond bilolyckan	en familjen	<i>en mannens liv</i>
en bra middagen	en olyckan (2 ggr)	<i>en veckans lov</i>
en bra åtgärden	en rattfylleristen	<i>en kvällens påhitt</i>
en egen arbetsplatsen	en artikeln	<i>ett stort antalet människor</i>
en hela skolan	ett kull sommarlovet	<i>ett frimärkets världen</i>
en hela sommaren	ett kul språket	

De kursiverade felexemplen i tabell 102 är gränsfall, eftersom de innehåller nominala attribut. Det är oklart huruvida eleven uppfattar artikeln som hörande till det nominala attributet eller till huvudordet, som i alla beläggen utom ett står i obestämd form. Den obestämda artikeln har dock det nominala attributets genus, vilket tyder på att artikeln har förknippats med detta. *En alla slak varorna* är ytterligare ett svårt fall att kategorisera, då huvudordet står i pluralis och det utöver den obestämda artikeln även finns ett pronominellt attribut. Det är möjligt att orden *en alla slak* i inlärarens mening hör ihop och bestämmer huvudordet *varorna* på samma sätt som det målspråksenliga *ett stort antal (varor)* eller det i interim-språket förekommande *en någon annan (film)*.

En individ i Gymnasistsvenska 90 har använt typen *en bilen* fem gånger. Nedan återges hans båda uppsatser. De rent inlärarspråkliga formerna med artikelinkongruens har understrukits och de övriga konstruktionerna med obestämd fristående artikel har kursiverats.

(92) Jag har tänktet, at jag arbetat en hela sommaren. Jag har *en arbetsblats*, det er *en lilla butik*, på andra sidan en staden. Där butik besökar så många kul människor. Jag har tänktet med mina vännerna, att jag tar *en fritimme* och jag gå på båten med min vännerna, mid i sommar. Vi går på i nattbåten. Vi besöka *en Stockholm*. Men det är så säkert. Tillbaka jag treffas min vännerna och ruasej. Jag klömma en hela skolan en sommaren och jag spara njuta av livet och friheten.

Sign. "Snart ett nervvrak" ja, jag måste säga dej, att du har kanske mycket tjocka. Du måste stoppa äta möjligen, specialen wienerbröd och dricka coca-cola. Du måste stoppa äta så möjlighet, äta på dagen, men du kan äta wienerbröd, du måste äta helt underbar mat. Jag tänkte att du måste gå ut på dagen, du kan springa och cyklar, som tycker du om. Jag gick, du en goda visorna, du måste äta på morgonen, man för maten måste är helt underbar mat. Din doktor x.

Inläraren använder konstruktionen OFRA+N+BSLA i stället för N+BSLA. I de flesta andra fall som återges i tabell 5 avses obestämt species. Vederbörande skribent kan bilda en korrekt nominalfras när det är fråga om obestämdhet (*en arbetsplats*, *en fritimme*), och i frasen *en lilla butik* är det adjektivattributet som har konstruerats fel. Att den obestämda artikeln överanvänds på sätt som i frasen *en Stockholm* har jag inte funnit någon annanstans i de excerperade materialen. Inläraren tycks konstruera *hela* + *huvudord* i bestämd form med obestämd artikel på samma sätt som det i Studentsvenska 79/80-materialet belagda exemplet *en samma meningen*. I *en staden* och *en sommaren* har gymnasisten utelämnat prepositionen. Det är inte uteslutet att artikeln i dessa fall fungerar som preposition liksom i den ovannämnda nominalfrasen *en Stockholm*. I franskan är homografen *en* en preposition.

En annan struktur som enligt min mening också kan ses som bevis på hel-frasinlärning innefattar fallen med genusinkongruens mellan den bestämda fristående artikeln och slutartikeln (ex. *det bästa tiden*). Strukturen hör till kategorin som Pitkänen döpt till banditspecies (1982:284). Han säger att kombinationer av fristående artikel, adjektivändelse och slutartikel genereras helt slumpmässigt som genom en spelautomat, en enarmad bandit. I tabell 102 finns alla belagda exempel på denna typ.

TABELL 102. Beläggen på genusinkongruens mellan BFRA och BSLA i GYMNASISTSVENSKA 1, STUDENTSVENSKA 86 och STUDENTSVENSKA 79/80

den passande sättet	<i>den sista satsen</i>	det viktigaste förutsättningen
den bästa resesättet	det viktigaste saken	det bästa tiden
den första världskriget	det vita mössan	det tillåtna mängden
det bästa tiden	det saken	det livliga stadsmiljön
det största delen	den eviga problemet	det dagliga arbetsrutinen
det första gången	den hela folkets moral	det ökade framtiden
det allra viktigaste saken		
det ändå orsaken		

I dessa exempel har slutartikeln alltid tilldelats rätt genus och attributet korrekt form, med undantag av ett fall (*den sista satsen*). Attribut och substantiv bildar en enhet, som har konstruerats rätt, medan den bestämda fristående artikeln uppvisar fel genus. Slutartikelformen tycks vara något som lärs in rätt och ofta som en oanalyserad enhet, vartill inläraren sedan kan lägga bestämd fristående artikel av fel genus. Detta kan bero på att substantiv i slutartikelform utan bestämd fristående artikel förekommer oftare i texterna än former med den dubbla bestämdheten. Dessutom förekommer substantiven med slutartikel, men utan bestämd fristående artikel, i ordlistorna som ofta lärs in utantill i skolundervisningen, exempelvis *en bil, bilen, bilar, bilarna*.

Den komplicerade kongruensen inom nominalfrasen i svenskan vållar svårigheter för de finska inlärarna även efter flera års formell undervisning. Eleverna skapar en stor variation av olika former, eftersom det inte föreligger något liknande system i modersmålet eller i andra språk de erhållit undervisning i. Det förefaller mig dock sannolikt att de finska inlärarna, trots det brokiga formsortimentet vad gäller kongruens, har en viss systematik i sin produktion av nominalfraser i svenskan. Jag antar att helfrasinlärning och analogibildningar spelar en roll även i formell undervisning, speciellt vad gäller inlärare på lägre nivåer och vid medverkan av lexikal frekvens. Om eleverna genererade nominalfraserna helt slumpmässigt, vore också antalet realiserade former större än vad som faktiskt förekommer i inlärarsvenskan.

5 SAMMANFATTNING

De finska främmandespråksinlärarna i den studerade korpusen (FINGYM) uppvisar korrekt genusmarkering i 94,5 % av fallen. Värdet är något högre än det som andraspråksinlärarna i Anderssons (1992) undersökning erhåller, 88,6 %. Hela 43,6 % (149) av individerna i FINGYM markerar genus (utrum+neutrum) rätt till 100 %. Om de olika delkorpusarna betraktas var för sig, framgår det att andelen individer med fullständig behärskning av genusmarkering är störst i ABI86-materialet (55,5 %) och ABI80-korpusen (53,4 %). Antalet elever som inte begår några genusfel är överraskande stort. Lägst är värdet för gymnasisterna i årskurs 1 (21,9 %) som erhållit minst undervisning. Korrekthetsgraden vid utrala substantiv är 97,1 % i FINGYM, medan den i Anderssons material uppgår till 97,6 %. På individnivån markerar nästan två tredjedelar (71,9 %) av de finska inlärarna genus utrum korrekt till 100 %, och endast en individ har en korrekthetsciffr understigande 70 %. Vid neutrala substantiv är korrektheten i bruket av genusmarkörer signifikant lägre på såväl individ- som gruppnivå. Andelen rätta markörer utgör endast 87,2 % i FINGYM och värdet för L2-inlärarna i Anderssons undersökning är så lågt som 55,2 %. Om alla de finska elever som har minst en markering vid neutralt substantiv räknas, uppnår blott 57,4 % av dessa 100-procentig korrekthet, vilket är betydligt mindre än vid utrala substantiv (71,9 %).

Genusmarkering vid de neutrala substantiven tycks således vara svårare för såväl främmandespråksinlärarna i FINGYM som andraspråksinlärarna. Svårigheten framträder vid alla undersökta genusböjliga led i nominalfrasen. Endast i fråga om det definitiva suffixet uppvisas ett högre värde: det markeras till drygt 95 % korrekt av de finska gymnasisterna, vid både utrala och neutrala substantiv. Att eleverna i FINGYM genomgående uppnår signifikant högre korrekthet vid neutrala substantiv än L2-inlärarna i Anderssons undersökning har säkerligen delvis sin förklaring i den formella undervisning som de finska gymnasisterna erhållit. Det naturliga inflödet, liksom även läromedlen, domineras ju av genus utrum (70-80 %), och därför är det sannolikt att den första strategin innebär övergeneralisering av utrum. Detta gäller, såsom redan framkommit, i högre grad informell inläring. De finska främmandespråksinlärarna erhåller redan från början explicit undervisning om de två genusen i svenskan, vilket otvivelaktigt förhöjer deras medvetenhet om detta L2-drag. Uttrycklig kunskap om genusformer kan hjälpa dem att identifiera fenomenet i det naturliga inflödet. De informella inlärarna är däremot nästan enbart hänvisade till detta. Då dessutom

genusfel vanligtvis inte påverkar förståelsen, blir L2 inlärarna troligen sällan korrigerade av infödda talare och kan därför inte utnyttja denna typ av återkoppling för att omformulera sina hypoteser. Man kan anta att paradigminläring och medvetandehöjning hos de formella inlärarna delvis upphäver den obalans mellan utrum och neutrum som föreligger på textnivå. Dessutom riktar vederbörande i vissa situationer mer uppmärksamhet på den språkliga formen, vilket kan, men ej nödvändigtvis behöver medföra minskning av de felaktiga konstruktionernas förekomst. I en provsituation, t.ex. i studentexamen, kan förhållandet vara det att eleverna koncentrerar sig på att inte begå några fel, eftersom de vet att korrektheten är viktig för att uppnå ett bra betyg. Fokusering på den språkliga formen är mindre sannolik i fria samtal mellan inlärare och infödda talare, vilka huvudsakligen utgör Anderssons korpus. De finska gymnasisterna har haft större möjligheter att använda monitorn, då det är fråga om skriven produktion, medan detta på grund av tidsbristen varit svårare i samtal.

Ett tänkbart skäl till avsaknad av fel vid utrum är den semantiska regeln som tilldelar en stor del av de animata substantiven utralt genus i svenskan. Kan det faktum att utrum är signifikant lättare för de finska gymnasisterna förklaras med att animata substantiv är överrepresenterade bland de utrala fallen? Eliminering av de animata fallen har ingen effekt på skillnaden i korrekthet mellan utrum och neutrum. Genus markeras 96,5-procentigt rätt vid inanimata utrala substantiv av inlärarna i FINGYM, och värdet för neutrum är signifikant lägre, 87,3 %. De finska främmandespråkseleverna som helhet lyckas bättre med att avgöra de animata substantivens genus, dvs. felfriheten där är högre än vid de övriga fallen.

Ett något överraskande resultat är att sambandet mellan den allmänna färdighetsnivån och korrektheten i genusmarkering är tämligen svagt i abiturientmaterialen. Ett lågt poängtal behöver således inte innebära att korrektheten är låg, men de som har uppnått höga poäng uppvisar vanligtvis även en hög grad av korrekthet. Variationen är stor, speciellt bland de sämre eleverna. Varför det? När korrekthetsprocent beräknas tas inte hänsyn till vilka lexem genusmarkörerna förekommer vid. En inlärare vars generella färdighetsnivå har uppskattats som låg kan använda enkelt språk utan attribut, med vanliga frekventa substantiv, möjligtvis sådana som förekommer i rubrikens presentation med genusmarkerade former, och kan på grund därav lyckas med genusmarkeringen. Skillnaderna mellan de olika betygsklasserna framträder dock, när andelen individer med fullständig behärskning i de olika grupperna jämförs. Andelen elever som inte begår några genusfel är svagast i den sämsta gruppen och högst i den bästa, såsom kunde förväntas. Differenserna är större i neutrum än i utrum.

Jämförs de olika genusböjliga leden i nominalfrasen, framstår den bestämda fristående artikeln (BFRA) som lågfrekvent i finska gymnasisters inlärrarsvenska och som svårast vad genus beträffar: 85,6 % av beläggen är korrekta. Skillnaderna i korrekthet mellan den och de övriga genusböjliga elementen är signifikanta, med undantag för det adjektiviska attributet. BFRA är också minst frekvent i läromedlen. Andelen bestämda artiklar av genusmarkörer förekommande i de undersökta textböckerna för gymnasiet uppgår till mellan 3 och 7 %. En förklaring till de finska elevernas svårigheter på detta område ligger säkert just i den låga frekvensen i inflödet.

Korrektheten vid det adjektiviska attributet (ADJ) är också låg i FINGYM, 88,4 %. Att genusmarkering vid obestämd fristående artikel (OFRA, 93,7 %) och suffixartikel (BSLA, 98,3 %) är signifikant lättare än vid adjektivet på såväl grupp som individnivå, kan delvis förklaras med att formerna *en bil*, *bilen* återges i ordlistorna och behandlas i undervisningen, exempelvis i samband med substantivets deklination. I fråga om dessa genusmarkörer kan man tala om paradigminläring. Vad det adjektiviska attributet beträffar måste genuskongruensreglerna inläras och automatiseras, paradigm eller helfrasinläring kommer knappast i fråga. De bestämda formerna med suffixartikel är också mer frekventa i läromedel än genusböjda adjektivattribut. I de undersökta textböckerna utgör attributiva adjektiv och participformer mellan 9 och 14 % av beläggen, medan värdena för suffixartikeln ligger mellan 47 och 52 %.

Genusmarkering behärskas signifikant bättre av de finska gymnasisterna vid genusböjda pronomina attribut (GBPR, 91,5 %) än vid ADJ och BFRA, men signifikant sämre än vid BSLA och OFRA. Korrekthetsprocenten för obestämd fristående artikel och bestämd suffixartikel är högst i alla de tre subkorpusarna i FINGYM. Betraktas OFRA och BSLA som en grupp är korrektheten där signifikant högre än vid övriga genusböjda led (BFRA, GBPR, ADJ). Fall som *en docka*, *ett hus*, *dockan*, *huset* förses med korrekt genusmarkering i 97,5 % av fallen, medan andelen rätt i övriga fall är signifikant lägre, 90,4 %.

Såväl hos främmandespråksinlärarna i denna studie som hos andraspråksinlärarna i Anderssons (1992) undersökning visar sig den bestämda slutartikeln vara det mest felfritt använda av de analyserade genusböjliga elementen. De finska eleverna i FINGYM markerar den rätt i mer än 95 % av fallen, vid både utrala och neutrala substantiv. Det är mycket sannolikt att den bestämda suffixartikeln delvis lärs in holistiskt. Som bevis på detta ser Andersson strukturer som *en bilen*, vilka förekommer nästan enbart hos de yngre barnen i hans material. Sådana former påträffas även i FINGYM. Den

bestämda suffixartikeln uppträder allra först, såväl i andraspråksinlärning (Andersson 1992) som i L1-inlärning (Svartholm 1978). Den är den enda markör som utgör en del av själva substantivet. Det verkar troligt att detta i många fall lagras i minnet tillsammans med suffixet, dvs. som en enhet. Det är svårt att på annat sätt förklara varför genusmarkeringen vid det bestämda suffixet uppvisar en så hög grad av felfrihet.

Jämförs de tre subkorpusarna i FINGYM med varandra, visar det sig att båda abiturientgrupperna uppnår signifikant högre korrekthet (95,8 % i ABI80 resp. 95,3 % i ABI86) än gymnasisterna i årskurs 1 (93,1 %). Den procentuella differensen är dock mycket liten. Betraktas korrekthetsprocenten vid enbart utrala substantiv, föreligger signifikant skillnad endast mellan ABI80 (95,9 %) och GYM90 (87 %) i bruket av adjektiviska attribut. Vid de övriga undersökta variabelerna är differenserna obetydliga, vid OFRA och BSLA nära nog obefintliga. Skillnaderna mellan GYM90 och de två abiturientmaterialen framträder vid neutrala substantiv. De som erhållit minst exponering för formell undervisning, gymnasisterna i årskurs 1, presterar sämst vid OFRA, BFRA och GBPR. Vad bestämd slutartikel beträffar är korrektheten även vid neutrala substantiv mycket hög och värdena för de olika delkorpusarna nästan identiska. Vid adjektiviska attribut är andelen rätt signifikant högre hos eleverna i det äldsta abiturientmaterialet (89,1 %) än hos gymnasisterna i ABI86 (74,5 %). Även eleverna i årskurs 1 får också ett lågt värde (77,8 %), dock blir skillnaden inte signifikant. I det fall där genusmarkering överhuvudtaget visar sig vara svår för de finska gymnasisterna, dvs. i genus neutrum, är korrekthetsgraden för eleverna i årskurs 1 betydligt lägre än för dem som blivit föremål för mer undervisning och exponering.

När sambanden mellan determinerare (DET), substantiv (N) och suffix (SUF) studeras med hjälp av loglineär analys, erhålls ett resultat där kongruensen är starkare mellan N och SUF än mellan DET och SUF. Detta kan delvis bero på att förhållandet mellan suffixartikeln och substantivet är morfologiskt, medan relationen mellan determineraren och suffixartikeln är syntaktisk. Determinerare (*den, det, min, någon, den här* etc.) är fria morfem, inte bundna morfem, och de förekommer inte i böjningsmönstret. Det är därför naturligt att sambandet mellan N och DET är lösare än kopplingen mellan N och SUF, vilket i sin egenskap av ett bundet morfem kan läras in som en del av substantivet. Enligt Bybee (1985:7) förekommer i morfologi holistisk bearbetning (rote processing) vid sidan om analytisk bearbetning. Hon menar att strukturens frekvens spelar en viktig roll för vilken typ av representation den får hos språkbrukaren. Eftersom suffixartikeln är den mest frekventa genusmarkören, bl.a. i läromedlen, är det

troligt att den lärs in som en del av en helfras. Närvaron av suffixartikeln tycks inte underlätta genusvalet vid determinerare i den studerade korpusen. Inlärarna verkar inte kunna dra nytta av den helfrasinlärda formen med bestämd slutartikel utan begår fel inom andra kongruensböjda led i nominalfrasen. I FINGYM förekommer felaktiga fraser som *min sommarlovet*, *vårt världen*. Detta kan betraktas som evidens för helfrashypotesen: determineraren kongruerar bristfälligt med slutartikeln, eftersom eleverna ännu inte analyserat denna som en genusmarkör. En ytterligare förklaring är att inläraren i skrivprocessen har en vänster-höger-orientering där vänsterkontexten hela tiden kan kontrolleras visuellt, medan högerkontexten är mer flyktig och på sin höjd existerar på en mental nivå. En bristande automatisering av genuskongruensreglerna kan i princip vara orsaken till fel av nämnda typ. Detta förmår dock inte förklara varför somliga morfem har en positiv inverkan på korrektheten hos vissa morfem medan slutartikeln inte är förenad med en sådan effekt.

Ett genusböjligt element som vänsterkontext underlättar uppgiften att korrekt genusmarkera adjektivattributet. Målspråkliga former av adjektiv har alltid högre procentuell frekvens i de fall där en determinerare (*en, ett, den, det, min, den här, någon* etc.) förekommer i korrekt form än vid avsaknad av sådan (97,4 % vs 86,8 % vid utrala substantiv och 96,1 % vs 61,2 % vid den neutrala varianten). På urvalsnivå framgår att inlärarens val av genusmarkör vid determineraren i några fall tycks ha en större inverkan på adjektivets genus än vad det kontrollerande substantivets egentliga, målspråkliga genus har. Så kan naturligtvis inte vara fallet när en infödd talare producerar en nominalfras. Eleverna i det studerade materialet har lärt sig att determineraren och attributet kongruerar i genus. Då dessutom högerkontexten, substantivet självt, inte uppvisar någon formell genusmarkör behandlas såväl DET som ADJ uttralt resp. neutralt, oavsett substantivets genus (*ett stort roll, en svår problem*). De finska inlärarna rättar sig således i hög grad efter konkreta formella markörer, som de kan percipiera auditivt och visuellt.

Andelen nominalfraser som i FINGYM uppvisar målspråksenlig genuskongruens är så ansenlig som 90,8 %. I 32 (3,7 %) fall är alla markeringar i ett NP av samma genus, men inte av det genus som substantivet har i svenskan (*ett djupt vänskap, en riktig ställe*). I materialet förekommer 49 (5,6 %) nominalfraser i vilka både utrala och neutrala genusmarkörer har använts i ett och samma NP (*roligt tiden, min helt liv*). Av dessa är över hälften, 32 (65,3 %), belagda i uppsatser skrivna av elever i årskurs 1 (GYM90). I abiturientmaterialen återfinns 6 (12,2 %, ABI86) resp. 11 (22,4 %, ABI80) sådana nominalfraser. Att inlärarna kan förse ett NP med

såväl utrala som neutrala markörer och att de också kan markera ett lexem än uttralt än neutralt i en text, tyder på att genus inte är en inherent egenskap hos substantivet i inläraarsvenskan. Variationen är naturligtvis karaktäristisk för inläraarspråket, som är i ständig förändring. Genuskongruens inom nominalfrasen tycks dock inte bereda de finska främmandespråksinläraarna någon större svårighet, eftersom inkongruensbeläggen utgör endast 5,6 % av fallen; detta är något lägre än hos L2-grupperna i Anderssons undersökning. Eleverna i FINGYM verkar ha automatiserat genuskongruensreglerna i tämligen hög grad.

Jämförelse mellan olika kontrollörtyperns inverkan på det adjektiviska predikatets genus- och numeruskongruens ger följande vid handen: när kontrollören är ett singulart personligt eller indefinit pronomen (*jag, du, hon, han* eller *man*) är det lättast för eleverna att bruka målspråksenlig form av det adjektiviska predikatet (*Hon var flitig*). Andelen rätt i hela FINGYM uppgår i detta fall till 90,3 %, vilket är signifikant högre än när kongruenskontrollören utgörs av ett substantiv som uppvisar en målspråksenlig genusmarkör (82,4 %, *Bilen var röd*.) eller som saknar genusmarkör (75,5 %, *Hans bil var röd*). Vid formellt subjekt är korrektheten något, dock ej signifikant, lägre (87,1 %, *Det var fint*.) än när subjektet är ett singulart personligt eller indefinit pronomen. Om kontrollören utgörs av ett pluralt substantiv, är andelen korrekta predikativformer på *-a* 86,6 % (*Flickorna var flitiga*). Det mest överraskande resultatet är den låga andelen målspråksenliga predikativformer vid pluralt pronomensubjekt (*De var fattiga*). Korrektheten är här blott 74,4 %. Siffran är signifikant lägre än motsvarande vid singulart personligt eller indefinit pronomen, vid formellt subjekt eller pluralt substantiv. Detta tyder på att pronomen intar en annan status som kontrollör än substantiv, vilka har en formell pluralmarkör. Kongruensböjning av predikativ vid plural, som är en tydligare betydelskategori, kan förväntas vara lättare än genus. Att så inte är fallet visar att kongruensen uppfattas som en rent formell företeelse. Den plurala betydelsen uppbärs av kontrollörpronomenet (*vi, ni, de* etc.), och *-a* är därför redundant. När plural är formellt markerad, iakttas kongruensen bättre än vid pronomen.

De finska gymnasisterna använder också genusböjda former av det adjektiviska attributet i strukturer där målspråket kräver svag böjning, dvs. *-a* efter bestämd fristående artikel (BFRA), genitivattribut (GATR) och vissa pronominella attribut (PRATR). Beträktas de positiva och superlativa attributen som en enda grupp, blir korrekthetsvärdet 88,1 %. Andelen rätt är högst efter BFRA (92,1 %, *den röda bilen*) och signifikant lägre efter *min, din, den här* etc. (83,3 %, *min röda bil*) samt efter genitiviska attribut 86,7 %

(*Olles röda bil*). Abiturienterna har lärt sig regeln om adjektivets svaga böjning efter pronominala attribut, genitivattribut och den bestämda fristående artikeln, medan gymnasisterna i årskurs 1, som erhållit mindre undervisning och exponering för målspråket, ofta utelämnar *-a* i strid mot L2-normen. Den lättaste kontexten för adjektivets *-a*-form är plural, enligt förväntningarna (*gröna bilar, de gröna bilarna*). Korrektheten uppgår här till över 95 % i alla delmaterialen och 97,6 % i hela FINGYM. Adjektivets *-a*-form används även i någon mån överflödigt av de finska skoleleverna. Totalt förekommer i FINGYM 17 attribut med *-a* föregångna av *en, någon* eller *varje*. Årskurs 1 som grupp uppvisar störst antal nominalfraser där adjektivet på *-a/-e* kombineras med obestämd artikel och substantiv i singular betydelse (*en stora hund*). Därutöver förekommer 32 felaktigt markerade adjektiv på *-a/-e* som kombinerats med singular substantiv utan föregående determinerare (*stora människa*). Överanvändning av det attributiva adjektivets *-a*-form (87 %) är lika stor som dess underanvändning (88,1 %).

Resultaten av denna undersökning stöder Källströms (1995:33) antagande att bruket av *n-* och *t-*former utgör den egentliga svårigheten för inlärarna, vad genus beträffar. De finska gymnasisterna begår knappt några fel, när de i skrift med maskulina och feminina pronomen syftar på manliga resp. kvinnliga referenter, trots att finska språket inte iakttar denna skillnad utan brukar den gemensamma formen *hän*. Därför ser jag ingen anledning att i undervisningen av svenska som främmandespråk övergå till den fyragenu-sanalys som Källström (1995) argumenterar för.

En infödd talare av svenska språket har tillgång till genustilldelningsregler vilka är de semantiska och formella principer som i hans undermedvetna styr substantivens genustillhörighet. Det verkar sannolikt att genus för vissa substantiv inlärs utantill, medan det för andra kan förekomma tilldelningsregler. För en främmandespråksinlärare är situationen en annan: dels står det inte klart om ett likartat system existerar i inlärarspråket, dels är det inte tillräckligt att känna till ett substantivs lexikala genus, vederbörande måste också vara medveten om och kunna tillämpa kongruensreglerna i svenskan. Källströms undersökning (1995) tyder på möjligheten att genus-systemet i detta språk inte är så arbiträrt som man vanligen anser utan att det föreligger ett morfologiskt tilldelningssystem där utgångspunkten är i pluralformen. Det är uppenbart att inläraren kan ha nytta av kunskap om korrelationen mellan substantivets genus och dess pluralform samt de semantiska och fonologiska reglerna för genustilldelning. För att kunna använda pluralformen som en ledtråd vid bestämning av substantivets genus måste man emellertid först ha tillägnat sig densamma. Källström nämner bestämda suffixartikelns roll i inläring av genus men anser i fortsatt

diskussion att den inte kan utgöra utgångspunkten för ett genustilldelnings-system. Vad infödda talare beträffar kan det förhålla sig så som Källström påstår. Faktum är dock att bestämd slutartikel är den mest felfritt använda av de undersökta genusböjliga elementen, såväl hos främmandespråksinlärare i denna undersökning som hos andraspråksinlärare i Anderssons (1992) studie. I ljuset av Anderssons och mina egna resultat verkar den bestämda singulara substantivformen fungera som inkörspport till genustill-ägnande. Det är inte heller självklart att man i L2-undervisningen skall koncentrera sig på de regler man kan fastställa för de infödda talarnas del. Man kunde kanske dra mera nytta av den bestämda substantivformen, som inlärarna redan verkar behärska.

$$^1 \chi^2 = 142,62, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^2 \chi^2 = 240,47, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^3 \chi^2 = 1786,51, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^4 \chi^2 = 389,91, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^5 \chi^2 = 20,29, df = 1, p = 0,00001.$$

$$^6 \chi^2 = 15,63, df = 1, p = 0,00008.$$

$$^7 \chi^2 = 4,05, df = 1, p = 0,044.$$

$$^8 \chi^2 = 19,55, df = 1, p = 0,00001.$$

$$^9 \chi^2 = 41,25, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^{10} \chi^2 = 161,64, df = 1, p = 0,00000.$$

¹¹ Instruktionerna som ges i samband med rubriken är följande: Hunden är människans bästa vän, men utöver det kan hunden vara en trogen tjänare som kan utföra viktiga uppdrag. Berätta hur hunden kan tjäna människan. OBS! Du får *inte* skriva om hunden som SÄLLSKAPSDJUR!

$$^{12} F = 5,81, df = 5, 222, p = 0,0000.$$

$$^{13} F = 3,25, df = 5, 219, p = 0,008.$$

$$^{14} F = 4,60, df = 5, 145, p = 0,0006.$$

$$^{15} \chi^2 = 11,32, df = 1, p = 0,00077.$$

$$^{16} \chi^2 = 114,13, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^{17} \chi^2 = 3,87, df = 1, p = 0,049.$$

$$^{18} \chi^2 = 74,08, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^{19} \chi^2 = 12,73, df = 1, p = 0,0004.$$

$$^{20} \chi^2 = 14,65, df = 1, p = 0,0001.$$

$$^{21} \chi^2 = 12,28, df = 1, p = 0,0005.$$

$$^{22} \chi^2 = 154,50, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^{23} \chi^2 = 99,71, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^{24} \chi^2 = 62,0, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^{25} \chi^2 = 11,24, df = 1, p = 0,0008.$$

$$^{26} \chi^2 = 10,74, df = 1, p = 0,001.$$

$$^{27} \chi^2 = 4,71, df = 1, p = 0,03.$$

$$^{28} \chi^2 = 79,54, df = 1, p = 0,00000.$$

$$^{29} \chi^2 = 12,46, df = 1, p = 0,0004.$$

$$^{30} \chi^2 = 7,35, df = 1, p = 0,007.$$

$$^{31} \chi^2 = 4,42, df = 1, p = 0,036.$$

$$^{32} \chi^2 = 12,25, df = 1, p = 0,00047.$$

$$^{33} \chi^2 = 6,28, df = 1, p = 0,01220.$$

$$^{34} \chi^2 = 6,40, df = 1, p = 0,01140.$$

$$^{35} \chi^2 = 8,85, df = 1, p = 0,00294.$$

$$^{36} \chi^2 = 3,98, df = 1, p = 0,04593.$$

$$^{37} \chi^2 = 4,26, df = 1, p = 0,03896.$$

$$^{38} \chi^2 = 8,83, df = 1, p = 0,00296 \text{ och } \chi^2 = 5,05, df = 1, p = 0,02463.$$

- $^{39} \chi^2 = 4,84, df = 1, p = 0,02778.$
 $^{40} \chi^2 = 3,88, df = 1, p = 0,04887.$
 $^{41} \chi^2 = 5,77, df = 1, p = 0,016.$
 $^{42} \chi^2 = 4,97, df = 1, p = 0,026.$
 $^{43} \chi^2 = 4,71, df = 1, p = 0,03.$
 $^{44} \chi^2 = 8,08, df = 1, p = 0,00446.$
 $^{45} \chi^2 = 7,28, df = 1, p = 0,00699.$
 $^{46} \chi^2 = 4,43, df = 1, p = 0,03523.$
 $^{47} \chi^2 = 5,04, df = 1, p = 0,02477.$
 $^{48} \chi^2 = 86,77, df = 1, p = 0,00000.$
 $^{49} \chi^2 = 15,2, df = 1, p = 0,0001$ och $\chi^2 = 8,88, df = 1, p = 0,003.$
 $^{50} \chi^2 = 27,48, df = 1, p = 0,00000.$
 $^{51} \chi^2 = 4,18, df = 1, p = 0,04.$
 $^{52} \chi^2 = 5,89, df = 1, p = 0,02.$
 $^{53} \chi^2 = 12,4, df = 1, p = 0,00043.$
 $^{54} \chi^2 = 45,3, df = 1, p = 0,00000.$
 $^{55} \chi^2 = 167,31, df = 1, p = 0,00000.$
 $^{56} \chi^2 = 18,55, df = 1, p = 0,00002.$
 $^{57} \chi^2 = 5,32, df = 1, p = 0,021.$
 $^{58} \chi^2 = 15,02, df = 1, p = 0,0001.$
 $^{59} \chi^2 = 7,88, df = 1, p = 0,00501.$
 $^{60} \chi^2 = 4,29, df = 1, p = 0,03835.$
 $^{61} \chi^2 = 8,47, df = 1, p = 0,00360.$
 $^{62} \chi^2 = 12,46, df = 1, p = 0,00042.$
 $^{63} \chi^2 = 7,35, df = 1, p = 0,00672.$
 $^{64} \chi^2 = 12,73, df = 1, p = 0,00036.$
 $^{65} \chi^2 = 4,29, df = 1, p = 0,03835.$
 $^{66} \chi^2 = 4,71, df = 1, p = 0,03.$
 $^{67} \chi^2 = 9,03, df = 1, p = 0,0027.$
 $^{68} \chi^2 = 6,32, df = 1, p = 0,012.$
 $^{69} \chi^2 = 4,86, df = 1, p = 0,027.$
 $^{70} \chi^2 = 10,09, df = 1, p = 0,0015.$
 $^{71} \chi^2 = 4,42, df = 1, p = 0,03548.$
 $^{72} \chi^2 = 181,48, df = 1, p = 0,00000.$
 $^{73} \chi^2 = 19,86, df = 1, p = 0,00001.$
 $^{74} \chi^2 = 31,14, df = 1, p = 0,00000.$
 $^{75} \chi^2 = 15,55, df = 1, p = 0,00008.$
 $^{76} \chi^2 = 20,26, df = 1, p = 0,00001.$
 $^{77} \chi^2 = 21,6, df = 1, p = 0,00000.$
 $^{78} \chi^2 = 4,43, df = 1, p = 0,03541.$

- ⁷⁹ $\chi^2 = 8,82, df = 1, p = 0,003.$
- ⁸⁰ $\chi^2 = 10,62, df = 1, p = 0,001.$
- ⁸¹ $\chi^2 = 4,48, df = 1, p = 0,034.$
- ⁸² $\chi^2 = 5,72, df = 1, p = 0,017.$
- ⁸³ $\chi^2 = 9,35, df = 1, p = 0,002.$
- ⁸⁴ $\chi^2 = 10,84, df = 1, p = 0,00099.$
- ⁸⁵ $\chi^2 = 4,08, df = 1, p = 0,043.$
- ⁸⁶ $\chi^2 = 6,84, df = 1, p = 0,0089.$
- ⁸⁷ $\chi^2 = 23,84, df = 1, p = 0,00000.$
- ⁸⁸ $\chi^2 = 10,86, df = 1, p = 0,00098.$
- ⁸⁹ $\chi^2 = 7,69, df = 1, p = 0,0056.$
- ⁹⁰ $\chi^2 = 17,43, df = 1, p = 0,00003.$
- ⁹¹ $\chi^2 = 7,28, df = 1, p = 0,007.$
- ⁹² $\chi^2 = 7,80, df = 1, p = 0,005.$
- ⁹³ $\chi^2 = 4,87, df = 1, p = 0,03.$
- ⁹⁴ $\chi^2 = 23,79, df = 1, p = 0,00000.$
- ⁹⁵ $\chi^2 = 12,8, df = 1, p = 0,0003.$

LITTERATUR

Primärmaterial

Uppsatser

- 114 uppsatser skrivna av finska gymnasister i åk 1 våren 1990
 110 uppsatser skrivna av finska gymnasister i åk 3 våren 1986
 118 uppsatser skrivna av finska gymnasister i åk 3 våren 1979, hösten 1979, våren 1980, hösten 1980

Läroböcker

- Abrahamsson, B. & al. 1986. Heja! Uuden lukion ruotsi 1. Textbok, kurssit 1-2. 6. painos. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
 Abrahamsson, B. & al. 1986. Heja! Uuden lukion ruotsi 2. Textbok, kurssit 3-5. 6. painos. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
 Abrahamsson, B. & al. 1986. Heja! Uuden lukion ruotsi 3. Textbok, kurssit 6-7. 6. painos. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
 Boström, S. & al. 1985. Gymnasiesvenska I 1-2. 2.-6. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
 Boström, S. & al. 1986. Gymnasiesvenska II 3-5. 1.-5. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
 Boström, S. & al. 1986. Gymnasiesvenska III 6-7. 1.-3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
 Gustafsson, E. & al. 1985. Målet. Lukion ruotsin kurssit 1-2. Perustekstit, sanasto. 4.-5. painos. Helsinki: Otava.
 Gustafsson, E. & al. 1985. Målet. Lukion ruotsin kurssit 3-5. Perustekstit, sanasto. 1.-4. painos. Helsinki: Otava.
 Gustafsson, E. & al. 1984. Målet. Lukion ruotsin kurssit 6-7. Perustekstit, sanasto. 1.-2. painos. Helsinki: Otava.

Sekundärmaterial

- Allén, S. 1971. Nusvensk frekvensordbok baserad på tidningstext. 2. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
 Andersen, R. 1984. What's gender good for, anyway? I Andersen, R. (ed) Second Languages. A Cross Linguistic Perspective. Rowley, Mass.: Newbury House, 77-99.

- Andersson, A-B. 1992. Second Language Learners' Acquisition of Grammatical Gender in Swedish. Gothenburg Monographs in Linguistics 10. University of Göteborg.
- Andersson, A-B. 1993. On the acquisition of gender in Swedish. I Strömqvist, S. (ed) Proceedings of the XIVth Scandinavian Conference of Linguistics and the VIIIth Conference of Nordic and General Linguistics August 16-21 1993. Special Session in Language Development. Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics 74, 27-38.
- Andersson, E. 1980. Balansen mellan grammatiskt och semantiskt genus i svenskan. *Folkmålsstudier* 26, 27-48.
- Andersson, E. 1993. Grammatik från grunden. (Ord och stil 24.) Uppsala: Hallgren och Fallgren.
- Anderson, J. 1976. *Language, Memory and Thought*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Anderson, J. 1980. *Cognitive Psychology and its Implications*. San Francisco: Freeman. (2nd ed. 1985).
- Anderson, J. 1983. *The Architecture of Cognition*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Axelsson, M. 1994. Noun Phrase Development in Swedish as a Second Language. Centre for Research on Bilingualism. Stockholm University.
- Badecker, W. , Miozzo, M. & Zanuttini, R. 1995. The two-stage model of lexical retrieval: evidence from a case of anomia with selective preservation of grammatical gender. *Cognition* 57, 193-216.
- Beckman, N. [1904] 1964. *Svensk språklära*. Nionde upplagan. Stockholm: Svenska bokförlaget Bonniers.
- Benson, S. 1957. Om genuskategorier och genuskriterier i svenskan. *Arkiv för nordisk filologi* 72, 61-70.
- Berman, R. (1987). Cognitive components of language development. I Pfaff, C. (ed), *First and Second Language Acquisition Processes*. Cambridge: Newbury House, 3-27.
- Berns, M. 1990. 'Second' and 'foreign' in second language acquisition/foreign language learning: a sociolinguistics perspective. I VanPatten, B. & J. F. Lee (red.) *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters, 3-11.
- Bley-Vroman, R. 1983. The comparative fallacy in interlanguage studies: the case of systematicity. *Language Learning* 33,1-17.

- Bley-Vroman, R. 1989. What is the logical problem of foreign language learning. I Gass & Schachter (eds.) *Linguistic Perspectives on Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge university Press, 41-68.
- Bloomfield, L. [1933] 1969. *Language*. London: Allen & Unwin.
- Brown, R. 1973. *A First Language: the Early Stages*. London: Allen & Unwin.
- Burt, M. & Dulay, H. 1980. On acquisition orders. I Felix, S. (red.), *Second Language Development: Trends and Issues*. Narr. Tübingen, 265-327.
- Bybee, J. L. 1985. *Morphology. A Study of the Relation between Meaning and Form*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Clashen, H. & Meisel, J. & Pieneman, M. 1983. *Deutsch als Zweitsprache: der Spracherwerb ausländischer Arbeiter*. Narr. Tübingen.
- Cook, V. 1993. *Linguistics and Second Language Acquisition*. London: MacMillan.
- Corbett, G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge textbooks in Linguistics.
- Corder, S.P. 1981. *Error Analysis and Interlanguage*. Oxford: Oxford University Press.
- Dulay, H. & Burt, M. 1973. Should we teach children syntax? *Language Learning* 23, 245-258.
- Dulay, H. & Burt, M. 1974a. Natural sequencies in child second language acquisition. *Language Learning* 24, 37-53.
- Dulay, H. & Burt, M. 1974b. A new perspective on the creative construction process in child second language acquisition.. *Language Learning* 24, 253-278.
- Ellis, N. 1995. Consciousness in second language acquisition: A review of field studies and laboratory experiments. *Language Awareness* 4(3), 123-146.
- Ellis, R. 1989. Are classroom and naturalistic acquisition the same? A study of the classroom acquisition of German word order rules. *Studies in Second Language Acquisition* 11, 305-328.
- Ellis, R. 1990. *Instructed Second Language Acquisition*. Oxford: Blackwell.
- Ellis, R. 1994. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: University Press.
- Fraurud, K. under utgivning av Unterbeck, B. (ed.), *Approaches to Gender* (preliminary title).

- Garret, M. 1982. Production of speech: observations from normal and pathological language use. I Ellis, A. (ed) *Normality and Pathology in Cognitive Functions*. London: Academic Press, 17-76.
- Garret, M. 1984. The organization of processing structure for language production: applications to aphasic speech. I Caplan, D., A. Lecours & A. Smith (eds) *Biological Perspectives on Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 172-193.
- Garret, M. 1992. Disorders of lexical selection. *Cognition*, 42, 143-180.
- Gass, S. 1990. 'Second and foreign language learning: same, different or none of the above?' i VanPatten, B. & Lee, J. (red.) 1990. *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters, 34-44.
- Guttman, L. 1944. A basis for scaling qualitative data. *American Sociological Review* IX, 139-150.
- Hagåsen, L. 1992. Sverige var intresserad och facket ska vara obunden - en typ av neutruminkongruens. I Widmark, G. m. fl. *Svenska i harmoni. Fyra uppsatser om kongruens. (Ord och stil 23.)* Uppsala: Hallgren och Fallgren, 60-74.
- Hatch, E. & Farhady, H. 1982. *Research Design and Statistics for Applied Linguistics*. Cambridge, Mass.: Newbury House.
- Huebner, T. 1983. *A Longitudinal Analysis of the Acquisition of English*. Ann Arbor: Karoma.
- Hultman, T. G. 1992. Barnet - han eller den? Om genuskongruens vid ordet barn i gymnasisters språkbruk. I Widmark, G. m. fl. *Svenska i harmoni. Fyra uppsatser om kongruens (Ord och stil 23.)* Uppsala: Hallgren och Fallgren, 75-150.
- Hyltenstam, K. 1988. Att tala svenska som en infödd - eller nästan. I Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.) *Första symposiet om svenska som andraspråk, Volym 1: Föredrag om språk, språkinlärning och interaktion*, Stockholms universitet, 138-156.
- Håkansson, G. 1989. Vilket språk ska vi lära ut? I Nuopponen, A. & R. Palmberg (red.) *Special Languages and Second Languages: Methodology and Research*. AFinLA Publications 47. Vasa, 51-59.
- Juurakko, T. 1994. Om prepositioner i finskspråkiga gymnasisters inläraarsvenska. Licentiatavhandling vid Institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet.
- Juurakko, T. 1996. Prepositioner i finskspråkiga gymnasisters inläraarsvenska. *Studia Philologica Jyväskyläensia*, 40. Jyväskylä.

- Kramersch, C. 1990. What is foreign language research. I VanPatten, B. & Lee, J. F. (red.) *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters, 27-33.
- Krashen, S. 1982 *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
- Kuure, O. 1992. Successive bilingualism. The Proceedings from XV International Congress of Linguistics, Quebec, Canada, August 9-14.1992. Boulanger, J-C. & Quellan, C. (red.) *Faculté des Lettres. Département de langues et linguistique, Université Laval, Quebec, Canada*.
- Källström, I. 1992. Låk, snöckel och skuddeman. Om genus hos 20 nonsensord. I *Till Rune från oss*. Göteborg.
- Källström, R. 1993. Kongruens i svenskan. *Nordistica Gothoburgensia* 16. Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis.
- Källström, R. 1995. Om svenskans genussystem. En diskussion av några analysalternativ. *Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket* 9. Göteborg.
- Källström, R. 1996. On gender assignment in Swedish. I Kjartan G., Ottoson, Ruth V. Fjeld & Arne Torp (red.) *The Nordic Languages and Modern Linguistics. Proceedings of the Ninth International Conference of Nordic and General Linguistics, University of Oslo, Jan 11-12, 1995, Oslo: Novus, 151-167*.
- Lahtinen, S. 1993. Om nominalfrasens struktur och feltyperna en (gul) bilen och den gula bilen i finska gymnasisternas inlärarvenska. I Muittari, V. & Rahkonen, M. (red.) *Svenskan i Finland* 2. *Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet* 9, 85-98.
- Lahtinen, S. 1994. Om nominalfrasens struktur i finska gymnasisters inlärarvenska och deras behärskning av typerna 'den gula bilen' och 'en gul bil'. I Golden, A. & Hvenekilde, A. (red.) *Rapport fra det andre forskersymposiet om Nordens språk som andraspråk. Avdeling for norsk som andrespråk, Institutt for lingvistiske fag, Universitet i Oslo, 181-190*.
- Lahtinen, S. 1995. Grammatiskt genus i finska gymnasisters inlärarvenska. I *Svenskan i Finland* 3, *Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B:16, 127-140*.
- Lahtinen, S. & Rahkonen, M. 1995. Om genusinläring hos adjektiviska attribut i inlärarvenskan. I Kalin, M. & Latomaa, S. (red.) *Nordens språk som andraspråk* 3, *Tredje forskarsymposiet i*

- Jyväskylä 24.-25.3.1995, Jyväskylä universitet, Högskolornas språkcentral, Jyväskylä, 131-141.
- Larsen-Freeman, D. E. & M. H. Long 1991. *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. Harlow: Longman.
- Latomaa, S. 1990. Om inläringen av species i vardagssituationer - en fallstudie om de tidiga språkinlärningsfaserna hos vuxna finsk- och spansktalande invandrare i Sverige. Pro gradu avhandling. i nordisk filologi vid Tammerfors universitet.
- Latomaa, S. 1992. Om tranfers roll vid inläringen av svenskans bestämdhet. I: Axelsson, M. & Viberg, Å. (red.) *Nordens språk som andraspråk*, Stockholm, 304-317.
- Latomaa, S. 1993. Finska och svenska som andraspråk i Finland: utbildning, forskning och forskningsbehov. I Golden, A. & Hvenekilde, A. (red.) *Rapport fra det andre forskersymposiet om Nordens språk som andraspråk*. Avdeling for norsk som andrespråk, Institutt for lingvistiske fag, Universitet i Oslo, 42-61.
- Levelt, W. 1989. *Speaking: From Intention to Articulation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Liljegren, H. 1995. Gnötten eller gnöttet? En undersökning av morfofonologiska principer för genustilldelning i svenskan. Uppsats 10 poäng, Påbyggnadskurs i allmän språkvetenskap, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Lightbown, P. 1988. Andraspråksinläring i klassrummet. I Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.) *Första symposiet om svenska som andraspråk*, Volym II: Föredrag om utbildning, undervisning och testning, Stockholms universitet, 3-18.
- Long, M. & Sato, C. 1984. Methodological issues in interlanguage studies: an interactionist perspective. I A. Davies & C. Cramer & A. P. R. Howatt (red.) *Interlanguage*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 253-279.
- Malmgren, S.-G. [1984] 1990. *Adjektiviska funktioner i svenskan*. (Nordistica Gothoburgensia 13.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Maratsos, M. 1979. Learning how and when to use pronouns and determiners. I Fletcher, P. & Garman, M. *Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press, 225-240.
- Mills, A. E. 1986. *The Acquisition of Gender. A Study of English and German*. Mills: Springer Verlag.

- Noreen, A. 1904. Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. Femte bandet. Lund: Gleerups.
- Pfaff, C. 1984. On input and residual L1 transfer effects in Turkish and Greek Children's German. I Andersen, R. (ed), *Second Languages. A Cross-Linguistic Perspective*. Rowley, Mass.:Newbury House, 271-298.
- Pica, T. 1988. Morpheme data analysis in second language acquisition research: renewing an old debate and raising new issues. *ITL, Review of Applied Linguistics* 79-80, 77-112.
- Pieneman, M. 1984. Psychological constraints on the teachability of languages. *Studies in Second Language Acquisition* 6 (2), 186-214.
- Pitkänen, A. 1982. Om feltyper hos finsktalande elever med svenska som andra/främmande språk. I Saari, M. & Tandefelt, M. (red.) *Svenskans beskrivning 13. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och litteratur vid Helsingfors universitet*. Helsingfors, 277-290.
- Plunkett, K. & Strömquist, S. 1992. The acquisition of Scandinavian languages. I Slobin, D. I. (red.) *The Crosslinguistic Study of Language Acquisition Vol 3*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 457-556.
- Rahkonen, M. 1992. Studentsvenska 79/80 - en korpus över finska abiturienters inläraarsvenska. *Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet* 8.
- Rahkonen, M. 1995a. Loglineära och logit-modeller i andraspråksforskning. *Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet. Serie B, Nr 3*.
- Rahkonen, M. 1995b. Om kvantifiering i IL-studier. I *Svenskan i Finland 3, Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B: 16, 150-160*.
- Rietveld, T. & van Hout, R. 1993. *Statistical Techniques for the Study of Language and Language behavior*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ringbom, H. 1980. On the distinction between second-language acquisition and foreign-language learning. I Sajavaara, K. & Räsänen, A. & Hirvonen, T. (eds), *Papers in Language Learning and Language Acquisition. AFinLA Publications* 28. Jyväskylä, 38-44.
- Rogers, M. 1984. On major types of written error in advanced students in German as a foreign language. *IRAL* 22, 1-29.

- Schachter, J. 1983. A new account of language transfer. I Gass, S. & L. Selinker (eds) *Language transfer in language learning*. Rowley Mass. : Newbury House, 99-111.
- Selinker, L. 1992. *Rediscovering interlanguage*. Harlow: Longman.
- Sharwood Smith, M. 1981. Consciousness-raising and the second language learner. *Applied Linguistics* 2, 159-69.
- Slobin, D.I. 1972. Cognitive prerequisites for the development of grammar. I Ferguson, C.A. & D. I. Slobin (red.) *Studies of Child Language Development*. New York: Holt, Rinhart and Winston, 175-208.
- Stern, H. 1983. *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Strömqvist, S. (utan år) *Om språktilläggnandeprocessen*.
- Sundman, M. 1992. Svenska som andraspråk i Finland. I Axelsson, M. & Viberg, Å. (red.) *Nordens språk som andraspråk*. Stockholms universitet. Stockholm, 82-101.
- Svartholm, K. 1978. Svenskans artikelsystem. En genomgång av artikelbruket i vuxen språket och en modell för analys av bruket i barnspråket. *Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet*, MINS 3. Institutionen för nordiska språk. Stockholms universitet.
- Tarone, E. 1988. *Variation in Interlanguage*. London: Edward Arnold.
- Tarone, E. & Fraunfelder, U. & Selinker, L. 1976. Systematicity/variability and stability/instability in interlanguage systems. *Special Issue 4 of Language Learning*, 93-134.
- Teleman, U. 1965. Svenskans genusmorfem. *Arkiv för nordisk filologi*, 80, 217-230.
- Teleman, U. 1969. Böjningssuffixens form i nusvenskan. *Arkiv för nordisk filologi* 84,163-208.
- Teleman, U. 1970. *Om svenska ord*. Lund: Gleerups.
- Teleman, U. 1987. Hur många genus finns det i svenskan? I Teleman, U. (red.), *Grammatik på villovägar*. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 73.) Svenska språknämnden & Esselte Studium, Stockholm, 106-114.
- Thorell, O. 1984. *Att bilda ord*. Stockholm: Skriptor.
- VanPatten, B. 1990. Theory and research in second language acquisition and foreign language learning: on producers and consumers. I VanPatten, B. & J. F. Lee (red.) *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters, 17-26.

- VanPatten, B & Lee, J. F. 1990. Contexts, processes and products in second language acquisition and foreign language learning. I VanPatten, B. & J. F. Lee (red.) *Second Language Acquisition - Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters, 240-245.
- Viberg, Å. 1990. Språkinläring och språkundervisning. I Adelsvärd, V. & Davies, N. F. 1990. (red.) *På väg mot ett nytt språk. Rapport från ASLA:s höstsymposium, Linköping, 9-10 november 1989*. Uppsala, 3-42.
- White, L. 1989. *Universal Grammar and Second Language Acquisition*. Amsterdam: John Benjamins.
- Widmark, G. 1992. Kongruensförändring i språkvärderingsperspektiv. I Widmark, G. m. fl. *Svenska i harmoni. Fyra uppsatser om kongruens. (Ord och stil 23.)* Uppsala: Hallgren och Fallgren, 7-30.
- Wijk-Andersson, E. 1992. Varför utelämnas inte adjektivets bestämda artikel? I *Svenskans beskrivning 19*. Lund: Lund University Press, 299-307.
- Zubin, D. & Köpcke, K.-M. 1981. Gender: a less than arbitrary grammatical category. Hendrick, R. A. et. al. (red.), *Papers from the Seventeenth Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Chicago: Chicago Linguistics Society, 439-449.